

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

GRAD
EREN
908
BUHR

A 992,278

ՏԱՐԱԿՈՒՅԻՒՆ Յ. Գ. ՓԱՆԳՍԵԱՆ

→ ԾԻՄՈՆ ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆ ←

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Ծ Ո Յ

ԸՆՏԻՐ ԳՐՈՒԱԾՈՑ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄՍՏԵՆԱԳՐԱՑ

ԱՐԶԱԿՆԻ ՈՑԱՆԱԽՈՐ

ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԼԵԶՈՒԱԻ

ԲԱՐՉՐԱԳՈՅՆ ԳԱՍՆԹՍՅՔ

ՄԱՍՆ Ք.

→ Գ. Տպագրութիւն ←

(ԲԱՐԵՓՈՒԹԻԱՆ)

Կ. ՊՈԼԻՍ

Գրատուն «Գ.Ա.Ր.ՈՒՆ»

Մեծ Նոր Խան, Վերի շարի, քիւ 55

1906

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

1. **ՓՆՋԻԿ**, նախապատասխան օտարի հայերեն արտասանութեանց, զարդարուած բազմամիւ սիրուն պատկերներով, հետեւողութեամբ ՄՕԱՅԻ Արտասանութեան Ա. Տարիի դասագրքին, էջ 102, տպ. 1902. Գին 3 զրշ.
2. **ՓՈՒՐԻԿ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ**, պատկերազարդ, Ա. Տարի ՆԷ-ԷԼԻ Բ. Ընթերցարանին հետեւողութեամբ:
Պարունակութիւն 1. Մակկական հանրագիտակ,
2. Ընթերցում եւ գիր:
2. Իրագիտութիւն բազմաթիւ պատկերներով:
Մեծ դիրքով էջ 70. տպ. 1901. Գին 3 զրշ.
3. **ԲԱՐԵՆԻՐԹ ԱՂՋԻԿ**, Պատկերազարդ. միակ ընթերցարան աղջկանց վարժարաններուն յատուկ: Յրանսերէնէ Թարգմ. էջ 200, տպ. 1900. Գին 5 զրշ.
Լամակագմ $7\frac{1}{2}$, լամակագմ ոսկեգոծ՝ 10 զրշ.
4. **ՆՈՐ ԾԱՂԱԿԱՔԱՂ**, Հուարածոյ աշխարհիկ լեզուաւ. պատկերազարդ. էջ 128, տպ. 1898. Գին 4 զրշ.
5. **ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ** ընտիր գրուածոց ազգ. եւ օտար մատենագրաց, արձակ եւ ոտանաւոր, աշխարհիկ լեզուաւ. Ա. Մաս. Ե. տիպ. բարեփոխուած, էջ 200, տպ. 1906. Գին 5 զրշ.
6. **ՆՈՅՆ**, Բ. Մասն, Դ. տիպ. պատկերազարդ. բարեփոխուած, էջ 320, տպ. 1906. Գին $7\frac{1}{2}$ զրշ.
7. **ԲԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (ՆՈՐ) ՀԱՅԵՐԷՆ ՔՐԱՐԱՐ ԼԵՁՈՒԻ**, 260 Հրահանք. 64 գրաբար Հատուածք, էջ 369. տպ. 1897. Գին 7 զրշ.
8. **ՆԱՄԱԿԱՆԻ ԱՌՁԵՌՆ**, Նամակազրուութեան վատահելի առանորդ մը, որ կը պարունակէ նամակներու բազմամիւ նոր օրինակներ սահուն աշխարհաբարով մը գրուած. Բ. տիպ. էջ 272, տպ. 1901. Գին 7, լամակագմ ոսկեգոծ 12 զրշ.
9. **ՆՈՐ ԲԱՌԱԳԻՐԲ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՁՈՒԻ**, Պատկերազարդ կը պարունակէ 60,000 բառեր, ոճեր, ասուծիւններ, նորարանութիւններ, զաւառական բառեր, հանրագիտական հատուածներ:
Գին 30, լամակագմ 35, կիսակաշի 40 զրշ.

Հեղինակի

Կ. Պոլիս

Թիւ 24

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Յ. Գ. ՓԱՆԳԱՇԵԱՆ

→ ՍԻՄՈՆ ԳԱՐԱՄԱՃԵԱՆ ←

Georgian Simon
ՊԼՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Հ Ա Ռ Ա Ք Ա Ծ Ո Յ
Հեղինակը՝ Մուսիկյան
ԸՆՏԻՐ ԳՐՈՒԱԾՈՑ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՑ

ԱՐՁԱԿ ԵՒ ՈՑԱՆԱԽՈՐ

ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԼԵԶՈՒԱԻ

102

ԲԱՐՁՐԱԳՈՑԸ ԴԱՍՇՆԹԱՅՔ

ՄԱՍՆ Բ.

→ Դ. Յպագրուփիւն ←

(ԲԱՐԵԹՈՒԹԻԱՅ)

ԳՐԱՏՈՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒՆ

Ճեմ Նոր Խան, վերի յարկ, քիւ 55

Կ. ՊՈԼԻՍ. — 1906

UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

ՀԱՐԱ
ԿՈՏԱ
ԳՈՒ
ԲՈՒՆ

ՏՊԱՐԱՆ, ՎԻՄԱԴԻԱՏՈՒՆ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ ԵՒ ԳՐԱՏՈՒՆ

Վ. ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Կ. Պոլս, Սուլթան-Համեմ, Թիւ 14

Ճարտ. նշարտ յիլհ Տնկ 34 Ուրուլ յ 11 նիՏիան Տն 322
Նարիճի յ յնՏնամհ Տիլه Տիլ օլմնՏնր

GRAP
E R P N
- 902
01.10.11

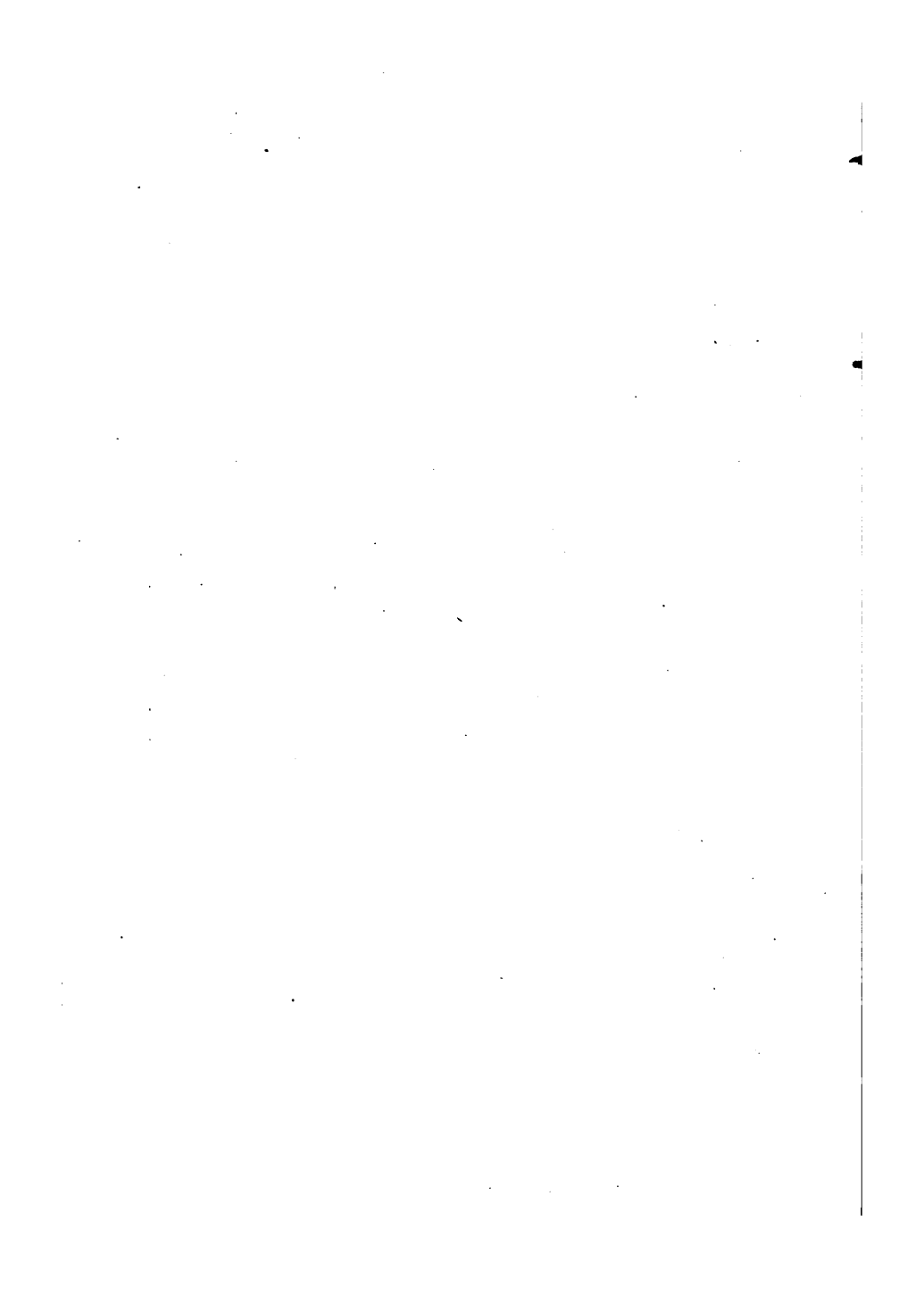
Յ Ծ Ո Ս Ջ Ս Բ Ս Ե

Եւորք եւ ազնիւ նաշակի իբր օրինակ ընծայել, գրա-
կան գեղեցկութիւններով, նորութիւններով օժտել ու նոխա-
ցրել Հաւաքածոյն : Ահա միջք մեր տիրող բաղձակեր,
նոյնպէս այս նոր սպագրութեան առթիւ : Եւ արդէն մեր
գրքին վայելած համբաւը կը տրամադրէ զմեզ նախորդնե-
րէն գերազանցած վիճակի մէջ հրատարակել մեր գործն :

Ի պրոցակական գիրքն է այս, դպրոցակականին՝ որ կ'ուզէ
քիչ շատ Ծակօրանայ գրական շարժումին, դեռ նոր գրիչ
շարժելու սկսող համբակին, որուն ահա կը ներկայանան
գրքիս միջոցաւ խումբ մը հայ եւ օտար գրագէտներ . այս
կանաւն է որ զանի պիտի յորդորէ շատ գրելու արուեստին,
շատ գրելու հանոյքին, նաշակի ազնուութեան, ինչ որ գոր-
ծոյս հեղինակին աչ անկեղծ փառիսն է :

Ուշադիր եղանակ կարելի եղածին չափ Հաւաքածոյիս
հասնածներուն մէջ շեղուի միութիւնը յարգել տալու : Այս
պատճառաւ ստիպուեցանք մերժել նախորդ սպագրութեան
ինչ ինչ գրաբարսիսան գրութիւնները : Իրաբարի նա-
խադրութեանց գործածութիւնը՝ որմէ պակաս կը խորշի
աշխարհաբարեան մը, շատ քիչ բացառութեամբ կ'երեւի
այս հասորին մէջ : Իսկ ուր որ գործածուած են անոնք,
Ծակօրութեանց շարքին մէջ ասոնց բացառութեամբ հար-
քած ենք ուսանողին առջեւ ելնելու դժուարութիւնները :

Եւ ճիշդ՝ գոր նուիրեցիւնք այս մասեկիս, շատազունին
հասնելու ետակոյով, պիտի զնահասուի անշուշտ այսուհե-
տեւ ա՛յ՛ մեր ակնկալած ֆաշպերութեամբը :

Է Ա Ր Ա Ք Ա Մ Ո Յ

Ը Ն Տ Ի Ր Գ Ր Ո Ւ Ա Մ Ո Յ

ԱՉԳԱՅԻՆ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՏԵՆԱԳՐԱՅ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՉ

ՄՈՆ մարդ այնպէս կ'երեւի ինչպէս որ է. հոն իր առաջին ձկտումներուն անկեղծ համարձակութիւնը եւ ոչ մէկ արուեստով քողարկուած է: Մէկն, հեզ եւ բարեհամբոյր, պատժուելէ ետք՝ կը թողու որ մէկ խօսքով իր կարճատեւ բարկութիւնն հանդարտի. խնդալով կը սրբէ իր արցունքի վերջին կաթիլը. նախատինք մը զինք կը գրգռէր, ժպիտ մը զինաթափ կ'ընէ: Ուրիշ մը, հաստատամիտ ու անողոք՝ ցուրտ արհամարհանք մը ցոյց կուտայ և ստամբակ

լուսթիւն մը կը պահէ յամառութեամբ: Բայց անա՛ խաղի
ժամը կը հնչէ. դիտեցէ՛ք զանոնք դարձեալ այդ խա-
ղերուն մէջ՝ ուր բնազդու մը իր առաջին քոխը կ'առնու:

Մին իբր նոր մէկն Ռուպիենս՝ դեռ աչակերտ՝ պատին
վրայ ածուխով կը սեւցնէ, ու-
րիշ մը՝ նոր եւկլիպիս մը՝ շար-
ժուն գետնին կը յանձնէ իր քա-
ռակուսիներն, հողմոց խաղա-
լիկ. ուրիշ մ'ալ իր դղեակ-
ները կը շինէ ու կը քակէ.
միւսը գեղի առասպելներ ըսող
պատմաբանն է. մէկն ալ առանց
իր ապագայ վիճակին վրայ
խորհելու՝ գոհ կ'ըլլայ, եթէ
անդեղեւուն բազկով արձակ-
ուած կոպիճ մը ջուրերուն վրա-

յէն ընթանայ ոստոստելով կամ եթէ յաջողակ հողմով
իւր թռուցիկը բարձրանայ: Նրբ բարեգիպութեամբ մը
ձեր աչքին երեւան գայ այդպիսի պատուական սերմ
մը, փութացէ՛ք օգուտ քաղել: Այսպէս, դեռափիթիթ
չահոքրամներ լուսոյ մէկ ճառագայթին, արշալուսոյ
մէկ արցունքին կը սպասեն բացուելու համար: Այսպէս
անապատներու խոհն բարձրացող անխնամ շուշանի մը
անոյ ըուրմունքը օգին մէջ կը կորսուին: Այդ մատաղ
տունկերն ալ մշակուելով պաշտպանուելով՝ ձեր բարե-
պատեհ օգնութեամբ պիտի աճին ձեր խնամոց տակ:
Անոնց պտուղները ձեր շնորհիւ վաղահաս, աւելի քաղցր
պիտի ըլլան եւ անոնց յաջողութեան պատիւը ձեզ
պիտի դառնայ:

ԲԱՏԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ. — Իր առաջին քռիջը կ'առնու, փոխարեա-
կան ասացումք, այսինքն առաջին անգամ երևան կուգայ :

Պօղոս Ռուպիկն, Տլամանտացի նկարիչներուն ամենէն նշանաւորը,
մնած 1557ին, մեռած 1640ին :

Եւկլիսեսու, երեւելի յոյն մադեմադիկոս, որ կ'ապրէր 320ին Քրիս-
տոսէ առաջ : Իր գործերուն մէջէն չափազիտութեան վրայ խօսող մալը
տակաւին իբր ուսուցման հիմ կը ծառայէ :

ԳԵՂԵՏԵՎ ԲԱՆՔ. — Ո՞րն է մարտը, մանկան աղօթքը քե-
ծաղկին բոյրը. ծաղկին բոյրը կը ցնդի. միմյ աղօթքն երկինք
կը հասնի :

(Անեխպ)

Գ. ԴԱՆԵԿԱՅ

ՄԱՐԴՈՒՆ ԼԱՅՔ

Մարդն, հազիւ աշխարհ եկած . . . Դրախտէն,

Վարդայան երախայ,

Անգէտ թէ՛ ուստի՛, ո՛ւր գայ — եւ արդէն

Կուլայ ու կուլայ :

Պանծարուրներու մէջ ջինջ ու փափուկ

Բարձերու վըրայ,

Երբ ծըծէ իր մօր կաթն անուշ, տաքո՛ւկ,

Կուլայ՛ ու կուլայ :

Երկամեայ մանկիկ, գողտրիկ, գայթ ի գայթ,

Երբ ոտքի կ'ելլայ,

— Ո՛չ հոգեւր ունի, ո՛չ ալ, . . . խղճի խա՛յթ —

Կուլայ՛ ու կուլայ :

Մանուկ մ'է կայտառ, թըռչնոյ դայլայլիկ

Ու խա՛նդն ունի նա . . .

Բայց չեն տար իրեն պտուղ, խաղալիկ,
Կուլա՛յ ու կուլայ :

Արթուն պատանի, ուսման ու մրցման
Տե՛նդը կ'ունենայ,
Նիշի՛ մը համար, մերթ տըղու նրման,
Կուլա՛յ ու կուլայ :

Երբոր կը հասնի իր արբուն հասակ,
Պայքարը ճանչնայ,
Կը կըրէ զրկանք, ցա՛ւ բազմատեսակ .
Կուլա՛յ ու կուլայ :

« Ա՛հ, սի՛ն են բոյոր վայելք աշխարհի,
« Կեղծիք անխընայ
« Երկինք անգամ չեն արդար ու բարի . . . »
Կուլա՛յ ու կուլայ :

Ցաւոց շղթայ մ'է երկար՝ կեա՛նքն համակ
Որ կը ծանրանայ . . .

Եւ Մարդն, ա՛լ անզօր ծեր կորաքամակ,
Կուլա՛յ ու կուլայ :

Եւ երբոր կ'զգայ թէ՛ ժամն հանդստեան,
Մահը մերձենայ,
Թէ պիտ' հողին տակ թաղուի՛ յաւիտեան,
Կուլա՛յ ու կուլայ :

* * *

Կը մեռնի . . . Հողին թռչի՛ վեր : — Աստուած
Գոչէ. « Ո՛վ է դա . . . »

— Մեռելին դէմքը, գո՛հ, մըխիթաբուած,
Կարծես կը խնդա՛յ . . . :

ԱՂԵՔԱ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ք Յ Ա Ն Ը

(Հէֆեսք)

Մայր մը կար :

Իր էրկանը մեռնելէն ի վեր անհուն վշտեր ունեցած էր, երկար աշխատութիւններու եւ յոգնութիւններու քաժանիք, մեծցնելու համար իր մէկ հատիկ տղան, որ իրեն ժառանգ մնացած էր իրենց ամուսնութեան երջանիկ օրերէն : Առօրեայ կեանքի արտաշուք տառապանքը, ու հայրագորկ տղուն ապագային համար նիւթուած հնհնուքը մոռցնել տուած էին այդ մօր, իր ամուսինին մահուան սուգը : Որդեպաշտ գգուանքի գերին, իր մայրական մտածումները ու սէրը նուիրած էր իր տղուն, որուն վրայ կը հսկէր գիշեր ու ցորեկ :

Գիւղին մէջ ամէն մարդ յարգանքի հետ խառնուած համակրութիւնով մը կ'արտասանէր այդ այրիացած մօր անունը, երբ անիկա իր որբին ձեռքէն բռնած եկեղեցի կ'առաջնորդէր :

Բաւական տարիներ անցած էին արդէն :

Մայրը կը տեսնէր թէ իր գգուանքին տակ՝ երբեմն փշրուելու տրամադիր տղու մարմինը օրէ օր կազմակերպուելու եւ առողջանալու վիճակ մը կ'ստանար . կարմրուկ այտերը սկսած էին երիտասարդի կորովը արտափայլել, եւ պիտերը՝ սեփ սեւ ցցունքով՝ իր դէմքին նոր հրապտյոյններ կ'աւելցնէին : Հիմա նոր բաղձանք մը կը ծնէր իր մէջը, — իր մարած օճախին վերակազմութիւնը, տղուն ամուսնութիւնովը : Գեղացի մայրեր թոնիրին գլուխը նստած՝ ձմեռ գիշերները, մտովի իրենց աղջիկները կը պատրաստէին, խնամութիւն մը ձեւացնելու համար այդ բարի մօրը հետ, առանց նայելու անոր աղքատ վիճակին :

Իրիկուն մը մայրն ու տղան վերջնական եզրակացութեան մը հասած էին, կատարուելիք ամուսնութեան առթիւ: Գիւղին մէկ անկիւնը աղջիկ մը կար, իրենց պէս աղքատ ծնողքի զաւակ, որ հաղիւ թէ իրիկունն միջնադին դուրս կ'ելնէր տունէն, մտակայ ազբիւրը երթալու համար:

Ոչ ոք կրնար ըմբռնել թէ լոյսէն փախչող ու դրացնութենէ խոյս տուող այդ գեղուհին բուր մը արքշիւքը ունէր: Բայց մայրը իր բարի տրամադրութիւններովը ուժովցած, բարութեան մը խորհուրդներովը ուզեց մեկնել աղջիկը վարագուրող խորհրդաւորութիւնը:

Եւ ահա օր մը յանկարծ գիւղը ամբողջ ոգեւորուած էր շինական երաժշտութիւնով, որուն կ'ընկերանար թմրուկին դղրդիւնը:

Որբին ամուսնութիւնը տեղի կ'ունենար: Եւ այրին՝ կեանքի դժուարութիւններուն եւ ցուրտ խաղերուն յաղթած մօր մը գոհունակութիւնը կ'զգար իր մէջ, տղուն ամուսնութեան առթիւ:

* * *

Մայրը՝ որդեպաշտ սիրոյն այդ ինքնասպան թիթևանիկը՝ դեռ նոր պիտի զգար՝ իր կեանքի ծայրացած օրերուն ամէնէն յուսահատ վախճանը: Հարսը հաղիւ թէ ոտքը ներս դրած այդ բարի մօր սեռէն, իրեն համար անտանելի էր կեսրոջ գոյութիւնը: Բայց սա հակառակ իր կրած յուսախաբութեանը՝ կ'ուզէր համբերել ամէն բանի. իր տղուն սէրը իրեն համար ստեղծած էր կաշկանդող գերութիւն մը, զոր մտադրած էր տանիլ ո՛րքան ալ ծանր թուէր ան: Տղան, սակայն, շուտով մոռցաւ իր մանկութեան օրերը, եւ կ'սոջ թեւերուն մէջ օրօրուած, թողուց որ անիկա տիրէ իր զգացում-

ներուն : Գիշեր մը կինը հրահանգեց իր էրիկը, որպէս զի առտուն իր մայրը անյայտացնէ :

Երկուքը միաբանած էին խորհրդով :

* * *

Առտուն կանուխ մայրը իր տղուն սովորական համբոյրին կը սպասէր : Եկաւ տղան եւ հրաւիրեց մայրը որ միասին անտառը երթան : Ու երբ անտառը հասան ,

— Մայր, ըսաւ տղան, որպէս զի ես երջանիկ ապրիմ, պէտք է որ հիւսա քեզ այրեմ խարոյկի վրայ ու մոխիրներդ տարտղնեմ հովին :

Մայրը չի բողոքեց բնաւ այս անիրաւ ոճիրին դէմ, չուզեց իր տղուն յիշեցնել մանկութիւնը, իր թափած արցունքները, իր չապլած սէրը, տղուն հետ փայտ ժողվեց, պատրաստեց խարոյկը ու ինքզինքը բոցերուն յանձնած ատեն ,

— Տղա՛ս, ըսաւ անոր, պիտի կրնաս արդեօք գըտնել մէկը, որ քու մօտդ իմ տեղս բռնէ :

Բոցերուն մէջ անյայտ եղաւ մայրը, ու երբ իր անհրէնացած մարմնէն ա՛լ բան մը չի մնաց, տղան՝ կտտարեալ պաղարիւնութիւնով տարտղնեց խարոյկին մոխիրները, եւ իր ոճիրին հետքը ծածկող մարդու մը գոհունակութեամբ դէպի տուն սկսաւ վերադառնալ :

Տղան՝ որչափ կը հեռանար անտառէն, այնչափ դալկութիւնը կ'ուրուագծուէր իր դէմքին վրայ : Ճամբան խորտուբորտ էր կարծես. յանկարծ քարի մը կառչեցաւ իր ոտքը, ու ինքը գետինը տապալեցաւ ուժով :

Այդ ցաւատանջ անկումին, դաշտերու ամայութեան մէջէն կարծեց լսել միայն իր մօրը ձայնը, ցաւակցող շեշտով .

— Կա՛խ, գաւա՛կս . . .

Տղան սարսուաց իր ցաւերուն մէջ . մանկութեան օրերու ձայնն էր լսածը , մայրասպան տղուն մէջ արթնցաւ զաւկի խիղճը , զգաց մօր մը թողած պարապը , իր մանկութեան օրերուն վայելած մայրական սիրոյ աղապստանիլը : Իր ինկած տեղը զամուած , Աստուծմէն խնդրեց որ պատիժ մը սահմանուի իրեն , այն ոճիրին համար :

Երկինքի խորէն մինչև իր խղճին հասնող ձայնը ըսաւ .

« — Որպէս զի քու արդար պատուհասդ ունենաս , ոչնչացումէդ թո՛ղ բուսնի քթանը . մայրեր թո՛ղ ծեծեն քեզի , ու ցօղուն մարմինդ թող կոտորեն քակերուտակ , մամուլներու մէջ , ծեծուած ցօղունէդ թափթը-փած կտորուանքը թող այրեն ու տարտղենն հովերուն , մինչև աշխարհի վերջը : »

Տղան անյայտ եղաւ . յանկարծ իր տեղը բուսաւ քթանը , երկնագոյն ծաղիկներով : Այն օրէն մայրեր կը թակեն զանիկա ու կը ծեծեն , անզգայաբար ու անզիտակցաբար արդար վրէժխնդիրը հանդիսանալով այրուած մօր մը :

(Մասիս)

ՄՈՒՇԵՂ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՐԱՅԱՏՐԵՒԻ ԲԱՌԵՐ . — Տաժանի , ռառապանի , յոգնութիւն , — Առողջանալ , զօրսնալ . — Արատիայել , երեւցնել . — Արշիւր , ցնոր . — Աղապստանի , զուրգուրանի . — Թակ , (բօմախ) :

Բ Ա Յ Ա Կ Ա Ն

Իմ աչքերէս փախեր է քուն...
Նոր կը բացուի դռնակն այդուն,
Ու պատահուն ամպոց մէջէն
Վարդի խուրձեր կը բողբոջեն :

Հոս հորիզոնը կարմրի,
Հոն լուսընկան կը մարմըրի .
Բիւր ադամանդ շողեր կարծես
Կը բեկբեկեն ծովուն երես :

Լերանց մէջքին կապոյտ գօտի
Լայն ծալքերով կը փոթփոթի .
Խօլ ձեւերով՝ դաշտին վըրայ
Շուքն երկարի ծառոց հսկայ :

Ճըլվումներով՝ թըրոց տակէն
Սարեկներն ալ դուրս կը ցատկեն...
Բայց ինչ փոյթ ինձ լոյս եւ շողեր,
Զիս պաշարեն վախ ու դողեր :

Զեփիւռին շունչ ու ծաղկանց բոյր
Ա՛լ ինձ համար չունին հրապոյր .
Սարեկներուն հրճուանքն ինչ փոյթ,
Զըւարթ երգերն ինձ տան ձանձրոյթ :

Զի միտքս իրմով միշտ կը զբաղի
Ու կուլ կուտամ արցունք աղի .
Ո՛հ, կարօտն է փուշ մը թաքուն...
Իմ աչքերէս փախեր է քուն :

ԱՐՏԱԿԻ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ. — Ամէն կողմ զեղեցկութիւններ կը տեսնեմ, երբ գիշերային արնուծնէէ մը վերը կ'ենեմ անկողնէս: Տեսէ՛ք զեռ նոր առաւօտ է, ու ոսկեգոյն ամպերուն մէջէն կարծես վարդի խուրձեր կը ծլին: Հոս հորիզոնը կը կարմրի, մինչզեռ անդին լուսինը կը նուաղի. հապա ի՞նչ զիւթական է սա ծովուն երեսը, ուր կարծես աղամանդներ, շողեր կը ցոլան: Լեռները իրենց մէջըը կապոյտ գօտի կապած են փոթ փոթ լայն ծալքերով եւ դաշտին վրայ խօլ ձեւերով մեծամեծ ծառոց շուքը կ'երկարի: Ի՛նչ անոյշ պահ մ'է այս, երբ սարեակները Թփոց տակէն ճըլվու ձեւերով դուրս կը ցատկեն:... Բայց ի՞նչ փոյթ ինձ այս լոյսն, այս շողերն, որովհետեւ սիրտս վախով ու զոզով յուզուած է:

Աւա՛ղ, այլ եւս ինձ համար չունին հրապոյր զեփիւռ եւ ծաղիկ. ի՞նչ փոյթ ինձ սարեակներուն հրճուանքը, որովհետեւ զուարթ երգեր զիս կը ձանձրացնեն:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ միտքս անով, որ հեռուն է, միշտ կ'զբաղի եւ կը կլլեմ՝ ազի արցո՛ւնքս: Ո՛հ, յիրաւի, կարօտութիւնը գաղտնի փուշ մըն է, եւ ատով քունս աչքերէս փախած է:

Ժ Ա Ն Ո Յ Ե Ի Գ Ո Լ Է Ն

Շատ արժանահաւատ անձեր տեսած են Ժանոն եւ Գոլէնը Օվեռնիոյ Իստար քաղաքին մէջ: Ժանոյ ջորիներու համբաւաւոր վաճառականի մը որդին էր, եւ Գոլէն զաւակ էր չըջակայ վայրաց հողագործի մը, որ չորս ջորիներով կը վարէր երկիրը, եւ որ իր հարկերը վճարելէն յետոյ տարւոյն վերջը բան մը չէր ունենար: Ժանոյ եւ Գոլէն շատ կը սիրէին զիրար. իրենց ուսմանց ընթացքը աւարտելու մօտ էր, եւ հաս դերձակ մը Ժանոյի բերաւ եռագոյն կերպասէ զգեստ մը, Լիոնի բարեձեւ բաճկոնով մը, եւ ասոնց հետ Լաժանոզիէտի ուղղուած նամակ մը: Գոլէն սքանչացաւ զգեստին վրայ

և չնախանձեցաւ . այլ ժանոյ մեծութեան կերպարանք մը ցուցուց՝ որու մասին վշտացաւ Գողէն : Այն վայրկեանէն ժանոյ չէր սորվեր, այլ միշտ հայելին կը նայէր, և կ'արհամարհէր զամենքը, Գիշ մը ժամանակէն սենեկապանը կը հասնի փութով, և ուրիշ նամակ մը կը բերէ Լաժանդիէն իշխանին, որուն մէջ անոր իշխանազն հայրը կը պատուիրէր իր որդին Փարիզ բերել : Ժանոյ ելաւ թեթեւ կառքը, Գողէնի ձեռք կարկառելով և ազնուական պերճութեան ժպիտով մը : Այն ատեն Գողէն հասկըցաւ իր նուաստութիւնը և լացաւ . ժանոյ մեկնեցաւ մեծ շքով :

Ընթերցողք՝ որ կը փախաքին տեղեկանալ, պէտք է գիտնան թէ հայրն ժանոյ շուտով ստացաւ առեւտուրի մէջ մեծ հարստութիւն : Եւ իսկոյն կոչուեցաւ Լաժանդիէն և վեց ամիսէն գնելով պատուոյ անուն մը, իր իշխանիկ որդին դպրոցէն հանեց և մտցուց զանի Փարիզու ազնուականաց մէջ :

Մանուկ իշխանին ծնողքը կարգեցին նախ դաստիարակ մը ագէտ որ չկրցաւ իր աշակերտին բան մը սորվեցնել : Պատանւոյն միտքը չուտով խանգարեցաւ և կատարելապէս ամէն բանի անպիտան եղաւ : Մեծամեծ ծախքեր ըրաւ, մինչ անոր ծնողքը՝ անկէ աւելի գէշ՝ ինչքերը կը սպառէին, մեծ իշխանաց հետ կեանք վարելով :

(Ինչ որ պիտի ըլլար՝ եղաւ . առաւօտ մը եկան իմացընել անոր թէ իր ծնողքը բոլորովին փճայած էին, և թէ պարտատէրները գրաւեցին ամէն բան : Այս լուրին վրայ վազեց անոնց քով . հայրն արդէն բանտարկուած էր . բոլոր սպասաւորները փախած էին . անոր մայրը մինակ էր հոն, անօգնական, անմխիթար և արցունքով ողողուած . միայն մեծութեան, սխալանաց և անմիտ

չռայութեան յիշատակը կը մնար անոր քով : Թշուառ պատանին անտարբերութեամբ և ծանրութեամբ ընդունելութիւն գտաւ ամէն բարեկամներէն և իր կենաց բոլոր ժամանակներէն աւելի լաւ եւս՝ կէս օրուան մէջ ճանչցաւ մարդիկը :

Երբ այս անյուսութեան մէջ ընկզմած էր, տեսաւ որ կը մօտենար երկանիւ գեսպակ մը, ՚ի՛ն ոճով, չորս կողմէն ծածկուած տեսակ մը սայլ, մաշկեղէն վարագոյրով : Դեսպակին մէջ կար երիտասարդ մը՝ գեղջուկ

հանդերձներով, այլ դէմքով առօրգ և կայտառ, ուր քայցրութիւն և զուարթութիւն նկարուած էր. իր թխամորթ փոքրահասակ կինը անոր քով էր : Դեսպակը շէր երթար պճնասիրաց կառքին ուղես : Ծանապարհորդը մտադրութեամբ դիտեց իշխանը՝ անչարթ կեցած և վըշտաց մէջ խորասուզուած : «Ո՛վ Տէր, աղաղակեց, կարծեմ թէ դա ժանոյ է» : Այդ անունէն, իշխանը աչքերը վեր կ'առնու և կառքը կը դադարի. «Դա ժանոյ է, ինքն իսկ ժանոյ» : Իսկոյն փոքրահասակ մարդը կառ-

քէն վար կ'իջնէ, կը վազէ գրկել իր վաղեմի ընկերակիցը: Ժանոյ ճանչցաւ Գոլէնը, ամօթ և արցունք երեսը ծածկեցին: «Դու լքիր Թողուցիւ զիս, կ'ըսէ Գոլէն, բայց մ'ըքան մեծ իշխան մը ըլլաս, միշտ քեզ պիտի սիրեմ»:

Ժանոյ ամօթապարտ և յուզուած, պատմեց հառաչանքով մասամբ իր անցքերը: Եւ կ'ըսէ Գոլէն. «Եկո՛ւր իմ տունս ուր կը բնակիմ, և հոն պատմէ մնադաճը, և երթանք միասին ճաշել»: Ամէնքն ալ հետի կ'երթան, իրենց պայուսակները ետեւնուն: «Եւ ի՞նչ է այդ բոլոր կարասին, միթէ քո՛ւկդ է»: — «Այո՛, իմ և իմ կնոջս են: Կուգանք մեր երկրէն և ես տէր եմ պղնձի և դրուագեալ երկաթի դործարանի մը: Ինձ կին առի հարուստ վաճառականի մը աղջիկը: Ծառ կ'աշխատինք և Աստուած ղմեզ կ'օրհնէ. մենք մեր վիճակը երբեք չվիտխեցինք, երջանիկ ենք, պիտի օգնենք մեր Ժանոյ բարեկամին: Զգէ՛ մարգիզութիւնը, աշխարհի բոլոր մեծութիւններ չեն արժեր բարի բարեկամ մը: Ինձ հետ պիտի գաս մեր երկիրը, և քեզ պիտի սորվեցնեմ իմ արուեստն, որ չէ դժուարին, առանձին սեղ մը պիտի դնեմ գլքեզ և պիտի ապրինք զուարթութեամբ աշխարհի այն մասին մէջ, ուր ծնած ենք»:

Ժանոյ այլայլած, կ'զգար ինքնին ցաւ՝ խառն ուրախութեամբ, գորովանքով և ամօթով, և կ'ըսէր իր մտքէն. «Բոլոր իմ առ երեսս պերճ բարեկամներս մատնեցին զիս, իսկ Գոլէն՝ զոր արհամարհեցի, կուգայ ինձ օգնութեան կը հասնի, ի՞նչ խրատ»: Գոլէնի ոգւոյն լաւութիւնը Ժանոյի սրտին մէջ՝ զարգացուց ընդարդոյ բարւոյ բողբոջն զոր տակաւին աշխարհ խեղդած չէր: Զգաց թէ կարելի չէր որ նա լքանէր իր հայրը և մայրը: Եւ կ'ըսէ Գոլէն. «Խնամենք քու մայրդ, իսկ քու պար-

զամիտ հօրդ համար, որ բանտն է, քիչ մը տեղեակ եմ կենցաղական իրերու. տեսնելով պարտատէրներն թէ նա բան մը չունի, կը զիջանին քիչով դօճանալ: Իմ վրայ կ'առնում այդ ամէն հոգը»: Եւ այնչափ բան ըրաւ Գոլէն, մինչեւ յաջողեցաւ բանտէն հանել հայրը:

Ժանոյ դարձեալ դարձաւ իր երկիրը ծնողացը հետ որոնք վերստին իրենց նախկին արուեստին ձեռնարկեցին: Եւ նա կին առաւ Գոլէնի քոյրը, որ եղբորը նման բարձր ունենալով՝ զանի շատ երջանիկ ըրաւ: Եւ հայրն ժանոյ և մայրն եւ որդին տեսան թէ երջանկութիւնը սնտոի պերճութեան մէջ չկայանար:

ՎՈԼԴԵՌ

ՎԵՐՆՈՒԹՈՒԾԸ ԳՐՈՒԱԾԳԻՆ. — Հարուստ ես, մի՛ պարծենար զանձերուդ վրայ. գիտցիր թէ շերտակութիւնը սնտոի պերճութեան մէջ

չկայանար»: Գուցէ բախտին մէկ խողը զքեզ կործանէ. եղիւր զո՞ր ամէն վիճակիդ մէջ և երջանիկ պիտի ըլլաս: Գոլէնի սիրտը ունեցիր և աշխարհ զքեզ պիտի մեծարէ և հիացմամբ պիտի տեսնէ յառաջդիմութիւնդ:

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. —

ՎՈԼԴԵՌ (Ֆրանսուա — Մարի Արաէ —) ծնած ի Քարիզ 1694, մեռած 1778ին, ԺԸ. դարու ամենէն մեծ մասեցազիւրներէն մին եղաւ, այնպէս որ այն դարը կոչ-

ուեցաւ իսկ *Վոլդեռի դար*: Եւ եղաւ միանգամայն փիլիսոփայ, պատմագիր, բանասէղծ: Ունի 70 հասորէ աւելի գրեւ: Յիշեմք ի մէջ այլոց *Քրուսոս*, *Մերոպէ*, ողբերգութիւններ, *Ժակոյ* եւ *Գոյէն*, փիլի-

ստփայական վէպեր, Դար Լուի ԺԴ.ի. Պատմութիւն Կարոյոս ԺԲ.ի.,
պատմական գործեր, եւայլն :

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. — Իմաստասիրական վէպն ի հանդէս կը բերէ
այնպիսի անձեր, որոնք նպատակ ունին յայտնել ճշմարտութիւն մը, հերքել
ձողորութիւնն և կռուիլ նախապաշարմանց դէմ. Վերոգրեալն օրինակ է ի-
մաստասիրական վէպի:

ՐԱՅԱՏՐԵՒԻ ՐԱՌԵՐ.— Եռագոյն, երեք գունով, — Պերճ, հա-
բուս. — Ընդարոյս, բնական. — Բողբոջ, ծիլ:

ՍՈՍՍ. — Յորչափ թախտը կ'ըլլայ քեզի բարեկամ,
Բարեկամներ իմ բոլորսից ման կուգան.
Զուարթ օտերդ օրխուր ամպե՞ր պատեցին,
Այ ձախ նայե՛, մնացեր ես առանձին:

Ժ Ա Ն Ե Ա Կ Ն Ե Ր Ը

— Շատ նիհար է, շատ ալ տըժգոյն, — կ'ըսէին,
Երբ փողոցէն կ'անցնէր իր սեւ մեկնոցով,
Մէջքը սեղմած լարերուն մէջ փռուէին,
Աչքն ալ հովէն պատըսպարած ալիւոցով:

Լայն գլխարկին թուխ ու քառուս փետրոց տակ՝
Կ'անհետանար իր կիսադէմքը փափուկ,
Եւ թաւիչէ ըզգեստն ալ մութ կապուտակ
Կ'ստուերէր ցոլքն իր այտերուն խուսափուկ:

Իր քաղաքի արդուզարդովն ապերախտ,
Գեղանի չէր բնաւ այդ կիսն աննըման,
Զոր դիտելով իսկ կ'ըլլայինք բարերախտ,
Երբոր պարի սրահին մէջ կուգար ման:

Ի՞նչ աղւոր էր օթեակին մէջ՝ երբ ճերմակ
ժանեակով մը լոկ կը սքօղէր իր թեւեր,
եւ ուսերուն, լանջքին վրայ անդիմակ՝
Բհնեզի մը թեթեւ ծալքը կը քեռէր :

Մարած, հալած երանգներու մէջ պէսպէս,
Իր սեփհական փայլը կ'առնէր դէմքն սնոր,
Եթերային, անծիր, աննիւթ ամպի պէս,
Միշտ անմասոյց, անըրջային եւ միշտ նոր :

ժանեակներու այդ փրփուրներ թափանցիկ,
Ծակտիքն անոնց, ցանցը բարակ օդային,
Եւ մետաքսէ ծրփանքն ալ թոյլ ցոլացիկ
Բոլոր անձին դիւքիչ բան մը կուտային :

Ճառագայթ մը, լոյս մը, աւիւն մը կեանքի
Մուխ նայուածքին մէջ հրապոյր մը կ'արծարծէր .
Խորին անդունդ առանց ելքի ու յանգի,
Որուն գաղտնիքն ունին շանթերն ու կայծեր :

Եւ ժպիտ մ'ալ, չըքնաղ փըթթոււմ մը վարդի,
Կուգար բանալ գողտրիկ չըթանցը թերթեր,
Ինչպէս արեւն իր ըզգեստովը զարդի,
Որուն առջեւ կը բացուին այգն ու եթեր :

Եւ կը բացուէր սիրտն երազի մը հեշտին,
Այդ ժանեակէ մթնոլորտին մէջ տարտամ,
Ջերմ, հրմայոզ զարկ մը տալով իր շեշտին,
Զոր կը պաշտէր քերթող, իշխանն ալ փարթամ :

Այլ ամենուն համար էր ինք անտարբեր .
Լոկ կը սիրէր իր ժանեակներն ըսպիտակ,

Ոյց շընորհիւ միշտ կը գտնէր տարուբեր
Այնքան սրտեր, այնքան խուռնիկեր ոտքին տակ :

Կը փայփայէր զանտոնք տենչով մը անճառ,
Կեանքը դըրած անոնց վըրայ հոլանի .
Կրքոտ սէր մը, ուր կար հոգին ու հանճար,
Ինչպէս գիտեն սիրել կանայք դեղանի .

Սեւ առտու մը սակայն հագով մ'արթընցաւ .
Իր ժանեակէ բարձերուն մէջ կըրթընած,
Մէջքին վրայ, կողին վրայ կ'ըզգար ցաւ .
Ու կը հեւար, յոգնած, դեղնած, քըրտընած :

Թատրոնին մէջ ցուրտ էր առեր, կը յիշէր,
Երբ օթեակին դուռը բացուեր էր ետին .
Դեկտեմբերի հով մը սաստիկ այն գիշեր
Կը դըղըրդէր անդուլ երկինքն ու դետին :

Ու չէր ուզեր առնել մեկնոցն ուսերուն,
Իր ժանեակներն անհետելու երկիւղով .
Նըշուլագեղ ոստայն ճերմակ ու սիրուն,
Ինչպէս աստղով լեցուն ձիւնէ մի կողով :

Եւ մեռա՛ւ այն ժանեակներուն փաթթըած,
Վերջին շունչին հետ եղաւ հուսկ իր կըտակ .
Ժանեակներով պըճնել իր մահ, սե՛ւ քերթուած,
Եւ անոնցմով թաղել մարմինն հողին տակ :

— Ինչ ազուր է, կ'ըսէին, ինչ մանկամարդ —
Երբ փողոցէն կ'անցնէր դազաղն ողբական,
Եւ երգերու՝ բուրվառներու մէջէն ցարդ
Կը ժըպտէր իր ժանեակներուն սիրական :

ԶԱՊԵԼ Ն. ԱՍԱՏՈՒՐ (ՍԻՊԻԼ)

ԲԱՅԱՏՐԵԱԻ ԲԱՌՆԵՐ, — Մեկնոց, վերաբերու . — Քաւուռ, խիս-
— Ստուերեղ, ծածկել . — Անդիմակ, բաց . — Քեւեղ, բոչիլ . — Երանգ,
գոյն . — Երեւայիւն, երկնայիւն . — Անծիր, անսահման . — Անմասոյց,
անմասշէի — Անբայիւն, երազայիւն . — Դիւթիչ, հրապուրիչ :

Ը Ն Կ Ե Ր Ա Կ Ց Ո Ւ Յ Ի Ի Ն

Իր մանկութեան ատեն Հանրի Մարթին տկար եւ փախուկ կազմուած մը ունէր, սակայն եւ այնպէս ունէր նա բաւական աշխոյժ եւ փոքր ինչ ցասկոտ բնաւորութիւն մը : Իր դպրոցի ընկերներն՝ որ նկատած էին զայս՝ զինքը բարկացունելու համար անոր հետ իյնալով կ'զբօսնուին . որովհետեւ իրենք անկէ աւելի ուժեղ էին, փոխանակ վախնալու՝ անոր զայրութիւնով կը զուարճանային : Սակայն մեծերէն մին անոր հետ բարեկամութեամբ կապուեցաւ, վասն զի զանի տկար եւ ճնշուած կը տեսնէր . պաշտպան հանդիսացաւ զինք հայածողներուն դէմ, ի հարկին անոր համար կուուեցաւ եւ մինչեւ անգամ իր պարտականութեանց մէջ անոր օգնեց : Մարթին այսպէս օգնութիւն եւ քաջալերութիւն գտնելով՝ սկսաւ բուժուիլ երբեմն զինքը բռնող բարկութենէն . յետոյ այդ ժրջան բարեկամին առաջնորդութեամբ եւս աշխատեալաւ : Առանց այսպիսի բարեղէպ հանդիպման, գուցէ շատ գէշ կերպով պիտի աւարտէր իր ուսմունքը, ինչպէս որ գէշ սկսած էր :

ՄԵՋԻԷՌ

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՔ. — Հանրի Մարթին, Անգղիոցի բնապատում, որ վերջին դարու մէջ կ'ապրէր :
Կազմուած, անդամներու եւ գործարաններու ընդհանուր վիճակ, ի հարկին, ինչպէս որ հարկը կը պահանջէր :

Ժ Ա Մ Ա Յ Ո Յ Յ Ն

Սորվեցնէ իմաստութիւն
Ժամացոյցն, որ ոչ հնչէ՛նդ վայր .
Երթեւեկէ ճօճանակն յար .
Պիտի տեսնե՛նք վաղն ալ շարժուն :

Մանուկ կամ ծեր , չունենանք բնաւ
Մեծ խորհուրդներ ապագայի .
Մինչ կը յամենք , ժամը սահի ,
Զի դադրեցներ նա իր արչաւ :

Մանո՛ւկ , ուսումն որ նեղէ քեզ՝
Լաւութեանց մէջ հոգիդ կրթէ .
Ի գո՛ւր խնդրես եթէ ո՛ւր է
Այն դիպոյ՛ ժամն զոր լքանես :

Յոյց տուր , ո՛վ մարդ , փոյթ ե վաստակ ,
Երկրագործին դասն ի միտ ա՛ռ .
Լաւ յիշէ՛ թէ կեանքիդ ամառ
Հնձոց արդեանց է եղանակ :

Մե՛ր , կըսպասէ քեզ դառն հարուած .
Վայելէ՛ օրերդ ու մի՛ հաշուեր .
Եթէ փութալ կարող ես դեռ ,
Օ՛ն վայելէ՛ կեանքիդ մնացուած :

Ճօճանակին վազքն անայլայլ
Ի ամենուն բաղդի գուշակ .
Հանապազօր ձախողն այն սլաք
Նըշանակէ դէպի մահ քայլ :

Ս որվեցնէ իմաստութիւն
Ժամացոյցն՝ որ ոչ հնչէ՞նդ Վայր .
Երթեւեկէ ճօճանակն յար .
Պիտի տեսնենք Վազն ալ շարժուն :

ԼԵՍՈՒՒՏ

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ ԳՐՈՒԱԾՔԻՆ — Ո՛չ, ոչ որ վստահ է վաղուան վրայ, և այս պատճառաւ պէտք է ներկայ ժամանակը լաւ գործածենք: Եւ սակայն նոյն իսկ այս ժամանակն ի՛նչ արագութեամբ կը սահի: Երբեք նա չկենար իր ընթացքին մէջ, երբեք նա մեզի չպատներ: Ահա ինչ որ մեզի կը յիշեցնէ ժամացոյցն իր ճօճանակին յարատեւ երթեւեկութեամբ: Երիտասարդութեան տանն այն կը նշանակէ մեզի կանոնաւոր կերպով այն ժամերն զոր պարտինք ուսման հասար, ուսման՝ որ ունի իր դժուարութիւնները եւ իր տաղտուկութիւնները, և որ միայն կրնայ մեզ ընել պարկեշտ և օգտակար անձեր: Հասուն հասակի մէջ մեզ կ'ստիպէ որ շուտով հնչենք ինչ որ սերմանած ենք մեր երիտասարդութեանը. վասն զի հնչող աշխատութիւնը սերմանց աշխատութեան պէս գործունէութիւն կը պահանջէ: Վերջապէս ծերութեան մէջ այն կը հրաւիրէ զմեզ վայելել՝ մեզի մնացած միջանի օրերը, և աստնք առանց աւելի հաշուելու, այսինքն փուռ մորմորովներ և անբանաւոր յոյսեր ունենալու: Այս չէ՞ որ կը կոչուի իմաստութիւն սորվեցնել: Ուրեմն միշտ ուշադիր աչքով նայինք ժամացոյցին. Հետեւինք անոր շարժումներուն, մտիկ ընենք անոր ձայնին. արժուն բարեկամ մ'է՛ ան, անխնջ խրատու մը, որ մեզ ձեռնտու կ'ըլլայ՝ աշխարհի վրայ մեր նակատագիրը ընել:

ՈՒՍՏԱՅՐԵՒԻ ԲԱՌԵՐ. — Ընդվայր, պարապ սեղ . — Լաւութիւն,
առաքիճութիւն. — Դիպող, յարմար . — Զախող, արեւսուոր:

ՈՒՍԾ. — Ժամանակի կորուստն զեշ բան չկայ:

ԹԷՆԻԿՐԱՍՏ

Ձ Մ Ե Ռ Ը

Անձրեւը կուգայ անդուլ անընդհատ, իր շխրտուքը ցանկելով չորս կողմ: Հովը կը փչէ ուժգին յորձանքներով, վիթխարի անսպառ հեւքի մը պէս: Ձիւնը ամէն կողմ կը տարածէ իր յուսանատեցուցիչ ճերմակ պատանքը անասման: Յուրաքը կը կծկէ անդամները, ու երկինքը, անորոշ գոյնով մը, զոր ազնիւ սիկառի մուխին պիտի ուզէ իր նմանցնել, գլխուդ վրայ կը ցածնայ: Բնութեան ծիծաղէն յետոյ, բնութեան ծամածռութիւնն է հիմա. ժպիտէն յետոյ, դառն ծալքը:

Բնութեան մահն է, կ'ըսէ բանաստեղծը:

* * *

Այդ բնութեան մահը, պիտի ըսէ իմաստասէրը, մարդուն յարութիւնն է: Յարութիւնը՝ ներքին ամենէն ազնիւ ու ամենէն սուրբ զգացումներուն, ներքին թաքուն էակին՝ որ ելքեմն երբեմն անդրադառնալ կուտայ մարդուս՝ իր կեանքին ուղղութեանը և ամէն գործերուն վրայ:

Այդ ցուրտին ու ձիւնին է որ մարդս կ'զգայ իր երակներուն մէջ հոսիլը կրակէ արիւնի մը՝ որ պիտի վանէ երկարատե թմրութիւնը և ընդարմացունը: Առողջ ու առոյգ կ'զգաս ինքզինքդ, լաւ եւ աւուր որոշումներ տալու կարող: Աշխատելու փափաք մը կը զօրացնէ զքեզ: Աշխատութիւնը կը թուի քեզ ոչ թէ իբր խոնջութիւն մը, այլ բնական կարողութեանդդ ազատ կիրառումը:

* * *

Ու երբ ձիւնը կ'իյնայ հատիկ հատիկ, սրտին մէջ

ալ կ'իջնէ քիչ քիչ՝ անոյշ ցօղի մը պէս՝ գթութեան ու կարեկցութեան ղգացումը։ Որչափ ալ ինքզինքդ վարժեցուցած ըլլաս մտածելու թէ ամէն ստեղծութեան ու ամէն տեղ աղքատութիւնը կայ, ամենէն աւելի կը խորհիս այն թշուառներուն վրայ, որք, անլոյս սենեկին մէջ ցուրտէն կծկած, կը դողդղան։ Սիրտդ, մէկէն, անոնց կ'երթայ։ Ու այդ կարեկցական ղգացման քով, կը սպրդի ուրիշ ղգացում մը, — աղքատութեան տեսարաններուն ազդած կսկիծը, ոյ սիրտդ կը սեղմէ եւ մտածել կուտայ քեզ։

Տխրութեան եղանակն է ձմեռը, առողջ ու գիտակից տխրութեան, ոչ ոյժ մըն է,

որ բարոյական նկարագիրը կը շինէ։

Այս այն տխրութիւնը չէ որ կամքը կը քայքայէ և գործունէութեան շրջանակէն կը հեռացնէ մարդը, որ հառաչներու մէջ կը սկսի եւ տարտամ ըզձանքներու մէջ

կը կորսուի, այլ այն խորունկ ու զօրեղ զգացումը որ յառաջ կուգայ իրերու եւ մարդերու ճշմարիտ գիտակցութենէն ու հասկացողութենէն: Բնութենէն ելած արութիւնը անհատին վրայ կ'ազդէ ու ինքն իր վրայ մտածել կուտայ անոր: Այդ արութիւնը առնական ու կորովի զգացում մըն է, որ մարդս կը պատրաստէ խորհրդածութեան:

* * *

Ձմեռը՝ բարոյախօսին համար ինչ մեծ օժանդակ, ինչ անհուն բաց մատեան ուր պիտի սորվեցնէր լաւ սկզբունքները:

L. P.

ՈՍԵՏՐԵՆԻ ՈՍՈՆԻ. — Վիքիարի, շաք մեծ. — Անդրադանայի վրայ դառնալ, խորհրդածել. — Ընդարմացում, քմեիլը. — Խոնջութիւն, յոգնութիւն:

ԱՌ ԱԳԱՆ. — Մահու հրեշտակն ոչ դիւրաւ
Հոգին արկդեկ դուրս առաւ,
Կուռոյ սեռը հոս քողոց.
Ունայնութիւն հետ օտարաւ:

S. Ոսկան

ՄԵՆԱՍՏԱՆԻՆ ԿՈՅՈՎ

Կէս գիշեր է. սենեակիս մէջ միայնակ՝
Կանգնեղ չունիմ, ոչ ալ աստեղք ունին շող.
Իր լոյսն յետին մարեց պալատն ու տընակ,
Եւ մընացի իմ խոհերուս հետ մաշող:

Կը թափառին շուրջս ըստուերներ հոծ ի հոծ,
Մերձենալով հեռանալով յարմարաւ.
Եւ կը լըսեմ իրենց վայիւճնն ողբակոծ,
Նրբ կանգ առնուլ կուգան յոգնած ու մոլար:

Տըխուր մաքիս ուրուականներն են համակ,
Ցընորք հոգւոյս՝ հազիւ հասած արքունիքի.
Եւ մինչ կ'անցնին օրերս ցուրտ ու ցամաք,
Անոնք կուտան ինձ ըստփանք արցունքի :

Ձի մինակ եմ հոս դէմքերու հետ տրտում,
Կոյսերու հետ, ոյց մեռած է իղձն ու խանդ,
Որոց ձայնին վանկերն, աղօթք անպատում,
Կը խորտակեն երազս ու յոյսս մանաւանդ :

Ապրիլ կ'ուզեմ, անոնք երկինք ցոյց կուտան,
Սիրելի կ'ըզձամ, կը գոչեն. «Սէր է Աստուած» :
Եւ կը պատմեն Դաւիթը, Յոբն ու Յուդան.
Կ'ըսեն. «Միայն մահուան համար ենք հասուած» :

Ձո՛ւր կը վառէ երկինք արեւն ու լուսին,
Զօնեղով կեանք ծաղկին, դաշտին ու մարդուն.
Ես կը դառնամ գիւղին համեստ տանց լուսին՝
Որուն ներքեւ կը հըսկէ աչք մը արթուն :

Բոցեղ շունչ մը կը խնդրեմ ես, սիրտ մը տաք,
Որ խառնուի տենդոտ հոգւոյս յորձանքին.
Եւ Սաղմոս կը դնեն, ա՛հ, բարձիս տակ,
Խաչ մ'ալ փայտէ ընդդէմ սրտի փորձանքին :

Այդ փորձանքներն ես կ'երազեմ անդադար.
Կեանքի բոլոր մեծ պայքարներն, հուրն ու բոց,
Աշխարհի մէջ չընչին բաժինս իմ արդար.
Եւ կը թողում երկնից վայելքն՝ իր սրբոց :

(Մատիս)

ԶԱՊԷԼ Ն. ԱՍՏՈՒՐ

ՌԱՅԱՏԵՐԱՆԻ ՌԱՌԵՐ . — Խոհ, մտածում . — Հոծ ի հոծ, խիս,
բազմաքի . — Յամբարար, կամաց կամաց . — Արքունի, երիասար .
դուքիւն . — Հասուած, սեղծուած . — Զօնեղ, նուիրել :

ՇՈՓԵԿԱՌՔՆ

Ստեֆենսըն... ստուգիւ ինչ մեծ մարդ եւ ինչ մեծ ծառայութիւն մարդկութեան. ջնջել միջոցն, երկ- լիաքնդիս մարմնոյն վրայ սիւեղ կեն- սատար երակաց նորանշան մանուա- ծապաս ցանց մը, խնայել ժամա- նակն՝ հարստութեանց առաջինն, արագ հազորդակցութեան մէջ դնել ժողովուրդներն, լեզուներն, կրօնքներն, քաղաքակրթութիւններն, կործանել ազգաց նախապաշարումները միմեանց վը- րայ, տալ անոնց ճանչնալ եւ սիրել զիրար, պատ- րաստել ուղին ազգերու դաշնաւորութեան, ազ- գերու եղբայրութեան, ան՝ որպիսի է օգուտ այն շոֆեշարթ մեքենային, որ երբ իր կտեւէն կա- ռալսմբոց երկայն շար մը ձգած, իր կողերէն հուր ու ծուխ ժայթքելով եւ դագաթին վրայ կրելով շոգւոյ երկնակարկաւ գարգնանակ մը, սուլելով ու չչելով, որոտընգոստ վիշապաձայն կը սուրայ կայ- ծակներն թաց՝ դաշտերու եւ լեռանց մէջէն, գիւղեր քաղաքներ կո- խելով անցնելով մի քանի վայր- կինի մէջ, կը թուի ըլլալ նոր ժա- մանակաց յառաջդիմութեան բո- ցաշունչ ոգին, որ կ'ընթանայ ա- րագ, ոչ աջ նայելով եւ ոչ ա՛նկալ, փչրելով իր ոտից տակ ամէն խոշընդոտ, հարթելով առապարներն, լըն- լով ձորերն, ոստնլով անդնդոց վրայէն, փոթորկելով

Սդեֆենսըն

զերկիր եւ զերկին, ազգէ ազգ, աշխարհէ աշխարհ
թռչելով եւ զամէնքը ընդգրկելով ընդխառնելով իր
հսկայազօր թեւոց մէջ :

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԲԱՏԱՅԻՐԵԱՆ ԲԱՌՆԵՐ . — Սղեֆկենաշն, անգղիացի մեքենագործ եւ
երկրաչափ, հնարիչ վայրագարժիհն (1781-1849). — Նորանշան, զար-
մանայի. — Մանուածապատ, ծուռումուռ. — Երկնակարկառ, երկինգ
երկնցած. — Գարգամանակ, սարաւարտի, գլխարկի զարդ. — Հարրեշ,
տափառակ բնել :

ԳԵՂԵՏԻԿ ԲԱՆՎՐ . — Գիտութիւնը վառած ջան կը բռնէ, իսկ կը-
թօնն Աստուծոյ փողը կը հնչեցնէ :

Մ Ա Տ Ո Ւ Դ Ը

Բլրոյն վըրայ կանգնի մատուռ,
Հովիտն ի վար կը հայր լուռ .
Վարը, մարգին ւ՛ առուին եզիրք
Հովուիկն երգէ զուարթ մի երգ :

Հնչէ պղընծին թինդ սըգաւոր
Ու մահերգակ անցնի թափօր .
Լըռէ ուրախ խաղը տըզուն
Եւ ուշն ուղղուի լերան գլխուն :

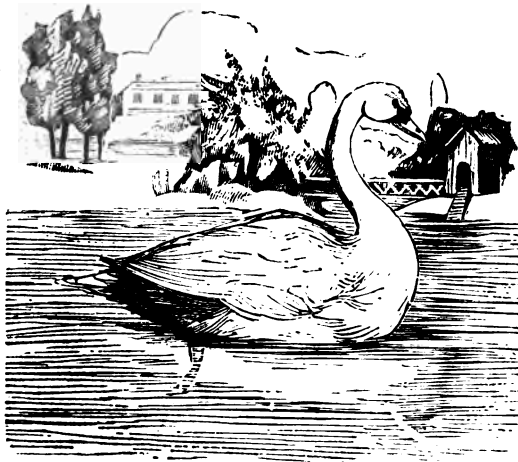
Հո՛ն, վերն, հողը դընել տանին
Չախս ոյք հովտին մէջ խնդային .
Հովիւ մանուկ, հովիւ մանուկ,
Հո՛ն վերն օր մ՛ալ քեզ կ'առնուն սուգ :

Քարգմ. Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ԼՈՒՏՎԻԿ ՈՒԼԱՆՏ

Կ Ա Ր Ա Պ Ն

Կարապին շնորհագեղ կերպարանքը, ձեւի գեղեցկութիւնը համեմատ են իր քաղցր բնաւորութեան. հաճոյ է ամէն աչքերու. նա զարդ և գեղեցկութիւն է ամէն տեղեաց, որոնց կը յաճախէ. կը սիրուի, կը գովուի, հիացում կ'առթէ. ուրիշ ոչ մէկ տեսակ անկէ աւելի արժանի չէ: Արդարեւ բնութիւնն ոչ մէկու այնչափ քաղցր և ազնիւ շնորհք սփռած է՝ որ մեզ յիշեցընեն իր ամենէն հմայիչ գործոց գաղափարն. վայելուչ մարմնոյ կերպարանք, քոլորածիր ձեւեր, շնորհալի պարոյր, պերճ եւ մաքուր սպիտակութիւն, նկրուն եւ կոթովի շարժմունք, մերթ առոյգ եւ մերթ թոյլ դիրք.

Կարապին վրայ ամէն ինչ կը շնչէ հեշտութիւն, հմայք և զոր կը կրենք իր շնորհքը և գեղեցկութիւնը տեսնե-

լով. Նրին վրայ իր շարժմանց դիւրութիւնն եւ իր ազնուական անհոգութիւնը տեսնելով, մարդ պէտք է զայն համարի ո՛չ միայն իբրեւ թեւաւոր ջրագնացներու գլխաւորը, այլ նաեւ իբրեւ գեղեցկագոյն օրինակ, զոր ընտելւնը մեզ ընծայած է նաւարկութեան արուեստին համար: Իր բարձր վիզը, և իր ուռուցիկ եւ գեղապարտյր կուրծքը կը նմանին արդարեւ նաւու ալեհերձ նաւառաջքի: Իր լայն ստամոքսը կը ներկայացնէ նաւուն փորը. նաւելու համար դէպ յառաջ հակած մարմինը յետուստ դէպ ի վեր կը բարձրանայ և կ'ուղղուի իբրեւ նաւու խելք. իր պոչը ճշմարիտ ղեկ մը, ոտներն լայն թիակներ են, և իր մեծ թեւերն՝ հովին դէմ կիտաբաց և մեղմիւ ուռուցիկ՝ են առագաստներն, որ կը մղեն կենդանի կուրն, նաւ և նաւուղիդ միանգամայն:

Պիւժոն

Հպարտ իր ազնուութեան համար, նախանձոտ իր գեղեցկութեան համար, կարապը անձնացոյց կ'ըլլայ իր բոլոր առաւելութեանց. նա կը թուի հետամուտ ըլլալ հաւանութեան նըշաններ ընդունելու, գերելու նայուածքներ, և արդարեւ կը գերէ զանոնք, թէ՛ այն պահուն երբ հեռուէն կը տեսնուի թեւաւոր նաւատորմին խմբովին նա-

ւելը ջուրերուն բացերը և թէ՛ երբ բաժնուելով այդ խմբէն և զինք կոչող նշաններուն վրայ մօտենալով, և-

զերքը կուգայ՝ աւելի մօտէն հիանալի հանդիսանալու, պարզելով իր գեղն. և յայտնելով շնորհքն՝ հազարումէկ քաղցր ալեծածան և գողարիկ շարժումներով. կարապը կ'ուզէ ըստ հաճոյս ջուրերուն վրայ պարտիլ, ցամաքն ելնել, բացերն երթալ, կամ ափունքէն երթալով՝ գալ պատասպարուիլ եզերքին վրայ, կնիւններու մէջ պահուրտիլ, միւիլ ամէն հեռաւոր խորշերուն մէջ, յետոյ առանձնութիւնը թողլով՝ դառնալ ընկերութեան և վայելել այն բերկրութիւնն զոր կը թուի զգալ և ճաշակել՝ մօտենալով մարդուն, միայն թէ գտնէ մեր մէջ ընկալուչներ:

Նախնիք շատացած չէին նկատելով կարապն իբրև հրաշալի երգիչ մը. մահուան մօտենալուն վրայ դողացող ըսոր էակաց մէջէն միայն նա կ'երգէր տակաւին իր ոգևորութեան պահուն, և դաշնակաւոր նուագներով կը յօրինէր նախերգանք իր վերջին շնչոյն: Բնապատմական և ոչ մէկ կեղծիք, ոչ մէկ առասպել նախնեաց մէջ աւելի հռչակուած, աւելի կրկնուած և յարգգտած է. Յունաց վաւովուն և զգայուն երեւակայութեան տիրած էր այն. բանաստեղծք, ատենաբանք, նոյն իսկ իմաստասէրք զայն ընդունած են իբրև այնչափ արտօնի ճշմարտութիւն, ու չպիտի ուզէին տարակուսիլ անոր վրայ. պէտք է անոնց ներել իրենց առասպելներուն համար. անոնք սիրուն և յուզիչ էին, արտուր ու ցամաք ճշմարտութեանց արժէք ունէին, քաղցր խորհրդանշաններ էին:

ՊԻՒՏՈՆ

ԿԵՆՍԱՎՐՈՒԹԻՒՆ. — Պիւժոն, ծնած ի Մոնքպառ (Côte d'or) 7 սեպտեմբեր 1707, մեռած 16 ապրիլ 1788, ժամանական գրականութեան ամենէն մեծ մասեմագիրներէն մին է: Իր ամբողջ գործերն 36 հատոր՝ նուիրուած են բնութեան պատմութեանը. իր կենդանեաց

նկարագրութիւններն կատարեալ առուեստի մը փայլում օրինակներն են: 1733ին Գիտութեանց Ակադեմիոյ եւ 1853ին Ճրագասկան Ակադեմիոյ անդամ եղաւ:

ՎԵՐԼՈՒՄՈՒԹԻՒՆ ԳՐՈՒԱԾՐԱՆ . — Ինչ զողոր, դաշնակաւոր եւ նշմարիտ նկարիչ մէջ Պիւֆօն, Թոյ խօսի առեւժուէն, ձիուէն, շան, Պաշնասանձին վրայ, իսկոյն իր ոտն կ'առնու գոյնը, նկարագիրն այն նիւթոյն որուն վրայ կը խօսի նա եւ կ'ըլլայ պարագային համեմատ խիստ, ուժգին, քաղցր կամ թեթեւ:

Կարապին համար ըրած այս կենդանագրին մէջ իր պարբերութիւնները կը յայտնեն քաղցրութիւնն, հպարտութիւնն այս հրապուրիչ Պոշնոյն որ զկը պարզէ իր գեղն ու ջնորհքն հազարումէկ քաղցր ալեծածան եւ զողորիկ շարժումներով: Բայց որ կը սիրէ զգտնել մեր մէջ ընկալուչներ եւ բարեկամներ:

Հատուածին երկրորդ մասին մէջ Պիւֆօն աւելի զերազանցած է: Ճշմարիտ երգ մէջ մեռելակահ, անարատ եւ սրտագրաւ մեղամաղձութեամբ, որուն բոլոր ծանօթութիւնները ականջի տխորժ կուզան, ուր ամէն ինչ կը մրցի՝ կատարեալ ամբողջութիւն մը կազմելու համար:

ԳՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ . — Կենդանագիր կամ նկարագիր. — Ընդհանրապէս կենդանագիրը անձի մը, կենդանոյ մը նկարագրութիւնն է՝ դժբի, բնաւորութեան եւ վարուց վերաբերմամբ: Երբ կենդանագիրը միայն ունակութիւնները, թերութիւնները կամ բարեմասնութիւնները դիտէ, առաւելապէս նկարագիր կը կոչուի: Ինչպէս նկարագիրք Լապոնիէրի:

ՐԱՅԱՏՐԵՒԻ ՐԱՌԵՐ . — ձկուէն, ծռող: — Կուր, մալոյկ. — Կնիւն, (սու). — Ընկալուչ, ընդունող:

ՄԱՅՐԱՄՈՒՏ ԱՐԵՒԷ

Նոպանուկները փայլուն, զարդ կրանիդի,
Կ'ոսկեզօծեն վերջալոյսէն կարմրած
Դերբուկ գազաթն: Հեռո՛ւն, փրփրոտ ու տարած
Կ'ըսկսի ծոփն հոն ուր ցամաքն անհետի:

Ոտքերուս տակ մութ է արգէն: Ամէն դի
Հուռթի՛ւն. բոյներն անձայն, մարդիկ դարձած տուն:
Կոչնակին ձայնը սոսկ մէգին մէջ թընդուն,
Ալիքներուն մռնչիւնին հետ կը ցընդի:

Կարծես խորունկ ձորերու մութ հովիտէն,
Կամ անդունդէ մը կը լրսուի այն ատեն
Հեռալուր ձայնն հովիւներուն ուշացող:

Ա'լ հորիզոնն ամբողջ պատած է խաւար:
Ճոխ երկընքի մը գոգն արեւն հոգեվալ,
Կը գոցէ շէկ իր հովահարն ոսկեձող:

Թարգ. ԹՈՐԳՈՒՄ ՎԱՐԳ.

ԺՁԷ—ՄԱՐԻԱ ՏԸ ՇԷԻՏԻԱ

ՐԱՅԱՏԵՒԷ ՐԱՍԵՐ. — Թոպանուկ, վայրի բուփ (հ—ւբ օբ—).

— Դերբուկ, խորսուբոս:

ԱՌ ՏԻԿԻՆ ՏԸ ԿՐԻՆԵԱՆ

(Այս նամակը հռչակաւոր է, որովհետեւ Սէն Սիրի մէջ Եսքերի ներկայացուցը կը պատմէ, բայց անօգուտ է պատմական ճանրամանուկեանց վրայ երկարել, զայն պատմելու միջոցին: Պէտք է մանաւանդ ի վեր հանել անոր մէջ եղած աշխուժութիւնն, խորամանկութիւնն եւ զուարճութիւնը):

Անցեալ օր Սէն Սիրի մէջ արքունականաց՝ իմ մեծարանաց այցելութիւնս ըրի այնչափ ախորժելի կերպով, որչափ երբեք մաքէս չպիտի անցնէր: Շարաթ օր հոն գացինք, Տիկին ար Գուլանժ, Տիկին ար Պանեոլ, Թէտիւ արքան եւ ես: Մեզի յատկացեալ տեղերը պահած գտանք. պաշտօնակալ մը ըսաւ Տիկին ար Գուլանժի թէ Տիկին ար Մենթընոն իրեն համար աթոռ մը պահել տուաւ իրեն մօտ. կը տեսնէք, ի՞նչ պատիւ. «Իսկ դուք, Տիկին, ըսաւ ինձ, կարող էք ընտրել»: Տիկին ար Պանեոլի հետ դքսուհեաց ետեւ երկրորդ նստարանին վրայ նստայ: Տրպէլֆոն մարաջախտն եկաւ իմ աջ կողմս նստիլ իր ընտրութեամբ. իսկ առջեւնիս նստած էին տիկնայք Տօվեռնել, ար Գուլալէն եւ ար Սիւրի: Մտիկ ըրինք ողբերգութիւնն՝ մարաջախտն եւ ես՝ այնպիսի մտադրութեամբ որ այլոց ուշը գրաւեց, եւ ահաւասիկ ինչ ինչ աղօթածայն պատշաճ գովեստներ, որ թերեւս ամէն տիկնանց Տոնթանժեան^(*) գլխարկին ներքեւ չկային: Չեմ կրնար բացատրել այդ խողին վերջին աստիճանի հաճելի հանգամանքը. այնպիսի ինչ է որ դիւրին չէ ներկայացնել եւ երբեք նմանը չպիտի ունենայ. երաժշտութեան, ոտանաւորի, երգերու և անձանց այն-

(*) Գլխարկ, զոր Օրիորդ Յորժանժ հնարած է:

պիսի կատարեալ և անթերի պատշաճ միաւորութիւն մը, ուղածիդ պէս : Աղջկունք որ անձեր կը ներկայացնեն, կարծես յատկապէս այդ խաղին համար են եղած : Ուշադիր է ամէն ոք, եւ այսպիսի սիրուն խաղի մը վերջանալը տեսնելու ցաւէն զատ ուրիշ ցաւ չունի : Ամէն ինչ պարզ է, ամէն ինչ անմեղ է, ամէն ինչ վսեմ է եւ սրտառուչ անոր մէջ : Սրբազան պատմութեան նկատմամբ հաւատարմութիւնը յարգանք կ'ազդէ . բոլոր երգերն՝ որ Սաղմոսաց եւ Իմաստութեան գրքէն առնուած ու նիւթին խառնուած խօսքերուն . կը յարմարին, այնպիսի գեղեցկութիւն մ'ունին, որուն մարդ կարող չէ առանց արցունքի դիմանալ . այս խաղին տրուած հաւանութեան չափը ճաշակի եւ ուշադրութեան չափն է : Հմայուեցայ ես, նոյնպէս եւ մարաջախան որ իր տեղէն ելաւ եւ դնաց Թագաւորին յայտնել իր գոհութիւն, յարելով նաեւ թէ Սսթերը տեսնելու շատ արժանաւոր տիկնոջ մը քով կը գտնուէր : Թագաւորն դէպ ի մեր կողմը եկաւ եւ խօսքն ինձ ուղղելով՝ ըսաւ . « Տիկին, զիս կ'ապահովցնեն թէ շատ գոհ եղած էք » : Սս առանց այլ յայլմէ ըլլալու, պատասխանեցի . « Տէր արքայ, սխրացած եմ, զգացածս անպատմելի է » : Թագաւորն ինձ ըսաւ . « Ռասին շատ մտացի է » : Կ'ըսեմ անոր . « Տէր արքայ, նա շատ խելք ունի, բայց արդարեւ այս դեռահաս աղջկունք ալ շատ մտացի են, նիւթին կը թափանցեն, որպէս թէ իրենց գործը միայն այս ըլլար » : Ըսաւ ինձ . « Ահ, այդ իրաւ այդպէս է » : Եւ ապա նորին Վեհափառութիւնը մեկնեցաւ եւ զիս թողուց նախանձու նշաւակ, որովհետեւ գրեթէ միայն ես նորեկ էի . խորթ զգաց տեսնելով իմ անկեղծ զարմանքս անձայն եւ առանց դիպի : Տէր իշխանն եւ Տիկին իշխանուհին եկան մէկ մէկ խօսք ընել ինձ եւ Տիկին տը Մեն-

Քընոն փայլակ մը : Մեկնեցաւ թագաւորին հետ : Ամէնուն մէկ մէկ բան պատասխանեցի , վասն զի բախտաւոր էի :

ՏԻԿԻՆ ՏԸ ՍԷՎԻՆԵԷ

ԿՆՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ . — Տիկին ռ Սեվինեէ, Եւանաւոր հեղինակ

նամակներու, որոնք ժկ. դարու բնօր մասենագրաց մէջ տեղ մը տուած են իրեն. ծնած 1626ին եւ մեռած 1696ին: Տիկին ռ Սեվինեէի նամակները աւելի արժանի ունին, որովհետեւ անոնց հեղինակը չէր մտածեր թէ օր մը անոնք լոյս պիտի տեսնեն: Գրուած են բնական եւ անփոյթ կերպով որ կը պատշաճի այս գրական սեռին:

ՏԻԿԻՆ ՏԸ ՍԷՎԻՆԵԷ

ԳՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ . — Նամակագրական ոճ. — Նամակագրական ոճը կամ նամակաց ոճը գրելու այն եղաւ. նակէ է, որ կը պատշաճի նամակաց եւ մասնաւորապէս ընտանեկան կամ մտերմական նամակաց :

Իր յատկութիւններն են բնական ըլլալ եւ ճշգրտութան : Պէտք է որ մէկն ինչ որ կը մտածէ՝ պարզութեամբ ըսէ՝ առանց սնտի զարդուց կամ ընդլայնմանց :

ԳՐԱՅԵՄԻ ԲԱՆՔ . — Հանճարը խաղաղութեան մէջ կը ձեռանայ, իսկ բնաւորութիւնը՝ աշխարհի հոսանաց մէջ :

ՎԵՐԷ

Հովուն ունկնդրէր տենդոտ խեչայեղ,
Ու նախանձեղով հիանար հիմայ
Իր կնոջ անկեղծ հաւատքին վրբայ :
Եբբ առտու եղաւ, յոգնած՝ նուազուն,
Մայրը մըրափէր ու դէմքն էր ժպտուն :
Աղօթքն էր փրկած նաւը ճամբորդին
Ու երազին մէջ համբուրէր որդին :
Արծաթ կանթեղին իւզն սպառած էր,
Ու մարելու մօտ՝ ճարճատուն կայծեր
Արձակէր փուշ փուշ . հայրը՝ որ յամառ
Ու չոր աչքերով հակէր ուժասպառ,
Կանթեղին մօտիկ եկաւ ու՝ չպարտ
Ճակատը ծրուած իբրեւ յանցապարտ,
Հապնեպով լեցուց ձէթի կաթիլներ,
Համբուրեց գաղտուկ Տիրամօր պատկեր,
Յետոյ մրափեց, բայց իր դալկահար
Շըրթունքին վրբայ ժպիտ մը ցոլար :

Հովը ամեհի՝ առաւօտեան մօտ
Յանկարծ մեղմանար, կարծես ամաչկոտ .
Փայփայէր կապոյտ ալեակներ ծովուն,
Աստուած կ'ողորմէր նմոյսին նաւուն :

(Մասիս)

Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ԲԱՏԱՏԵՐԱԻ ԲԱՌԵՐ. — Զաղկեչ, հարուածել. — Այ՛, խորու-
քիւն. — Խեչայեղ, յիմարացած . — Հապնեպ, անապարտմե . —
Նժդեհ, պանդուխտ :

ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳՆ

Արեւէն առաջ արտերուն մէջ են, արեւէն առաջ ծովերուն վրայ, այնքան հոգւով փարած են հողին, այնքան խանդով յարած են ջուրին, որ արտէն եւ ալեակէն հեռու՝ իրենց արդար հանգստեան սուղ ժամերուն մէջ՝ իրենց կարօտը կը քաշեն ալիք ու դալարիք։

Աքաղաղին հետ աշուրնին կը բանան, արշալոյսին հետ աշուրնին կը լուան. լուսոյ մկրտութիւնն իրենց աշուրն եւ իրենց հոգին ամէն օր եւ ամենէն առաջ կ'ընդունին։ Արեւը, որ արարածոց արարիչ երկնաւոր հօր կողմէն երկնքի մէջ կը պտըտի՝ հսկող եւ հոգացող մեր այս երկրագունտին, արեւն ամեն առաւօտ ամենէն առաջ կը տեսնէ դաշտի մարդն ու ծովու մարդը, եւ անոնց քրտնաջինջ անարատ նակաին վրայ իրարու առողջարար համբոյրներուն խանդը կ'սպառէ։

Գիշերը կանաչ դաշտին անսահմանութիւնն երազեց հողագործ մարդը, գիշերը կապոյտ դաշտին անսահմանութիւնը՝ նաւաւար մարդը. եւ առաւօտուն, աչքը հողին մարդուն եւ աչքը ծովին մարդուն՝ երկինք նայելով երկնաւոր հօրը բոցափայլ պատկերին՝ կ'իջնեն կանաչ դաշտին ու կապոյտ դաշտին վրայ, ուր ոսկի ոգենորոգ չողոյն բիւրապատկութիւնն ալ կ'իյնան արքաղաղին զարթնումէն մինչեւ աղաւնեկին թեւամփոփումը, մինչեւ արուսեակին երեւումը։

Տօրեկը բոլոր, սուրնջեան ժամերը բոլոր, հովուն ու ծովուն վրայ բոլորանուէր կ'աշխատին ընութեան բարեաց այն անդրանիկ պարզեւառունները։ Գոգցես իրենց համար այնքան զուարթ է արեգակը, իրենց կանխազարթոյց սովորութեանը, իրենց անվճատ աշխատասիրութեանը,

իրենց գոհութեան ու գոհարանութեան համար . իր գաւարն , իր արգասաւորութիւնը գողցես իրենցմէ կ'առնէ հողը , իր աղն իր առուգութիւնը գողցես իրենցմէ կ'առնէ ծովը , մշակ մարդէն ու նաւազ մարդէն . — անյնքան արեւին իրենց հաւատարմութենէն այժ եւ աշխոյժ առած են , անյնքան արեւին իրենց հաւատարմութեամբ՝ տիրաց կենդանապարգեւ աստղին հետ նոյնացած են անվթար մարդը հողուն , անվթար մարդը ծովուն :

Գրկաբացութեան պէս շարժում մը հողը , գրկաբացութեան պէս շարժում մը ծովը կ'ունենայ , երբ մշակն արտին մէջ երեւայ , երբ նաւազն ալեաց վրայ երևենայ . — անյնքան բնութիւնը կը սիրէ պարզ անվթար մարդը , անյնքան բնութիւնը կը սիրէ աշխատութիւնը :

Եւ մշակն ու նաւազն Աստուծոյ ձայնը կը լսեն բնութեան ձայներուն հետ , Աստուծոյ գոհարանութիւն կ'ընեն իրենց առաւօտի եւ իրիկուան աղօթքին մէջ , կ'ապրին աշխատութեամբ ու հաւատքով եւ կը մեռնին առանց ոգեւարի , աչքերնին երկինք :

Ե. ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ԱՅԵԱՅՈՒԹԻՒՆ . — Չէտք է ամէն ոք աշխատի , որպէս զի հոգայ իր եւ իր ընտանեաց պէտքերը , որպէս զի նպաստէ անբոլոր մարդկային ընկերութեան բարեկեցութեան : Աշխատութիւնը հարկ մը չէ միայն . այլ կարող մ'է , զոր ամէն ոք , մեծ եւ փոքր , հարուստ եւ աղքատ պէտք է կատարէ իր կատարելագործութեան համար : Անգործութեամբ հոգւոյն և մտաց կարողութիւնները շատ շուտ կ'ընդարմանան : Աշխատութիւնը զանոնք կը հրահանգէ ու կը զարգացնէ . նա զմեզ աւելի զօրեղ եւ խելացի կ'ընէ : Միանգամայն զմեզ կը պահպանէ այն ժողովրդներէն՝ զորս ծուլութիւն ու անգործութիւն յառաջ կը բերեն :

Ամէնն այս չէ տակաւին . աշխատութիւնը մեր երկրուոր երջանկութեան տարրերէն մին է : Անշուշտ ան կը պահանջէ մենէ ճիգեր և յոգնութիւններ՝ բայց փոխադարձաբար ի՞նչ գոհունակութիւններ կ'ընծայէ : Երբ մենք խզի մտք մեր աշխատութիւնը կատարենք , մի՞՞ջ երջանիկ և հպարտ

չե՞նք ըլլար, աւելի երջանիկ եւ աւելի հպարտ, որչափ այդ աշխատու-
թիւնը եզած է աւելի տաժանելի եւ աւելի երկար: Եւ հսնգիտան ի՞նչ
վարձը եւ ի՞նչ հրապոյր չունի ի բնէ գործունեայ մարդուն համար:

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդս կը ծնի մերկ եւ տկար. տկար, այո՛, քան
շատերը կենդանիներէն, որոնք մասամբ գոգցես աւե-
լի նպաստաւորուած են բնութենէն, որ զգեցուցած է
զանոնք, և տուած է իւրաքանչիւրին զէնքեր՝ անձին
պաշտպանութեան համար: Փիղը ունի իր վրիժակները,
աւիւժը իր ճիրանները, ցուլը իր եղջիւրները, արծիւը
իւր մագիլները, մեղուն իր խայթոցը, խժը իր թոյնը-
բայց մարդը, տկար Ֆիզիքապէս, ունի իր իմացակա-
նութիւնը, որով իրեն կը հպատակեցնէ բնութեան զօ-
րութիւնները, կը նուաճէ հակառակամարտ ոյժերը, և
իւր մարմնոյն տկարութեան օժանդակ տալով զանոնք՝
կ'ապահովէ իր կեանքը, և կը ստեղծէ իր երջանկու-
թիւնը: Մարդուս ամէն կարողութիւնները, Ֆիզիքա-
կան թէ իմացական, տարրական վիճակի մէջ տրուած
են. հարկ է որ զարգացնէ զանոնք, եւ գործածէ իր
պիտոյքը դո՛հացնելու: Հարուստն ու աղքատը, գի-
տունը թէ՛ ազէտը, գործաւորը թէ՛ դրամատէրը, տէրը
թէ՛ ծառան հաւասարապէս ստիպուած են աշխատիլ.
ան որ չունի՝ պէտք է որ շահի, եւ ունեցողը պէտք է
որ ջանայ չկորսնցնել, այլ ընդհակառակը աճեցնել իր
ունեցածը, և յետոյ ոչ ոք անկարօտ է. պէտքն ու
կարօտութիւնը ամենուրեք են. աղքատութիւնը բազ-
մաճևե է, և կը բնակի այնքան հարուստին ապարանքը,

որչափ ազգատին խրճիթը . ոսկիով հարուստը ազգատ է խելքով . ուսեալը պէտք ունի դրամի . մտքով կամ ինչքով զօրաւորը՝ ակար է մարմնով , եւ կը կարօտի ֆիզիքական զօրութեան : Բնութիւնը կը պահանջէ որ ամէն ձեռքի մէջ գործիք մը ըլլայ , նաւավարը՝ իր թիակը ունենայ , մշակը՝ իր բահը , երկաթագործը՝ իր մուրճը , կոշկակարը՝ իր հերիւնը , հիւսնը՝ իր ուրագը , երկրաչափն ու ճարտարապետը՝ իրենց կարկինը , մեքենագործը՝ իր մեքենան , բժիշկը՝ իր ականջափողը , նկարիչը՝ իր վրձինը , արձանագործը՝ իր գրոցը , երաժիշտը՝ իր դաշնակը , կինը՝ իր ասեղը , մատենագիրը՝ իր գրիչը : Վատ ու անարժան է անգործի ձեռքը . պէտք է որ դօստնայ ան . մարդը արարչութեան իշխան կոչած են . ուրեմն գործիքն է անոր մականը :

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԷՐԵԱՆ

Փ Ա Կ Ե Ա Լ Տ Ն Ա Կ Ն

Չատկի առաւօտն է : Նոր դարունը , պճնուած իր չքնազ հրապոյրներով , կը խնդակցի քրիստոնէից եւ տօնել կ'ուզէ՝ կարծեա՝ անոնց հետ Աստուածորդւոյն յարութիւնն : Պոլսոյ ճոխ արուարձաններէն միոյն մէջ , որպէս ամենուրեք , կանուխ հնչած են զանգակը տաճարին : Սրտաթունդ , զուարթագին , ելած են ընակիչք եւ կը պատրաստուին երթալ եկեղեցի : Ահա՛ իրարու ետեւէ կը բացուին տանց դռներն , ու դուրս կ'ելնեն արք եւ կանայք եւ մանկափ , նոր եւ գեղեցիկ հանդերձներ զգեցած եւ ուրախութիւնը ճառագայթալիք

կը լուսաւորէ իրենց դէմքեր: Փողոցք լի են հաւատա-
ցելոց բազմութեամբ. ապրիլի առաւօտներու քաղցրա-
հոտ զեփուռին կը խառնուի այն անոյշ բուրումն՝ որ
կ'արձակի շքեղազարդ տիկնանց եւ օրիորդաց հագուստ-
ներէն ու մազերէն: Մանկուծ կը վազեն իրենց ծնո-
ղաց տղեւէն՝ ճռուողելով բերկրաձայն:

Բայց մինչ ամէն տանց դռներ կը բացուին ու դուրս
կ'ելնեն փոյթեռանդն անոնց ընակհէլներ, հեռուն մի
մենաւոր անակ կը մնայ փակ ու ո՛չ ոք կ'ելնէ անտի:
Է՛ր արդեօք. քափուր ամայլ՝ է այն եւ կամ հաւատոյ
ազրիւրը ցամաքած է հոն ընակող ամբարիշտ սրտերու
մէջ: — Ո՛չ երբեք. նա օթելանն է մի բարեպաշտ ա-
ռաքինի այրի կնոջ. հաւատքն անոր հոգիէն աւելի
չունի լուսագոյն խորան մը. ինքն եւս հրաջերմ փափա-
քով կը փափաքի երթալ սուրբ սեղանոյն ոտքը, ե խառ-
նուած՝ հաւատացելոց բազմութեան, գոչել ցնծու-
թեամբ. «Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

Բայց աղքատ է հէքն. կարկատուն են իր հան-
դերձներ, որք հազիւ կը բաւեն ծածկելու իր մերկու-
թիւն. կ'ամաչէ ցնցոտիներով ներկայանալ ճոխազարդ
այն ամբոխին մէջ: Քրիստոնեաներն տաճար հրաւիրող
զանգակին զուարթ թնդիւններ տխրագին կը հնչեն իր
հոգւոյն մէջ. կը կարծէ ինքզինքը հաւատացելոց մարմ-
նէն կտրուած ի բաց նետուած անդամ մի, կ'արտասուէ
դառնագին:

Այլ ահա՛ կը խորհի. ո՛չ ապաքէն ամենուստ կը
լսէ Աստուած բարեպաշտ հոգւոյն աղաղակն. ծունր կը
դնէ մերկ եւ խարխուլ տախտակամածին վրայ, աչքեր
եւ բազուկներ երկինք բարձրացուցած, եւ աղօթք ու
մաղթանք ու օրհնութիւն զիրար կը մղեն, եւ որպէս
խնկոց ամպ ամպ բուրմունք սրբազան բուրվառէն,

բուն, ջերմագին, արտասուևախառն կը սլանան իր սրտի խորերէն: Մինչ խանդավառ կ'աղօթէ, արեւուն ոսկեփայլ ճառագայթներին՝ խցկին պատուհաններէն ներս թափանցելով՝ կ'ողողեն զայն լուսով եւ կը կերպարանափոխեն վեհաւայր տաճարի, եւ կը թուի այրւոյն թէ Աստուծոյ հայեցուածն է որ լուսաժպիտ կը խոնարհի իր վրայ: Երբ ոտքի կ'ելնէ, իր դիմաց վրայ նկարուած կը տեսնուի հոգեկան հեշտութեան մ'անբացատրելի պատկերն: Երկնային սփոփանաց ճառագայթն իջած է անոր նսեմ ճակտին վրայ:

Այո՛, մխիթարուէ՛, կի՛ն դու, հոգեբուղիս աղօթքդ՝ հրեշտակաց ալելուներուն հետ խառն՝ հնչեց Անմահին ազանջին. մխիթարուէ՛, զի նա որ սիրտ սուրբ եւ խոնարհ հոգի կը խնդրէ՝ աւելի հաճեցաւ հիքլիդ մաղթանքներէն քան անոնցմէ շատերուն՝ որոնք եկեղեցի դիմեցին, վասն զի շատեր իրենց փայլուն հանդերձներուն տակ գոռոզ սրտի մ'ու սնափառ հոգւոյ մը տգեղութիւնն ու նսեմութիւնը միայն տարին պարզել սրբազան խորանացն առջեւ:

Ռ. Զ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. — Երբեմն նիւթ մը բացատրելու յատուկ բառը կը պակսի եւ հարկ կ'ըլլայ ձեւաւոր բացատրութիւն մը գործածել: Այս է պիտակաւորութիւն, ինչպէս անդամ բառն որ մարմնոյ մէկ մասը կը նշանակէ, վերի խօսքին մէջ անձի տեղ գործածուած է:

ԲԱՏԱՏՐԵԼԻ ԲԱՌԵՐ. — Թափուր, պարապ. — Նսեմութիւն, մրութիւն:

Մ Ո Վ Ը

Մո՛վ դու ժպտուն, հրաշասեսից, կապոյտ ծով,
Աչքերս քեզի յառած մնամ ժամերով .
Երբ արեւուն հսկայ ամէն մէկ քայլին,
Մշուշն ու ստուերք արշալուսին կը հալին .
Դու տարածուած լայնածաւալ ու խաղաղ՝
Կը յօրինես արդուզարդեր քո չըքնաղ :
Երբ ալեակներդ օղակ օղակ թրթռան,
Ոսկի թելէ հիւսուած ինչպէս մեծ ուռկան,
Նաւակներն ալ սուրան ճերմակ թեւերով,
Ո՛ւ մանուկներ եզերքին մօտ՝ լոյծ ու զով՝
Բաղուկներուդ մէջ նետուին ժիր ու անվախ,
Կեանք, լոյս, ծաղկունք փթթին ամէն կողմ ուրախ :
Մո՛վ դու ծիծղուն որ ծիծփաս ծուլաբար,
Աչքերս յառած քեզի մընամ ընդերկար . . . :
Դու կանչեր ալ ունիս վսեմ՝ ամենի,
Ու նաւաստին անփորձ որ քեզ վստահի,
Ձը գիտեր քնաւ թէ յոյզերովըդ՝ յաճախ
Դու յողողող ես, դարանակալ ու խարդախ :
Պակուցիչ են քո վտանգներ ու անեղ :
Երբ զայրացած փոթորիկներըդ՝ անանդ
Կեանքեր թէպէտ լափեն անյազ ամէն օր,
Բայց քո հմայք շատ աւելի են հզօր :
Գեղեցիկ ես, ծո՛վ անծայր, ծո՛վ ծիրանի .
Թէ մռնչես իրրեւ առիւծ վայրենի,
Թէ մրմնջես ծածանելով մեղկ ու հեղ,
Ամէն սի՛րտ թար՜ կամ մաշած, միշտ սիրէ զքեզ :
Մ. ԱՃԵՄԵԱՆ

ՈՍՏԱՏՔՆԻՒ ՈՍՏՆԵ.— Հրաշասեսի, հրաւայի սեփով . — Ամե-
նի, կասաղի . — Յողողող, փոփոխակաւն . — Պակուցիչ, սոսկայի .
Հ——+—ՆՅ Բ.

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱՅՎԱԶՈՎՍԻ

Կէս դար կայ որ բովանդակ Եւրոպայ իր առաջին ծովանկարիչը կը դառանի Այվազովսքի: Եւ սուգը՝ զոր այսօր կը զգանք, մեր ցեղին ամենէն գեղեցիկ ծաղիկներէն մէկը հողին յանձնելով, մեզի հետ գրկած է նաեւ գրեթէ բովանդակ աշխարհը, որովհետեւ արուեստը հայրենիք չունի եւ ամէն արուեստագէտ՝ իրեն ծնունդ տուող երկրին պատկանելէ աւելի՝ սեփականութիւնը կը դառնայ անոր՝ որ մարդկութեան մեծ անունը կը կրէ:

* * *

Ապառաժուտ, ամենի ու մշտակոծ ալիքներով ծեծուած քաղաք մը ծնունդ տուած է Այվազովսքիին, Թէոդոսիան, Խրիմու թերակղզիին այդ լայնչի նաւահանգիստը՝ որուն առջեւէն ծովը իր արհաւիրքը պակաս չըններ, եւ յարաճուն մոլեգնութեամբ ժամէ ժամ իր փրփրոտ համբոյրը կուտայ անմերձենալի, անմագլցելի խարակներու, որոնց կողերուն վրայ ճայեր կը թեւածեն եւ որոց կատարին վրայ արծիւներ իրենց բոյնը կը շէնեն: Զուրի ցայտքեր կը փրփրին օրն ի բուն, այդ ժայռերուն կողն ի վեր, հսկայ ալիքներ կը կազմուին ու կը փչրուին հոն անընդհատ, անվհատ, եւ քարերն են որ միշտ տեղի կուտան. սիրելու կերպ մըն է աս որով ծովը խարակները կը շոյէ՝ առանց բնաւ անոնցմէ բաժնուիլ ուզելու, եւ արհաւրոտ, անազնադժոժը հով մը հսկայ սիրերգը կ'իրգէ այդ վայրի սիրոյն որ դարեր կը տեւէ ու դեռ չէ շիջած: Այդ սէրն է անչուշտ որ դիւթած է Այվազովսքիին պզտիկուց:

1817 ին ծնած է հոն, արտասահմանէն գաղթած ծնողքէ՝ որ քաղքին կարող դասակարգին չէր պատկա-

ներ : Ու պզտիկ հասակէն գեղարուեստին համար ցոյց առած է այն անվկանդ սէրը՝ որուն հաւատարիմ մնալուն շնորհիւն է որ կրցած է իր ապագայ փառքին համնիլ : Այդ մանկութեան տարիներուն՝ իր առաջին փորձերը եղած են մտախտով ընդօրինակութիւններ, որոնց մէջ սակայն ընտանիքին բարեկամ ճարտարագէտ մը, Կոխ, կրցած է տեսնել առաջին բողբոջումները ապագայ տաղանդի մը և քաջալերած է զայն, միեւնոյն ատեն perspectiveի դասեր տալով անոր : Այլազոյսքի յաճախելով հանդերձ տեղւոյն գաւառական ուսումնարանը, ուր հայերէն, թուրքերէն և ռուսերէն կը սորվէր, կը հետեւի նաեւ Կոխի դասերուն, ու քիչ ատենուան մէջ այն աստիճան յառաջդիմութիւն ցոյց կուտայ որ Կոխ օր մը գաղափար կ'ունենայ զինքը քաղաքապետ իվանովիչ Կազնայէէվի յանձնարարելու, ներկայացնելով նաեւ գծագրութիւններէն մէկ քանին : Քաղաքապետը պարզապէս կը հմայուի ու կ'ըսէ Կոխին . — Բայց ես կը փափաքէի մօտէն ծանօթանալ այդ պզտիկին հետ :

Ներկայացումը կ'որոշուի և Կոխ, Այլազոյսքին ու հայրը առնելով կը բերէ քաղաքապետին՝ որ աղան տեսնելուն պէս զարմացմամբ կը բացագոննէ .

— Բայց նոյն ինքը նախորդ շաբթուան երաժիշտն է : Ու կը պատմէ թէ ինչպէս, բաւական օրեր առաջ, տան մը առջեւէն անցած պահուն պատանի մը տեսած էր ջութակ զարնելու զբաղած : Պատանին որ Այլազոյսքին է եղեր, զինքը տեսնելուն պէս կը պահէ նուագարանը, բայց քաղաքապետը կը յանձնարարէ որ շարունակէ ու քիչ մը ատեն ալ զայն մտիկ ընելէ ետքը կը հեռանայ :

Նոյն օրը, քաղաքապետը պատանի Յովհաննէսին

կը նուիրէ ջրաներկի տուփ մը և գծագրութեան լաթուղթ. նուէրներ՝ որոնք շատ յարգի էին տղուն համար, քանի որ հօրը աղքատութիւնը առիթ չէր տար իրեն՝ ուզած ծախքը ընելու: Ասկէ զատ Կազնաչէէվ կը գովէ անոր նախասիրութիւնը եւ զայն ուղղակի իր պաշտպանութեան տակ առնելով, կ'արածնէ զայն ազատօրէն մտնել իր տունը և ընկերութիւն հաստատել իր զաւկին հետ:

Տարի մը ետքը, 1830ին, Կազնաչէէվ Տարիկեան նահանգներուն նահանգապետ կ'անուանուի և կը փոխադրուի Սիմբերօք. բայց չուզելով իր հեռացմամբ Յովհաննէսը զրկել մինչեւ այն ատեն զտած պաշտպանութենէն, հետը կ'առնէ ու իր զաւկին հետ զայն տեղւոյն գիմնազիտը կը դնէ: Ծանօթներու շրջանակը կ'ընդլայնուի հօն, և Յովհաննէս յարաբերութիւն կը հաստատէ ազնուական բարձր դասու պատկանող պատանիի մը՝ Ֆէոդոր Տիմիրբիէվիչի հետ, որուն օր մը կը նուիրէ պզտիկ նկար մը, «Ալօթքի զբաղած խումբ մը հրեաներ»: Երիտասարդը նկարը մօրը կը ցուցնէ՝ որ զմայլած անոր բնականութեան և գեղեցկութեան վրայ, կ'որոշէ ինք ձեռք առնել Յովհաննէսին ապագայ մը պատրաստելու հոգը, և հաւաքելով անոր նկարները, կը զրկէ Մոսկուա, իր ծանօթներէն Տոնչի ճարտարապետէն խնդրելով որ արքունեաց ներկայացնէ զանոնք և բարեխօսէ տաղանդաւոր պատանիին համար: Ծարտարապետը իշխան Վօլկոնսկիի միջոցաւ կը կատարէ յանձնարարութիւնը և նկարները կը ներկայացուին:

Հմայքը՝ զոր Այվազովաքիի նկարները ներշնչած էին Սիմֆէրոպոլէն մինչեւ Մոսկուա, կը տարածուի նաեւ Բեդերսպուրկ և անմիջապէս կը հրամայուի իշխան Վօլկոնսկիի, պատանի Յովհաննէսը մտցնել Բեդերսպուրկի

գեղարուեստական Ակադեմիան : Այվազովսքի, հազիւ Գիմնազիոնի միջին դասընթացքը աւարտած, կը փոխադրուի Բեդերսպուրկ և օգոստոս 23ին (1833) կը սկսի աշակերտիլ Գեղարուեստական Ակադեմիային :

Այդ Ակադեմիային մէջ Այվազովսքի է՛ն դառն ու է՛ն փոթորկոտ շրջաններէն մէկը անցուցած է, սրտի անվկանդ և անյողդողդ արիութեամբ մը դիմադրելով բոլոր այն արգելքներուն, բոլոր այն պատուարներուն որոնք իր դէմ յարուցուած են : Հոն ինք մաքառած է իր ընկերակիցներուն առելութեան, քսութիւններուն և քիչ է մնացած որ իր բովանդակ ապագան խորտակի թունաւոր նախանձէն Ֆրանսացի ուսուցչի մը որ զինքը գերազանցելը չէ ներած բնաւ իրեն :

Բայց իր հմայքոտ տաղանդը և այն հրաշալիքները՝ զորս Ակադեմիային մէջ նկարած է յաջորդաբար, ամուր զօրավիգներ եղած են իրեն ու կրցած է դիմադրաւել բոլոր այդ վատութեանց . — արեւը անձրեւոտ օրէ մը ետքը շատ աւելի փաղփուն, շատ աւելի ոսկեյեռ կը ծաթի : Նիքուլա կայսրը ի նշան իր զնահատման՝ 1000 ռուպլի պարգեւելով Այվազովսքիին, զայն ուղեկից կը նշանակէ կայսերազուն իշխան Կոստանդին Նիքուլայեվիչի, որ 1836ի ամառուան մէջ նաւային պոյոյտ մը պիտի կատարէր մինչեւ Ֆինսքիի ծովածոցը : Այդ շրջանէն ետքը կը սկսի Այվազովսքիի յաջողութիւնները . ա՛լ այնուհետեւ փառքը միշտ շրջապատած է տաղանդաւոր արուեստագէտը՝ որ հանճար մը ըլլալը խոստանար, և հռչակը երգած է զինքը աշխարհի այս ու այն մասին մէջ, է՛ն աղուոր, է՛ն նախշուն եւ է՛ն կեանքոտ ծաղիկներէն փառապասկ մը հիւսելով Այվազովսքիի անունին շուրջը : Այդ փառապասկը խամբիլ չէ գիտցած բնաւ :

(Մասիս)

Ա. ԱՆՏՈՆԵԱՆ
(ՄԵՐՍԵՆԷՍ)

Ն Կ Ա Ր Ի Չ Ը

Աթէնքի մէջ նկարիչ մի,
Խելօք մի մարդ, որ կը գործէր
Փառքի համար քան թէ դրամի,
Իր Արէսեան դից մէկ պատկեր
Ճաշակատէր անձի մը ցոյց
Տալով՝ նորա կարծիքն հարցուց:

Անկեղծօրէն սա ըսաւ թէ
Շատ հաճոյ չէր պատկերն իրեն,
Ու լաւագոյն կ'ըլլար եթէ
Նըւազ արուեստ ցոյց տար դրսէն.
Ճարտարն իր գործ ջատագովէր,
Միւսը պնդէր, այլ ի զճւր էր:

Երիտասարդ մ'ահա յիմար
Ներս մտաւ յանկարծ, ու առաջին
Հայեցուածքին՝ «Ո՛հ, թ'նչ նըկար,
Գոչեց ճարտար, ո՛հ, ի՛նչ վրձին.
Գլուխ-գործոց մ'է սա աներկբայ.
Ի՛նչ պերճութիւն, ի՛նչ արուեստ կայ
Գլխանոցին, զէն ու զարդին,
Վահանին մէջ, մինչ սաքերուն
Եզնգաց ծայր, Արէս ինքնին
Թըւի անձամբ դէ՛մըդ կանգուն»:

Արուեստագէտն ամօթահար,
Քինադատին սղորմ կերպով
Դարձուց աչքը գոչեց, «Արգա՛ր
Խօսեր ես դու, եմ ապահով»:

Մանձաղամբան հազիւ մեկնած ,
Ջնջեց իրեն մարտի-աստուած :

Երբ քննադատն երկիր չհաւնի՝ դա արդէն
վատ նշան է , բայց երբ գործդ տըխմարաց
Գովեստներուն կ'արժանանայ , այն ատեն
Ըսել է զայն ջնջելու ժամն է հասած :

Թարգմ. Ռ. Յ. ՊԵՂՊԵՐՅԱՆ

ՔՐԻՍՏԻԱՆ ԿԷԼԼԷՐԴ

Մ Ա Յ Ի Ս

Ահա՛ մայիս , ամիս բուրմանց , ամիս նուազաց ,
ամիս՝ որ ծառերն քնարի կը փոխարկուին , ուր քա-
րերն դալարի : Աչքերդ թոյրերով կը պարարին , ուրն-
դունքդ՝ բոյրերով , ականջներդ՝ երգերով : Ա՛լ պէտք

չկայ բանաստեղծութիւն կարդալու. բանաստեղծութիւնն՝ որ երկնքէն կը հոսի՝ ցօղի, մարգարի, շողի, ծիածանի ձեւով, թռչունի ձեւով, օրհնութեանց ձեւով, բանաստեղծութիւնն որ երկրէ կը վերանայ՝ վարդի բուրմունքէն և սոխակի գեղգեղանքէն բաղկացած, բաղկացած մեղրէն՝ զոր վարդ չըթունք մատակարարեն, բաղկացած հրանոյշ տենչերէ՝ զորս սիրտք կը ծնին ու չըթունք կ'արտաբերեն. բանաստեղծութիւնն զքեզ կը պարարէ վերէն և վարէն և ամէն կողմէն եւ հոգիդ կը թափանցէ վեհագոյն բանաստեղծութիւնն անգիր և անչափ և անհո՛ւն : Այդ ամենուն մէջէն, այդ ներդաշնակութեանց և այդ փողփողմանց՝ անուն մը կը փնտռես. Օրացոյցիդ մէջ կը գտնես զայն—Մայի՛ս : Բայց այդ անունն, ո՛հ, ո՛րքան ալ քաղցր աղուագոյն ըլլայ, զիս չգոհացնէր : Իմ էութեանս խորերէն աղաղակ մը կ'ելնէ, որ տիեզերքէն կուգայ հոգւոյս և հոգիէս կ'անդրադառնայ տիեզերաց. այո՛, բոլոր զմայլումս, բոլոր արեւցութիւնս, բոլոր սէրս, բոլոր իմաստասիրութիւնս բառով մը միայն կրնամ յայտնել— Աստուած :

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. — Յաջակութիւն ոճոյ մէջ. — Յստակութիւնն ոճոյ յատկութեանց առաջինն է : Ոճը յատկ ըլլալու համար պէտք է. Անիւթին բոլոր գազափարները առաջուց ժողիւլ եւ զանոնք զաստուորել ամենէն զոհացուցիչ կարգով Բ. Խորշիլ երկարածից պարբերութիւններէ և այն երկրիմութենէ որ յառաջ կուգայ երբեմն յարաբերական զերանուն մը իր յարմար տեղը չդնելով Գ. Ձիշիլ որ եւ է պարագայ՝ որ երկմոյն հետ առնչութիւն չունի Դ. Բուն բառը միայն գործածել, այսինքն այն բառերը որոնք արտայայտել ուզուած գազափարը ճիշդ կը բացատրեն : Վերոգրեալն ոճոյ յատկութեան օրինակ է :

ԱՍՈՒՊՆԵՐ

Կէս գիշեր է թափանցիկ,
Հովը հեծէ հեղձուցիկ .
Մովը ծածան տարուբեր
Մոյլ ծոյլ ծեծէ իր ասիեր :
Կէս գիշեր է հեշտալիր,
Ու լուսնկան կասկարմիր՝
Լերանց ետեւ պահուըտած՝
Հարս մը թուի ամօթխած :
Կէս գիշեր է ցօղասուն ,
Եւ ասուպներ պըլպըլուն ,
Իրենց լըռիկ բոյներէն ,
Պուսափելով՝ կը սիրեն
Սահիլ թըռչիլ ժիրուժիր ,
Ու սուբալով լուսածիր
Պարապին մէջ՝ հըրեղէն
Պորհրդաւոր գիր գրեն :
Հեաաքքքիր երբեմն ալ
Համարձակին մօտենալ ,
Մըռին մինչեւ վար խոնարհ՝
Դիտել տըխուր մեր աշխարհ .
Եւ , ո՛հ , արդեօք ի՛նչ անեղ
Իրեր տեսնեն ի՛նչ տըգեղ .
Հո՛ն նըշմարեն անգութ սով ,
Որ ի՛ր չորցած ճիրանով
Մերն ու մանուկ բըզըքտէ՝
Հոն տառապեալ հընտախտէ
Թէ՛ մեծատուն թէ՛ աղքատ՝
Մէկտեղ մեռնին յուսահատ .

Կա՛մ առագաստ հողմավար՝
Ովկիանու մէջ մոլար՝
Հսկայ ժայռի մը բախի,
Բիւրեղի պէս ջախջախի...
Եւ ասուպներն ահաբեկ
Հոն կը մարին մէկ առ մէկ:

* * *

Կէս գիշեր է զովարար,
Ու շողշողուն զերգ գոհար՝
Ասուպներ ալ օդսչու՝
Կուգան մեզի այցելու,
Ու կը դիտեն ապշելով
Այս կապուտակ ժրպտուն ծով,
Պարտէզներու զուարթ շարք
Ու բարեբեր դաշտն ու մարգ,
Որք տարածուին միշտ դալար
Կղզիներէն Իւսկիւտար,
Ոսկեղջիւրէն մինչ Վոսփոր,
Ու զարդարուած բիւրաւոր
Հապտերներով ալ պէսպէս՝
Ծովուն երեսն է կարծես
Երկինք բացուեր աստղերով .
Եւ ասուպներն՝ ապահով
Իբրբախտն հոս տեղ համարին
Ու հաճոյքէն կը մարին:

Մ. ԱՃԻՄԵԱՆ

ՏԻԿԻՆ ՊԵՉԸՐ-ՍԴՅՈՒ

Հէնրիէդ-Պիլըր 1811 յունիս 14ին ծնաւ ի Լիլդ-Փիլդ, Միացեալ-Նահանգներու Գոնէքդիքըդ նահանգին մէջ, ուր հայրը քարոզիչ էր: Մանուկ հասակէն, կրօնքով սնած, վարժուեցաւ լրջութեամբ նայելու կեանքին վրայ: Տասներկու տարեկան էր՝ երբոր տետրակ մը գրեց սա նիւթին վրայ. « Բնութեան մէջ կարելի՞ է ապացոյցներ գտնել հոգիին անմահութեան »: Հօրենական տանը ձեզնայարկին մէջ, քարոզի գրքերու և աստուածաբանական փոշոտած տետրակներու մէջտեղ, օր մը Հագարումեկ գիշերներու օրինակ մը գտաւ, զոր հիացմամբ ու յափշտակութեամբ կարդաց միշտ: Այսպէս կը տեսնենք Հէնրիէդ Պիլըրի նկարագրին կազմուիլը երկու ազգեցութեանց ներքեւ, որոնք պիտի տիրապետեն իր ամբողջ կեանքին: Մէկ կողմէ բողոքական խտտամբեր հաւատք մը, միւս կողմէ շատ բուռն ախորժ մը հրաշալիին և զիպական երեւակայութեանց համար: Ան ատեն ջլոտ, անհանդարտ ազջիկ մըն էր, որ առանց պատճառի կուլար մինչեւ կէս գիշեր, չէր կրնար քնանալ՝ տարիքէն վեր խնդիրներով տանջուելով, յետոյ ցորեկը կը ջանար խենդուխելաւ աղմուկ յարուցանել զուարթ երեւալու համար, այնպէս որ հայրը բարկանալով կը հրամայէր հանդարտ կենալ:

Պ. Պիլըր Մինսինադի կոչուեցաւ իբր անօրէն քաղաքին հինաւուրց դպրոցին: Հէնրիէդ հօրը հետ գնաց և հոն 1836ին ամուսնացաւ Բրոք. Սլոուի հետ: Ամուսնութեան առաջին տարիները խաղաղ անցան: Տիկին Սլոու ընտանեկան հոգերով և զաւակներուն դաստիարակութեամբը զբաղած էր: 1850ին, ամուսինը

Պրունովիքի Պօսուին Գողէժին ուսուցիչ կարգուեցաւ, եւ կնոջը ու զաւակներուն հետ հոն գնաց : Հոն է որ Տիկին Սգօու գրեց Աղբար Թովմասին ցնալը, Ամերիկայի գերիներուն վարած կեանքէն սիրաբ ճմուռած : Զայրոյթի աղաղակ մըն էր այդ գիրքը, խանդոտ զգացման մը ինքնարուխ պոռթկումը, որ ամէն կողմ արձագանգ գտաւ : Այլ իր ճամբան գտած էր Տիկին Սգօու, դատ մը ստանձնած էր, որուն ամբողջովին կրնար նուիրել ինքզինքը : Իր վերջին վէպին անհուն յաջողութիւնը պատճառ եղաւ որ Եւրոպայի ամէն կողմէն զինքը հրաւիրեն՝ հակագերեվարական հրատարակութիւններ ընելու համար : Այդ նպատակով Անգլիոյ և Սկովաիոյ մէջ կատարած ճամբորդութիւնը երկար յաղթանակ մը եղաւ : Հաճութեամբ կը տանէր ամէն յոգնութիւնները և կը հրճուէր տեսնելով որ Ամերիկայի սեւամորթներուն գործը օրէ օր անհուն յառաջիմութիւն կ'ընէ : Ամէն կողմէ կը մասնակցէին բացուած հանգանակութեան, ամենէն ազգասններն իսկ կուգային բերել իրենց լուման : Պառաւ կոյր կնոջ մը հարցուցին իր նուիրատուութեան պատճառը. «Ես ան վէպը գիտեմ, պատասխանեց. զաւակս կարդաց ինձի, ես ալ կ'ուզեմ բէնիով մը նպաստել հակագերեվարական գործին » : Բարիզի մէջ, Տիկին Պիչըր Սգօու աւելի սրտայոյզ տեսարանի մը հանդիպեցաւ, զոր ինք սապէս կը պատմէ .

« Հիմակ պատմութիւն մը պիտի ընեմ Զարլի զաւկիս համար : Սէնդ-Անթուան թաղին պզտիկ տղայքը ամենքն ալ բանուորի զաւկներ են, ամէն օր իրենց մօրմէն երկու սու կ'առնեն նախաճաշի համար : Երբոր իմացան թէ վարժարանին պիտի այցելէի, այդ գումարին կէսը իրենց յօծար կամքով ինձի տուին խեղճ գե-

րիներուն խրկելու համար : Այդ հինգ ֆրանքնոցը հիմակ իմս է : Անոր տեղ հինգ տոլար վճարեցի : Կուզեմ ծակել տալ զայն, որպէս զի Չարլի ճիտէն կախէ իբր միտալ : »

Երբոր քաջարի կինը, մինչեւ վերջը իր հրապարակահասական պտոյտը կատարելու համար ըրած ճիգերէն պարտասած, Ամերիկա դարձաւ, երկար ատեն չմնաց ի Պրունսլիք : Իր վէպին հրաշալի յաջողութիւնը մեծ գումար վաստկեցած էր իրեն : Փլորիտայի մէջ գեղեցիկ ազարակ մը գնեց և ընտանիքովը հոն քաշուեցաւ, ընութեան ճոխութեանց մէջտեղ արժանաւոր հանգիստ մը վայելելու համար : Այդ մեղմ կլիմային տակ, հրճուանքով կը մտածէր անցեալ մաքառու միւսրուն, հակագերեվարական դատին յաղթանակին զոր ինք պատրաստած էր եւ զոր վերջնապէս վաւերացուց Հարաւի և Հիւսիսի պատերազմէն ետքը 1865ին հրատարակուած օրէնքը :

Այս է, համառօտակի, այդ մեծ սրտի տէր կնոջ հանրային կեանքը : Իր գրչէն ելած վերջին խօսքը քաղուած է Պրնեանի արտակարգ գործէն, Ույսաւորին ճամբորդութիւնը, որ Տիկին Պիլըր Սդօուի բարձին վրայ էր միշտ. « Ահա հօրս քով կը դառնամ ու թէպէտ շատ նեղուեցայ մինչեւ հոս հասնելու համար, ճամբորդութեանս մէջ կրած տանջանքներուս համար չեմ ցաւիր. իմ գործս կը թողում անոր որ ինչէ ետքը կուգայ նոյն ճամբուն վրայ » : Պարտականութեան գաղափարին ասկից աւելի զօրեղ ըմբռնում մը կարելի չէ գտնել : Աշխատէ՛, յոգնէ՛, տանջուէ՛՝ օգտակար ըլլալու համար, ու եթէ քեզի չտրուի իսկ արդիւնքին հասնելու գերագոյն միտիթարութիւնը, պարտքդ կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը պիտի մնայ քեզի, որ միւս ամէնքը կ'արթէ :

ՅՈՊՈՊ ՔՔՉՈՒՆ

(Աւանդավէպ)

Չըքնաղ առառւ մը գարնան
Յօզոս, կիսալոյս,
Աղուոր աղջիկ մ'աննըման,
Հարսնցու մի կոյս :

Լոգարանին մէջ մինակ,
Անփոյթ պչրանքով,
Կը լուացուի ու ճերմակ
Շուշան մ' է տեսքով :

Մազերն ըսփիւռ ոսկեզօծ
Կը սանտրէ անի,
Ու կը սարսուան լանջքը հոծ
Ու պորտն հոյանի :

Ու վարսերը կը ցրուին,
Վիժակ՝ սրունսպան՝
Մըփալով շուրջն իր մարմնին,
— Խորան մաքրութեան :

Այլ բաղնիքին կիսաբաց
Դըռնէն՝ աղջկան
Եզբօր աչքն է հանդիպած
Քըրոջ մերկութեան . . . :

Օ՛ն, ի՛նչ ամօթ, Աստուած իմ,
Փըրկէ՛, վըրկէ՛ զինք .

**Թռչուն մ'ըլլամ ու թռչիմ
Երկինքէ երկինք . . . :**

**Եւ ազուորը սարսուղին
Յանկարծ կ'առնէ թեւ,
Մոռցած սանտրը դեռ գլխին
Մազերուն լերեւ :**

* * *

**Յոպոպ թռչունն է այսօր
Սիրուն աղջիկն այն,
Բըբուկն ալ՝ սանտրը անոր,
Ըստ աւանդութեան :**

Մատիս

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒՅԻՆԵԱՆ

ՔԱՏԱՏՐԵԼԻ ՔԱՌԵՐ, — Հոյակնի, մերկ . — Վիժակ, ծածկոց.—
Սոնապան, սրուճեներ ծածկող (թուլւոյ) :

ԱԹԷՆՔ ԵՒ ՍՊԱՐՏԱ

Ելլաղայի բոլոր իշխանութիւններէն աւելի առանց
համեմատութեան գլխաւորներն էին Աթէնք եւ Սպար-
տա : Աթէնք հաճոյից հետամուտ էր, իսկ Սպարտայի
մէջ կեանքը խիստ եւ տաժանելի էր : Եւ երկուքն ալ
կը փափաքէին փառաց եւ յառաջադիմութեան :

Աթէնք ուրիշ կերպով կը փափաքէր տիրել, որուն
կը խրախուսէին զինք շահեր եւ փառքեր : Քաջ հմուտ
էր նաւարկութեան և ծովու կը տիրէր, եւ այն ծովերէն
կուգար անոր՝ բազում հարստութիւն : Եւ որպէս զի

միայն իշխէր վաճառականութեան, անոր համար ամէն ինչ նուաճել կ'ուզէր. և իւր հարստութիւնք՝ որ այս իզձը կը ներշնչէին անոր, զայն գոհացնելու առիթն ալ կ'ընծայէին: Իսկ Սպարտայի մէջ դրամը արհամարհուած էր, եւ միայն զինուոց փառքը կը հրապուրէր Սպարտացին: Անով կը փափաքէր աշխարհակալութեան և շահու անտեսող ըլլալով՝ փառամոլութեան անձնատուր կ'ըլլար:

* * *

Այս երկու տէրութիւնները թէ՛ բարքով եւ թէ՛ գնացքով իրարու հակառակ՝ կը խորհէին իրարու արգելք ըլլալ Յլլադան աշխարհակալելու խորհրդոյն մէջ. և միշտ միմեանց թշնամի էին իրենց շահերու հակառակութեամբն, քան թէ իրենց ներհակ բնաւորութեամբ:

Յունական քաղաքները երկուքին ալ աշխարհակալութենէն կը խորշէին: Ծանր էր սպարտական օրէնքը, կարծես թէ վայրենի էր այն ազգը: Ասոնց խիստ վերակացութիւնը և անընտանի կենցաղավարութիւնը զանոնք վայրագ, դաժան և անհամբոյր կ'ընէր: Կ'ուզէին Սպարտացիք ամենուն իշխել եւ բոլոր աշխարհ կը վախնար անոնց տիրապետութենէն:

Աթենացիք ի բնէ մարգատէր էին և հեղահամբոյր: Ամէն քաղաքներէ աւելի Աթէնք զբօսանքներով լի էր. հոն անընդհատ էին խնջոյքներ և խաղեր: Բայց իրենց դիւրափոփոխ ընթացքն անհաճոյ էր նիզակակցաց և մանաւանդ անտանելի: Պէտք էր անսալ հրապուրեալ ժողովրդեան մը այլանդակութեանց:

ՊՈՍԻԷ

ՊԵՆՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ . —

Պոսիւէ (Ժագ - Պէնիներ), ծնած ի Տիծոն 27 սեպտեմբ. 1626ին. մեռած ի Բարիզ 12 ապրիլ 1704, եղաւ քեմական ամենէն վեմ եւ ամենէն մեծ հռետորն. Լուդովիկոս ԺԴ. 1677ին անոր յանձնեց իր որդւոյն դաստիարակութիւնը: Հետեւեալ ստիին Պոսիւէ ժրանական Ակադեմիոյ մեջ կը մտնէ: Իր գլխաւոր գործերն են. *Դասքանական ճառերն եւ Խօսք ի վեպս ազգաց*. կոչուեցաւ *Մոյի արծիւն* (այն քաղաքին արքեպիսկոպոսն էր:)

Պոսիւէ

ՎԵՐԼՈՒՄՈՒԹԻՒՆ ԳՐՈՒՄՄԻՆ . — Վերի հատուածը քաղուած է Պոսիւէի գեղեցկագոյն մէկ գործէն, որ է *Խօսք ի վեպս ազգաց* :

Հնգինակը բաղդատուծեան կը դնէ երկու քաղաքները, որոնք հնուծեան մէջ նշանաւոր դեր մը խաղացին ԱՅէնք, որ կը մնայ տակաւին և Լակեդեմոն կամ Սպարտա, որ գոյուծիւն չուեր :

Պարզ, յստակ, ճշգրիտ ոճով մը Պոսիւէ կը գծէ երկու իշխանուծեանց բարբերն ու նկարագիրն, եւ սկիզբէն հասկընալի է երկուքին մէջ եղած տարբերութիւնն: ԱՅէնք իմաստուծեամբ կը զերագանցէ և Սպարտա՝ արուծեամբ: Այս երկու յատկուծեանց և անոնց յարակից խումբ մը թերուծեանց վրայ է որ հեղինակը ընդլայնում պիտի ընէ և այնպիսի տաղանդով մը կ'ընէ որ հատուածին վերջը հասնելէ առաջ կը գուշակենք Սպարտան իբրև քաղաք մը՝ ուր անընդհատ էին խնայքներ եւ խաղեր:

ԲԱՊԳՅԵՏՈՒԹԻՒՆ . — Բաղդատուծիւնն համեմատութիւն մ'է՝ ուր կը բնուիին երկու անձերու կամ երկու իրերու իրարու մէջ ունեցած տարբերութիւնները եւ նմանութիւնները:

Հաստիս, Բ.

ԲԱՅԱՏՐԵԱԼԻ ԲԱՌՆԵՐ .—Արհեմք, մայրաքաղաք Յուճաստանի այն մասին՝ որ Աստիկ կը կոչուէր, այսօր բոլոր Յուճաստանի մայրաքաղաք.— Լակեդեմոն, կամ Սպարտա, Պեղոպոնէսի կամ Մոռայի մայրաքաղաք:

Գ Ի Ի Ղ Ի Ս Ճ Ա Մ Ք Ա Ն

Կեանքի նաւակն հետք չը թողուց իր ետին .
Մոռացումք առաւ ինձմէ ամէն բան .
Հին երազներս ամպերու պէս կ'անհետին .
Յիշատակն ալ կ'անցնի երգի մը նման . . . :

* * *

Հոգիս սակայն կը յիշէ քեզ ,
Դու ծաղկաւէտ գիւղիս ճամբան ,
Ուր քալէի՞նք գառնուկս եւ ես ,
Դէպ ի պուրակն ու բուրաստան ,
Անմեղութեան երազին պէս :

Ու քովիկէդ դողդողազին
Սահէր աղու որ վճիտ առուն ,
Մերթ կամուրջին ու մերթ մարգին
Տակ պահուելով կ'երթար հեռուն ,
Ամայութեան իբրեւ ոգին :

Բարակ , նիհար , քանի մը ճիւղ ,
Կը զատուէին վտիտ բունէդ ,
Մին՝ կը դիմէր դէպ անշուք գիւղ
Կը տարածուէր , կ'ըլլար անհետ ,
Բոլորելով խրճիթն ու հիւղ :

Մին՝ մագըլցէր բլուրն ի վեր,
Միւսը կ'իջնէր ձորակէն վար,
Ուր ուռենին կուտար ստուեր,
Ու սրինգը իր ե'րգը կուլար,
Զոր կրկնէին գարնան հովեր :

Զմրան ալ երբ ձիւնն սպիտակ
Կը գտնէր մեզ շուրջ թոնիրին,
Անհետ կ'ընէր իր ծալքին տակ
Մեր հին գիւղին վտիտ ուղին,
Ինչպէս մարգերն ու մանիշակ :

Կեանքի նաւակն հետք չը թողուց իր ետին .
Մոռացումը առաւ ինձմէ ամէն բան .
Հին երազներս ամպերու պէս կ'անհետին .
Թիչատակն ալ կ'անցնի երգի մը նման . . . :

(Մտեր)

Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

Մ Կ Ր Տ Ի Զ Է Մ Ի Ն

Մկրտիչ Էմին, աշակերտ Աւտալեանի և Թաղիադեանի և ամբողջ ազգին վարժապետ, յիսուն տարիներ անընդհատ գրիչ շարժեց ու շունչ սպառեց. յիսուն տարի հետազօտեց, հաւաքեց, բաղդատեց, մտածեց, մատենագրեց, հրատարակեց եւ իր կենդանի բարբառովը նոր սերնդեան սիրտը գիտութեան սիրով վառեց, նորոգեց բանասիրութիւնն, նոր լոյսեր սփռեց ազգային գրականութեան վրայ : Այսպիսի անձ մը պատմութենէն ինչ ունի սպասելու, բայց եթէ ներբող : Ապրիլ

17ին (1886) այն վսեմ յարկին մէջ՝ ոյր անունն իր անունէն անբաժան է յաւէտ, Մկրտիչ Էմին լսեց այդ ներբողն: Ինչ ուրախութիւն է մեծ գործիչին, մեծ գրագէտին ուրախութիւնն, երբ ժողովուրդն՝ ընտրելոյ մը կամ ընտրելոց բերնով՝ կը պանծացնէ յառաջդիմութեան վեհ գործաւորն, երբ կ'անձնաւորէ և կարգաւ կ'անցունէ գործողին առջեւէն իր գործերն՝ որք իբրև զաւակունք մեծ մարդուն՝ կը հայցեն իրենց ծերունի բարի հօր օրհնութիւնն:

Ե. ՏԵՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ԴԱՐԱՎԵՐՁԻԿ ՀԻՒԱՆԳԸ

Արեւն հասած էր սենեակին խորշերուն՝
Թափանցելով վարագուրին ճեղքն ի վար,
Մինչ կանթեղին յետին նըշոյն երերուն
Դեռ հիւանդին մահճին վըրայ կը հեւար:

Մըփանուտ ծով մը վարսերու, մեծ հեղեղ,
Բարձին վըրայ կը թափթըփէր իր ոսկին,
Որուն ալիք՝ գանգուր թելեր՝ զերթ բաղեղ,
Ճակատէն մինչեւ ծունգերն ինկած սողոսկին:

Չըքնազ ձեռքին վարդ մատներուն տապ փափուկ
Կը պահուըտի դէմք մ'անորոշ, բողբոջի
Ինչպէս ծաղիկ մ'որ սըրահին խուսափուկ
Ըստուերին մէջ ծըլած լոյսէն կը խորշի:

Եւ կը նիրհէ շունչը սիւզի պէս բարակ
Մեղմ ու անուշ օրօրում մ'է բուրմունքի.

Երազային սիրոյ ցոլքեր նուրբ արագ
Ելեւէջներ կուտան լանջքին յուզմունքի :

Ամսէ մ'ի վեր տառապեցաւ , հէ՛ք ազջիկ ,
Մաղկախտին սեւ բոցերուն մէջ հրախանձ ,
Չայն կը լկէր տենդը փակած զերթ չըզջիկ
Իր լոյս մարմնոյն՝ որ միշտ կ'ազդէր մեզ նախանձ :

Ման ալ անցաւ օր մ'իր քովէն սեւ խաւար ...
Ցուրտ սարսուռ մը թափանցեց ներս իր սրտէն ,
Եւ նուաղած աչերուն մէջ ոգեւար
Նայուածքի բոցն անհուն մարած էր արդէն :

Բայց կեանքի սէրն յանկարծ յաղթեց իր ախտին .
— Ապրի՛լ կ'ուզեմ , գոչեց , ծաղիկն եմ դարնան :
Սա չեմ վախնար հարուածներէն չար բախտին .
Ի զճ՛ւր շանթեր գլխուս վըրայ կը դառնան :

Դեռ շատ կըրակ ունին աչերս իմ ծաւի .
Մեղրով լեցուն են շրթունքներս հեշտաբոյր .
Սիրոս ըզգացման մեծ բեռին տակ կը ցաւի ,
Եւ այտերէս կ'առնեն վարդերն իրենց թոյր : —

Իր բողբոջուն գեղովն այսպէս երջանիկ՝
Մանրիկ ոտքին տակ խորտակեց մանն հրգօր .
Հիմակ անուշ ցընորքներու խաղալիկ՝
Քունին մէջ ոյժ , աշխոյժ կ'առնէ օր քան զօր :

Արեւն հասած էր սենեակին խորշերուն
Թափանցելով վարագուրին ճեղքն ի վար ,
Մինչ կանթեղին յետին նըշոյլն երերուն
Դեռ հիւանդին մահճին վըրայ կը հեւար :

Արշալոյսէն շող մը փրթաւ շեշտակի,
Եկաւ համբոյր մ'առնել ճակատէն այդ յըստակ,
Եւ բացուեցան ժպտուն աչքեր հրեշտակի
Քաղցր յուզմունքով մ'այդ բոցավառ շրթանց տակ :

Նայուածքն անեց մատղաշ աղջիկն հեշտօրէն
Ճոխ բարձերուն ու վերմակին սրնդոսէ,
Որոնց վրայ իր փալփուռն մաղերէն
Կաթիլ կաթիլ լուսոյ անձրեւ կը հոսէ :

Յետոյ ելաւ, վրրան ձրգեց վերարկուն,
Մօտենալով դարաններուն ծանրագին,
Որոնց վրայ խոշոր հայլին կար կանգուն,
Աւանդապահն իր շընորհաց հրմայքին :

Բայց ... նազելի, ջինջ պատկերին տեղ, աւա՛ղ,
Մակ ծակ փորուած դիմակ մ'ելաւ իր առջին.
Ճըճիներէ կերուած կըմախք մ'էր ճիւղ,
Ուր մեծ որդ մը կըրծած էր փոսն իր վերջին :

Ճիչ մ'աղեկէզ, սուր, ցաւագին, յուսահատ,
Թրուաւ խորէն արիւնթաթաւ այդ սըրտին .
Խաւարեցաւ իսկոյն նայուածքն ու ճակատ,
Ինքն ալ ինկաւ երազներուն հետ գետին :

Ու տենդն եկաւ նորէն տիրել իր որսին,
Հըլու հիմակ, չոր տերեւի պէս առկար,
Ա՛լ չէր սիրեր կեանքն ու հաճոյքն անոր սին,
Ոչ ալ մահուան մըռայլ փոսէն կը սոսկար :

Մեծ վայելք մ'էր ըզգալ թէ ինք կը հատնի
Թէ գերեզմանն է վայր անել ու անանց,

Ուր իր դէմքը պիտի պահէր միշտ դադանի
Սեւ հողերուն վերմակին տակ անթափանց :

Մահը որ հոն դարանամուտ կը սպասէր,
Գիշեր մ'եկաւ իր անկողնոյն քով արբառում,
— Մազկտխտն առաւ, մըրմնջեց, գեղդ ու յոյսեր,
Պիտի տանիւմ ես ալ ցաւերդ անպատում : —

Ու անոր գիրկն ինկաւ աղջիկն այդ պահուն,
Հոն իր բաղդին վրայ լացաւ ու լացաւ,
Եւ համբոյրով մ'երկայն, խորունկ ու անհուն
Այդ քախժութեան հեշտանքին մէջ հալեցաւ :

Արեւն հասած էր սենեակին խորշերուն՝
Թափանցելով վարագոյրին ճեղքն ի վար,
Դեռ կանթեղին յետին նշոյլն երեքուն
Հէք մեռելին մահճին վրայ կը հեւար :

ՋԱՊԷԼ Ը. ՍՍԱՏՈՒՐ

ԳՐԱԿՆՈՒԹԻՒՆ . — ՇՆՈՐՀՔ (ՈՃԻՆ մեջ) . — Ոճին մէջ շնորհիւ
փափուկ, հաճոյական եւ ազնիւ նկարներու խառնուրդ մ'է :

ՌՍԵԱՏՐԵԼԻ ՌՍՈՒՐ . — Բոյսրշի, կլոր . — Եւաի, կապոյտ . —
Թոյր, գոյն . — Սնդուս (Ֆաֆի) . — Սիւն, պարապ . — Թախժութիւն,
տրամուրիւն :

Ժ. Ժ. ՌՌՒՍՕ ԱՌ ԿՈՄՍՆ ՏԸ ԼԱՍԹԻՔ

(Ամսն մը կարողի առթիւ)

Փարիզ 20 Դեկտ. 1754

Տէ՛ր,

Թէև Ձեր ծանօթութիւնը վայելելու պատիւը չունիմ, բայց կը յուսամ նամակս գէշ ընդունելութիւն չգտնել, նկատելով որ չմեղանիք եւ դրամ ունիմ Ձեզ մատուցանել :

Կիմանամ թէ Օրիորդ Բլէռի կողով մը զրկեր է Պլուայէն բարի պառաւ կնոջ մը, տիկին Լըվասէօն անուամբ եւ այնքան աղքատ որ քովս առած եմ զայն, թէ այն կը պարունակէր, ի մէջ այլոց, քսան լիպրանոց աման մը կարագ . թէ այդ կողովը չեմ գիտեր ինչպէս եղեր է, ձեր խօնանոցն եկեր է, թէ բարի պառաւը այս իմանալով՝ ամենայն պարզամտութեամբ Ձեզ զրկեր է իր դուստրը իրեն զրկուած ծանուցման նամակին հետ, խնդրելով կամ իր կարագը կամ անոր գինը . եւ թէ, ըստ սովորութեան, Դուք և Ձեր տիկին ամուսինն անոր վրայ ծիծաղելէ վերջ՝ իբր միակ պատասխան, հրաման ըրեր էք Ձեր ծառաներուն որ այդ աղջիկը վաճառեն : Զանացի միտթարել վշտացեալ պառաւն՝ իրեն բացատրելով պերճ դասէ մարդոց եւ պերճ դաստիարակութեան կանոնները . իրեն ապացուցի թէ չէր արժեր ծառաներ պահել եթէ ատոնց պաշտօնը չըլլար վաճառել աղքատն երբ դայ իր սեփականութիւնը պահանջելու, եւ իրեն հասկցնելով թէ արդարութիւն եւ մարդկութիւն ո՛րքան գեղջուկ բառեր են, վերջապէս կրցի՛

զինքը համոզել թէ իրեն համար ամենամեծ պատիւ մ'է որ կոմսի պէս մէկը իր կարագը կերեր է: Ուստի այդ կրնն ինձ կը յանձնարարէ, Տէ՛ր, Ձեզ մատուցանել իր երախտագիրտութիւնն այն պատուոյն համար, զոր Ձեզ պատճառած է եւ յայտնել նաեւ այն ըղձանքը կարագին ձեզի համով գալու մասին:

Իսկ եթէ իրեն ուղղեալ ծրարին համար բերողչէք վճարած էք, սիրով յանձն կ'առնէ այդ դրամը վճարել Ձեզ, ինչպէս արդարացի է:

Այս մասին Ձեր հրամաններուն կ'սպասեմ նորա դիտաւորութիւնները ի գործ դնելու համար եւ կ'աղաչեմ ընդունիլ այն զգացումները՝ որով պատիւ ունիմ ըլլալու

Ձեր ամենախոնարհ ծառայ

ժ. ժ. ՌՈՒՍՈՅ

ՎԵՆՍՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. — Ռուսոյ (ժան-ժագ) ծնած ի ժրնկվ 1712ին, մեռած 1778ին. Վոլղեոէն ետք ժժ. դարուն ամենէն մեծ մատենագիրն է: Երիտասարդութիւնը բաղդախնդրութեամբ անցուց եւ երեսուն եւ եօթը տարեկան հասակին գրելու սկսաւ: Իր գլխաւոր գործերն են Նոր Հելոիզ, Էմիլ, Գաշն ընկերական, Խոստովանութիւններ:

ՎԵՐԱՌԻՄՈՒԹԻՒՆ ՆԱՄԱԿԻՆ. — Դժուարին է նամակի մը մէջ աւելի հեզնոդ եւ աւելի մտացի ըլլալ: Ի՞նչ երգիծանք. ի՞նչ նուրբ և կծու ձաղրանք: Նիւթին մէջ մտնելուն պէս կը տեսնուի թէ անգամ մը այդ սահմաններուն մէջ մտնելով հեղինակը մինչեւ վերջին տողը պիտի մնայ հոն: Էզը յուսամ, կ'ըսէ, թէ նամակս գէշ ընդունելութիւն չգտներ, նկատելով որ չբանջանք եւ զրամ ունիմ Ձեզ մատուցանել: Առաջին ուղղակի սրաբանութիւն, որ կը դիտէ հպարտութիւնն եւ յափշտակողութիւնն այն մարդուն որ կ'ուզէ հարուածել. յետոյ կը յիշէ եղելութիւնը, Յատերական պարագաները, զեղեցիկ դերը՝ կոմսին եւ անոր մարդոց տալ կեղծելով. սակայն վերջերն է որ հեզնութիւնը սայրասուր եւ զվժի կ'ըլլայ. բարեմիտ պառաւին հասկըցուցած է թէ արդարութիւնն եւ մարդկութիւնն ո՞րքան զելուկ բառեր են: Այսպէս ուրեմն պատուեալ եւ երջանիկ է որ

կոմը իր կարգը կերբ է եւ կ'առաջարկէ բերողէքն ալ վճարել : Եթէ պատուաւոր մարդ մը այսպիսի նամակ մը ընդունի, արիւննուշտ նախա-տինք մը պիտի նկատէր զայն :

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ. — Հեզնուֆիւն ոմոյ մէջ . — ՀեզնուՅիւնն է ոճի ձեւ մը , որ կը կայանայ ըսուածքին հակառակ հասկցնել ծաղրանքով : Գուալոյ յաճախ կը գործածէ զայն իր երգիծարանուծեանց մէջ :

ԲԱՏԱՏԵՐԱՆԻ ԲԱՆՈՒՐ. — Զինեղանի, արդարացում :

ՀԱՅՋԱՅՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ԱՂՈՒԲ

Երբ Զրնեղեղն դործեց իր գործ փրկութեան ,
Նոյի որդիք երկրի վրայ բազմացան ,
Իբր ի փեսուրս սիրամարդին՝ աչք ոսկի ,
Լիբանանու ծործորներուն մէջ յուռթի
Քետ եւ Սիդոն՝ այն ապիրատ Քամին ճետ
Եկան մշակել ցորեան եւ հող այգեւէտ ,
Զօրանալով տիրոջ՝ առջեւ ի պատիւ :

Սիդոն ծընաւ , սընուց սերունդ բազմաթիւ .
Տարի մը վերջ այրի մընաց Քետացին .
Զաւակ մ' ունէր՝ յոյսն ալեւոր հասակին .
Սակայն հունձքի մ' իրիկունն՝ երբ պաղ խըմեց ջուր
Քըրանած մարմնով՝ տենդին բըռնեց զինք սարսուռ .
Յետոյ մեռաւ , եւ այն օրէն հայրը միշտ
Աստուծոյ դէմ՝ որ զինք կ'ընկճէր դառն ի վիշտ՝
Փըլուխ քաշած կը հայհոյէր . օ՛ն եւ օն :
Ընդհակառակն՝ իւր սիրելեօքը Սիդոն
Երջանիկ է , ժուժկալ , ըզգաստ եւ փարթամ .
Միշտ կ'աղօթէ պահօք՝ զոճէ յարածամ .
Գովեն ծառայք զինքն իբրեւ մարդ երկիւղած :

Օր մ'երկուքն ալ՝ երբ արեւէն հըրայրեաց՝
Կ'աշխատէին իրենց արտին մէջ լըռիկ,
Ահարկու ամպ մը՝ որ բերէր փոթորիկ՝
Սըրացաւ, ծածկեց երկինքն յանկարծ մըթագին.
Քեա՛ զոր մաշէր անյուսութիւնը նախկին՝
Բըռունցք ի վեր գոչեց. «Չա՛րկ, զա՛րկ, չա՛ր աստուած,
Եւ թող ողկոյզ մ'իսկ չըմընայ հաս կախուած.
Տիօ՛ն, կրնար գործել չարիք մ'աւելի,
Խլելէ յետոյ միակ որդիս սիրելի,
Է՛հ, թող ճայթէ կայծակդ, ընկնի գոռ կարկուտ
Որդեակս ի հող իջեցընող Տէր անգութ.
Անիրաւէ՛ դարձեալ Աստուած դու խաբող,
Ահա կեցեր եմ, ինձ չազդես ահ ու դող»:
Ամպրոպն անցաւ, քանզի նոյն ինքն Եհովա
Գորովեցաւ այդ հայհոյող վըշտին վրայ,
Եւ Սիդոնի արտին վերեւ սաւառնէր.
Սա ծընրադիր աղաղակեց.

«Արդար Տէր,

Ներէ՛ ինձ, ա՛հ, իննայէ հունձքիս իմ ամբաւ,
Չեմ տրընջած, չեմ նշկահած զքեզ բնաւ.
Ես վեհութեանդ հանդէպ սարսիմ միշտ 'ի դող,
Ու դու պահես պիտի ցորեանս ու խաղող:
Շա՛տ ժամանակ իմ մանկական հասակէս՝
Ազօթք ըրած եւ պահք բըռնած եմ, գիտես.
Ամենազօր Աստուած, անմա՛հ տէր միայն,
Գոհ չե՛ս ինձմէ, սեղանիդ վրայ ես ո՛րքան
Երինջներու արիւն ձեռքովս եմ թափած.
Չարիք չըրի որ զիս պատժես յեղակարծ.
Ո՛հ, մի՛ թողուր որ աղերսեմ քեզ ի զո՛ւր,
Արքայդ երկնից, պահէ՛ դիմիս ու ալիւր»:
Սակայն ազօթքն՝ որ մատուցուի Աստուծոյ՝

Շահախնդիր ողւոյ՛ չէ ընաւ իսկ հաճոյ .
Արրամտեցաւ Տէրն ագահին դէմ լալկան ,
Եւ Սիդոնի վրայ ճայթեց ամպրոպն այն :

Թարգ. Ե. Ե. Դ.

ՅՈՒՆՍՈՒԱ ՔՕՔԷ

ԱՂՕԹԲԸ. — Աղօթքը գերազանցապէս կրօնային զգացման յայտնութիւնն է, հոգւոյ բարձրացումն է: Ան Աստուած ազօթելն, ըսած է բարոյազէտ մը, հրապարակաւ անոր խօսիլ չէ, անոր ուզգել չէ երկայն ճառեր եւ երկայն խնդրուածքներ: Իսկապէս իմաստնոյն ազօթքը սրտին կատարելապէս Յափով դիմումն է. ինչ որ կը խնդրէ նա Աստուծմէ, միշտ իր պարտքը կատարելու զօրութիւնն է:

«Մ'ի ամենակարող բարութիւն, ներող հայր, զՅած առաջնորդ, աւելցուր իմ մէջս այն իմաստութիւնն, որ ինձ կրնայ յայանել իմ ճշմարիտ պարտքերս: Հաստատե՛ զիս թու խորհուրդներուդ հետեւելու որոշման մէջ: Ընդունե՛՛ այն ծառայութիւններն, զորս կրնամ հատուցանել թու միւս որդիներուդ իբրեւ նշան երախտագիտութեան, զոր կարելի է ինձ տալ թեզ փոխան այն շնորհաց, զորս շնորհեցիր անդադար:»

Տրամիթ

ՔԵՐԱՎԱՆԱՎԱՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՔ. — Ի փետուրս, զրաբարի յատուկ ձեւ. կը նշանակէ փետուրներու վրայ. — Ի պատիւ, ինչպէս նաեւ քիչ մը վարը ի վիշօ, նոյնպէս աւելի վար ի դոզ, կը նշանակեն պտուռով, վշտով, դողով, զրաբարի յատուկ ձեւեր են: Գրաբարի մէջ ի կամյ նախդրիւ անորոշ հայցական գործիականի նշանակութիւն ունի: — Ի հոգ, հոգին մէջ, զրաբարի մէջ ի կամյ նախդրիւ հայցական շարժմ. մ. ցուցնող բառերու թով կը գործածուի:

Ս Փ Ո Փ Ա Ն Ք Գ Ի Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Երանի՛ գիտունին :

Պատանի է դեռ , այլ վաղ իսկ անուշադիր իր շուրջ
բոլոր պատող ունայն հրճուանաց հրաւէրներուն , ու-

րիչներէ աւելի հրճուանք կ'զգայ, երբ կուգան հետ-
զհետէ պարզիլ իր առաջ համայն արարչութիւնը վարող
անխախտելի օրէնքներն :

Նման անփորձ ճանապարհորդին՝ որու ամէն քայլ
մի նորութիւն է, որու ամէն հայեացք տենչանք մը կը
բերէ մօտենալ տեսնուած առարկային և չգոհանար եր-
բէք մինչեւ չընտելանայ անոր հետ. ուսանողն գոհու-
նակութեան մի շունչ կ'առնու ամէն անգամ որ կ'զգայ
իւր միտքը պարարտիլ :

Կ'ուսանի անդադար, և անդադար իր ուսանելու
ախորժն անյազելի կ'ըլլայ : Ժամանակին արտադրած
և համբարած հմտութեան պաշարն է որ կը վայելէ :

Ժառանգն է նա ժառանգութեանց պատուականա-
գունին՝ զոր սերունդներն դարէ դար, ուղեղէ ուղեղ
կ'աւանդեն իրարու :

Աչքի առաջ ունի այն հոյակապ անձանց օրինակն,
որք ուժգին և յանկարծական մի մղում տուած են մար-
դոց վիճակը դէպի բարելաւութիւն տանելու համար,
զի դա՛ է ճշգրիտ գիտութեան արդիւնքն եւ ճշգրիտ
գիտունին նպատակը :

Եւ կ'իմանայ որ իր անձն օր քան զօր կը բարձրա-
նայ սովորական մարդոց մակերեւոյթէն վեր, և սիրտն
արդէն յուսով և ցնծութեամբ լեցուն է :

Երանի՛ր գիտունին :

Չափահաս է և մշտական գործաւոր մի շէնքի՝ որու
հիմերն իսկ հազիւ թէ նախագծուած են :

Չըզիտեր թէ ի՞նչ տքնութիւնք եւ յուսախաբու-
թիւնք կըսպասեն իր ճամբուն վրայ, և կը քալէ միշտ :
Կը բերի ի հոգին ամէն անգամ որ խելամուտ կըլլայ
տարերաց պէսպէս յատկութիւններուն և կը լուծէ աս-
տիճանաբար տիեզերային հանելուկներն, որք միմեանց

կցարդ՝ անընդհատ մի շղթայ կը կազմեն : Գիտէ թէ քնութեան մէջ ծածկեալ սլոթեր կան , զորս մարդ չէ կարողացած անանել տակաւին և թէ հանճարն երեւան պիտի բերէ մի օր :

Չըկայ իրեն համար գիտութեան մէջ մի մանրամասնութիւն որ արամարհելի ըլլայ : Չըկայ պարզ մի օրէնք նիւթերու սեպհական , որ աւելի բազմայօղ օրէնքներու լուծման չառաջնորդէ :

Եւ այսպէս ծանօթէն դէպի անծանօթը յառաջանալով՝ կը յանգի կենաց օրէնքներուն լուծման :

Եւ գիտութեան ամէն յաղթանակը կը դործածէ մարդկային կեանքն աւելի հեշտ եւ երկարատեւ ընելու : Երանի՛ գիտունին :

Նա տարածութիւններ կը սեզմէ , մարդկութիւնը մէկ խուրճի մէջ կ'ամփոփէ , յահերը կը հաւասարէ , համապարտ ընելով ամէնքը :

Նա կ'ընէ հողն աւելի արդաւանդ եւ անոր արտադրութիւններն ամենուն մատչելի :

Եւ կը թուէ գիւտերու հետզհետէ յառաջ բերած բարիքներն : Եւ ի՞նչ անխառն սփոփանք իրեն , երբ կ'որոշէ իր բաժինն այդ բարեղործ վաստակոց մէջ :

Երանի՛ գիտունին :

Կենաց առօրեայ և միօրինակ տաղտկութիւններն չեն կարող երբէք կարօտութիւն բերել իր հոգւոյն :

Նրեան հազիւ թէ կը ժպտի , երբ կը սփռեն իր առաջ այն հասարակ ցոյցերն , որք սնապարծներն եւեթ կը փառաւորեն :

Իր վարձքն ընդհանուրին յարգանքն է և երբեմն իսկ ապագային երախտագիտութիւնը :

Եւ վերջին ժամուն , երբ մեծ ճամբորդութեան ազդը կը տրուի իրեն , վիշտ մը միայն կ'զգայ , որ չպիտի

տեսնէ իր յաւէտ երազած մարդկային երջանկութիւնը :
Բայց ինքն իր պարտքը հատուցած կը մեկնի :

Եւ գահ է յոյժ իր կեանքէն :

Երանի՛ գիտունին :

Տ. ՓԷՏՏՄԱԼԷՆԱՆ

ԳՆՏՈՒԹԵԱՆ ՀՅՏԱՄՏՈՒԹԻՒՆ. — Մարդկութեան համար բարե-
բախտաբար պիտի ծնին միշտ հոգիներ, ճանաչելու ցանկացող, զիտե-
րու ոգիով տանջուած, ուրիշ ամէն վայելքի անփոյժ, հարստութիւնը առ
ոչինչ զրոգ, աշխատութեան տոկացող, զիտութեամբ անկասող, անզաղար
ղէպի ճշմարտութիւն դարձող ինչպէս մագնէտը զէպի բեւեռային աստղը :

ԳՆՂԱՅՏԻՎ ԲԱՆՔ. — Կրօնը միշտ չուրջ՝ անմեղութեան մէջ ե-
կրնի՛ չի ծերանար. իսկ զիտութիւնն արդէն բարիև ու յարը ճանչ-
ցած արեւոր մըն է :

Ձ Ի Ի Ն Ա Մ Ա Ղ Ի Կ

Գիտէ՞ք էն քլրպէրկի հովիտն, հեռու չէ Ալթորֆէ .
հոն կառուցուած է Նօտր-Տամ-Տէզէմիթի մատուռն :

Եթէ գիտէք դուք էն քլրպէրկի հովիտն, անշուշտ
գիտէ՞ք նաեւ այն խրճիթ, ուր մեռաւ խարտիչագեղն
Կրէչէն :

Այն խրճիթ՝ ուր մեռաւ խարտիչագեղն Կրէչէն,
չինուած է դարեւանդի մը մէջտեղը նուրբ դալարեաց
վրայ, անտառի մը հովանւոյն տակ, ապառաժներէ մէկ
քանի մասնաչափ հեռի :

Ընդարձակ է անտառն եւ խորհրդաւոր. ժայռք կը
ձեւացնեն հոն քարայրներ եւ խութեր, որոնց վրայ կը

տեսնուի ջղուտ ոտքերով քարայծին անցքն իբրեւ թըռչնոյ :

Այս ժայռից մէջ կայ գահաւանդ վիհ մը , ուր կը խորասուզի հեղեղ մը անազին շառաչմամբ :

Դուք լսած էք այդ շառաչիւնն եւ զգացած էք ձեր դալուկն , դուք որ գիտէք Էնքըլըպէրկի հովիտն :

Այսպէս ուրեմն մէկ կողմէ ամէն ինչ որ ընութիւնն ունի անեղաշուք եւ վեհագոյն , միւս կողմանէ ամէն ինչ որ մարդկութիւնն յառաջ կը բերէ յոյժ պարզ եւ յոյժ անդորր , հովիտն Էնքըլըպէրկի եւ խրճիթն Կրէչէնի :

Չորեքտասամեայ որք խարտիչագեղն Կրէչէն իր հանուոյն հետ կը ընակէր այս խրճիթն . հնգետասանամեայ մեռաւ հոն :

Կրէչէն միշտ եղած էր բարի , հեզահամբոյր , պարկեշտ , բայց ո՛վ պիտի յիշէր այլ եւս :

Հանին այնքան պառաւ էր , կը նմանէր ուրուականի մը որ կը շարժի կենաց մէջ :

Ահա այս պատճառաւ աշխարհի վրայ ոչ ոք ողբաց խարտիչագեղն Կրիչէն :

Բայց այն ժամուն երբ հէք աղջիկն հոգին կ'աւանդէր , հրեշտակ մը ներկայացաւ անոր :

Գոգցես հրեշտակաց գեղեցկագոյնն էր , նա լերանց ձեան նման սպիտակ էր , ունէր ոսկեշող լուսապսակ մը եւ երվինագոյն շոգետեսակ թեւեր :

Արթնցուց մատաղ օրիորդը՝ որ խորին հառաչ մը արձակելով բացաւ աչքերն եւ ժպտեցաւ :

Արդեօք վարձք մ'էր , արդեօք վերջին փո՞րձ մ'էր :

Ահա ինչ որ ըսաւ գեղեցիկ հրեշտակը Կրէչէնի .

— Քննէ բան մը պիտի ապրի : Մարմնոյդ մաքրագոյն մէկ մասը ծաղկի պիտի փոխուի : Անցեալ առաքինութեանցդ վարձքին համար Աստուած քեզ կը թողու

ընտրութիւնն : Ո՞րն է այն ծաղիկ որ մտացդ ճշգրտագոյն պատկերը կը կարծես :

— Կ'ուզես , աւելցուց հրեշտակը , որ մարմինդ չքնաղ կակաջ մը ըլլայ :

— Ո՛չ , պատասխանեց դեռահաս աղջիկն , կակաջը չունի բոյր . գեղեցիկ է , բայց չէ օգտակար :

— Հապա շուշա՞ն :

— Այն շատ կը բարձրանայ ուրիշ ծաղիկներէ . գեղեցիկ է , այլ չէ համեստ :

— Վա՞րդ մը :

— Փուշեր ունի այն , կը խոցէ այն ձեռքն՝ որ կը մօտենայ զայն քաղելու . գեղեցիկ է , բայց բարի չէ :

— Եղիբ ուրեմն մանիչակ մը , աւելցուց քաղցրութեամբ հրեշտակն , եղիբ ուրեմն : Այդ ծաղիկ ունի քաղցր բոյր , չբարձրանար իր ընկերներէն վեր , չունի զէնք՝ խոցելու այն ձեռքն որ կը մօտենայ զայն քաղելու . օգտակար է , համեստ և բարի :

— Ո՛վ բարերար հրեշտակ , կրկնեց կրէչէն , չըսի՞ր ինձ թէ քեզ թողուած է ընտրութիւնն :

— Անշուշտ :

— Օ՞ն ուրեմն , կ'ուզեմ որ իմ մահկանացու մասս ըլլայ ձիւնածաղիկ :

— Զինածաղիկ , կրկնեց զարմացմամբ հրեշտակն , կ'ուզես ապրիլ մինչ ամէն ինչ թառամած է , կ'ուզես ծաղկիլ մինչ համայն բնութիւն մեռած է :

— Պիտի ազդարարեմ գարունն : Անոր՝ որ իր աչքերն ինձ խոնարհեցնէ , պիտի ժպտիմ Յոյսի պէս :

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. — Նշան կը կոչուին մեր զգացմանց եւ մեր գաղափարաց արտաքին ցոյցերն :

Էեզոս մասնաւոր նշաններու ամբողջութիւնն է . երկու տեսակ է .

1. Բնական . 2. Արուեստական :

Հասարակութեան Բ.

Յնական լեզուն է զիմաց շարժումը, բացագանչութիւններ, անյօդա-
ւոր աղաղակներ:

Արուեստական լեզուն մարդկային հունճարոյ զործ է և կը պարունակէ
մեհենական պատկերներ կամ ձեւեր, խորհրդանշաններ և խօսքեր, ինչ-
պէս վերի գրուածքին մէջ, վարդը գեղեցկութեան, շուշանը անմեղու-
թեան, մանիշակը պարկեշտութեան խորհրդանշաններ են:

ԳԵՂԵՍԻԿ ԲԱՆՔ. — Մարդ պէճօք վեհանձն, ազնուական, բարի
եւ առաստձեռն ըլլայ. այս յատկութիւններով միայն կը օտրբերի
բոլոր միւս արարածներէն:

Կէօք:

ՅԵՏԱԴԱՐՁ ԱԿՅԱՐԿ

Քրտան թեթեւ գարուններով
Այս անտառին մէջ ճեմէի .
Ու այսօր նոյն գեղով շնորհով
Կը տեսնեմ զի՛նքը կենսալի .
Անոյչ բուրէ նա ինկաւէտ ,
Իր առուակներ գլորին վէտ վէտ .
Նա կը մնայ միշտ նորատի :

Կորովալից հանդարտ ոտքով
Անոր մէջէն դեռ կը քայլեմ ,
Դարձեալ կամքով , բարքով , մտքով
Ես միեւնոյն նախկին մարդն եմ .
Սակայն հարկ է ըսել ինձի ,
Հարկ է , աւանդ , ցաւօք սրտի
Խոստովանիլ թէ մի այլ եմ :

Յար կենդանի ուրիշ, կաղնիք,
Արմատներով լայն ու խորին,
էին ընկերքս ինձ նըմանիք.
Անգէտ էի ժամանակին:
Պինդ ամրակուռ ժայռից նման,
Երակներուս մէջը համայն
Անմահութեան զգայի ոգին:

Ուրիշ մըն եմ, այո', հիմայ,
Մի բոյսն ալ չեմ ես պուրակին.
Եմ ուղեւոր մի փախստեայ,
Ու կը խորհիմ լոկ ա՛յս բանին,
Թէ իբր հովի շունչ մի եւ ես
Պարտիմ անցնիլ այս անտառէս, —
Ո՛վ կարճատեւ երազ կեանքին:

Թարգմ. Ռ. Յ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ԿԻՒՍՅԱՎ ԵՎԿՊ

ԲԱՅԱՏՐԵԼԻ ԲԱՌԵՐ. — Ոփի, անպսուղ ծառ մը:

ԵՐԿՈՒ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

(Աբաբակամ զրոյց)

Երուսաղէմ հերկուած արօրադրուած դաշա մ'էր.
զեանին այն մասն՝ ուր կը բարձրանայ այսօր տաճարը,
սեպհականութիւն էր հրկու եղբարց: Մին այս եղբայր-
ներէ ամուսնացեալ էր և ունէր բազում զաւակներ, միւսն
կ'ապրէր առանձին. ընկերութեամբ ի միասին կը մշա-
կէին այն արտը՝ զոր իրենց մօրմէն ժառանգած էին:

Երբ հնձոց ժամանակն հասաւ, երկու եղբայրներ կապեցին իրենց որաներն, և և երկու հաւասար դէզեր կազմելով թողուցին արտին մէջ :

Գիշերը, երկու եղբայրներէն այն՝ որ ամուսնացեալ չէր, լաւ խորհուրդ մ'ունեցաւ. ըսաւ իւրովի «Եղբայրս կին մը և զաւակներ ունի սնուցանելու. արդար չէ որ իմ բաժինս իրենին չափ մեծ ըլլայ. օ՛ն, երթանք իմ դեզէս առնունք մի քանի որաներ, աւելցնելու համար անորիններուն վրայ. չպիտի նշմարէ նա այս բանը եւ այսպէս չպիտի կարենայ մերժել » : Եւ բրաւ ինչպէս որ մտածած էր :

Միեւնոյն գիշերը միւս եղբայրը արթնցաւ եւ ըսաւ իր կնոջ. «Եղբայրս երիտասարդ է. նա կ'ապրի միայնակ եւ առանց ընկերուհիի. ոչ զոք ունի իրեն օգնական ըլլալու համար իր աշխատութեան մէջ և սփոփելու զինքը իր խոնջութիւններէն. արդար չէ որ մենք հասարակաց արտէն նոյնքան որայ առնունք որքան ինքն. ելնենք, երթանք և գաղտնաբար տանինք իր դէզին վրայ աւելցնել որայից մէկ մասն, չպիտի նշմարէ նա վաղն եւ այսպէս չպիտի մերժէ » : Եւ ըրին ինչպէս մտածած էին :

Հետեւեալ օրն, եղբարց իւրաքանչիւրը արտը գնաց և շատ զարմացաւ տեսնելով որ երկու դէզեր զարծեալ նման էին. ոչ մին և ոչ միւսն չէին կարող ներքնապէս բացատրել այս հրաշալիքն : Նոյնպէս ըրին շատ գիշերներ շարունակ, բայց որովհետեւ անոնցմէ ամէն մէկը միեւնոյն թուով որաներ կը տանէր իր եղբօր դէզին, դէզերը կը մնային համահաւասար, մինչև որ գիշեր մը, երկուքն ալ դէտ կենալով որպէս զի այդ գաղտնեաց պատճառին հետամուտ ըլլան, մէկմէկու պատահեցան, իւրաքանչիւրն իր գրկին մէջ վերուցած այն

*արաները, զոր իրարու կը սահմանէին փոխադարձաբար՛ս
Արդ, այն վայրն, ուր ա՛յնքան բարի խորհուրդ մը*

*ծագած էր միանգամայն եւ այնքան յարատեւութեամբ՝
երկու մարդոց մտքին մէջ, էր անշուշտ Աստուծոյ հա-*

ճելի տեղ մը, եւ մարդիկ օրհնեցին զայն եւ ընտրեցին՝
չիմեղու համար հոն Աստուծոյ տուն մը:

ԼԱՄԱՐԴԻՆ

ՎԵՆԱԿՐՈՒԹԻՒՆ. — Լամարին (Ալժոն ք —) ծնած ի Մա-
գոն 1790ին, մեռած 1867ին, Քրանսական ամենէն մեծ բանաստեղծ-
ներէն մին. — իր գործերն են. *Մօսժուրիւնք*, *Դաշմակք*, *Ժօւլէն*, ելն:
Արձակ գրուածոց մէջ զլիաւորներն են. *Ժեռօնեանց պատմութիւն*,
եւայլն:

ՈՍՏԱՐՆԵԼԻ ՇԱՌՆԵՐ. — *Արօտարուած*, հերկուած. — *Դեզ*, կոյս.
— *Իմեղութիւն*, յոգնութիւն:

Ք Ո Ւ Ն Ը

Սրբոր միտքն է խոնջ հոգերով աաղտուկ,
Սիրաը ճնշուած ցաւերով գաղտուկ,
Հէք արարածոց համար արդարեւ՝
Քունն է անուշիկ Աստուծոյ պարգեւ:

Խաղաղիկ է քուն՝ դարման սիրտիչ.
Քունին մէջ հոգին կազդուրի մի քիչ.
Կեանքին հետ դարձեալ յուսահատարար
Հետեւեալ առտուն կռուելու համար:

Մարդն ունի պէտքեր եռամոլ՝ ագեղ,
Բայց պէտքը քունին հաճոյք մ'է անմեղ.
Սրբոր քընանայ մանուկ կաթընկեր
Մօրը բազկաց մէջ, քնչ սիրուն պատկեր:

Հաճոյք մ'է՝ ձմրան եղանակին խիստ՝
Կակուղ անկողնոյ մէջ թաղուիլ հանգիստ .
Իսկ ամրան տօթին՝ ծառոց հովասուն
Շուքին տակ նիրհել՝ հեշտանք մ'է անհուն :

Հեշտանք մ'է, այո՛, վարդագոյն բոյլ բոյլ
Երազներով ալ որորուիլ ծոյլ ծոյլ .
Հեշտանք մ'է՝ հանդարտ խղճով քրնանալ,
Ու մոռնալ աշխարհքն ու իր պատրանքն ալ :

Մ. ԱՃԵՄԱՆ

ՊՕՂ ԵՒ ՎԻՐԳԻՆԻԱ

Պօղ եւ Վիրգինիա չունէին ոչ ժամացոյց, ոչ տու-
մար, ոչ ժամանակագրութիւնք եւ ոչ պատմական և իմաս-
տասիրական գրքեր : Իրենց կեանքի պարագաները կը
չափէին ընութեան կարգերով . օրուան ժամերը ծառոց
ստուերներէն կը ճանչնային, տարւոյն եղանակները՝
ձաղիկներէն և պտուղներէն և տարիներն իրենց հունձ-
քերէն : Այս ակորժ պատկերներն իրենց խօսակցութիւն-
ներուն վրայ մեծ հրապոյրներ կը սփռէին : Այսպէս Վիր-
գինիա իրեններուն կ'ըսէր. « Ծաշելու ժամանակն է,
վասն զի պանանեաց ստուերներն իրենց արմատին քով
կ'ամփոփուին » : « Գիշերը կը մօտենայ, որովհետեւ դամո-
նիք իրենց տերեւները կը գոցեն » : Երբ դրացինելու հար-
ցընէին՝ ե՛րբ պիտի այցելես մեզ, կը պատասխանէր .
« Քաղցրիկ շաքարեղէգները կթելու առեն » : — Իսկ
օրիորդները կը կրկնէին . « Եւ անոնցմէ աւելի քաղցր և
սիրելի է քու գալուստդ » : — Երբ մէկը հարցունէր իրեն

եւ Պօղոսին տարիքը, կը պատասխանէր. «Այդ աղբեր քովի մեծ ֆոֆենոյն հասակակից է եղբայրս, իսկ ես փոքրիկին, եւ իմ ծնելէս ի վեր մանկեկանները տաններկու անգամ իրենց պտուղները տուին, և նարնջենիները քսանեւչորս անգամ իրենց ծաղիկները»: Եւ անոնց կեանքը, իբրեւ փառոնայից եւ դրիասից, այն ծառերու վրայ հաստատուած էր. ուրիշ թուական մը չէին գիտեր, բայց միայն իրենց մայրերունը, ոչ ուրիշ ժամանակագրութիւն, բայց միայն իրենց ծառատունկերունը եւ ոչ ուրիշ փիլիսոփայութիւն մը, բայց միայն ամենուն բարերարել և Աստուծոյ կամայ հպատակիլ:

Պ. ՏԸ ԱԷՆ ԲԻԷՌ

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. — Պեռնարսէն օր Ակն Բիէռ գաղիացի մասեմագիր, ծնած ի Հավը 1737ին, մեռած 1814ին: Իր գլխաւոր գործերն են. *Ուսմունք Բնութեան*, ուր կը նկարուի արարչութիւնը ամենէն հմայիչ պատկերներու մէջ, Պօղ եւ Վիրգիլիս, *Հնդկական խճիր*, եւ այլն:

ՎԵՐԱԴՄՈՒԾՆ ԳՐՈՒԱԾՔԻՆ. — Այս հատուածը բաղուած է Պօղ և Վիրգիլիայէն:

Ի՞նչ բազրուծիւն, ի՞նչ պարզութիւն այս կիսավայրենի երկու մանկանց բարուց մէջ, որք սակայն բազաբակրժութեան ամէն սկզբունքներով կրժուած են:

Իրաւ է որ տեսարանը տեղի կ'ունենայ Գաղիոյ կղզւոյն կամ Մօրիս կղզւոյն մէջ՝ որ այն ատեն Գաղիացւոցն էր, կղզւոյն մէջ ձգուած, բազմամարդ կեդրոնէ հեռու եւ այնպիսի երկրի մը մէջ ուր բնութիւնը կը հայծայծէր ամէն պիտոյքներ, Պօղ եւ Վիրգիլիս կրնային անտարբեր մնալ այնպիսի բաներու, զորս չգիտնալ մեզ համար ներելի չէ, մանուկե՛րս Ձեր մայրերուն տարիքը կամ ձեր ձեռատունկերուն ժամանակագրութիւնը չպիտի բաւ էին ձեզ՝ քննութիւն մը անցունելու համար:

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ: — Վեպ. — Վէպը կեղծ պատմութիւն մ'է, որուն

մէջ գրողը հետաքրքրութիւն կը զարթուցանէ կրթերու ընդլայնմամբ, բարուց նկարագրութեամբ, եւ լն: Բարոյական կամ կրթիչ վէպերը միայն կրնան որ եւ է օգուտ ունենայ:

ՇՐՋԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Շրջարանութիւնը կամ Շրջասացութիւնը անուղակի շրջան մ'է՛ յայտնելու համար զայն զոր մարդ չուզեր յատուկ իմաստով բացատրել . այսպէս կես օր է ըսելու համար . ըսուած է Պանանեաց ստուերները իրենց արմատին տոյ կ'ամփոփուին . ճասնեկու ճարեկան եւ ըսելու տեղ , ըսուած է, մանկեկները ճասնեկու անգամ իրենց պօռուղները տուին :

Վերի հատուածին մէջ շրջարանութիւնները բոլորովին բնական են և նոյն իմաստը կուտան . ուրիշ տեղ պէտք չէ անով գեղծանիլ :

ԲԱՏԱՏԵՐԸ ԲԱՌԵՐ. — Ժամանակագրութիւն . գիտութիւն բուսկաններու , պատմական ժամանակներու եւ անոնց կարգին — Պանանի, ճախ երկիրներու տունկ , պտուղն քննիր է: — *Դամոնի*, հնդիկ քուպի Եօս փոքրիկ տեղերուց եւ վարդագոյն ծաղիկներով . Իր տեղերուց կը զոցուի ճարեւր մարդ մտնելու ատեն: — *Քոստի*, արմաւենիի տեսակ մը, որ բոնոյ կուտայ: — *Մանկեկ*, հնդիկ ծառ անուշահամ պտուղներով: — *Փառնայ*, դառնային դիւ: — *Դրիտա*, անսուտաց , ծառոց յաւերժանաբեր, որոնք ծառերու վրայ կը բնակէին :

ԿՈՒՍԾ. — Չեմ կարծեր թէ երջանկութիւն կայ առանց առաջինութեան:

ԼՈՒՍՆԿԱՆ

Պիշ պիշ նայիմ , քեզ , աղուոր լուսնկայ ,
Ու չեմ կշտանար , չեմ գիտեր ի՞նչ կայ
Շողիդ մէջ այնքան հրապուրիչ՝ քնքուշ ,
Ու սիրտս ողողէ հեշտութեամբ անուշ .
Մովը նենգաւոր , դամբաններ թափուր ,

ԱՌՆՆ առարկայ տգեղ ու տխուր,
Արծաթ փոշիով օծեա գեղեցիկ,
Երազներ անյօղ եւ մեկամաղձիկ
Իմ ապշեալ մտքիս առջեւ կը շարես :
Այն սուր հառաչներ որ միսան երկրէս,
Սգաւոր սրտի ողորմուկ արտունջ,
Ու այն հոգիներ որ տարտամ ու մունչ
Տիեզերքին մէջ թռչաին մոլար՝
Բու սեմիդ վրայ կը թառին յօժար :

* * *

Պիչ պիչ նայիմ քեզ, աղուո՛ր լուսնկայ,
Ու կ'ուզեմ գիտնալ թէ արդեօք ի՛նչ կայ
Փայլուն ծոցիդ մէջ. ինձ թուի այնպէս
Թէ չնաշխարհիկ գանձեր կը ծածկես,
Թէ քու հեշտաւէտ հովիտն ու անտառ.
Միշտ դալար պահեն գարուն եւ ամառ :
Զուարթ ափերով լըճակ ու վըտակ
Իրար խառնեն միշտ ալեակներ յըստակ .
Մեղմածուփ հովեր ծառոց սաղարթէն
Ներդաշնակաւոր երգեր յարդարեն :
Ոչ պատեն երկինք ամպեր սեւայօն,
Շանթն ահագնալուր ոչ ոյրտայ հոն,
Ու ոչ փոթորիկ յորձանապտոյտ
Յուզէ ծովերուդ ալիքներ կապոյտ .
Այլ յաւէտ հպարտ՝ հանապազ չըքնաղ,
Բընութիւնն է հոն միշտ գեղածիժաղ,
Ու եթէ ընակին արարածք ի քեզ՝
Աղանեաց նըման ամբիծ են եւ հեզ :

* * *

Պիչ պիչ նայիմ քեզ , աղուոր լուսնկայ ,
Դիւթիչ լուսոյդ մէջ արատ մը չիկայ :
Վերջին ամիսն է որ դուն կը փայլիս ,
Այսքան պաղպաջուն հրմայելով զիս .
Ձմրան հոծ ամպեր կը համսին կտնուիս
Պայծառ ճակատիդ ածել ըստուեր թուիս .
Եւ , ա՛հ , աշնան չոր տերեւներուն հետ՝
Դեղնած հոգիներն ալ կ'ըլլան փետ փետ ,
Ծովն արձակելով ահաւոր մըռունչ ,
Խափանէ անոնց մարմլրած մրմունջ :

Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ

ԳՐԱԳՐՅՈՒԹԻՒՆ. — Դիմաւունքիւնն է այն ձեւն՝ որով կեանք եւ զգացում կուտանք անկենդան առարկայից, բացակայից, նոյն իսկ մեռելոց: Վերագրեալն օրինակ է Դիմաւունքեան:

ԲԱՏԱՏՐՈՒ ԲԱՌԵՐ. — Պաղպաջուն, փայլուն:

ԳՆՆՆԵՆԻ ԲԱՆՔ. — Փախէք հանոյքներէն, անոնք ձեր ետեւէն պիտի վազեն:

Մ Ի Լ Տ Ո Ն

Մէկ կէտ միայն կ'ուզենք յիշատակել Մեծին Միւտոնի մանկութենէն , այն աշխարհահռչակ քերթողին՝ որ կոյր եղաւ . Հոմերոսի պէս , որ "Տանթէի" չափ հանճար ունեցաւ եւ որ մեռաւ առանց գիտնալու թէ իր հայրենիքն օր մը պիտի արձանագրէր զինքը իր ամենամեծ մարդոց կարգը : Վասն զի հարկ է խոստովանիլ

թէ իր ժամանակակցաց առջեւ աննշան քերթող մ'եղաւ, բայց իր մահուանէն շատ-տարիներ յետոյ իբր ազգային հարստութիւն համարուեցաւ անոր քերթուածն : Հազիւ, անոր կենդանութեանը, կը հաճէին կարդալ քանի մը հատուածներ և անոնք իսկ որք քերթողին հիանալի տողերն կարդալու արիութիւնն ունեցան՝ խորհեցան թէ գործն արժանի էր ծայրագոյն նախատանաց :

Այնչափ գեղեցիկ և այնչափ պարկեշտ էր նա որ դպրոցի աշակերտք զանի կ'անուանէին գեղեցիկ կոյս : Իր ճակատուն երկու կողմերն գլխոյն հերք վեր վեր ինկած էին լայն խոպոպիքներով և կը ծփային անոր ուսոց վրայ . իր աչքերը բառութեան գորովայոյզ արտայայտութիւնն ունէին և իր դէմքը սովորաբար կը շառագունէր դոյզն գովեստով և այդ ամօթղածութիւնն աւելի եւս կը գեղեցկացնէր զինքը :

Ամբան օր մը Միլտոն ընդերկար շրջագայութենէ վերջ քնացած էր ծառի մը տակ, մեծ փողոցի մ'եզրն : Երկու տիկնայք՝ որք կառքով կ'անցնէին՝ մատաղատի ուսանողին գեղեցկութենէն հրապուրուած՝ կասեցուցին իրենց կառքը և իջան աւելի մօտէն զանի դիտելու համար : Ասոնցմէ մին՝ որ հազիւ տասնեւհինգ տարեկան էր, հիացմամբ զանի նկատելէ յետոյ մատիտ մը հանեց գրպանէն, գրեց քանի մը տողեր, թերթ մը պատուեց իր յուշատետրէն և դողդոջուն ձեռքով ներմուծեց զայն Միլտոնի ձեռքին մէջ . յետոյ երկու օտարուհիները կառքն ելան եւ մեկնեցան : Միլտոնի բարեկամներն՝ որ պահուրտած՝ հանդիսատես էին այս իրողութեան՝ արթընցուցին զանի եւ պատմեցին անոր : Միբուն ուսանողն փութաց բանալ տոման որ դրուած էր իր ձեռաց մէջ . կիւարիսի քերթողէն առնուած սա տողերը գրուած էին անոր մէջ .

«Գեղեցիկ աչքեր, աստղեր մահացու,
Թէ քնոյ մէջ իսկ ինձ ներշնչեցին բոց մը սիրարկու,
Ինչ պիտի ըլլայ հմայքս ձեր սիրոյն

Թէ ըլլաք արժուն » :

Բարեկամները ծաղրեցին զանի այս դէպքին հա-
մար : Բայց ինք բոլորովին վրդովեցաւ : Աորհուրդ մը

գրաւեց իր միտքը, այն էր գտնել գեղեցիկ օտարու-
հին՝ որ իրեն նպաստաւոր կերպով այնքան լաւ
գործածած էր խառնացի քերթողին առղերն: Այս կնոջ
չնորհիւ, զոր երբևք չպիտի ճանչնար՝ Միլտոն սոր-
վեցաւ Թասսոյի եւ Պետրարգի լեզուն: Անդադար այս
կնոջ մերձենալու իղձէն մղուած, թողուց Անգլիան,
գնաց Ճենովա, Վենետիկ, Հռովմ, Նաբոլի, ընտանե-
ցաւ այն քերթողներուն զորս կը սիրէր, ինքն իսկ
քերթող եղաւ, եւ թերեւս այն ամառնային օրուան
գեղեցիկ հանդիպման կը պարտի Անգլիա իր Միլտոնն:

Ե. Տ. Ա.

ԱՌԵՂՄՈՒԱԾԸ

Երբ ետիս դառնամ՝ անցեալը դիտեմ,
Կեանքին առեղծուած կանգնի ինծի դէմ.
Տիեզերական անհուն անսպառ
Կեանքին մէջ՝ մարդուն կեանքն է մէկ պատառ,
Անծայր ծովուն մէջ՝ հաղիւ մէկ կաթիլ,
Ու կը հարցընեմ թէ կ'արժէ՞ ապրիլ:
Ո՛հ, կեանքն անուշ է ու յաճախ լեղի,
Վճիտ վտակն ալ փոխուի հեղեղի:
Տառապանք, վայելք, դառնութիւն, հաճոյք
Ձիրար հալածեն կամ ընթանան զոյգ,
Ու թէ որ ճնշէ զիս կեանքին պայքար,
Ծովիմ եղէգին պէս գլուխս տկար
Ու մրրիկն անոր զիս ոչ կ'արգելու
Հոգւոյս ձգտումներն անխռով երգելու.

Երբ ջերմ համբուրեմ վարդին լանջ քնքուշ,
Ի՛նչ փոյթ թէ շրթունքս արիւնէ սուր փուշ :
Խեղճ փիլիսոփայք, ի զո՛ւր կը յոգնիք,
Կեանքը կը լուծուի՝ թայց ոչ իր գաղտնիք .
Առեղծուած կեանքին թէ մահուան անգութ,
Ըսէ՛ք ինձ, ո՞րն է շատ աւելի մութ .
Կեանքը սերտեցի, հեշտ ու փշոտ է,
Իսկ մա՛հը . . . գիշեր թէ առաւօտ է :

Մ. ԱՃԵՄԵԱՆ

Ս Ո Ւ Ա Կ Ի Ն Ե Ր Գ Ը

Վերջալոյս է : Պայծառ երկնքին մէջ առաջին ցու-
քերը կը պլպլան, մանրիկ ու տկար քթթումով մը :
Բայց, արդէն, երկրի վրայ, ամէն բան կը ստուերոտի .
ծաղիկները միայն, սեւ կանաչութեան մէջ, կենդանի
փայլ մը, որոջ գծագրութիւն մը ունին : Իրենց բուրումն
ալ կը սաստկանայ : Իրիկուան մեղմ հովը կ'առնէ կը
տանի վարդերուն շունչը : Մառուղիին երկայնքը, ճեր-
մակ մեխակներու ածուները խնկաւէտ ձիւն կը նմանին :
Պահը անուշ ու գողտր է : Օղին մէջ խորին խաղաղու-
թիւն մը կը ծածանի :

Իրարու ետևէ, թռչունները կը լռեն : Մեծ եղևու-
նիի մը ծայրէն, տատրակը անգամ մ'ալ կը մնչէ : Կեռ-
նեխի մը արի սուլումը, սարեկի մը ուրախ ճլուրիւնը
յանկարծ կը մարին չե նոյն իսկ իրենց զուարթ խա-
ղերուն մէջ հրաժեշտի մը տրտմութիւնը կայ : Մացառի

մը տակ, շիկահաւի մը շաղփաղփանքը կը քնանայ. քնացած է: Օդը կը զովանայ: Աւելի մութ երկնակապուտին մէջ, մուրակները ադամանդի հուրք կ'արձկեն:

Ի՛նչ անդորրութիւն է Այն ատեն, դիւթական լռութեան մէջ, գիշերին մէջ որ վերջապէս եկած է, զովութեան և բոյրերու մէջ, — միս մինակ, սոխակը կը նախերգէ:

Սրկարօրէն արձակուած խազեր են ասոնք, գողտրիկ ու

թաղծափց միանգամայն, հեծեծանքի մը անձկալիր դանդաղութեամբ եւ հառաչի մը կրակոտ խորութեամբ: Իրարու կը յաջորդեն, իրարու կը միանան առանց իրար խառնուելու, ինչպէս շատ հանդարտ օգով մը կոհակներուն զուգաչափ դաշնակութիւնը: Յետոյ, յանկարծ, կոկորդալիր, գինովութենէ եւ հանձարէ բռնուած, կ'երօզ, թող կուտայ իր հոգիին զեղուլ խօլ դաշնակութեանց մէջ, վայրի անտառին երգիչը, գարնան գիշերներու վսեմ երգիչը . . . :

Գիտե՞ք գերմանական այն սիրուն հեֆեսթոն որ կը պտտմէ թէ վանական մը հարիւր տարի կաղնիի մը տակ նստած մնաց սոխակի մը մտիկ ընելով: Անցեալ իրիկուն առասպելին վանականին զգայութիւնները կրեցի: Ծնորհակա՛լ եմ, թուչնակ, որուն կը պարտիմ յափշտակութեան վայրկեան մը:

ՅՐԱՆՍՈՒԱ ԳՈՒԷ

ԿՆՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ — Յրամուշա Գոյաք, արդի գաղղիացի բանասէղծ, ծնած է 1812ին: Իր զլլխաւոր գործերն են. *Անցորդն*, *Ըրեզոր ինչ պարօխս*, եւ այլն:

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ — Նկարագրութիւնն է բնական առարկայի մը գանազան մասանց, մարդկային գործոց կամ բնութեան տեսարանի մը երեւութից թուարկութիւնը: Նկարագրութիւնն, կ'ըսէ ՄարմննՅէլ, պէտք է որ ներկայացնէ պատկերը՝ իր ամէնէն սրտաշարժ մտնրամասնութեամբք եւ կենդանի գոյներով: Նկարագրական ձևերն են. կենկանի նկարագիր, ճեղագրութիւն, դիմագրութիւն:

ԵՐԳԸ — Վն աշխարհի մէջ միայն երգը սիրեցի, կ'ուզեմ որ իմ վերջին շունչս ալ երգ մ'ըլլայ . . . : Ով որ երգ չուսի կամ երգել չի գիտեր, չուսի զգացման, ներդաշնակութեան, զեղեցկին ու սիրունին իտէականը շօշափելու քաղցրութիւնը. . . մարդու էն առաջին ձայնը երգ մ'է . . . բնութիւնն ամբողջ երգ մ'է . . . երիտասարդ ըլլալ՝ երգել, ձեր ըլլալ եւ աղօթել:

Պ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՇԱՂԻԿԸ ԵՒ ԹԻԹԵՒՆԻԿԸ

Խեղճ ծաղիկ մը կ'ըսէր թիթուան երեսանեմ.

— Մի՛ փախչի՛ր, մի՛

Ո՛րքան տարբեր է մեր վիճակն. ես անշարժ եմ,

Դու գնաս հեռի:

Բայց կը սիրենք զիրար. մարդոց աչքէն ծածկեալ՝

Կ'ապրինք աննենդ .

Ու կը նմանինք միմեանց. կ'ըսեն թէ երկուքս ալ

Մաղիկներ ենք:

Այլ վա՛խ, տանի հողմն զքեզ, հողն է ինձ արգել,

Բա՛խտ աննրեք:

Ես իմ շնչովը կ'ուզէի թռիչող խնկեղ
Երկինքն ի վեր :

Է՛ր հեռանաս անթիւ ծաղկանց մէջէն անջան ,
Փախչիս արագ .

Մինչ ես մինակ՝ կը դիտեմ հոս շուքիս շրջանն
Ոտներուս տակ .

Պոյս տաս , դառնաս , յետոյ դարձեալ գնաս մեկուսի՝
Փայլիլ այլ տեղ :

Կուգաս գտնել զիս հոս ամէն արշալուսի
Արտօսբանեղ :

Ո՛հ , որպէս զի մեր սէրն անեղծ սահի թեթեւ ,
Վեհապետն իմ ,

Ինձ պէս արմատ ա՛ռ կամ թէ տո՛ւր ինձ զոյգ մը թեւ ,
Ու քեզ նմանիմ :

Թարգմ. Ե. Ե. Գ.

Վ. ՀԻԻԿՕ

ՐԱՅԱՏԵՐԸ ԲԱՌԵՐ. — Երեւանեմ , երկնքի մէջ պսոսող . —
Աննուէր , անգուր . — Խնկեղ , ամուսանօտել . — Անեղծ , ամառս :

ԱՌ ԶԱՅ ՕՐԻՈՐԴՆ

Զարդ վարդին է պարզ տերեւ .

Սիրէ դու պարզութիւն ,

Եթէ՛ վարդ ես արդարեւ :

Յ. ՈՍԿԱՆ

ԱՆՄԷՏ ԵՒ ՐԱՇԻՏ

Երկար ատենէ ի վեր բոցատուր երաշտութիւն մը կ'աւերէր Հնդկաստանը: Այն միջոցին երկու հովիւներ, Ահմէտ եւ Բաշիտ իրենց կալուածոց եզրն իրարու հանդիպեցան ծարաւահիւծ եւ կը տեսնէին ոչխարները որ տկարացած իրենց շուրջը կը հեւային. աչքերնին երկինք վերուցած՝ կը խնդրէին որ շուտով այս յետին թշուառութեան դարման մ'ընէ: Եւ անա օգին մէջ խոր լուծիւն մը կը տիրէ. թռչուններ կը լռեն եւ ոչխարները մայելէն ու բառաչելէն կը դադրին, եւ երկու հովիւները ձորին մէջ մարդու կերպարանքով էակ մը կը տեսնեն բարձրահասակ եւ վեհաշուք. սա հետզհետէ մօտեցաւ անոնց եւ երբ մօտէն զինքը կը դիտեն, իսկոյն կը ճանչնան թէ բարիք եւ չարիք բաշխող ոգին է. մէկ ձեռքը առատութեան խուրձը բռնած, իսկ միւսը՝ սատակման պուր մը: Յոյժ անաբեկ՝ կ'ուզէին պահուրախ, բայց ոգին՝ Արաբիոյ խնկաւէտ անտառներուն մէջ երեկոյեան ատեն փչող զփիւռօին նման՝ քաղցր ձայնով մը զիրենք կանչելով, կ'ըսէ. «Մօտ եկէք, ս'վ հողածինք, ձեր բարերարէն ինչո՞ւ կը փախչիք, այնպիսի շնորք մը ձեզի ընելու կուգամ, որ ձեր անխոհեմութեանը միայն կրնայ ձեզի անօգուտ եւ վնասակար ըլլալ: Դուք ինձմէ ջուր կ'ուզէք, անա պատրաստ եմ ձեզի ջուր տալու. բայց ձեզմէ կ'ուզեմ իմանալ թէ ինչ կերպով կրնամ զձեզ գոհ ընել: Մի՛ փութաք մէկէն պատասխան տալու. լաւ մտածեցէ՛ք որ մարդուս պիտոյից եւ վայելից վերաբերեալ բաներուն մէջ, ինչպէս խիստ քիչէն, նոյնպէս չնփազանցէն պէտք է զգուշանալ: Մէկ խօսքով լաւ նայեցէ՛ք որ ծարաւին տազնայր ձեզի մոռցնել չտայ խեղդուելու:

վտանգը: Ըսէ՛ք ուրեմն ինչ որ կ'ուզէք, եւ դուն Ահմէտ, նախ խօսէ՛»: — «Ո՛վ բարերար ոգիդ, պատասխանեց Ահմէտ, ներէ՛ ինձ որ վեհ կերպարանքդ տեսնելով կը խռովիմ. փոքրիկ առուակ մը կը խնդրեմ որ ոչ ամառը ցամքի եւ ոչ ալ ձմեռը առատանայ:» — «Կ'ուենենա» կ'ըսէ ոգին եւ ձեռքի սուրը գետինը կը զարնէ, որ նոյն միջոցին բարերարութեան գործիքի մը կը փոխուի, եւ ահա անոնց առջեւ ազրիւր մը կը բզխի եւ խոխոջածայն ընթացքով Ահմէտին դաշտերը կը ծածկէ, ծաղիկները նոր նոր անուշ հոտեր կը բուրեն, ծառերը կանանչագեղ տերեւներով կը զարդարուին եւ ամէն ազգի կենդանեաց դասակները իրենց պատուքը կ'անցընեն: Այն ատեն ոգին միւս հովուին դառնալով նշան ըրաւ որ խօսի: «Խնդիրքս աս է, ըսաւ Բաշիտ, որ հաճիս կալուածներուս մէջ հոսել տալ Գանգէս գետը իր ջրերովն ու ձկներով»: Պարզամիտ Ահմէտը ընկերովն աղնուական փառասիրութեան վրայ զարմանալով, ինքնիրեն կը վշտանար թէ ինչո՞ւ ինքն ալ այսպիսի փառաւոր խնդիրք մը չըրաւ. բայց ոգին Բաշիտին դառնալով, «Փափաքներդ չափաւորէ՛, ըսաւ, ո՛վ մարդ տկար եւ անխոհեմ: Քեզի անօգուտ եղածին հետամուտ մի՛ ըլլար, ինչո՞ւ քու ընկերէդ աւելի բան կը խնդրես, միթէ անկէ աւելի կարօ՞տ ես»: Այս լուսատուն ազդարարութիւնը լսելէ վերջն ալ Բաշիտ խնդիրքին վրայ հաստատուն կեցաւ, եւ մաքէն կը խնդար Ահմէտին պարզմտութեան վրայ, ինքն որ Գանգէսի իշխան եւ տէր եղած էր: Այն ատեն ոգին սկսաւ դէպ ի գետը երթալ: Իսկ իրենք անհամբեր իրաց ելքին կ'սպասէին: Նոյն միջոցին Բաշիտ արհամարհանօք մը ընկերակցին երեսը կը նայէր. ահա յանկարծ ալիքնուրու մռնչիւն մը լսուեցաւ եւ յորդագնաց հեղեղին թափ

տալէն իմացուեցաւ թէ Գանգէնն էր որ իր դարաւոր պատուարները կը խորտակէր: Այն անագին ջուրց հեղեղը սուղ միջոցի մէջ Րաշխի բոլոր դաշտերը աւերեց, ծառերն արմատախիլ ըրաւ, ոչխարները յախշտակեց տարաւ, եւ այն որ Գանգէսի տէր ըլլալ կը կարծէր, կոկորդիլոսի մը կեր եղաւ:

ՌԱՅԱՏՐԵՒԻ ԲԱՌԵՐ. — Դասակ, խումբ. — Պատուար, պատ:

ՍՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉՆ

Երկու եղբարքս եւ ես տղայ էինք դեռ յոյժ.
«Գնացէք խաղալ, կ'ըսէր մեր մայրն, սակայն ըզգո՞յ՛ջ,
Չըլլայ կոխէք ծաղիկ, չե՛նէ՛ք սանդուխն ի վեր»:
Մեծն էր Աբէլ, կրտսերն էի ես ատոնց քով.
Հաց կ'ուտէինք մի այնպիսի ակտրժակով,
Որ խընդային ըզմեզ մօտէն դիտող կիներ:

Վանքին մառանը կ'երթայինք մէկտեղ ի խաղ,
Ու տեսնէինք ՚ոն խաղալու ատեն յաճախ
Անմատոյց գիրք մը գըզրոցին դըրուած վըրան:

Օր մը դէպ այդ գիրքը մագիչ ըրինք մեծ ջանք,
Եւ չեմ գիտեր ինչպէս առնուլ յաջողեցանք:

Բայց կը յիշեմ Աստուածաշունչ մ'էր այն մատեան:

Այդ ՚ին գիրքէն բուրջառի հոտ բուրէր ակորժ:

Ըսքանչացած գնացինք նրաօր անկեան մը խորջ:

Պատկեր կար մէջն. ո՛հ, ի՛նչ հաճոյք, ի՛նչ գընծութիւն:

Մեր ծունկերուն վրայ դըրինք ու բացինք լայն:

Նախկին բառէն ա՛յնչպի անուշ թուեցաւ մեզ այն՝

Որ խաղն իսպառ մոռցած՝ ըսկսանք կարդալ իսկոյն:

Ինձհետ եղբարքս ամբողջ առտուն զայն կարդացին:

Յովսէփն՝ Հրոտրն՝ Բոռան ու բարի Սամարացին,

Շաթցաւ հրապոյրն՝ երեկոյին ալ կարդալու:

Այսպէս տըղայք՝ երբ կը բռնեն թրոյշուն մ'երկնից,

Զուարթ հիացմամբ զիրար կանչեն ուրախալից,

Որ շօշափեն աթոյ՛ անոր փետուրն աղու:

Թարգ. Ե. Ե. Դ.

Վ. ՆԻԿՈ

ՀԱՐՑՄԱՌՆԳ. — Ի՞նչ է Աստուածաշունչը. — Ի խաղ, կը նշանակէ խաղալու համար. — Ի՞նչ կը նշանակէ անմատոյց. — Մագիչըն ճիշդ իմաստը տուէր. — Ի՞նչ կը կոչուին սողացող կենդանիները, — Սողացող տունկերը. — Ի՞նչ տարբերութիւն կայ Աստուածաշունչ մը և Աստուածաշունչը ըսելուն մէջ. — Բացատրեցէր այս տարբերութիւնը բուրջառի հոտ. — Ի՞նչ է պատկեր մը. — Համառօտի պատմեցէր Յովսէփի, Հուրի և Բոռան պատմութիւնը. — Բարի Սամարացոյ առակը. — Ի՞նչ կը նշանակէ երկնի թռչուն. — Բացատրեցէր Թէ հր մասին մէջ այս բաղադրութիւնը ճիշդ է:

ՎՊՐԻՄ — ՄԵՌՆԻՄ՝

Դեղին կոճակ մը մէջտեղը . — աղաղա դեղին մը որ ինծի հաւար գոյներուն ամէնէն վհատեցուցիչն է, — ճերմակ շեղբերով պարուռուած : Այս է բոլորը : Չոր, կարուկ ծաղիկ մը, որ սովորական ծաղիկներու փափկութիւնը ու խոնավութիւնը, գոյներու պէսպիսութիւնները, երանգները ու մարեկիքները չունի . չունի, մէկ խօսքով, անոնց բանաստեղծութիւնը :

Ամէն ծաղիկ, բացի անկէ, իր երգիչը ունի, իր յարգուած ու մեծարուած պարտէզը, ու երբեմն ալ սիրտ մը որուն արփուկներուն կ'ունկնդրէ : Երիցուկը՝ զուրկ է ասոնց ամենէն . լերան վրայ, դաշտին մէջ, միամինակը կը բուսնի ան, կոխկռտուքներու մէջէն, ձիւնին ու բուքին դէմ, որբի մը մեծնալուն պէս չարքաշ փթթումով :

Ոչ մէկ փունջի մէջ կ'երեւան իր դեղին կոճակը, իր շքեղութենէ անմասն թերթիկները, որոնք ճերմակ ու կակուղ փուշերու կը նմանին . ամէն խնջոյքէ ու կոչունքէ վտարուած է ան . բայց անտրտունջ փրկասփայլութեամբ մը կը համակերպի իր լքումին :

Այս տոկունութիւնը ու այս համակերպութիւնը վերջ ի վերջոյ իր սեռը մոռցնել կուտան քեզի . զայն փրցունելու համար ա՛լ նոյն զգուշութիւնը չես ունենար ինչ որ կ'ունենաս երբ մեխակ մը կամ յաւորիկ մը քաղես : Բիրտ ձեռքով կը զատես զայն իր ցօղունէն . ո՛չ իր տեսքին համար կրնաս բանկոնակիդ լամբակին անցընել, ո՛չ իր հոտին համար քովդ պահել զայն : Իր ծաղիկի կոչումը ոչինչ է :

Բայց աւանդական հարցումն է ան զոր տղայ տարիքէն ճանչցած ես, փետրտելով հէջ պղտիկ թերթիկները «Ապրիմ-Մեռնիմ»ին, հաճոյակատար քուրմը՝ որ դէմդ կեցած շարունակ, «պիտի ապրիս» պատասխանած է քեզի :

Ես սիրած եմ միշտ այս «Ապրիմ-Մեռնիմ» անունը : Կեանքի ու մահուան այս քովքովիութիւնը, այս եղբայրութիւնը սիրած եմ : Քով քովի, ու թէ որ կ'ուզէք, իրարու մէջ անցած, ազնիւ թաշկինակներու անկիւնները բանուած սկզբնատառերու պէս : Այս գիրկընդխառնումը, մէկ բառի մէջ ամփոփուած, բոլոր աշխարհը չի՝ ձեւացընէր միթէ : Ըլլալու չըլլալու հարցը չէ՞ ան, ռամիկ ու աղիտաւոր հարցը՝ որ ամէն առարկայի վրայ դրոշմուած է :

Ամէն անգամ որ կը քաղեմ քեզի, ո՛վ պղտիկ դեղին ծաղիկ, կը յիշեցընես ինծի այն ահաւոր մերձաւորութիւնը զոր քու անունդ կը կազմէ, Ապրիմ-Մեռնիմ. երբոր ամէն տեղ կեանքը կը ջնանայ ըստ կարի խուսափիլ, հեռու կենալ մահէն, քու վրայ միայն՝ երկուքն ալ իրենց ճշմարիտ ու պատշաճ տեղը կը գըտնեն : Այն քաղաքին պէս՝ որ իր գերեզմաննոցը իր ծոցին մէջ զետեղած է՝ փոխանակ հեռուն, անտեսանելի անկիւն մը տանիլ դնելու, դուն ալ Ապրելուդ մէջ Մեռնիլդ պարփակած ես :

Գ. ԶՕՂՐԱՊ

ՐԱՅԱՏՐԵԼԻ ՐԱՌԵՐ. — Շեղք. քերան, ծայր. — Գարուռած, Երգապատում :

Ե Ղ Ա Ն Ա Կ Ն Ե Ր Ը

Երբ ձմրան տխուր օրեր կը հասնին
Ու ծեփեն երկինքն ամպեր թուխ ու գորշ,
Մրմունջք քընարիս կը մարին ինքնին:

Թռչուններ ալ լուռ՝ բոյներնին ունայն,
Սմքած պահուրտին լերկ ծառերուն խորշ,
Երգը մրրկին խեղզէ ամէն ձայն:

Կեանքն ալ աղքատին դժուար է ո՛րչափ.
Պառաւ մը սառած դուռնէ դուռ մուրայ՝
Հաւաքէ յաճախ լուտանքի տարափ:

Հարուստ պերճ կնոջ սիրտն է սառնապատ:
Տեսէ՛ք երբ իր ճոխ կառքով կը սուրայ,
Պարկեշտ անցորդին ցեխտէ ճակատ:

Գիշերն ամբողջ շրոայլ ամոլներ
Կանաչ սեղանին շուրջ կը տքնին.
Եւ երբ կը յիշեմ այդ եսամոլներ՝
Մրմունջք քնարիս կը մարին ինքնին:

Երբ դարնան զուարթ օրեր կը ծագին՝
Օրհնենքի երգեր բղխելով սրտէս,
Թեյեր քընարիս կը հնչեն ուժգին:

Թուխ ամպերուն հետ կը ցրուին բոլոր
Իմ մեղամազձիկ խոհեր յոռետես.
Երգը պըլպուլին ծածկէ լիռ ու ձոր:

Թուզուններ աղւոր՝ կապոյտ եւ դեղձան
Իրենց բոյն շինեն ծառերուն գազաթ,
Գարնան ծաղկանց հետ անոնք ալ դարձան :

Ոմանք դաշտային պարէն կ'ախորժին .
Ուրիշներ գինւոյ կը բախեն դաւաթ .
Աղքատն ալ ունի այս տօնէն բաժին :

Փթթուսներ ծաղկի պահեն սիրտը շէն ,
Զեղուսներ սիրոյ կազդուրեն հոգին .
Պուտիկ մ'ալ թէ ինձ տան այդ խնջոյքէն ,

Թեւիկ քընարիս կը հնչեն ուժգին :

Մ. ԱձԷՄԵԱՆ

Վ Ա Ր Ժ Ա Պ Ե Տ Ն

Մեծ գործաւոր մ'է ան , վարժապետը . կը կռէ ,
կը դարբնէ անդուլ . ինչ է կռածը , ինչ է դարբնածը .
— Միտք եւ սիրտ կը կռէ , գաղափարները կը դարբնէ :
Կոչա , տձեւ , մթին է հոգին՝ երբ կ'երթայ նորա ձեռ-
քին մէջ , աստուածային է գեղափայլ՝ ելլը դուրս կ'ընէ
անտի . թեւ չունէր , հիմա իրենն է միջոցը . ազատա-
թեւ կը սաւառնի դարուց եւ աշխարհաց վերեւ , կը
թեւածէ անհունին մէջ : Աշխարհ աղջամղջին քառս մ'էր
այդ մտքի առջեւ , այդ գործաւորը զամպար մը վառեց
նորա մէջ , եւ անա քառսն լուսաւորուեցաւ , պարզուե-
ցաւ , եւ ի յայտ եկան արարչագործութեան հրաշալիք

իրենց ներդաշնակ եւ անյեղլի օրէնքներով : Վայրագ-
ակնարկներ կը նետէր այդ հողին իւր նմանեաց վրայ,
որք թշնամիներ կ'երեւէին իրեն : Ո՛վ յեղաշրջում, ինչ-
պէս գորովագին կը շողան հիմայ իւր աշկունք : Ժպիտ
մ'ունի ամենուն համար սիրոյ եւ ներողութեան, մար-
գարիտներ թանկագին, — այսինքն արցունքներ, զորս
գուժը կը հանէ արտէն : Եղբայրներ կը տեսնէ անդ ուր
մերթ սոսիսներ կը նշմարէր : Ինչ որ ոճիր պիտի լինէր
գուցէ՛ կը լինի արդ անոր մէջ դիւցազնական առաքի-
նութիւն : Ո՛վ կը գործէ այդ յեղաշրջում : — ան,
վարժապետը : ամէն օր ծռած այդ հողին վրայ՝ կ'աշ-
խատի նա աստանագին : այդ հողւոյ աղամամնդը պէտք
է զտել այն աղտերէն, այն կոշտ կեղեւներէն՝ որք կը
պատեն զինքն, եւ յետոյ պէտք է բանիլ անոր վրայ,
յղկել, ողորկել, երևակներ յօրինել որպէս զի իւր ամէն
կողմերով փալիլի ճշմարտութեան եւ առաքինութեան
արեւուն դիմաց, որպէս զի ճանճանչն որ կ'իյնայ նորա
վրայ՝ բեկբեկելով արձակի իւր չորս դին : Ո՛հ, խոնարհ
է այդ էակ : իւր կեանք գրեթէ խեղճ է միշտ : Իրեն
համար չեն փայլիր ոսկին ու արծաթն, եւ կառքերն չեն
թաւալիր իրեն համար : չորաբեկ հաց մ'է յաճախ իւր
տրիտուրն, բայց իւր խոնարհութեան մէջ մեծ է այդ
էակ : նա մարտիրո՛ս մ'է յառաջդիմութեան : անոր ար-
եան գնով կը քայլէ մարդկութիւնը : ամուսին է որ
կ'այրի՛ քաղաքակրթութեան մեքենայն դարձնող շոգին
արտադրելու համար : — Օրհնե՛ալ ըլլայ վարժապետը :

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՌԻՍՈՒՑԻՉՆ. — Երբեք խորհում է թէ ինչպիսի մէկն է այն
մարդն՝ որ կը սորվեցնէ : Կը մտնէք սայլագործի մը խանութը, նա կը
կերտէ անիւներ եւ քեղիներ, կ'ըսէք. սա օգտակար մարդ մ'է : Կը մըտ-

յէք ոստայնանկի մը խանուժը. նա կտաւ կը զործէ. կ'ըսէք. սա յարգի մարդ մ'է: Կը մտնէք դարբինի մը խանուժը. նա կը շինէ բրիչներ, կը-
ռաններ, արօրի խոփեր. կ'ըսէք. պիտանի մարդ մ'է սա: Այդ մարդիկն՝
այդ աշխատողներն կ'ողջունէք զո՛րք: Կը մտնէք ուսուցչի մը քով. տեսիլի
խոնարհուժեամբ ողջունեցէք. դիտէ՛ք, ի՞նչ կ'ընէ: նա մտքեր կը շինէ:

Վ. ՀԻՆՊՕ

Տ Ե Ր Վ Ի Շ Ն

Մի օր Արեւելք, — կարծեմ թէ Պաղտատ —
Պատահմամբ գեանէն գըտնուած մի պարկ
Ընկուզի չորս կողմն առած, անընդհատ,
Ելումք մը մանուկներ սնառակ ու բարկ,
Բաժնելու համար աւարն իրենց մէջ
Յարուցած էին մեծ պայքար ու վէճ:
Եւ քանզի ո՛ւր որ գտնուի աւար,
Զօրաւորն առնու միշտ բաժին ըստուար —
Պատերազմն իրօք տեսնելու բան էր.
Իրարու անցած ոտներ ու ձեռներ,
Սեւուրիկ աչեր բորբոքած զինչ հուր,
Աղաղակներ, խուլ ձայներ, ճիչեր սուր,
Այսպէս սաստկութեամբ, կիրքով անհընար
Տեւեր պատերազմն ու չէր վերջանար.
Երբ տէլովիչ մ'անցաւ սպիտակամօրուս,
Գլխաբաց. մի մոլթ կը ծածկէր իր ուս: —
Տեսնելով կըռիւն, եկաւ մանկանց քով,
Կշտամբեց զանոնք մէկ երկու խօսքով.
Բաժնեյ իրարմէ, և հարցուց կըռւոյն
Պատճառն. երբ ըսին՝ ժըպտեցաւ խկոյն:

— « Դուք մանուկ էք դեռ, իսկ ես՝ ծերունի.
Հաւատացէ՛ք ինձ. սիրելի լինի՛
Թող խաղաղութիւն ձեզ ամէն ատեն,
Ինչպէս Սուրբ Գիրք ալ պատուիրեն արդէն :
Արդ, կ'ուզէ՞ք որ ես, ձեր խնդրոյն համար
Լինիմ դատաւոր եւ իրաւարար,
Բաժնեմ ընկոյղներ ա՛յնպէս՝ ինչպէս որ
Տէրն Աստուած բարի, արդար եւ հրգօր,
Եթէ հոս ըլլար, պիտ'անշուշտ բաժնէր »
— « Կ'ուզե՛նք », գոչեցին բազմաթիւ ձայներ :
Յայնժամ, մինչ մանկունք պատէին իր շուրջ,
Տէրվիչն ալեւոր, մըտախոհ եւ լուրջ,
Բացաւ ընկուղի տոպրակն ու՝ կամաւ՝
Ոմանց շատ տուաւ եւ այլոց՝ բրնաւ . . .
Ապա իւր աչերն ուղղելով երկին,
Սըրածայր իր ցուպն ձեռք առաւ կրկին
Եւ՝ առանց ձայնի կամ հառաչանաց՝
Հանդարտ, յաղթաքայլ, անցաւ ու գնաց :

ԱՂԵՔՍ. ՓԱՆՈՍԱՆ

Շ Ա Պ Ի Կ Ի Ն Ե Ր Գ Ն

Մասներն յոգնած ու մաշած, կոպերը ծանրացած
կարմրեցած, կին մը ցնցոտիներով ծածկուած, որու խեղ-
ճութեան դէմ հակապատկեր մ'էր իր դէմքը, նստած
էր՝ յար շարժելով ասեղն ու դերձանը, կարելով կա-
րելով, միշտ կարելով, կ'երգէր շապիկին երգը .

« Կարե՛լ, կարե՛լ, կարե՛լ, մինչ աքաղաղը կը խօսի տանիքին վերեւ. կարե՛լ, կարե՛լ, տակաւին կարել մինչեւ որ աստղերը փայլին առաստաղին մէջէն : — Ո՛հ, գերութի՛ւն է այս, գերութի՛ւն. միթէ՛ Քրիստոնէ՛ր աշխատանք է այս :

« Աշխատէ՛, աշխատէ՛, աշխատէ՛, մինչեւ որ խելքդ դառնայ : Աշխատէ՛, աշխատէ՛, աշխատէ՛, մինչեւ որ աչքերդ պղտորին ու գոցուին, թեզանիքը կարէ՛, օձիքն, աստառը կարէ՛, մինչեւ որ կոճակներուն հասնելուն քունէդ վար իյնաս ու երագիդ մէջ ալ շարունակես կարել :

« Ո՛վ մարդիկ. որք սիրեցեալ քոյրեր ունիք, ո՛վ մարդիկ որք մայրեր եւ կիներ ունիք, կտաւ չէ՛ զոր կը հազնիք, այլ մարդկային արարածներու կեանք է. —

կարէ՛, կարէ՛, միշտ կարէ՛, կրկնակ թելերով կը կարես. պատանքդ ինչպէս եւ շապիկ մը :

»Բայց ինչո՞ւ մահուան խօսքը կ'ընես, վտիտ սոսկալի այն կմախքին խօսքը. անոր անարկու դէմքէն չեմ վախնար ես. նա այնքան ինձ կը նմանի, ես այնքան կը նմանիմ անոր՝ ծոմապահութեան երկար օրերէ ետքն : Ո՛վ Աստուած, կարելի՞ բան է որ հացն այսքան սուղ ըլլայ, և կար կարող աղջկան միան ու արիւնն այնքան աժան ըլլան :

«Կարե՛լ, կարե՛լ, կարե՛լ. իմ աշխատութիւնս երբեք չի թեթեւնար : Եւ ի՞նչ է անոր վարձքն, յարդէ անկողին մը, չոր հաց մը եւ ցնցոտիներ, սա ճեղքած առաստաղն, այս ցուրտ տախտակամածը, կոտրած աթոռ մը, եւ այնքան մերկ պատ մը. շնորհակալ եմ ստուերիս, երբեմն այն պատին վրայ տարածուելուն համար :

Կարե՛լ, կարե՛լ, կարե՛լ դեկտեմբերի միգապատ օրուան մէջ. կարե՛լ, կարե՛լ, միշտ կարե՛լ, երբ օդը պայծառ է եւ տաքուկ, երբ կրդիքին եղերքը, ծիծեռնակները կը կանչեն իրենց բոյնը շինելու, ինձ ցուցնելով արեւէն ոսկեզօծուած փետուրնին եւ գարունէն ալ զրկուելիս յիշեցնելով :

«Ո՛հ, իցի՛ւ թէ կարենայի չնչել, զեփիւռին ու գարնանածաղկին անո՛ւշ շուռչը, կարենայի արեւն զգալ գլխուս վերեւ, ու խոտն ոտքիս տակ, կարճ ժամ մը միայն, մէկ ժամ կարենայի զգալ ինչ որ զգայի կարօտութեան տառապանքները ճանչնալ սկսելէն առաջ երբ մէկ շրջապայութեան համար դեռ ճաշէ մը չէի զրկուեր :

«Ո՛հ, կարճ ժամ մը միայն, մէ՛կ ժամ, կարենայի շուռչ առնուլ, կարճ շուռչ մը, ոչ թէ երջանկաւէտ ար-

ձակուորդ մը՝ սիրելու կամ յուսալու համար, այլ միայն հանդստեան ժամ մը վշտակրութեան համար, լալու համար քիչ մը, որով սիրտս կը թեթեւնար. բայց իմ կոպերուս տակ պէտք է որ դառն արցունքներս չորնան կենան. զի մէն մի արտօսը կրնայ կասեցնել ասեղս եւ դերձանս» :

Թարգմ. Բ. Գ. (Արեւելք)

ՅՈՎԱՍՏ ՀՈՒՏ

ՅՈՎԱՍՏ ՀՈՒՏ, Անգղիացի, երգեց ինչպէս կ'ըտէ իր ճապահագիրն *Շապիկին երգն*. Բայց այս բանաստեղծութիւնը շատ նետացուց իւր միւս բոլոր գործերն, որոնցմէ ոմանք վաղեմի ձեռով գրուած են, ինչպէս է *Հերոն* եւ *Լեանտը*, ոմանք ալ սեպցածին՝ *Էսկար Բօէի* եղանակաւ գրուած, ինչպէս *Էօժէն Արաւի Նրազն*, իսկ յանախ դիւրիչ, զուարթ նկարագրով, բայց միշտ կորովի, ինչպէս է *Գեղօճ առ իմ փոքրիկ որդին* (1799—1845):

ՄՋԵԱԼ ԱՌԱՎԻ ԼԱՅՈՆՔԵՆԻ

ՃՊՈՒՌՆ ԵՒ ՄՐՋԻՒՆ

Ճրպուռն ամբողջ ամարան
Մէջ՝ երգելով բայբերան,
Ձրմեռնէ՝ անվարժ ցուրտ օդի՝
Մնաց անպաշար, անօթի՝
Չունէր նա ճանճի եւ կամ
Որդի չնչին կտոր մ'անգամ.
Դրացի մըջնոյն նա շիտակ
Գընաց յայտնել իր վիճակ,
Աղաչելով որ իրեն
Քանի մ'հատիկ տայ պարէն,

Յապրիլ ցընոր եղանակ .

— « Քեզ , ըսաւ , տալ փոխարէն ,

« Կ'երգնում , չեկած օգոստոս ,

« Գլխավըճարն ու տոկոս : »

Մըջիւնը չէ՛ փոխատու .

Այս՝ ո՛չ իր միակ թերութիւն .

« Ողջ ամառն ի՞նչ ըրիր դու . »

Հարցուց առ հէգ փոխառուն .

— « Անդուլ , գիշեր ու ցորեկ ,

« Երգեցի , չը բարկանա՛ք . . . »

— « Երգեցի՛ր , օ՛ն , շա՛տ աղէկ ,

« Գընա՛ , պարէ՛ դու հիմակ . . . »

* * *

Ճըպուռն , ըզգօն եւ հըլու ,

Առանց կիրք , ցաւ ըզգալու ,

Իսկոյն պարել ըսկըսաւ .

Փափկոտն էր , նուրբ հասակաւ ,

Եւ ա՛յնքան շի՛ք՝ որ ամբա՛ւ

Հանեց անուն եւ համբաւ .

Եւ իրաւամբ երջանիկ՝

Գազաթն հասաւ իր փառաց

Գոլով պարողն անդրանիկ

Օրերային անտառաց . . . :

Իր կառքերն եւ ապարանք ,

Պերճանքն ու ճոխ կերպարանք՝

Ճըճեաց , թռչնոց ու թիթռանց

Վառէր դայրոյթն ու նախանձ :

— Օր մ՛ յորդելով մի գետակ ,

Ջուրն ողողեց մըջնոյն ծակ .

Մըջիւնն , յայնժամ ճամբուն քով ,

Կանգնած, դողդոջ իւր ձեռքով,
Ի նըպաստ իւր վիճակին
Շընորհ մ'հայցեց լալազին
Ճըպուռէն: սա, հեզնաձայն
Հարցուց. « Պէտք չեն բանք ունայն,
« Երբ ունէիր առատ հաց,
« Ի՞նչ կուտայիր աղքատաց . . . »
— « Ոչի՞նչ, խնայող եւ ուշիմ
« Կը դիզէի շարունակ . . . : »
— « Կը դիզէիր, սիրո՛ւնդ իմ,
« Գընա՛ ճաթէ՛ դու հիմակ . . . : »

Թարգմ.

Ա. Գ. Ե. Ք. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՕՐԷԼԻԷՆ ՇՈԼԼ

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ ԵՒ ԻՐ ՄԱՅՐՆ

Ոսկեբերան իր մօրմէն կրթուած էր քրիստոնէական հաւատքին մէջ: Բարեկամ մը՝ որ անոր հաւատքին հաղորդ եւ արծարծիչ էր, ուզեց զանի տանիլ Սիւրբիոյ մէկ անապասն, ուր մէկ քանի ճգնաւորներ կ'ապաշխարեին: Այս խորհուրդն Ոսկեբերանի սրտին մէջ ուրիշ հակառակող չգտաւ բայց իր մօր դժկամակութիւնն եւ ցաւն: Պէտք է զինք լսել թէ ի՞նչպէս կը պատմէ այս սրտաշարժ տեսարանը: « Երբ մայրս, կ'ըսէ քրիստոնէայ առաքեալը, իմայաւ մենաստան քաշուելու որոշումս, ձեռքէս բռնեց, իր սննեակը տարաւ զիս և իր քովը նստեցնելով սկսաւ լալ եւ յետոյ ինձ ըսաւ իր արցունքնորէն աւելի տխրեցուցիչ բաներ: « Զաւա՛կս,

իմ արդեսներուս մէջ միակ միտքարութիւնս եղած է անդադար ահսնել զքեզ ու քու դէմքիդ վրայ նկատել ճշգրիտ պատկերն ամուսնոյս՝ որ ոչ եւս է. այս միտքարութիւնն քու մանկութենէդ սկսած է, այն ժամանակէն, յորում դեռ դուն խօսիլ չէիր գիտեր, կեանքի այն ժամանակէն, յորում ազայք իրենց ծնողաց կը պատճառեն մեծագոյն ուրախութիւններ: Հիմա քենէ շնորհ մը կը խնդրեմ. այրի մի՛ ընե՛ր զիս երկրորդ անգամ, մի՛ արծարծեր թմրած վիշտ մը. գէթ մահուանս օրուան սպասէ՛. գուցէ հարկ պիտի ըլլայ ընդհուպ մեկնիլ այս աշխարհէ: Երբ թաղես զիս եւ խառնես անխնայներս քու հօրդ ածիւններուն հետ, այն ատեն մեծ ճամբորդութիւններ ըրէ՛, ուզած ծովէդ անցի՛ր, ոչ ոք քեզ պիտի արգիլէ. բայց երբ ես տակաւին կ'ապրիմ, մի՛ նեղուիր ինձ հետ ապրելով. քու վրադ մի՛ ձգեր Աստուծոյ բարկութիւնը զիս ընկճելով այնքան մեծ աղէտներով, միևնչյեռ ես քեզ վշտացուցած չեմ»:

Ոսկերիքան իր մայրը վշտացնելու քաջութիւնը չունեցաւ եւ անկէ հեռանալու խորհուրդէն ետ կեցաւ:

ՎԻԼՄԷՆ

ՌԱՅԱՏՐՈՒԹՅՈՒՆՔ — Սուրբ Յովհան Ոսկերիքան յոյն եկեղեցւոյ ամենէն նշանաւոր հայրերէն մին, ծնած էր Անտիոք 347ին:

Ճգնաւոր մը կամ անապատական մ'է այն կրօնաւորն՝ որ առանձնութեան մէջ կ'ապրի Այն արեղաններն որ միասին կ'ապրին, միարան կը կոչուին:

Ապաշխարել, կրօնական լեզուաւ, կը նշանակէ ինքզինքը ենթարկել պահքերու, աղօթքներու, անձնահարութեանց՝ եւ ուրիշ այս տեսակ խառութեանց մեղաց Յողութեան համար:

Երկրորդ անգամ զիս այրի մի՛ ընե՛ր. — Ճմարտութեամբ եւ մեղամաղձութեամբ լի պատկեր: Լքանել մայր մը, որուն ինքն է միտքարութիւն ու նեցուկը, երկրորդ անգամ անոր շուրջը պարսպութիւն գործել է, մա-

աւմբ զանի երկրորդ այրիութեան մատենի է:

Իմ անհիւններս. — Պէտք չէ տառական իմաստով առնուլ, մատմնա ըսելու ձեւ մ'է:

Մինչդեռ եւ յեւ վշտացուցած . — Ոսկերբրանի մայրը իր անկեղծօրէն յայտնած վշտին մէջ իր սրտին եւ խելքին համեմատ կը խօսէր: Աստուծոյ ծառայելու եւ անոր հանելի ըլլալու լաւագոյն եղանակն է իր որդիական պարտքը կատարել եւ նաեւ իր ընկերական պարտքերը: Ոսկերբրան իր մօրը մահէն վերջը Սիւրիոյ լեռները առանձնացաւ եւ իբր մենակեաց հոն ապրեցաւ, բայց իր հայեցողական առանձնական կեանքը չէին կրնար պատշաճիլ իր եռանդոտ եւ անձնուէր հոգւոյն:

Ճշմարիտ քրիստոնէութիւնը, կ'ըսէ Լամարդի, զմարդիկ մարդկային ընկերութեան համար ստեղծած է:

Մի քանի տարիներէ վերջ Ոսկերբրան վերադարձաւ Անտիօք, Ֆլավիանոս արքեպիսկոպոսէն քահանայ ձեռնադրուելով, յետոյ Կ. Պոսոյ եպիսկոպոսական գահը բարձրանալով իր պարտքերը կատարեց անխնդ գործունէութեամբ. նշանաւոր հանդիսացաւ իր Խառատ ողորմութիւններով եւ հաւատքը արծարծելու եռանդով:

Ճ Ա Մ Բ Ո Ր Դ Ն Ե Ի Շ Ո Ւ Ն Ը

Ճամբորդ մը ձիով կ'անցնէլ անտառին մէջէն. շուռ մը որ ճամբուն վրայ կը քնանար, ընդոտտ արթնցաւ ձայնէն եւ սկսաւ խսկոյն հաչել, ձիուն շուրջը ցատքել եւ անոր կարթերը խածկուտել: Ձին սկսաւ քառասմբակ արշաւել: Ճամբորդը այս հանդիպման վրայ կատղած ըսաւ շանը՝ որ իր ետեւէն կը վազէր. « Զեռքս զէնք շունիմ քենէ ազատելու համար, բայց բերնիս մէջ վրէժխնդրութեան ապահով միջոց մը ունիմ »:

Մբարդ աւանը հասան, ճամբորդը կը գոչէ. « Կատղած շունը, կաաղած շունը »: Այս աղաղակին վրայ բնակիչները իրենց տուներէն դուրս ելան դաւաղան-

ներով, բահերով, հրացաններով եւ խեղճ շուներ անմիջապէս ծեծի տակ սատկեցաւ :

Չէնքը՝ զոր ճամբորդը գործածած էր, շրպարտութիւնն է :

ԺԻԼ ՍՅԷՔ

Չ Ա Ր Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Բամբասանքը ծածուկ հպարտութիւն մըն է՝ որ մեր եզրօր աչքին մէջ շիւղը մեզի կը ցուցնէ եւ կը ծածկէ գերանը որ մեր աչքին մէջն է : Ցած նախանձ մը՝ որ ուրիշին տաղանդէն կամ յաջողութենէն վիրաւորուած կը խծբծէ զայն եւ կը ջանայ նսեմացնել զինքը մութի մէջ ձգել ամէն բանի փայլը, ծածկուած ատելութիւն մը որ իր սրտին մէջ պահուած դառնութիւնը իր խօսքերուն մէջ կը սփռէ, անարժան երկդիմի կերպ մը, որ երեսին կը գովէ եւ գաղանապէս կը յօշոտէ, ամօթալի թեթեւամտութիւն մը որ չգիտեր ինքզինքին յազթել եւ շփախցնել բերնէն բառ մը եւ յաճախ իր հարստութիւնն ու հանգիստը կը զոհէ անխոհմ խծբծանքի մը՝ որ կրնայ ուրիշին ախորժելի թուիլ :

ՕԳՍԷՆ ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ

Ժողովին մէջ տեսած եմ զինքը. ոսկրոտ, նիհար ու դեղին գլուխ մը, որ հեռուէն, բեմին վրայ, անջատուած կ'կերեւար մարմինէն, միա մինակ կեցած հոն անարկու չոր գանկ մը՝ որ կը խօսի, կը բարբառի, գրեթէ կը հայհոյէ :

Կը յիշեմ իր մեռեալի ցուրտ ու անթարթ նայուածքը, իր խեղդուկ ձայնը, իր ծայրայեղութեան հակամէտ պահանջումները, որ հեռու տեղէ մը, ուրիշ աշխարհէ մը գալ կը թուէին : Հիմա, հոն է ինք, այն աշխարհին մէջ, որուն խորազնին ակնարկը, բարձր շեշտը, անկարելի փափագները կը ներկայացնէր կենդանութեանը միջոցին իր ուրականակերպ մարդու ձեւերովը :

* * *

Սամաթիացի հրապարակագիրը մեծ գրագէտ մը չէր, բայց կրցաւ մեծ խմբագրապետ մը ըլլալ : Առօրեայ լրագրութեան մէջ՝ ոչ այնքան գրական գեղեցկութիւն կը փնտռուի որքան գրուածքներուն նորութիւնը, ուժգնութիւնը, անսովորը ու խրոխտը :

Օգսէն Խոճասարեան այս բոլորը ունէր ու մէկ հատիկ էր օրը օրին զբաղեցնելու համար այն տղան՝ որուն հասարակութիւն անունը կուտան :

Ուրիշներ՝ ընթերցանութեան գիրք մը կուտային ձեռքը, կաշեկազմ հատոր մը մաքուր տպագրութեամբ, ինք խաղալիկ մը կուտար, խաղալիկ՝ ուրկէ աւելի :

կ'օգտուէր մանուկը քան թէ այն մեծ հատորը ուսկից բան չէր հասկնար. կերպով մը Քրէօպէլեան դրու- թիւնը, մանկավարժական արգի եղանակները ի գործ կը դնէր այս խմբագրապետը այն ընթերցողներուն հա- մար, որոնք իր դպրոցին, իր լրագրին կ'աշակերտէին ու կը յաջողէր միշտ : Տղան չձանձրացաւ երբեք եւ յանդգայս վարժուեցաւ միտք յոգնեցնելու այն ամէն էական խնդիրներուն որով հանրային կեանքը կը ձեւա- նայ : Օրագրին մշանջենական արժանիքը պիտի մնայ այս :

* * *

Ուղեւորներ կան, որոնք ամէն բան նախատեսելով ճամբայ կ'ելլեն, պայուսակներ, հագուստի և ուտեստի պաշարներ, ամբողջ կարաւան մը հետերնին առած, այնպէս որ հարկ կ'ըլլայ կարաւանին սիրուն, որ ամէն ծակէ չանցնիր, ետ կենալ շատ մը տեղեր տեսնելէ, այցելելէ, թերեւս ամենէն շահեկան մասերը ուղեւո- րութեան : Եւ ուրիշներ ալ կան, որ ձորձ մը ուսերնուն ձգած ու ցուպ մը ձեռքերնին կը մեկնին, որոնք վարժ են պատի մը տակ կամ քարի մը վրայ քնանալու ի հար- կին, որ ամէն նեղ անցքերը կը սիրեն, կը պրպտեն ու կարաւանով դայողին չըրածը ընելու կը յաջողին :

Օգտէն Խօճասարեան այս ցուպը ձեռքը ճամբորդ- ներէն էր լրագրութեան մէջ : Զուրով լեցուն աւազանի մը մէջ կրնաք գաւաթ մը ջուր ալ դուք աւելցնել առանց անոր գոյնը փոխել տալու, անդին կաթիլ մը ներկը կը բաւէ գունաւորելու ամբողջը . Խօճասարեանի օրագիրն այդ ներկի պուտիկն էր, որ ամէն օր կուգար

իյնալու հասարակութեան մտքին մէջ, երփնելու անոր
անգոյն միօրինակութիւնը :

* * *

Սամաթիայի եկեղեցւոյն մէջն է իր համեստ գե-
րեզմանը . իրեն յատկացուած դոյզն հողը դրամով գըն-
ուած չէ, մարմարէ, պորփիւրէ չէ իր շքեղ շիրիմը .
մայրենի ծոցն է ան, անշուք ու տաքուկ մայրենի
ծոցը, ուր մեռելները չեն մսիր :

ԳՐԻԳՈՐ ԶՉԸՐԱՊ

Հ Ի Ի Մ Ե Ա Լ Ա Ղ Ձ Ի Վ Ը

Պայծառ էին իւր աչերն, այտերն այ՛ թարմ ու զուարթ
Վա՛րդ, վա՛րդ, վա՛րդ...
Յորոց զեփիւռն ըշտապէր քաղել քաղցրիկ ի հաւերոյր,
Բո՛յր, բո՛յր, բո՛յր...
Շուշանք ալ զինք կոչէին ի յես գեղոյն անաընգոյր,
Քո՛յր, քո՛յր, քո՛յր...
Թըռչնոյ նըման նորաթեւ կ'երգէր նա սիրտ ի հրճիւ,
Ճի՛ւ, ճի՛ւ, ճի՛ւ...
Մ. ցոլանար իւր ճակտէն, երբոր ժըպտէր կամ խօսէր,
Սէ՛ր, սէ՛ր, սէ՛ր :
Երբ բան մ'ըզգաց մի գիշեր, պաղ քրտանց մէջ
արթնցաւ,
Ցա՛ւ, ցա՛ւ, ցա՛ւ...

Հազ մը պոռթկաց իւր կուրծքէն, չոր հալ ժ'էր թէ
պարզ հարուխ,
Բո՛ւխ, բո՛ւխ, բո՛ւխ...
Հազա՛ց, հազա՛ց ու հազա՛ց, հէգ աղջիկը դալկահար
Յա՛ր, յա՛ր, յա՛ր.
Ունէր խրճով երազներ, տագնապայոյզ զառանցանք,
Ծա՛նգ, ցա՛նգ, ցա՛նգ.
Յինքն ամէն ժամ բացուէին արիւնահոս, դա՛ռն աւերք,
Վէ՛րք, վէ՛րք, վէ՛րք...
Սիրանըչոյլ այն աստեղ տակաւ մարէր լոյսն, աւա՛ղ,
Վա՛ղ, վա՛ղ, վա՛ղ.
Աւա՛ղ, քսնզի երկրի վրայ, ախտիդ դարման, ո՛վ
աղջիկ,
Զի՛ք, չի՛ք, չի՛ք...
Եւ մերձենար մահն հազիդ, ցաւերուդ դեղն ամօքիչ,
Քի՛չ, քի՛չ, քի՛չ.
Օր մ'ալ հոգեակդ համբարձաւ, պարզած ամբիծ իւր
թււեր,
Վե՛ր, վե՛ր, վե՛ր.
Պառաւ մի կին անտարբեր պատնեց ըզքեզ անյապաղ,
Պա՛ղ, պա՛ղ, պա՛ղ...
Ճերմակ դագաղդ գամեցին սուր գամերով վեց կամ ութ
Մո՛ւթ, մո՛ւթ, մո՛ւթ...
Յուղարկաւորք ալ ըզքեզ առին, տարին անմըրմուռնջ
Մո՛ւնջ, մո՛ւնջ մո՛ւնջ,
Ի ձայն աղու աղօթից եւ զանգակաց որք թընդան,
Դա՛ն, դա՛ն դա՛ն,
Առին, տարին, թաղեցին, հէգ աղջընակ գեղայօն,
Հո՛ն, հո՛ն, հո՛ն,
Ուր սըգաւոր նոճկաց տակ գերեզմանին խոր բացուի,
Վի՛ն, վի՛ն, վի՛ն...

— Եւ արդ ըզքեզ անդ ծածկէ ամենակուլ ու պահող
Հո՛ղ, հո՛ղ, հո՛ղ .

Զազիր սողնոց, որդանց հետ պար կազմելով միասին
Սի՛ն, սի՛ն, սի՛ն :

Լանջիդ վրայ անկենդան նորդ կը հեղուն գարշ ճըճիք
Ճի՛գ, ճի՛գ, ճի՛գ . . . :

Անոնց լինի քո չքնաղ դէմքդ, անարատ քո պատկեր,
Կե՛ր, կե՛ր, կե՛ր . . .

Եւ մերթ, վերայ ցուրտ քարին որ հողակոյտու է գոցած
Յա՛ծ, ցա՛ծ, ցա՛ծ .

Մայրդ կուգայ բունազիրկ թռչնոյ նրման ճըլվըլալ
Լա՛լ Լա՛լ Լա՛լ . . .

Զարնել սրբտին՝ ուր վառի անհուն ցաւոց եւ ողբոց
Բո՛ց, բո՛ց, բո՛ց .

Եւ անիծել հեծելով. «Անխիղճ, անգութ Ծնովա՛ն,
Վա՛ն, վա՛ն, վա՛ն,

«Առի՛ր ձագուկս, ա՛ն եւ զիս, եկո՛ւր, քենէ չունիմ ա՛ն,
Մա՛ն, մա՛ն, մա՛ն» :

ԱՂԵԳ. Գ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՊԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՔ . — Յորոց, որոնցմէ, գրա-
բար հոլովում յարաբերականի . — Ի համայր, համբոյրով . — Ի սես,
սեսներով . — Ի հրճիւ, հրճուանով . — Ի ձայն, ձայնով. աստնք ա-
մէնքը գրաբարի նախադրութեանց կանոնով շինուած են :

Մ Ի Տ Ո Յ Ի Բ Ո Ւ Ը

Հին խաչ մը մէջէն, զոյգ մը կեղատտ մոմ,
Երկու խեղճ տէրտէր, ամբողջ օրը ծոմ.
Սոցա հեաքով ալ չորս պանդուխտ խեղճուկ
Առեր կը տանին գազաղ մը անչուք.
Դագաղի մաշուած թաւիչը մոմոտ
Կ'երթայ ու կուգայ օդին մէջ տենդոտ.
Իսկ սուրբ հայրերը ըշտապ կը քալեն՝
Քիթերնուն տակէն բան մը երգելէն:

Ո՞վ է այդ դըժբախտ հանգուցեալն անտէր.
« Պեխար մ'է » ըսաւ գիրուկ մի տէրտէր
Խոր ողջոյն տալով՝ պառաւ մի տիկնոջ,
Որ փընթփընթալով ժամ կուգար դողդոջ.
« Դըրսեցի մըն է » կ'ըսէր մի այլ ոք
Ու արտորալով վար կ'երթար անհոգ:
« Մրտոյի թոռնի » հեծեց խոկալէն
Հուժկու հաւնայ մը իր բեռի տակէն:

Մրտոյի թո՛ռը, դու թըշուան Մրտո,
Դիտե՛ս ի՞նչ սեւ գոյժ պիտ' լսես մօտոյ.
Ծերութեան նեցուկ թոռըդ ալ չի կայ,
Թէեւ դեռ երէկ ձեզ կը յիշէր նա,
Նա ձեզ կը յիշէր սիրով մի քնքուշ
Ու առաստաղին կը նայէր անուժ:
Նա ձեզ կը կանչէր մինչեւ վերջին շունչ,
Իսկ հիմայ շիրիմ կ'երթայ անտրտունչ:

Արդ անդորր է նա, բայց օր մը առաջ
Դարձեր էր յուզում, գանգատ ու հառաչ,
Ինչ քաղցրիկ երազ, մութ աչքերուն դէմ
Իր հայրենիքը կուգար գեղադէմ,
Այն սիրուն ծովը, այն դաշտն ու լեռներ,
Ախ, միտքը ինչե՛ր ինչե՛ր չէր բերեր,
Նա այն սեւ օրը կ'անիծէր անբաւ,
Երբ իր աշխարհէն ոտքը դուրս դըրաւ :

Բայց ահա՛ իր դէմ տունը հայրենի՛
Այն հողէ խարխուլ յարկը պաշտելի .
Ցած շեմի վրայ իր մայրն է նստեր,
Հո՛ն՝ թոնիրի քով՝ պապիկն ալեհեր,
Իսկ դըրան առաջ դեռատի մի կին
Դառնն արցունքով կաթ կուտայ զաւկին :
Մեր հէք պանդուխտը ա՛լ չըղիմացաւ,
Խո՛ր, խուլ փղձուկ մը կուրծքէն ժայթքեցաւ :

Արդ խոր կը ննջէ անյոյզ եւ անցաւ,
Իսկ կտրիճի հետ օնախ մ'ալ անցաւ :
Բայց այդ չը գիտեն դեռ նորա տունէն :
Միայն բոլորն ալ այսօր տըխուր են,
Պապիկն աղօթքով համրիչ կը շրջէ,
Մայրը կարօտով որդին կը կանչէ,
Իսկ հարսը միշտ լուռ կը նայի հեռուն,
Վախկոտ յոյսերով կ'սպասէ մարդուն :

Լ. ՍԵՂՐՈՍԵԱՆ

Մ Ա Շ Վ . Շ Ի Ի Կ 0 9 Ի

Վ. Հիւկօն մեռաւ :

Ուղեկորոյս մարդկութեան աղէաքը կատարեալ եղաւ . վերջին նաւահանգստին լապտերն ալ մարեցաւ : Ո՞վ Աստուծոյ վրայ պիտի խօսի մեզի այսուհետեւ , ո՞վ մեր հոգիները պիտի արթնցնէ : Ո՞ւր առիւծ որ գիտախուիւ անտառաց մէջ պարտցնէ իր բաշն ահագին ու երբ երկինքը գոռայ՝ ինքն ալ վարէն որոտայ երկրի բուլոր արձագանգները արթնցնելով : Էին , էին մարդկութեան մէջ մեծերու մէջ մեծ բանաստեղծներ , Հոմերոս , Տանթէ , Շէքսպիր , այլ բանաստեղծներ եղան մանաւանդ Լամարթին ու Հիւկօ :

Շատեր հիացան իր հանճարին վրայ . . . ի խոր թափանցելով այն մեծ հոգին , Թշուառներու սքանչելի վէպը կարդալով , ուսումնասիրելով և մտաց ու հոգւոյ մէջ ընդունելով այն բոլոր աստուածարանութիւնը , այն ձայնն հոգեհուազ , այն բոլոր սարսուռը , այն բոլոր յոյզքն ու խայտանք , բանն ու ճշմարտութիւն , յոյս եւ սէր , հուրն ու խանդ , սուրբ սրամտութիւնն , ու սուրբ գթութիւն , ու սուրբ եւս ներողամտութիւնն , որով միայն մարդկային արդարութիւնը աստուածային արդարութեան կը մօտենայ և որ Հիւկօյի հանճարին մասն է սիրալի :

Այս վէպը իր նմանը չունի ազգաց լեզուներուն մէջ և Հիւկօյի հանճարը հազիւ կը բաւէր զայն գրելու : Այսպէս են մէն մի հրաշակերտ որ ելած են իւր գրչէն : Բանաստեղծութեան ամէն ճիւղերուն մէջ արտաքոյ կարգի փայլով փայլեցաւ : Ամէն մեծ զերթողի :

հետ, Հոմերոսէն Տանթէ եւ Շէքսպիր մինչեւ Պայրըն ու Շիլլէս, իր մասնաւոր ճիւղին մէջ պայքարեցաւ եւ հաւատար կեաւ, լուսոյ ցոլմունքներով գրեց, ամէն բառէ ճառագայթ մը հանեց, շատ անգամ ալ ըստ կամաց շանթը լուեցուց կամ շանթ արձակեց: Մնչեց ու մռնչեց. աստ ցօղն երկնքին, անդ տարափք ու հոսանք. տողեր կան որ երբ կը կարդաս, կը զգաս զեփիւռին թեւերն ու մէյ մ'ալ յանկարծ կը լսես արծիւներու թռիչներուն բախիւնը որ այերքը կը խօսեցնեն: Անճողպրելի կ'իջնաս իրեն հետ մինչեւ անդնդոց մթին յատակները, մէյ մ'ալ կ'ելլաս լուսոյ մաքրութեան անմատչելի կատարները: Եւ այս բոլոր այլակերպ բանաստեղծութիւնը ինչպէս կը դիւթէ, կը զմայլեցնէ, կը խռովէ, կ'ալեկոծէ, կը հանդարտեցնէ, կ'ամօքէ, կը հրդեհէ միտքդ ու հոգիդ: Իր հանճարը անհեթեթ բան մը ունի որ կը հրապուրէ ու կ'ընկրկէ միանգամայն:

Զի ինք մեծ էր, մեծ կը տեսնէր ամէն բան: Ահա ընդհանուր կնիքը իր բանաստեղծութեան:

Եւ զի հեռուն կը տեսնէր, ներկայէն դուրս մղուած էր: Ահա ընդհանուր կնիքը իր քաղաքականութեան:

Եւ զի մարգարէ էր, Աստուծոյ եւ հանդերձեալ կեանաց կը հաւատար: Ահա ընդհանուր կնիքը իր իմաստասիրութեան:

Իր աստուածապաշտութիւնը քրիստոնէութեան գողար ու հրաշալի ձեւն ունէր: Վերջին տարիներուն զայն ձեռ մերկացած էր: Այլ եթէ չէր հաւտար, առաւել ևս կը հաւատար Աստուծոյ: Հանդերձեալ կեանքը կրօնական վարդապետութիւն մը չէր իրեն համար, այլ ստուգութիւն: Աչօք բացօք կը տեսնէր զայն: Միայն թէ Աստուծոյ և իր մէջ միջնորդ չէր ընդուններ և ո՞վ կրնար միջնորդ ըլլալ Աստուծոյ եւ մարդուն մէջ, բայց եթէ

նա ինքն բանաստեղծն. անոր համար չուզեց որ քահանան գտնուի ոչ իր մկարին գլուխը ոչ իր դազազղին առջև: Այլ սա տողերը գրեց իբրև կտակ.

«Ո՛վ որ հոգի մը ունի, թող աղօթէ՛ ինձի համար»: Եւ ես աղօթեցի ու իր յիշատակն ալ օրհնեցի: Առ ի՞նչ պէտք էր որ ծնած ըլլայինք այսպիսի ժամանակի մէջ, եթէ Լամարդինն ու Վ. Հիւկօն ալ չըլլային...»

Գ. Ս. ՕՏԵԱՆ

Վ. Հիւկօ. — Ոչինչ կը խո սսփի Վ. Հիւկօյի նայուածքէն զգաց-

Վ. Հիւկօ

մանց սահմանին, որպէս եւ բնութեան սահմանին մէջ: Հոմերոսի պէս հիացմամբ կը դիտէ տիեզերաց հրաշայիքները, «հրկիրը, այս յաւիտենական բերթուածը, մեծավայելուչ երկինքը, եւ ովկէսն՝ որ կ'երգէ արարչութեան զեղեցիութիւնները»: Շէքսպիրի պէս կը ծափանցէ մարդկային հոգւոյն խորագոյն ծայրերուն մէջ. նա բննած է անոր ամէն տկարութիւնները եւ ճանչցած ամէն մեծութիւնները:

«Այսպէս կ'երթայ իր բերթուածը ջաղերէ, պարետգներէ, ներքին ձայներէ սկսեալ, նկատութիւններով եւ պատու-

հասներով մինչև դատուց գրոյցը, մարդկային ազգի այն վիպերգութիւնն, մինչև Ահաւոտ ջարին, որդիական սիրոյ այն աղաղակը:

«Թատերախաղը կուգայ բանաստեղծութեան խառնուրի, տարօրինակ թատերախաղ՝ որուն զիւտը բոլորովին ըստ բմաց է, ամէն իրականութենէ եւ ամէն պայմանադրական ձեւերէ ազատ: Եւ սակայն ո՞ր թատերախաղ հզօրապէս մեր հոգիներուն կը տիրէ: Ո՛ւր գտնել միանգամայն աւելի համարձակ եւ աւելի զօրուոր կացութիւններ, աւելի հրապոյր եւ աւելի մեծօճութիւն զգացմանց եւ մտածութեան մէջ, աւելի շնորհք կամ ազնուութիւն լեզուին մէջ:

«Այս գործին համար նա շինեց իր լեզուն, կամ մանաւանդ վերանորոգեց, վտակերպեց մեր հին գաղիական լեզուն: Նա գայն հին ձեւերէ զերծուցանելով, ժողովրդականացնելով, ի վեր հասնեց անոր հին աղբիւրներն եւ

անոր տուաւ դիրադարձութիւն, կորով, շքեղութիւն, որ մինչեւ իր ատենը անծանօթ էին Եւ ահա ասոր համար հակառակ իր երիտասարդութեան յեղաշրջող յաւակնութեանց, Թէեւ ինքը պարծենցած է Թէ ամէն ինչ աւերած, ամէն ինչ ցնցած է վերուստ ի վայրս, Վ. Հիւկօ իր կենդանութեան ատենն իսկ դասական եղաւ: Արդէն իր ղէմքը կ'երեւէր մեծ քերթողներու փառաւոր բազմաստեղաց մէջ, Գոռնէլի, Մոլիէրի, Ռասինի, Վոլդեռի հետ... Թոյլ տուէր ինձ միայն Ֆրանսական փառքերը յիշել, անոնք կը բաւեն ընտրելոց այդ վերնատան... ։

Պ. ՌԵՆԷ ԿՈՊԷ

Նախորար հասարակաց կրթութեան Գաղիոյ:

(ձառ առասանեալ Վ. Հիւկօյի յուղարկաւորութեան հանդեսին
I Յունիս 1885:)

Հ Ո Մ Ե Ր Ո Ս

Հումերոս, այս անունին պատասխանէ ամէն ինչ,
Օդ՝ երկինք՝ ալիք՝ երկիր՝ Պինդոսէն մինչ յԵլլեսպոնտ,
Ուրիշ մէկ դարու՝ ուրիշ բնութեան մը շինուած՝
Մարդ ես, և զքեզ չափող բան չը գրտնէ մարդն ինքնին:
Անհաւատ իր խորխտանքն ա՛լ տաղակացած զարմանքէ,
Որ զքեզ չըկրնալով համեմատել բանի մ'հետ,
Հեռուէն կը չփոթէ առասպելաց հետ մըթին՝
Անցեալին ամպերուն հետ՝ որ քու քերթուածը ծածկեն:
Այլ այն հին դարերուն՝ ուր նորակերտ մի կաւէ
Հրէշներ կամ աստուածներ բերէր բնութիւնն յերեւան՝
Իր փառքին մէջ վեհաշուք՝ զքեզ ստեղծած էր երկինք,
Իբր ուրիշ մի ովկէան խորին, անհզր ու անհուն,
Հայելի համալրական՝ որ ծածանուտ ծոցին մէջ՝
Յեղյեղուկ իր ալիքին առանց կապոյտն եղծելու՝

Շընորհներն իր ախունքին կը ցոլացնէ անընդհատ,
Հովիւներն՝ որ հալածեն յաւերժարսերն փախըստեայ,
Երկնի խորը նընջող լուսաւորն ու խուսափող ջախջախ
կայմն,

Արագ թռիչք փոթորկին գիշերուան մութ թեւոց վրայ
Կամ նետերն օձապըատոյ՝ որտաընդոտս կայծակին
Որ քերէ կանաչ փրփուրն ու կռակին մէջ մարի:

Տիեզերքը սակայն ուր կան հետքերդ ամէն տեղ՝
Իբր աստուած մ'ընդունեց քեզ թշնամանքով՝ մոռացքով,
Կ'ըսեն թէ՛ այս ափանց վրայ ուր յիշատակըդ կ'իշխէ,
Քու փառքըդ մուրացիր ձեռքըդ քընար մը բըռնած...
Փա՛ռքդ. ա՛հ, ի՛նչ ըսի ես: Այդ երկնաւոր ջահն ինքնին
Քեզ համար գերեզմանի ասուպ մը եղաւ արդարեւ.
Ախոյեանքդ՝ յաղթելով աղէտներովը կեանքիդ՝
Դընելով անոր ու քու մէջ ըստուերներն նախանձու.
Քու վերջին նայուածքէդ անգամ ի սպառ զըլացան
Այնքան ս՛ւշ հորիզոնէն ծագող ճաճանչն այդ լուսոյն.
Շիրմի քարն իսկ չըկըրցաւ, աւա՛ղ, ըզքեզ պահպանել
Եւ անարգ այն օձերէն՝ որ քու աճիւնդ կըրծեցին,
Լափելու համար իսկոյն մեծ անունի մը նըշխարն՝
Եւ թոյնով մը պըղծելու առաքինի լաւութիւնն,
Այն անսո՛ւրբ ճըճիներն ծընան սեւ սեւ սողուններ՝
Ժառանգորդ Զոյիկներու ամօթապարտ անունին,
Որ նըման դամբանէն սընունդ գըտնող որդերու՝
Կը մոյլին փառքիդ դէմ, դըբորովանքով կ'ապրին լոկ.
Այս է բախան ամէն դարուց, ճակատագրին է օրէնք,
Ամէն լուսաւոր իր ամպն ունի՝ ցորչափ յաստիս կը շողայ,
Անունի մը մեծ հըռչակն երբ շատ մօտէն կը լըսուի,
Առկախեալ պըզընձին հընչիւններուն է նըման,
Որ իր ձայնն արձակելով իր զարթուցած օգին մէջ՝
Կը դըրդէ տաճարն ամբողջ եւ կը տանջէ ականջներն.

Այլ եթէ թրթռայ հեռուստ՝ արձագանգէ արձագանգ՝
Նրւազկոտ թաւալեւով անտառաց մէջ՝ ալեաց վրայ՝
Իւր շեշտն երկնաւոր եւ կոհակիրն մէջ հեծէ,
Կամ մեղկ անշընչանայ մօտ ականջի մ'ուշադիր,
Մըտածմանց կ'ազդէ յուզում, հանէ հոգին դէպ յերկինք:
Իւր աղու նրւագնեքովն կը դիւ թուի մարդն երկիւղած,
Եւ հընչիւնն երբ յամբարար օդատարած կը ցնդի՝
Մըտախոհ կը թողու զայն՝ ալ չըլլած ձայնին վրայ:

Թարգ. Ե. Ե. Դ.

ԼԱՄԱՐԴԻՆ

Սոյն բերձուածը Յարգմանուած է Յատերական չափով, այսպէս.

3 — 4 — 4 — 3

2 — 4 — 4 — 3

3 — 3 — 4 — 3

ԳՐԱԳՐՅՈՒԹԻՒՆ. — Դերանունութիւնն է յատուկ անուն մը հասարակ անուան տեղ զործածել եւ հասարակ անուն մը յատուկ անուան տեղ զոր օր. դերանունութեամբ զործածած կ'ըլլամ երբ ըսեմ *Ձոյիլ*, անիրուքնադատի տեղ:

ՌՅՅԱՏԵՐԻՑ ԲԱՌԵՐ. — ՀՈՄԵՐՈՍ, ԵՐԵՆԵՂԻ յոյն քերթղ հեղինակ իշխականին եւ Ողիսականին, հաւանակամաբար կ'ապրէր Քրիստոսն առաջ ժ. դարուն: Եօրն քաղաքներ կը մրցէին անոր ծննդավայր ըլլալու պատուոյն համար: Հոմերոս կոյր էր եւ Յունաստանի քաղաքները կը պարտէր իբր մուրացիկ: — *Ձոյիլ*, յոյն քերական Դ. դարու, Քրիստոսն առաջ, անիրու աղարտիչ մը Հոմերոսի:

Ս. ԲԱՐՍԵՂ ԵՒ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Ս. Բարսղի եւ Ս. Գրիգորի բարեկամութեան կապը օր աւուր աւելի ամրացաւ, մանաւանդ երբ այս երկու շնաշխարհիկ բարեկամները, որ իրարմէ ծածուկ բան չունէին, սկսան փոխադարձաբար յայտնել որ երկուքն եւս միեւնոյն գանձը կ'որոնեն, այսինքն իմաստութիւն եւ առաքինութիւն: Նոքա կ'ապրէին միեւնոյն յարկի տակ, կ'ուտէին միեւնոյն սեղանէն, ունէին միեւնոյն կրթութիւնը եւ զբօսանքը եւ պարզապէս ըսելով՝ երկուքը մի հոգի կը կազմէին: «Ո՛վ սքանչելի միութիւն, կ'ըսէ Ս. Գրիգոր, ճշմարիտ արգասիք քրիստոնէական սուրբ բարեկամութեան: Իւրաքանչիւրս կը փափագէինք իրարու փառքին եւ կը ջանայինք ոչ թէ զիրար գերազանցել, այլ իրարու նմանիլ:

«Մեր գլխաւոր ուսումը եւ միակ նպատակն էր առաքինութիւնը: Մենք կը մտածէինք մեր բարեկամութիւնը յաւիտենական ընել, պատրաստելով զմեզ երջանիկ անմահութեան համար եւ կորզելով մեր անձը աշխարհային սիրոյ կապերէն եւ երկրաւոր յօժարութիւններէն: Մենք մեզ համար առաջնորդ եւ ուղեցոյց բռնած էինք Աստուծոյ խօսքը: Մենք էինք մեր տէրը եւ վերատեսուչը, որ եւ մէկզմէկ բարեպաշտութեան կը յորդորէինք: Եւ եթէ ըսածս անպարծութիւն կը համարուի, կարող եմ բացարձակ ըսել, որ մենք իրարու համար կանոն էինք՝ սուտը ճշմարիտէն եւ բարին չարէն քրոջելու համար »:

Այս երկու սուրբերը փայլեցան միշտ իրենց ընկե-

բաց մէջ իրենց հոգւոյն գեղեցկութեամբ եւ աշխուժութեամբ, իրենց յարատեւ աշխատութեամբ, իրենց գերբնական յառաջդիմութեամբ ամէն ուսմանյ մէջ, իրենց կորովամտութեամբ եւ արագութեամբ, որով ըմբռնեցին և ուսան Աթէնքի մէջ մատակարարուած բոլոր գիտութիւնները, գեղեցիկ գպրութիւնները, բանաստեղծութիւն, գեղեցկախօսութիւն, իմաստութիւն. բայց աւելի գերազանց եղան իրենց վարուց անարատութեամբ, որով կը սարասփէին ամենափոքրիկ վտանգէ եւ կ'երկնչէին չարութեան ստուերէն անգամ: Ս. Գրիգոր իր դեռափթիթ մանկութեան մէջ մի երազ կը տեսնէ, որոյ վայելուչ նկարագիրը թողած է մեզ տաղայափութեամբ. նա քնացած ժամանակ կը տեսնէ երկու կոյս համանման հասակով եւ գեղեցկութեամբ, հաղուած պարկեշտ եւ վայելուչ: Նոքա իրենց աչքերը խոնարհած էին դէպ ի երկիր և իրենց երեսը քօղով ծածկուած, որոյ թափանցիկ նրբութենէն կ'երևէր մի վարդագոյն կարմրութիւն, զոր կուսական ամօթխածութիւնը կը սփռէր իրենց այտերուն վրայ: «Նոցա տեսքը, կ'ըսէ Ս. Գրիգոր, ուրախութեամբ լցուց սիրտս, վասն զի նոցա երևւոյթը մարդկային բնութենէ բարձր կ'երևէր ինձ: Նոքա զիս գրկեցին եւ փայփայեցին իբրեւ մանուկ եւ կը սիրէին գորովանօք: Եւ երբ հարցուցի թէ ո՞վ են նոքա, պատասխանեցին ինձ. մէկը մաքրութիւնն է եւ միւսը՝ ժուժկալութիւնը: Նոքա յորդորոցին զիս՝ իմ սիրտս և միտքս իրենց սրտի եւ մտքի հետ միացնել, որպէս զի իմ անձս կուսական զգաստութեամբ եւ փառօք լեցրնելով, կարողանան ներկայացնել զիս յաւիտենական Արարողութեան անաղօտ լուսոյն առջեւ: Այս խօսքերէն յետոյ նոքա երկինքը սլացան, եւ իմ աչքերս երկար նայեցան նոցա ետեւէն, որչափ զօրեցին»: Այս ամէնը

երազ էր, բայց մեծ աղղկեցութիւն ըրաւ Ս. Գրիգորի սրտին վրայ: Նա երբեք չմոռցաւ ողջախոհութեան այս չքնաղ պատկերն:

Ինչպէս Ս. Գրիգոր, նոյնպէս եւ Ս. Բարսեղ մեծ կարօտութիւն ունէին նոյնօրինակ առաքինութեան, իրենց անձը Աթէնքի մէջ պահպանելու համար, որ աշխարհիս վասնգաւոր քաղաքն էր վարուց եւ բարուց նկատմամբ: Բայց Ս. Գրիգոր կ'ըսէ թէ «Մենք այս ապականեալ քաղաքի մէջ երջանիկ եղանք, դառնութեան տեղ քաղցրութիւն վայելելով բանաստեղծներու պատմած գետին նման, որ ծովի դառնութեան մէջ իր քաղցրութիւնը կը պահպանէ եւ կամ այն կենդանւոյն նման՝ որ կրակի մէջ եւս կ'ապրի »:

Թուի թէ այսպիսի վարուց եւ բնաւորութեան տէր պատանեակները, որոնք հասարակաց կեանքէն կը խորչէին և ամենեւեին անմասն էին իրենց հառակի զուարճութիւններէն և զբօսանքներէն, որոնց անմեղ և անարատ կեանքը մի շարունակ դատախազութիւն եւ յանդիմանութիւն էր այլոց անկարգութեանց, թուի թէ այսպիսի անձերը պիտի նշաւակ լինէին իրենց ընկերակիցներէն, պիտի անարգուէին եւ միշտ նոցա ատելութեան, նախատանաց առարկայ պիտի ըլլային: Բայց բոլորովին սորա ներհակն էր: Այս երկու բարեկամաց չքնաղ յիշատակը ամէն ժամանակաց մէջ փառաւորուած էր, ամենքը կը պատկառէին նոցա օրինակելի վարմունքէն:

Ինչ սքանչելի պատկեր բարեկամութեան, ինչ չքնաղ օրինակ ընկերութեան, եւ ինչ բարոյական կենդանի դաս ուսումնատենչ պատանեկաց համար:

ՆԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ .— Ս. Բարսեղ, յոյն եկեղեցւոյ հայրերէն մին, ծնած է 328ին եւ մեռած՝ 379ին: Նստաւարտ ասեմախօս եւ հեղինակ գլխաւոր մտեցնից: Գլխաւոր գործն է *Ճառք վեցօրեայ* .

Ս. Գրիգոր Նազիաթեացի, Ասուածաբան, նոյնպէս յոյն եկեղեցւոյ պարծանքներէն մին, ծնած է 328ին եւ մեռած՝ 389ին: Ունի *Մանակներ եւ հորուածներ*, որոնց մէջ կը փայլին նոյնութիւն, շեղութիւն, ճշմարտութիւն, ճշմարտութիւն:

ԱՌԱՆՍ .— *Բարեկամքն ինչ որ ըզգայ՝
Լաւ բարեկամն աչ ա՛յն կըզգայ .
Մի՛ աներ քե աչ գ զարմանի ք,
Սըրտ ք սիրս նանայարս կայ :*

ԳԱՐՐԻԷԼ ԵՊԻՍԿ. ԱՅՎԱՋՈՎԱՍԹԻ

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Ձ

Ահա՛ կրկին ես կը դառնամ քաղցր արիւնքը Հըռենոսի,
Իմ երջանիկ բընագաւառն, ու փափկաշունչ հողմք
ընդառաջ
Կ'նշենն ինծի, ինչպէս երբեմն, ու խըռով սի'րտըս
կ'ամոքեն
Մտերիմ ծառք որք զիս երբեմն իրենց թեւոց մէջ
օրրեցին .
Ու նուիրական կանաչութիւնն, յաւերժագեղ կենաց
վըհայն,
Կը թարմացընէ զիս վերստին, մանուկ տիոց զիս
դարձընէ :
Օրհնեալ երկիր, — Չըկա՛յ բըլուր մէջդ ուր պահսի
որթատունկը,

Ու հողմածուփ խոտոց մէջ վարն հասուն միրգեր
տեղան աշնան ։
Հեղեղատին մէջ հըրակէզ լերինք լըւան իրենց ոտներ ,
Արեւոտ իրենց ճակատ ծառոց շուքով կը ղովանայ ,
Ու , ինչպէս իրենց պապուն ուսոց վըրայ զըւարթ
մանկունք ,
Հիւղակք , ամրոցք մըթին լերան կողերն ի վեր կը
բարձրանան ։
Եղջերուն հանդարտաքայլ անտառակէն դուրս գայ
առտուն ։
Կը սաւառնի պայծառ օդոց մարգերուն մէջ բազէն
խըրոխտ ։
Բայց հովտին մէջ , ուր աղբերակ ջամբէ ծաղկին իր
սընունդ ,
Մարգէն անդին կը տարածուի խաղաղ գիւղա'կը
գոհունակ ։
Լըւին է հոս , հեռուէն հաղիւ ժիր ջաղացքին լըսուի
աղմուկ
Ու ճուխչ անուին շըղթայազուսպ որ լեռն ի վար գայ
թաւալուն ։
Քաղցրիկ հընչէ սուր գերանդւոյն խօշիւնն , ու ձա'յնը
գիւղացւոյն
Որ արօրին մէջ ծանրաքայլ վարէ հարկիֆն արօրադիր ,
Քաղցրիկ երգը մօրկան՝ նըստած խոտին մէջ մանկանն
հետ ,
Ջոր մայիսին արեւ գգուէ իւր քունին մէջ ժմտագին ։
Ահա՛ , դէ՛մս , լըճին եզերք , ուր հինօրեայ ագարակին
Դրան հովանի սփռէ կնձնին սաղարթագեղ , ու
ցանկին շուրջ
Ծաղկի վայրի թանթրըւենին , հոնկէ՛ ահա զիս
կ'ողջունեն

Տունն հայրենի ու պարտիզին ծառոց ստուերքն ըն-
տանի,
Ուր բուսոց հետ եւ զիս երբեմն հողաց սընոյց սիրով
իմ հայր,
Ուր զուարթ, ինչպէս սկիւռն, հծծող ոստոց մէջ խա-
ղայի,
Կամ, երազուն, բուրոտ խարին մէջ ճակատըս կ'ըն-
կըզմէի:
Ո՛վ իմ գաւառ հայրենաբուն, հաւատարիմ ինծի յաւէտ,
Գորովալից գիրկդ արդ բանաս վրտարանդւոյս, որպէս
երբեմն:
Ինձ կրկին պտղաբերէ դեղձին, ու ի՛նձ համար դարձեալ
Լուսամուտին առջեւ սարքնայն ողկուզաբեր կը բարձ-
րանայ,
Կը կարմըրին, քրմահրապոյր, կեռասենւոյն քաղցրը
պըտուղք,
Ու իւր ճիւղեր ինքնանըւէր կը կարկառին քաղող
ձեռքին:
Պարտէզէն դուրս, նրբաշաւիղ կածան դարձեալ ինձ
հրբաւէր
Կ'ուղղէ ողոք՝ դէպ ի թաւուտքն երթալ ի խոր կամ
յեզր առուին,
Եւ ուղիքն ինձ կ'ոսկեզօծես դարձեալ, ա՛րեւդ իմ
բնիկ երկրին,
Ու կը տաքցնէ քո լո՛յսը զլիս, ու կը խայտայ զըւարթ
չորս դիս:
Աւիւն ու խանդ կ'ըմպեմ նորոգ քո բերկրալից բա-
ժակէն,
Դու չես թողուր ալեխառն գլխոյս անկնիկ թմրած,
անզօր,
Դո՛ւ որ երբեմն մանկութեան քունէն ոգիս զար-
թուցիր,

Ու մեղմանոյ զօրութեամբ քաշեցիր զիս, հանեցիր
վեր:

Քաղցր արեգակ, քեզ կը դառնամ ե՛ւրս ըզգօն,
հաւատարիմ,

Հանդարտելու խաղաղագին, ծառոց շուքին տակ
հանգչելու:

Թարգմ. Ռ. Յ. Գ.

ՖԻՏՐԻԽ ՇԷՕԼՏՇԲԼԻՆ

ՐԱՅԱՅՐԵԼԻ ՐԱԲԵՐ.—Մարգ, կողմ. — Հարկի/ (Եզանց), Եզանց
զոյգ. — Կածան, նամբայ:

ԴՆԴՆԵՐԻ ՐԱՆԳ. — Մտով աւելի հաճելի կ'ըլլայ մտոյ քան
քե մտով:

Ն Ո Ւ Ր Հ Ա Ն

Ազնիւ գերդաստանի մ'ազնուագոյն շառաւիղն,
մանկութենէ ցոյց տուաւ Նուրնան որ մեծ ապագայի մը
սահմանուած է: Ո՛չ վարժարան, ո՛չ համալսարան, ո՛չ
Եւրոպա ստացած է իւր դաստիարակութիւնն, այլ իւր
գերդաստանի ծոցն, այլ իմաստուն և շնաշխարհիկ հօր
մը թեւին տակ, իսկ իր ուսմունքը կարծես թէ աւելի
իւր մտաց ընիկ ծնունդն են քան դասատուներու ար-
դիւնք: Ի բնէ աշխոյժ եւ սուր իմացողութեան տէր՝
չտեսածը կ'երեւակայէր Նուրնան, չսորվածը կ'երկնէր,
չեղածը կը հնարէր: Բեղմնաւոր միտք՝ իւր դասատու-
ներու հրահանգները կը կանխէր եւ անսանձ կ'արշաւէր
այնպիսի հրատապ խնդիրներու մէջ, որոց լուծումը չէ
թէ գրքերու, չէ թէ ուսուցչին խոհական լեզուին,

չէ թէ ընկերութեան, այլ իւր իմացականութեան մէջ կը գտնէր, կը գտնէր:

Այսպէս վեշտասանամեայ հասակին մէջ ընկերական կարգին բոլոր մոլութիւնները գիտէր, եւ ինքնուրոյն կը ստեղծէր ու կը փոփոխէր թէ ի՞նչպէս դարաւոր ստութիւններ՝ իրրու ճշմարտութիւններ՝ մարդկային սրտին եւ մտքին վրայ կը տիրապետեն: . . .

Նուրհանի վառվռուն բնաւորութեան, թագուն վիշտերուն, անհուն փափաքներուն միակ սանձ, սպեղանի, ապաւէն, սփոփում էր՝ հօրենական գորովալիբ ակնարկը, գգուելի յորդորը, սիրաւէտ սաստը, նեստորեան խրատն որ ըսել կ'ուզէր:

— Որդեակ, կ'զգամ եւ ես աւիւնդ, տածեր ու մներ եմ փափաքներդ:

Եւ արդարեւ՝ մինչդեռ Նուրհան իւր ալեզարդ հօրը հրամանին հլու՝ իւր տենչանքը կը սահմանէր եւ ընտիր ուսումնական անձերու գումարի մը մէջ առանձնակի կը փայլէր, իւր անունն արդէն ժողովրդեան մէջ հռչակ հանած էր: Եւ ի՞նչ տեսեր էին այս անձէն, այս պատանիէն, որ դեռ այն ինչ ծանօթ էր մտերիմներու, դեռ այն ինչ խօսելու սկսեր էր ընդերկար խորհելէն ետեւ, և ահա՛ իւր տեսքը խնդութիւն եւ խօսքը զարմանք կը պատճառէին: Եւ ինչպիսի մեծ է ճշմարտութեան եւ անկեղծութեան ներգործութիւնը:

Մ. ՄԱՍՈՒՐԵԱՆ (Վրոյր)

ՐԱՏԱՏՐԵՒԻ ԲԱՌԵՐ . — Սրտմիչ, բարկանալ . — Սպեղանի սպիի դեղ (Չեհլէ) :

ԳՆԱԳՆՈՒԿ ԲԱՆՔ . — Ի՞նչ է չեղու մը, քայք երկ օղակ մը այն շրթային՝ որով բովանդակ մարդկութիւնը կապուած է:

Տ Ր Տ Ո Ւ Ն Ձ Ք

(ՄԵՐՔ Ի ՄԱՀ ԳՐՈՒԱԾ)

Է՛հ, մընա՛ք բարով, Աստուած եւ արեւ՝
Որ կը պըլպըլաք իմ հոգւոյս վերեւ. . . .
Ասուպ մ'ալ կ'երթամ յաւելուլ երկնից՝
Ասուպներ ի՛նչ են՝ եթէ ոչ ամբիծ
Եւ թըշուառ հոգւոց անէծք ողբագին,
Որք թըռին այրել ճակատն երկընքին,
Այլ այն Աստուծոյն՝ շանթերով արմատ՝
Յաւելուն զէնքերն ու զարդերն հըրատ. . . .
Այլ, ս՛հ, ի՛նչ կ'ըսեմ. . . շանթահարէ՛ դիս,
Աստուած, խոկն հըսկայ փըշքէ՛ հիւլէիս՝
Որ ժպրհի ձգտիլ՝ սուգիլ խորն երկնի,
Ենել ասուպի սանդուխքն անալի
Ողջո՛յն քեզ, Աստուած, դողդոջ էակին՝
Շողին, փըթիթին, ալւոյն ու վանկին,
Դու որ ճակտիս վարդն ու բոցն աչերուս,
Խըլեցիր թրթուումս շրթանց՝ թռիչն հոգւոյս,
Ամպ տըւիր աչացս, հեւք տըւիր սրտիս,
Ըսիր՝ մահուան դուռն ինձ պիտի ժըպտիս .
Անշուշտ ինձ կեանք մը կազմած ես ետքի,
Կեանք մ'անհուն շողի՝ բոյրի՝ աղօթքի .
Իսկ թէ կորընչի պիտի իմ հուսկ շունչ,
Հոս մառախուղի մէջ համր՝ անշըշունչ,
Այժմէն թո՛ղ որ շանթ մ'ըլլամ դալկահար,
Պըլոււիմ անուանդ, մաընչեմ անդադար,
Թո՛ղ անէծք մ'ըլլամ, քու կողըդ խըրիմ,
Թո՛ղ յորջորջեմ քեզ, Աստուած ոխերիմ:

Ո՛հ, կը դողդողե՛մ, ջրծոցն եմ, արժգո՛յն,
Փրփրփրի ներքս դըժոխքի մ' հանգոյն . . . :
Հառա՛չ մ' եմ հեծող նոճերու մէջ սեւ,
Թափելու մօտ չոր աշնան մէկ տերեւ . . . :
Ո՛հ, կայծ արւէք ինձ, կայծ արւէք, ապրի՛մ . . .
Ի՞նչ, երազէ վերջ գըրկել ցուրտ շիրի՛մ . . . :
Այս ճակատագիրն ի՞նչ սեւ է, Աստուած,
Արդեօք դամբանի մրուրով է գըծուած :
Ո՛հ, արւէ՛ք հոգւոյս կրակի մի կաթիլ,
Սիրել կ'ուզեմ դեռ լ'ապրիլ ու ապրիլ,
Երկնքի լոյսեր, հոգւոյս մէջ ընկէ՛ք,
Կայծ արւէ՛ք կեանք, ձեր սիրահարին հէք :
Գարունն ո՛չ մէկ մայրդ ճակատիս դալկահար,
Ո՛չ երկնի շողերն ժրպիտ մ'ի՛նձ չե՛ն տար :
Դիչերն միշտ դագաղս, լոյսերը՝ ջահեր .
Հուսինն յար կուլայ, խուզարկէ վըհեր .
Կ'ըլլան մարդիկ որ լացող մը չունին,
Անոր համար նա գըրաւ այդ լուսին .
Եւ մահամերձն ալ կ'ուզէ երկու բան,
Նախ կեանքը, վերջը լացող մ'ի՛ր վըրան :

Գ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ԱՆՐԱՌԾՈՒԾ վշտին ծայրայեղութենէն գերագըրու-
ուած հոգւոյն կատարի զայրոյթը՝ դեռ չաղբած իր մէջ կեանքի գալկա-
ցումն զգացող գծրազգիւն բուն յուսահատութիւնն է, որ կը պայծի հայ
բանաստեղծութեան ամէնէն արտասովոր բերձուածքին, Տրուելյի մէջ,
ուր կրակէ բառերը, արենավառ պատկերները, տենդասարսուռ բացառ-
ութիւններն անհուն յուզման մը հրաբխային երզը կը մնդացնեն (Ա. Զ.
ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ, կենսագրական եւ քննադատական ուսումնասի-
րութիւն) :

ԳՐԱԳՆՈՒԹԻՒՆ . — Ոձոյ ուժգնութիւնն ոչ այնքան բաւերով, որքան սիրտ շարժող եւ արժարժող իմաստից ընտրութեամբ կ'ըլլայ: Ոճոյ ուժգնութեան կարեւոր մասերն են բացագանչութիւն, բացադատութիւն, փոխարեւորութիւն, եւլի:

Հակադրութիւնն է միմեանց հակառակ բառեր եւ իմաստներ գործածել, խօսքն ազգու ընկելու: համարի Զոր օր. Աստուած, խոկն հսկայ փշրե հիւշեխ:

ՐԱՅԱՏՐՆԻ ՐԱՌԵՐ . — Թրքուում, քրքոացում . — Ոխերիմ, քելամի . — Տժգոյն, զուկաս . — Հանգոյն, պէս, նման :

ԱՌԱՍՏ . — Ընտելագոյն է բարի համբաւով մեռնիչ խան պարից նահաթիւնով:

Ք Ն Ա Ր

Խոր ձրմեռ է, հիւսիս փչրած իւր շըղթայն՝
Սլանայ աստ անդ, վայրագ որդին բընութեան,
Եւ կ'արշաւէ արապ երկիր եւ երկին՝

Զայրագին ք

Աշխարհ ամէն ծածկեն բարդ բարդ ձիւն ե սառն ք
Անպատըսպար հեծէ հիւղին մէջ թըռուառն .

Երբ արդեօք իւր տառապանքներ ամնուռն վերջ՝

Շիրմին մէջ ք

Նորվեկիոյ մէջ շատ աւելի է ձրմեռ ,

Խոր տըխրութիւն պատէ անտառ՝ դաշտ ու լեռ ,

Տարեթն ամէն մըղեն պայքար դէմ միմեանց՝

Մոյնխանն ք

Հոն այս պահուն տեսնենք դաշտի մէջ մի հէք՝
Որ դէպ յառաջ կ'երթայ դողդոջ, ահարեկ,
Որոտագին անխժե օր իւր ծերնդեան,

Յաւիտեան :

Հասնի իր տեղն, կը զարնէ դուռն հիւղակին.
Ահա՛ բացուի, մանկունք գիմեն տըխրագին.
Այն հրեշտակներ կը համբուրեն իրենց հայր

Վշտահար :

«Սիրո՛ւն հայրիկ, մեզ հաց բերի՛ր, ենք նօթի,
«Մեր այս վիճակ երկնից գըթոյն կարօտի,
«Ահա՛ երկուքս պիտի ընկնինք աստ նըւաղ

Անարաղ» :

«Հանդարտ կեցիք, որդեա՛կ, բարի է Աստուած,
«Նա կը լըսէ անմեղներու ջերմ հայցուած».

Ապա կ'իջնէ լալով հէք հայրը մառան,

Ընդունա՛յն :

Ձի հոն յուսար գըտնել սընունդ, այլ ի զո՛ւր,
Ուստի սենեակ դարձաւ քեկեայ եւ տըխուր,
Ուր կը տեսնէ իր խնջոյից յուշարար

Մի քընար :

Էոյս մը ծագի իր մտքին մէջ ալեկոծ,
«Մանկո՛ւնք, կ'ուզէ՞ք պարեկ»—կ'ըսէ սիրաը խոց .
Հնազանդեցան անոնք ձայնին հայրական,

Պարն ըսկսան :

Մտցան շուտով անօթութիւնն անողոք,
Ու ա՛լ ոչ եւս ունին խնդիր կամ բողոք .

Անմեղ դիմաց վրայ ծագի արդ ծիծաղ .

Են ուրախ :

Ապա կ'իյնան անոնք յոգնած , սովալլուկ ,
Եւ կը ննջեն ընկճուած քաղցէն չարաշուք .

Հայրն անոնց քով ի ծուներ իջած կ'աղօթէ

Ի սրտէ :

«Գրթա , ո՛վ Տէր , բաւ են այսքան տառապանք

Անմեղներուս , որոց այս ծանր են կապանքս :

Կը համբուրէ զանոնք , բառեր մրմնջէ

Եւ ննջէ :

Առաւօտ է , լոյսն ողորդէ այն հիւզակ ,

Ուր գիրկընդխառն ննջեն երկու հրեշտակք .

Հայրն արթըննայ , կ'ողբայ որդւոց իւր ի տես ,

Դառնապէս :

Անոնց կեանքեր հընձեց մահուան սուր մանգաղ ,

Անոնց գրթաց մահուան հրեշտակն իսկ , աւա՛ղ .

Գոչեց երկինքն ի վեր , երբ տար իր հարուած .

«Ո՛վ Աստուած . . .» :

ՔԱՅԱՏՈՒԹՅՈՒՆ . — Հիւսիս , անձնաւորեալ ձեւ մը առած է հոս
այս բառը , փոխանակ ըսելու հիւսիսային հով . նոյն ձեւն ունի քիչ մը
վարն յիշուած Տարեթ բառն :

Մոյեխանն , կատագի

Եննդեան օտն անիծել , Յորին իր ծնած օրն անիծելուն ակնարկու-
թիւնն է այս :

Հրեշտակներ , փոխանակ ըսելու՝ մանուկներ , փոխաբերական ձեւ .
Անուշաղ , տնօթի :

Հայցուած , խնդրուած :

Բեկեալ , կտորուած , ձեւաւոր խօսք :

Ս Ա Շ Ա Կ Ե Ի Մ Ե Ս Ր Ո Պ

Երկու մարդկային անուններ, որոնց սակայն ան-
ձանօթ մնաց մահը եւ որոնք կարծես միշտ աւելի կ'ե-
րիտասարդանան տարիներու ծանրաբեռնութիւն ներքեւ :

Սահակ, մեծ տունի մը զարմիկ շառաւիղը, հաւն
եղաւ Արտազու սուրբին . իսկ Մեսրոպ զաւակն էր Տա-
րօնեցի աննշան մշակի մը : Մին հայրապետական աթո-
ռի, միւսը նահապետական արօրի մօտ ծնած ու սնած :
Մին իր երակներուն մէջ կը ժառանգէր իր եկեղեցւոյն
ճակատագրին բարերարելու իղձն ու կամքը, միւսը՝
ժողովուրդին ծոցէն ելած՝ անոյ կարօտութեանց մօ-
տուստ խելամուտ՝ պերճախօս բառեր ունէր իր շրթունք-
ներուն վրայ, անոր պէտքերուն մեծութիւնը պատմող :

Դիպուածի մը երեւոյթին տակ ծածկուած նախախը-
նամութիւնը իրարու մօտեցուց այս երկուքը, ու այ-
նուհետեւ ի մի ձուլուեցան անոնց սիրտն ու հոգին,
նոյն կեանքն ապրեցան, ու նոյն երկնազդեցիկ համար-
ձակութիւնը ունեցան օր մը միաբերան գոչելու . « Ո՛չ
լուցանեն ճրագ եւ դնեն ընդ գրուանաւ », եւ հօր
իմացականութիւնն ու կամքը՝ կերտելու եւ կոփելու
աշտանակն այն համակ ոսկի, որուն վրայէն Աւետա-
րանի լոյսը ա՛լ պիտի կրնար ճառագայթել ամբողջ իր
կենդանարար պայծառութիւնը :

Վեհ էր իրենց նպատակը, վեհ եղաւ նաեւ միջոցը .
ուղեցին հայ մտքին մատչելի ընել տառապանքներով
դնուած հաւատքի մը ճշմարտութիւնները, ասոր համար
ձեռնարկեցին լրացնել կամ հնարել հայ գրերու ամբող-
ջութիւնը : Յաջողեցան . . . կրցան հայ տաճարներէն

տարամերժեկ օտար յունարէնն ու խժայուր ասորերէնը , կրդան հայ նկարագրին մէջ ներարկել Յիսուսի կրօնքին սկզբունքները :

Բարեպաշտութիւնն թէ տոհմասիրութիւնն , այս երկու զգացումներէն յորն է արդեօք որ մղեց զանոնք զիրենք անմահացնող այս գործին . դժուարին է ճշդել . սա՛ միայն կրնանք ըսել թէ մին իբր հայրապետ ու միւսն իբր ուսուցիչ , երկուքն ալ կատարեալ գիտակցութիւնը ունեցան իրենց կոչումին , հովուելով՝ դաստիարակելով եւ սփոփելով իրենց յանձնուած հօտը : Մին իր եկեղեցական աթոռին վրայ , միւսն իր աշխատութեան սեղանին առջեւ , երկուքն ալ՝ նոյն խոկումներն ունեցան , նոյն տքնութիւններով հսկեցին , նոյն սեռն հաւատքով ամրացան , պինդ գետնի վրայ խարսխելու համար մայրենի եկեղեցւոյն զաղփաղփոռն հիմերը :

Ու , դարերու վկայութեամբ , յաջողութիւնը չլրիպեցաւ իրենց , ինչպէս ամէն անոնց որ բարի և անկեղծ են իրենց ձեռնարկներուն մէջ : Իրենց նպատակն եղաւ կրօնք եւ լեզու :

Այս երկուքն ալ ունէինք իրանցմէ առաջ , բայց ինչպէս . . . իրենք եղան որ մեր ծածուկ գանձերուն գիտակցութիւնը ներշնչեցին մեզի :

Փոքրիկ մանուկը իրենց քրտինքն ու տքնութիւնները կը թոթովէ իրենց կապած աթոռթաներու հեգումին մէջ , ալեւոր մատենագիրը պատկառոտ հիացումով կ'ընթեռնու իրենց աշխատութեան՝ մեր ոսկի գրակաշտութեան գլուխ գործոցը , յաւիտենական գրքին հրաշակերտ թարգմանութիւնը , մեր սուրբ եկեղեցւոյ քրնայնն ու փանդիտը , իրենց իսանդն ու յափշտակութիւնը կ'ուրարակեն դեռ , մեր՝ իրենց վերջահաս թողներուն՝ սրտին մէջ միշտ պիտի արձարծի իրենց սիրոյն անչէջ կրակը :

Ու տարիները, որոնք պիտի գան տարիներու ետեւէն, անոնց անուանին եւ գործին պիտի կցորդեն երախտապարտ զգացումներու այն սուրբ օծութիւնը, որ մէնէն անթառամ արտայայտութիւնն է յարգանքի եւ սիրոյ:

ՅՈՐԳՈՄ ՎԱՐԳ.

ՐԱՅԱՏՐԵՒԻ ԲԱՌԵՐ. — Զաղփաղփուն, խախուս. — Փանդիտ, բնար:

Մ Ա Յ Ի Մ Ը

Զմրան տխուր այն գիշեր
Սեփ սեւ մըթնամ էր երկին.
Տուրտ մէկ քամի կը փռչէր
Եւ սառ պատեր էր գետին:
Ծառոց ճիւղեր մերկ ու չոր՝
Անպատըսպար դողալով
Շառաչէին սրգաւոր
Սրտի սոսկում ազդելով:
Զմրան տըխուր այն գիշեր
Երկնի ծագեալ էր արեւ.
Զմրան տըխուր այն գիշեր
Հրեշտակք՝ մարդիկ՝ թեւ ի թեւ
Աստուածորդւոյն տօնէին
Վայրաքերիցն ի յաշխարհ,
Փարած գիրկը սուրբ կուսին
Իբրեւ մանուկ մը խոնարհ:

Հաւատացեալքն այն գիշեր
Իբրու զաշխարհ մոռնալով,
Ամէն հասակ էր վազեր
Սրկնից մանկան մըսրին քով,
Կէսք զուարթնոց երգակից
Ազաղակեն ո՛վսաննա,
Եւ այլք հովուաց դասակից
Սըրտեր բերեր են ընծայ:

Այլ հրեշտակային երգոց զուգանէս
Եւ եկեղեցւոյն օրհնից բերկրաւէտ՝
Նաեւ վշտալից ձայն մը այն գիշեր
Հիւզի մը մէջէն կը թռչէր ի վեր:

Քրչուաւ մէկ սրտի մրմուռնջն էր եւ այն,
Մօր մը հառաչանքն էր կողկողանայն,
Որ քսան տարուան դեռ ծանդահասակ
Այրի մնացած էր որդւոյ միակ:

Արդ եւ այն մատաղ գեռաբոյս որդին,
Մօրը բոլոր դանձ եւ յոյս սրտեկին,
Դեռ հազիւ գարունն ըսկըսեր կենաց՝
Ընկած էր զինչ վարդ շնչով փոթորկաց:

Մանկան օրոցքին քով ծունկ ընկած մայր,
Պաղեալ անդամոց նորա շունչ կուտայր,
Փափկիկ նորա թաթ ծոցին մէջ ծածկէր,
Զերմիկ արցունքներովն զանի կ'ողողէր . . . :

Մէյ մ'ալ անդիէն մօրն այն ցաւագին
Ականջն հասաւ թինդ ժամու զանգակին,

Կարծես հրեշտակին լըսէր ըզհրաւէր .
Արթնցա՛ւ . . . ցաւէն ըզտօն մոռցեր էր :

Ծածկեց ճակատը քօզով սըգապատ ,
Յանձնեց իւր մանկիկն Ալոյն երկնառատ ,
Եւ դողդոջ քայլիցն ոյժ տալով յետին՝
Հասաւ ու մտաւ սուրբ եկեղեցին :

Տեսաւ որ երկին ու երկիր բոլոր
Երանի՛ կուտան մօր մը երկնաւոր .
Ինքն ալ ցանկացաւ ըսել բան մ'ուրախ .
Խեղճ մայր ու սրտէն թըռաւ խոր մէկ անխ . . . :

«Մ'այր երկնաւոր , քեզմէ զատ ո՛վ կրնայ ո՛վ
Մօր մը սրտին ըզգալ ցաւեր ու խորով . . .
Ո՛վ քեզմէ զատ կարող է , մայր որդեսէր ,
Չորցնել մօր մ'արցունքներ . . . :

«Որ դու այլ նոյն վիշտ ու վէրքեր քաշեցիր ,
Որ դու այլ նոյն լեղի արցունք թափեցիր . . .
Որ դո՛ւ ալ քու Որդւոյդ տեսար մահն ի խաչ ,
Մօր մը լըսէ դա՛ռն հառաչ :

«Եթէ անմահ որդիդ վճռած է երկին՝
Որ հրեշտակաց հետ քովն առնու իմ որդին ,
Ո՛վ մայր , դո՛ւ ալ ողորմէ մօր մը վրայ ,
Չաւկիս հետ շունչս ալ երթայ »

* *

Այսպէս հառաչեց մայրն այն վշտակիր ,
Եւ արցունքներով ողորկեց երկիր ,

Եւ երբ բաւական հեծեց ու լացաւ,
Տըխուր էր եկած՝ ըստփութեամբ դարձաւ ։

• •

Ձմրան արխուր այն գիշեր
Անցաւ, եւ նոր ծագեց օր,
Օրն այն ձմրան արխուր չէր,
Արեւ փայլէր անսովոր ։

Իրիկուան դէմ վառեցան
Մեռելոց մութ լապտերներ,
Եւ հանգըստեան լքողեցան
Շարականներ, Սաղմոսներ ։

Եկեղեցւոյն առջեւ
Սեւ մէկ դադաղ անցուցին,
Երկու զուարթունք թեւ թեւ
Անուշ հոն քուն լինէին ։

Մէկմէկու գիրկ պըլլուած
Եւեր էին դէմ մահուան,
Մահ նոյն սըրով էր կըտրած
Վարդն ու կոկոն անբաժան ։

Ո՛հ, անբաժան կրարմէ
Երկուքն ալ նո՛յն հանգչին հող,
Ջերկուան ալ նո՛յն խոտ ծածկէ,
Երկուքն ալ նո՛յն կ'ըմպեն ցօղ ։

ԿՐԱԿՐԻՏՈՒԹԻՒՆ . — Բնարական շանաստեղծութիւն . — Գեղօն — Նախնի Յունաց քամանակ գեղօնն կամ երջն կամ քնարական քերթուածն միշտ կ'երբզուէր քնարով կամ այլ նուագներով . Այսօր գեղօնը պարզապէս քերթողական նիւթ մ'է կորովի եւ խանդավառ գրուած : Վերողբեալն գեղօն մ'է :

Փոխաբերութիւնն է տնոյ այն ձեւն որով կուտանք որ եւ է իրի մը անունը ուրիշ այնպիսի իրի, որ կը նմանի անոր եւ անոր յատկութիւնները կը ներկայացնէ . քաջ մարդու մը համար կ'ըսենք՝ այս առիւծը, ինչպէս վերը ըսուած է փոխանմօր եւ որդոյ՝ վարդ և կոկոն :

Զախագանցութիւնը կ'առաւելու ճշմարտութիւնը չափէն աւելի՝ լաւ եւս զայն ըմբռնել տալու համար : Զոր օր, վերն յիշուած սա տողն, եւ արցունքներով ողորդեց գերկիր :

ՌԱՏԱՏԵՒԻ ՌԱՌՏԻՐ . — Վայրաբերիչ, վար բերել . — Զուգահեռ, միասեղ . — Կողկողմայն, յալագին . — Խորով, այրիլը . — Ողորդել, քշել :

ԽՈՐՀՐԿԱՄՈՒԹԻՒՆ . — Անմատանգներու կեանքը մտին եւ աննի հովիտ մ'է, որուն ամենեւն անմուկ կողմն ունի միայն մի եղի, գերեզմանի դուռը :

Յ. ՍԵՅԵԱՆ

ՄՕՐ ԱԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Կին մը նստեր էր իր պզտիկ տղուն անկողինին գլուխը, ու վախուն որ զաւակը չելլայ մեռնի՝ սիրտը կը պատռտուէր: Դեփ դեղին կարեր էր ան, եւ աչուկները գոցուեր էին: Դեռ կը շնչէր, եւ մայրը անձկութեամբ պզտիկ խեղճ արարածին կը նայէր:

Դուռը կը զարնեն ու կը բացուի. ողորմելի կերպարանքով ծերունի մը սեննեակէն ներս կը մտնէ, ձիու մեծ ծածկոյթով մը փաթթուած. ծածկոյթը տաքուկ էր, եւ ծերունին պէտք ունէր անոր, ինչու որ ձմեռը սաստիկ ցուրտ էր:

Երբ մայրը տեսաւ որ ծերունին ցուրտէն կը սարսուտար եւ ազան ալ քնացեր էր, ոտքի ելաւ եւ գարեջուրով լեցուն աման մը կրակը դրաւ որ խմէ ու տաքնայ, ծերունին նստաւ օրօր մը ըսաւ տղուն, եւ մայրը աթոռ մը առաւ, անոր քով գնաց իր տղուն նայելով որ կը հռնտար եւ անոր թաթիկները ձեռքերուն մէջ սեղմելով:

— Ախ, արդեօք զաւակս ինծի պիտի մնայ, հարցուց: Աստուած պիտի առնէ՞ զայն ձեռքէս:

Ծերունին. — Ի՞նչ մա՞նը ինքն էր, — այնպիսի սարօրինակ գլուխ չարժու՞մ մը ըրաւ, որ թէ այո՞՛ եւ թէ ո՛չ ըսել կուզէր: Եւ մայրը աչքերը վար դարձուց, մինչդեռ երեսն ի վար արցունքներ կը վազէին:

Իլուխը շատ ծանր էր, երեք օր երեք գիշեր էր որ քուն չէր քնացեր, ատեն ատեն վայրկեան մը քունը կը տանէր, յետոյ յանկարծ ցատկելով կ'արթննար սարսափած, ու վախէն դողալով:

—Տէ՛ր Աստուած, պողոսոց ետեւը դառնալով, ծե-
րունին անհետացրէր էր եւ աղան ալ հետը :

Մայրը տունէն դուրս նետուեցաւ, զաւակը կանչե-
լով : Զիւնին մէջ կին մը նստեր էր երկայն սեւ հա-
գուտաներով, որ իրեն ըսաւ .

—Մա՛նը տունդ մտաւ, ու տեսայ որ զաւակդ արեւը
կը տանէր կոր, հովէն ալ շուտ երթալով : Անոր առածը
ալ ետ չի գար :

—Ըսէ՛, ի՞նչ ճամբայ բռնեց, հարցուց պաղատելով,
մինակ ճամբան ցուցուր, ու ես կը գտնեմ :

—Շատ աղէկ, ըսաւ սեւ կինը, բայց պէտք է որ
նախ երգես ինձի բոլոր այն երգերը, զոր աղաւղ կ'եր-
գէիր. ես ատ երգերը կը սիրեմ, ես անոնք շատ եմ
լսեր . Գիշերն եմ ես, եւ երգած ատենդ արցունք թա-
փելդ տեսեր եմ :

—Անոնց ամենքը, ամենքը երգեմ քեզի, պատաս-
խանեց մայրը, բայց թո՛ղ որ երթամ, ծերունիին կտեւե-
նէն համնիմ ու զաւակս գտնեմ :

Բայց գիշերը լուռ եւ անկարեկիր մնաց, այն ատեն
մայրը ձեռքերը իրարու միացուց, աղաչելով երգեց ու
լացաւ : Վերջապէս գիշերը ըսաւ .

—Կը տեսնե՛ս սա մութ եղելիններու անտառը, աջ
կողմը բռնէ՛, մա՛նը հոն մտաւ զաւկիդ. հետ մէկտեղ :
Անտառին մէջտեղը ճամբան երկուքի կը բաժնուէր
եւ չէր գիտեր թէ ո՛ր կողմէն երթար : Հոն փշոտ մա-
ցառ մը կար առանց ծաղկի ու տերեւի . ձմեռուան էն
ցուրտ օրերն էին, եւ ոստերէն սառոյցի կտորներ կը
կախուէրն :

—Մահուան ասկից անցնիլը տեսա՛ր զաւկիս հետ :

—Այո՛, պատասխանեց տատակը, բայց քեզի պիտի

չըսեմ անոր բռնած նամբան, մինչև որ սրտիդ վրայ դիս չտաքցնես. սառեր քար կտրեր եմ:

Մայրը տատասկը առաւ կուրծքին վրայ սեղմեց, այնչափ ուժով, որ ասքցաւ անիկա: Փուչերը մտին մէջ կը մտնէին եւ արիւնը խոշոր կաթիլներով կը վազէր, բայց տատասկը նոր նոր, կանանչ տերեւներով կը հագուէր, եւ ձմեռուան սառուցիկ գիշերին մէջ կը ծաղկէր, այնչափ տաք է ցաւ ունեցող մօր մը սիրտը: Այն ատեն տատասկը նամբան ցուցաւց անոր: Հասաւ մեծ ամայի լին մը որուն մէջ ո՛չ նաւ կար, ո՛չ իսկ միակ նաւակ մը: Սառով ծածկուած էր, բայց սառը այնչափ ուժով չէր որ վրան կոխելով անցնէր եւ ջուրն ալ ծանծաղ տեղեր չուներ, որ սաքով անցնէր: Սակայն պէտք էր որ միւս եզերքը ելլէր իր զաւակը գտնելու համար: Փետինը նետուեցաւ լճին ամբողջ ջուրը խմելու համար, թէեւ ատիկա անկարելի բան մըն էր մարդկային արարածին համար, բայց խեղճ ցաւազին մայրը իր յուսահատութեան մէջ կը կարծէր թէ հրաշք մը պիտի գործէր:

— Ատիկա քու կարողութենէդ վեր է, ըսաւ լինը, աւելի աղէկ է որ գործը մէջերնիս կարգադրենք: Ծա մարգրտի հաւաքածոյ մը կազմելու ետեւէ եմ. քու աչքերդ էն վճիռներն են բոլոր տեսածներուս, լա՛ց զանոնք իմ ծոցս, ու քեզ այն մեծ ջերմոցը տանիմ ուր մահ կը բնակի եւ ուր կը պահէ իր ծաղիկներն ու թուփերը, որոնք մարդկային էակներ են:

— Ի՛նչ կ'ըլլայ, կուտամ զաւակիս քովը երթալու համար, գոչեց մայրը, եւ լացաւ մինչև որ աչքերը լճին խորը ինկան եւ երկու թանկագին մարգրիտներ եղան: Լինը մայրը վեր վերցուց որպէս թէ նաւակի մը մէջ նստած ըլլար, եւ մէկ նետուածքով անիկայ ինք-

դինքը միւս եղերքը գտաւ, որ բազմաթիւ փարսխաներու տարածութեամբ հիանալի բնակարան մը կը կանգնէր։ Կարեւի չէր ճշգորէն ըսել՝ անտառներով պատկուած շէ՛ռ մըն էր թէ փայտէ շինութիւն մը։

—Մըք կրնամ գտնել մահը, որ զաւտեց առաւ ու փախաւ, հարցուց։

—Ինչ չդարձաւ, ըսաւ դիտմադին պառաւ կնիկը, որ մահուան մեծ ջերմոցին հսկողն էր, բայց ո՛վ քեզի մինչեւ հոս ճամբան ցուցուց եւ օգնեց որ գտայ։

—Աստուած, պատասխանեց մայրը, անիկա գթած ու ներողամիտ է, դուն ալ անոր պէս եղիր եւ ըսէ՛ ինծի թէ ո՛ր կրնամ գտնել զաւակս։

—Է՛հ, չեմ ճանչնար քու զաւակդ, դուն ալ կոյր ես արդէն. այս գիշեր չափ մը թողմամբ՝ ծաղիկներ ու տունկեր ունեցանք. քիչ ատենէն մահը պիտի գայ զանոնք ուրիշ տեղ տնկելու. իւրաքանչիւր՝ մարդ իր ծառը կամ ծաղիկը ունի հոս, իր վիճակին համեմատ. բոլոր այս տունկերը սովորական տունկերու կը նմանին սա տարբերութեամբ որ ասոնք սիրտ մը ունին որ կը բարախէ եւ աղոց սրտերն ալ կը բարախեն։ Այդ միջոցով թերեւս պիտի կրնաս զաւակդ ճանչնալ. բայց ի՛նչ կուտաս ինծի եթէ քեզի ըսեմ ինչ որ հիմա պէտք է ընես։

—Բան մը չունիմ որ տամ, ըսաւ մայրը յուսահատած, բայց քեզի համար մինչեւ աշխարհքին ծաղրը կ'երթամ։

—Ատիկա ինծի օգուտ չունի, պատասխանեց կինը. բայց կրնաս ինծի նուիրել քու երկայն սեւ մազերդ. դուն գիտես որ անոնք աղուոր են, ես կը սիրեմ անոնք. անոնց փոխարէն իմ ճերմակ մազերս կուտամ քեզի բան մըն է նորէն։

— Ատ է ուզածդ, սիրով կուտամ քեզի։

Եւ առաւ անոր իր աղուոր սեւ մազերը եւ փոխարէն ընդունեցաւ պառաւին ձիւնէ մազերը :

Այն ատեն մահուան մեծ ջերմոցը մտաւ Մաղիկները եւ ծառերը հո՛ն հրաշայի կերպով իրարու խառնուած կ'անէին, ջրային տունկերուն մէջ կար պզտիկ մաս մը որ դեռ բոյորովին թարմ էր ; ուրիշներ՝ ճըզղած ու հիւանդոտ : ամէն մէկ ծառ եւ ամէն ծաղիկ իր անունն ունէր . իւրաքանչիւրը մարդու մը կեանքը կը ներկայացնէր, եւ այդ մարդիկը դեռ ողջ էին . . . : Խեղճ մայրը ամէնէն պզտիկ տունկերուն ծառեցաւ եւ լսեց որ անոնցմէ իւրաքանչիւրին մէջ մարդկային սիրտ մը կը բարախէր ու փոփոններու մէջէն իր զաւկին սիրտը ճանչցաւ :

— Գտայ, պոռայ, ու ցուցուց կպպոյտ քրքումի պզտիկ տունկ մը որ թուլցած մէկ քովին կը հակէր :

— Մի՛ դպչիր ծաղիկին, ըսաւ պառաւը : Հո՛ղ կեցիր . երբոր մահը գայ . — եւ հիմա՛ կուգայ — թող մի՛ տար որ տունկը փրցնէ, սպառնալով որ եթէ ատ ընէ՛, բոլոր տունկերը պիտի աւրչարկես, այն ատեն պիտի վախնայ, որովհետեւ Աստուծոյ առջեւ պատասխանատու է, եւ Աստուծոյ հրամանով միայն կրնայ տունկ մը տեղէն վերցնել :

Յանկարծ պաղ մը մտաւ ջերմոցին մէջ, եւ կոյր մայրն զգաց որ մահն էր մօտեցողը :

— Խնչպէս մինչեւ հոս գալու ճամբան գտար հարցուց, եւ ինչպէս կ'ըլլայ որ դուն ինձմէ առաջ հասերես :

— Ես մայր մըն եմ, պատասխանեց կինը :

Այն ատեն Մահը ուզեց բռնել տխեղծ ծաղիկը, բայց մայրը ձեռքերովը անոր փաթթուեցաւ եւ այնպէս անոր պահպանակ եղաւ, գորովագութ հոգածութեամբ

մը, առանց մէջ տեղեւին դպչելու: Մանր իր շունչը անոր ձեռքերուն փրայ փչեց, եւ մայրը զգաց որ այդ շունչը սառ հովէն աւելի սրազ էր. թեւեքը ուժաւթափ վար ինկան:

— Զաւակս տո՛ւր ինձի, պոռաց մայրը լսողի ու պաղատելով, յետոյ յանկարծ երկու սիրուն ծաղիկներ բռնելով՝ մահուան երեսն ի վեր դռեց:

— Բոլոր ծաղիկները պիտի փրցնեմ, որովհետեւ ա՛լ աչքս դարձաւ:

— Մի՛ դպչիր, պապասխանեց Մանր, կ'ըսես որ դուն դժբախտ ես, եւ կ'ուզես ուրիշ մայր մը քեզի չափ դժբաղդ ընել:

— Ուրիշ մայր մը, հեծկլտաց խեղճ մայրը եւ ձեռքը քաշեց:

— Ա՛ռ սա աչքերդ, ըսաւ Մանր, լճին խորէն հանեցի զանոնք, չէի գիտեր որ քուկդ են: Ա՛ռ և եկ'ուր սա առուակին մէջ նայէ՛, քեզի անունները պիտի տամ այն տունկերուն, զորս ուզեցիր հողէն փրցնել, պիտի տեսնես անոնց ապագային մէջ՝ ամբողջ այն մարդկային կեանքը որ ուզեցիր աւրել եւ քանցել:

Ու մայրը առուակին մէջ նայեցաւ. հաճոյք մըն էր տեսնել թէ ի՛նչպէս անոնցմէ մէկը օրհնութիւն կը բերէր աշխարհի, մինչդեռ միւսին կեանքը դառն զրկում ու հոգեր միայն:

— Երկուքն ալ Աստուծոյ կամքովն են, ըսաւ Մանր:

— Անոնցմէ ո՛րն է դժբաղդութեան ծաղիկը և ո՛րն՝ երջանկութեանը:

— Զպիտի ըսեմ, պատասխանեց Մանր, բայց գիտցի՛ր որ մէկը քու զաւկինդ էր, անոր կեանքինը, անոր ապագայինը:

Մայրը այն ատեն սրտանձլիկ ճիչ մը հանեց :

— Ծրկուքէն ո՞րն է իմ զաւակս : Ըսէ՛, խնայէ՛ անմեղ զաւակիս : Ազատէ՛ զանի թշուառութենէ : Աւելի աղէկ է որ Աստուծոյ արքայութիւնը երթայ : Մոռցի՛ր արցունքներս, մոռցի՛ր աղօթքներս, մոռցի՛ր բոլոր ըսածներս ու ըրածներս :

— Ի՞նչ կ'ուզես ըսել, հարցուց Մահը, կ'ուզես որ զաւակդ քեզի՞ գարձնեմ թէ առնեմ տանիմ զայն հեռաւոր աշխարհը զոր գուն չես ճանչնար :

Մայրը ձեռքերը միացուց, ծունկի եկաւ, եւ Աստուծոյ այսպէս պաղատեցաւ .

— Մի՛ մտիկ ըներ ինձի, եթէ աղօթքս քու կամքիդ հակառակ է, ինչ որ դուն կ'ընես, աղէկ կ'ընես : մի՛ մտիկ ըներ ինձի :

Ու գլուխը կուրծքին վրայ ինկաւ :

Եւ Մահը տղան առաւ անձանօթ աշխարհը տարաւ :

ԱՆՏԷՐԱԸՆ

Ի ՄԱՋ ԱԶՆՈՒԻ ԼՈՒՓՈՒՆ

Ո՞ւր ես, Ազնիւ, տեսանք երթալդ,

Ուրախ դարձիդ չառինք մենք լուր :

Քեզ դրկելով ճամբայ դըրինք՝

Գրկերնիս բաց կ'սպասենք զուր :

Ո՞ւ, ամենուն արխուր ձայնիւ

Կը հարցընենք, ո՞ւր է Ազնիւ :

Ի՞նչ աւանդներ յանձնեցինք քեզ

Մօրդ ու քրրոջդ արտասուագին,

Հարագատիդ եւ մըտերմաց
Այրած սըրտերն ու ողջոյնն յեախն .
Երբ գաս մեզի ուրախ դարձիւ՝
Ինչ փոխարէն բերես՝ Ազնիւ :

Ու դեռ ինչե՛ր ենք պատրաստեր
Թէ զքեզ նորէն գրկենք սիրով ,
Բեզի նման ծաղկի փուռջեր
Ու հանդէմներ ցնծուն պարով .
Բայց սրտերնիս լի է ահիւր
Ո՛հ , կ'ուշանաս , ինչո՞ւ Ազնիւ :

Աւա՛ղ , տեսէ՛ք , սուգ առաւ ծով ,
Ձիւքը տանող դարձաւ հովիկ .
Թեւերը կախ փըչէ տրտում ,
Ինչ լուր բերիք մեզի , հովիկ .

— Այն ձեր սրտի հատորն ազնիւ ,
Թըռաւ , գընաց , մեռա՛ւ Ազնիւ :

Վա՛հ , չունեցար , սիրո՛ւն Ազնիւ ,
Գոնէ արխուր հողին վրայ
Արցունքներով մէկ թաց շիրիմ ,
Այս խօսքերով կանգնէր վըկայ . —
« Հոս իր բարքով , դիմօքն ազնիւ
« Ծաղկահասակ նրնջէ Ազնիւ » :

Ու չլլըսես պիտի , ախոսս ,
Քու սիրելեաց չորս դին բոլոր՝
Աղեկիղիկ հառաչանքներն՝
Ո՛չ սոխակին երգ սըգաւոր ,
Եւ ոչ երկինք ու աստղունք անթիւ
Անուշ ցօղով լան քեզ , Ազնիւ :

Թառամեցաւ ծովընկեցիկ
Փափկասուն վարդ իր հասակին ,
Աղի ալեաց անդունդին մէջ

Շիջաւ արեւն այն կտրիւնին :
Յաւերժեարտունք գիտախորի
Մովուն՝ մինակ լան քեզ, Ազնիւ :

ԿԵՂԵՅԿ ԲԱՆՔ. — Այսպէս անս վաղ քի սնուցան վերանայ
կեանք ամենայն. զի պէտք է խրի նաւը . ու բոցն ալ շեյասպառ ըլ-
չայ եւ ետիրամած բոշնի ծաղիկն ըստ քանասեղծին, եւ մարդս որ
վայրկեան մը կայծ կ'ըլլայ, ապա մոխի՛ր յաւիտեան :

ԲԱՅԱՏԵՐԸ ԲԱՆՔ. — Գիտախոր, մագերթ ցրուած :

Ե Ր Կ Ո Ւ Կ Ի Ն Ե Ր

(Ռուսական վիպակ)

Աստուած խնջոյքի կը հրաւիրէ բոլոր առաքինու-
թիւնները : Մեծ է ոգեւորութիւնն երկնքի մէջ՝ գեղա-
չուք հանդէս մը կատարելու համար ի պատիւ այն ա-
մէն ոգիներուն, որոնք աշխարհի վրայ միշտ երկար
չըջաններ կը կատարեն : Այս հանդէսն անոնց վարձք
մ'էր մանաւանդ :

Որովհետեւ ամէնքն ալ աստուածային հրաւէրն ըն-
դունած կը դառնային այն անվերջ պատերազմէն՝ որ
չարին դէմ կը մղուի, եւ կուգային իրենց յաղթանակի
դափնիներով հանգչիլ երկնային եղեմի ծաղիկներուն
վրայ :

Աստուած անոնց ամէն մէկուն պատշաճ մեծարանք-

ներ կը մատուցանէ եւ գորովալից խօսքեր կը փոխանակէ անոնց հետ. կը խօսուին կատարուած արշաւներու, երկար աքնութիւններու, յոգնութիւններու վրայ եւ երկնաքնակը կը համարէ այդ ազնիւ քոյրերն, որոնց սրտերը կը բարախեն միշտ մոլութեանց ձեռք խաղալիկ եղած մարդկութեան հէք վիճակին վրայ :

Եւ ոակայն ո՞վ են սա երկու կիներն՝ որոնք՝ թէեւ միմեանց մօտ՝ սակայն իբր անծանօթ օտարական են մէկմէկու եւ արձանի նման մնացած են հոն : Ինչո՞ւ արդեօք որ ե է յարաբերութիւն չունին մէկ մէկու հետ, եւ այս ընդհանուր խրախճանքին մէջ իբր երկու հակառակ ոգիներ կը ներկայանան հոն՝ ուր սէրը կը տիրէ :

Աստուած զարմանքով դիտեց անոնց այս ընթացքն : Բայց յետոյ խորհեցաւ. « Թերեւս ասոնք զիրար չեն ճանչնար, իրարու ներկայացնեմ » :

Ու մօտեցաւ անոնց՝ որոնք պատկառանքով ոտքի ելան եւ մէկը միւսին ներկայացնելով ըսաւ. « Ահա բարեբարութիւնն », և միւսին համար ալ՝ « Ահա երախտագիտութիւնն » :

Առաջին անգամն էր որ այս երկու կիներն զիրար կը ճանչնային :

ԵՐԿՈՒ ՃԱՄՐԱՆԵՐ

Կեանքի մէջ կայ զոյգ արանեա .
 Մին՝ ամայի եւ ծաղկաւէտ ,
 Որ անարտունջ , անխռով յաւէտ ,
 Կիջնէ սիրած զառիվայրէն :
 Դիտէ անցորդն զայն հազիւ հազ ,
 Զերդ դաշտին վտակ հանդարտ ի վազ՝
 Ում չի թողուր աղբերն աւազ
 Հանել մրմունջ մը մեղմօրէն :
 Անզուսպ հեղեղ՝ միւսն անդադար՝
 Վաստակաբեկ խոնջ չարայար ,
 Իֆսիոնին թաւալէ ֆար ,
 Անառակին ոտքերուն տակ :
 Մին անձուկ է , իսկ միւսն՝ անհուն ,
 Մին մեռնի ո՛ւր սկիզբն է միւսոյն .
 Մին կը կոչուի համբերութիւն ,
 Միւսն փառքի տենչն է անյագ :

Ա. ՏԸ ՄԻՒՍԷ

ՊԵՆՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. — ԱԼՖՈՒԷՏ ՏԸ ՄԻՒՍԷ, ԺԹ. զարու ժրանսական ճեանաւոր բերրող, ծնած 1810 ին, մեռած 1857 ին : Իր գործերը կը ցուցնեն բնասիպ տաղանդ մը, փափուկ եւ թեթեւ ընտրիք մը : Ալֆոուէս զը Միւսէ 1832 ին Ճրանսական Ակադեմիոյ անդամ եղաւ :

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ. — Վերոգրեալն այլ լաբանութեան օրինակ է :

ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆ. — Իֆսիոնի ֆար. — Հոս թե՛ծել շփոթութիւն մը կայ . Իքսիոն՝ իր վատաբարոյութեան համար՝

ԱԼՔՈՒԷՏ զը ՄԻՒՍԷ

մշտաշարժ անուի կապուեցու . Օրսիփոն էր որ աւագակուծիւն կ'ընէր
Ելլաղայի մէջ . դատասպարտուած էր մեծ քար մը լերան մը ծայրը հանել,
ուրկէ դարձեալ վար կը գլորէր :

ՀՈՎՆ ՈՒ ՉԱՏԿԱԾԱՂԻԿԸ

Ո՛հ, չըքնա՛ղ գարուն, ի՛նչ վըսեմ հանդէս,
Դաշտ, լեռ, ձոր, անտառ տօնեն խնդութեամբ :
Ելէ՛ք, ս'վ մանկունք, շուտ երթանք ի տես,
Ահա մեզ կ'ըսէ երկինք ջինջ անամպ .
«Գարուն է չըքնաղ, ի՛նչ վըսեմ հանդէս» :

Օ՛ղբ կը հնչէ քաղցրիկ երգերով .
Որքան չըքեղ է բնութեան այս խընջոյք,
Որ մեզ ամենուս ազդէ սէր գորով .
Վայելենք առատ խանդավառ հաճոյք .
Օ՛ղբ կը հընչէ քաղցրիկ երգերով :

Ո՛րքան է տըխուր սա քնքուշ ծաղիկ .
Հէք Ջատկածաղիկն չուզեր դաշտի կեանք .
Կ'աղաչէ հովին տանիւ զինք մեղմիկ
Դէպի բուրաստան ծաղկանց երկինքանգ .
Ո՛րքան է տըխուր սա քընքուշ ծաղիկ :

Ու կ'ըսէ հովին . «Տա՛ր զիս, կ'աղաչեմ,
Մօտիկ պարտէզին ծաղկանց խումբին մէջ .
Ես բընաւին անշուք՝ սին ծաղիկ մը չեմ,
Քոյրերուս սիրովը կ'այրիմ անչէջ .
Կը կրկնէ հովին . «Տա՛ր զիս, կ'աղաչեմ» :

«Յարափոփոխ կեանք մի՛ սիրեր դու բնաւ»,
Հովիկը կ'ըսէ մեր Չատկածաղիկին,
«Թէ կ'ուզես քաղել բարիքներ անբաւ,
«Սիրէ՛ պարզութիւնն անմեղ խնդազին,
«Յարափոփոխ կեանք մի՛ սիրեր դու բնաւ»:

Նա անփորձ եւ խուլ այն խըրատներուն,
Կը գտնէ իր կեանքն անբախտ և խոնարհ,
Իր երջանկութիւն կը գտնէ հեռուն,
Կ'ուզէ նոր բերկրանք, տեսնել նոր աշխարհ.
Նա խուլ եւ անփորձ է այն խըրատներուն:

Հովին մեղմ շունչովն յետոյ երբ գնաց
Մօտիկ պարտէզը, իր երազոց բոյնն,
Հոն կարծեց առնուլ ճաշակ բերկրանաց,
Ուր կ'աճին սիրուն ծաղկունք գոյնզգոյն.
Հովին մեղմ շունչովն ահա նա գընաց:

Բայց պատահեցաւ դառն անակնկալ.
Օր մ'իջնէ պարտէզ Չարունին փոքրիկ,
Ծաղկասէր այնքան՝ ծաղիկ մ'էր ինքն ալ.
Տեսաւ ու փրփրոց մեր Չատկածաղիկին.
Ո՛հ, քանի՛ դառն էր այդ անակնկալ:

Լաւ չէ՛ր դաշտիդ կեանքն, ո՛վ ծաղիկ սիրուն,
Սին երջանկութեան ի զո՛ւր անձկաբեկ՝
Թողուցիր շուտով շքեղ բնութիւնն,
Ու քու բազմանքիդ չընասար երբեք.
Լաւ չէ՛ր դաշտիդ կեանքն, ո՛վ ծաղիկ սիրուն:

ԱՐՋԱԿԻ ՎԵՐԱԾՈՒՄԸ. — Զատկածաղիկը կ'աճէր դաշտին մէջ, որուն զարդն էր այն. գեղեցիկ կեանք մը ունէր հոն, և սակայն ճանճրաքու և ուզեց մտակայ պարտէզն երթալ, ուր կային զանազան չքնաղ ծաղիկներ. Ուստի աղաչեց հովին. «Ինչդրեմ, զիս տար սա մօտի պարտէզը, չեմ ուզեր այսպէս անշուք ապրիլ. կ'ուզեմ ծաղկոնց ընկերութեան մէջ մտնել» .

Հովը ի զո՛ւր կ'ըսէր թէ վիճակէդ զո՞ն եղիր, նախանձելի է վարած կեանքդ: Զատկածաղիկը չհամոզուեցաւ, և անա հովը տարաւ զայն մօտակայ պարտէզը: Բայց ինչ պատահեցաւ այն տեղ, Հոն տան դեռատի աղջիկը, Զարուհի, առաւօտ մը երբ պարտէզը կը պտըտէր, տեսաւ զայն, սիրեց ու խնց և իր փունջին վրայ աւելցուց:

Բաւականասէր ըլլալ. անա՛ այս պտտմուծեան բարոյական իմաստը:

ԵՐԿՈՒ ՔՈՅՐԵՐ

Կը տեսնէ՞ք փողոցին անկիւնը այն տունն՝ ուր Զահերու լոյսը կը շողայ ուրախ դէմքերու վրայ. ինչո՞ւ են այս երգերն անուշ, այս զուարթ ծիծաղներն, մինչ ամբողջ աշխարհ մթին է և լռին: Որովհետեւ հարսնիք մը կը կատարուի հոն, և թերեւս լաւ մտածում մ'է զայն չհանդիսացնել օրուան աղմուկին մէջ:

Պահ մը մտնենք այդ ուրախութեան տունը:

Տեսէ՞ք անա նորահարսն՝ որու կ'ուղղուին հանդիսականներու մաղթանքն, որու վրայ կը տեղան կարծես կրօնի երկնաշիթ օրհնութիւններն: Ո՛րքան քընքուչ է և խռոված, իր կուսական անբիծ ճակատն խոնարհած է շիկնոտ, և ի՛նչ փայլ և հրապոյր ունի իր համեստ կերպարանքն, իր բոյնին գրգացող թռչունն էր նա և անա՛ թռիչները պիտի պարզէ՛ դէպի նոր կեանք մը սլանալու համար. իր չքնաղ արդուզար-

դէն աւելի չքնադազոյն կը թուի նա : Եւ սակայն ո՞վ է սա մանկամարդ կինն սեւազգեստ՝ նորահարսին դիմաց . կարծես թէ անոր սրտի ալուց մէջ մըրիկը կը մռնչէ : Տխուր, թաղծագին, արտասուալից է նա, արդեօք նախանձու ոգին է և կամ ուրախութեանց անհազորդ սիրտ մը . ինչո՞ւ արտօսըր կը փայլի անոր աչքին մէջ, մինչ նորահարսին դէմքին վրայ կը ճառագայթէ անմեղուկ զուարթութիւնն . ինչո՞ւ սեւազգեստ է, մինչ նորապսակ հարսն ժանեակներու, ժապաւէններու եւ մետաքսներու վէտվէտու մեներուն մէջ կը թըռչըրի : Ո՛հ, խորհրդաւոր էակ մ'է նա . ո՞վ է արդեօք :

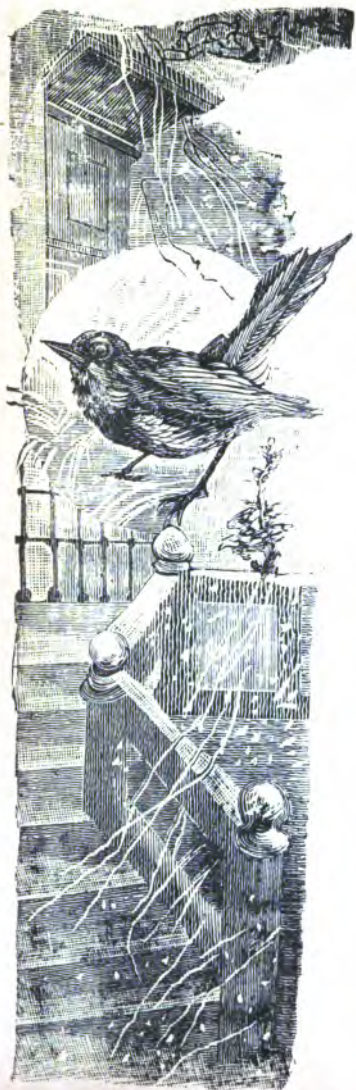
Բարէ՛, սա նորահարսին քոյրն է, որ այն ինչ կորուսած է իր կեանքի անբաժան ընկերն եւ այսպէս անզուխ բախտն զանի դառն յուսախարութեան մը մատնած է անոր կենաց գարնան մէջ : Մինչ նորահարսն լուսով եւ սիրով ողողուած՝ դու նոր կը մտնէ իր ապագայի դռնէն, սա անկէ կը մերժուի . կարծես թէ անոր մուտքին առջև հրեշտակ մը կեցած, բոցեղէն սուրը ձեռքը, կ'արգիլէ այդ ապերջանիկ կիւնն՝ որ այսուհետեւ յաւիտենական սուգը սրտին մէջ, պիտի երթայ փնտռել խորշ մը՝ ուր ծածկէ իր գաղտնի արցունքները, ուր թափէ իր խորին հառաչներն : Ահա կեանքն, եւ ո՞չ միթէ այսպէս ընդմիշտ աշխարհի վրայ թշուառութիւն եւ երջանկութիւն դէմ առ դէմ կուգան, ինչպէս այն երկու քոյրերն այն հարսանեաց մէջ :

Ք.

ԳՆԱՆՏԻՆԻ ԲԱՆԲ. — Կեանքն հակապատկերաց շարժ մ'է : Գեղեցկաբոյր ծաղկան մօտ՝ որ դեպ ի երկին կը նայի, կը ծեւնէս ուրիշ մ'որ դաշկահար եւ գլխիկոր գեօինը կը ծռի . կը ծեւնէս ժպտի մօտ արտասուրը, կեանքին մօտ՝ մահը :

ՍՐՐՈՒՂԻ ՏԻՒՍԱԲ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՆ ՈՒ ԵԿԻՐԱՆԻՒՆԸ

Առաւօտ է. լոյսը վերէն
Ճառագայթէ արդ ուղիսօրէն .
Դիչերն անցաւ, ժամն է զըւարթ,
Եւ հորիզոնը սիռէ վարդ :
Ե՛լ, երկրագործ, տիւն անըստուեր՝
Աշխատութեան տայ քեզ հրաւէր : —
Լսեց, ելաւ մշակն արթուն,
Դաշտը վազեց ինք եռանդուն :
Աշխատեցաւ անխոնջ, անդուլ,
Բահ ու բըրիչ չուգեց թողուլ,
Մինչեւ դարձեալ գիշերը սեւ
Տարածեց քօղն արտին վերու .
Նա այն ատեն այլ եւս յողնած՝
Խարխուլ հիւղակն հանգչիլ գընաց :
Այսպէս անմիտ ծուլութեան դէմ
Մըղեց պայքար գոռ ու վրսեմ :
Սակայն որչափ թըշուառ է ինք,
Յանած հունտերն չօրհներ երկինք :
Իր թշնամիքն են թռչուններ,
Խուժով թռչին հոն վար ու վեր,
Կ'ուտեն սերմերն եւ կը փախչին,
Աշխատութիւնք կը կորընչին :
Արդ՝ երկրագործն գըտաւ հնարք,
Ճարտարութեան մէկ նոր ձեռնարկ :
Որոգայթներ լարեց իսկոյն
Եւ գոչեց. «Մահ թռչուններուն»
Յետոյ հանդարտ եւ սրտագին,

Ըսպասեց նա իրաց ելքին :
Հետեւեալ օրն երբ դաշտ գընաց՝
Տեսաւ տեսիլք մ'աչքին դիմաց .
Շատ թռչուններ գոյն գոյն ինքնին
Մուղակին մէջ ինկած էին :
Է՛հ, ի՛նչ հըրճուանք, ի՛նչ գոհութիւն
Պարարեց սիրտը գիւղացւոյն :
Երբ նա բռնած՝ ձեռքն իր դանակ
Ջարդէր խայտիտ կամ ծիծեռնակ,
Անա սիրուն մի եկքանիկ,
Խնդրեց պահել իր արեւիկ .
— « Ես քու երգիչդ եմ, ո՛հ, չը գիտեմ »,
« Միշտ երգերովս կը սփոփեմ քեզ,
« Ա՛հ, կը խնդրեմ շնորհ ե գութ »,
« Թռչնոյ մահէն քեզ ի՛նչ օգուտ » :
Իսկ երկրագործն անոր ըսաւ .
« Իմ երաժիշտս ես դու իրաւ,
« Բայց չարերու հետ բռնուեցար,
« Պէտք է պատիժ կրես դուն ալ » :
Սպաննուեցաւ հէքն եկքանիկ,
Դաշտի երգիչն այն երջանիկ :

Ո՛վ փորձանքի մէջ չէ ինկեր,
Թէ եղեր է չարին ընկեր :

Ք.

ԱՐՅԱԿԻ ՎԵՐԱՄՈՒՍՄ. — Ազատ դաշտին մէջ, բնութեան բիւր
բարեաց մէջտեղ կ'աշխատի ժիր երկրագործն : Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
կիզիչ արեւուն տակ աշխատութեան դիւցազն մ'է նա : Իր քրտանց մէն մի
կամիլն օրհնութիւն մ'է, որ ցօղի պէս կ'իջնէ հոգին վրայ :
Եւ Յէպէտ կ'աշխատի նա եռանդով, ունի սակայն թշնամիներ,

Յուզուններ, միջատներ, որոնք զունդ զունդ կուզան և իրեն ցանած հուստերը կ'ուտեն: Հէ՛ք երկրագործ:

Նա կը մտածէ և կ'ըսէ. Յակարդ լարեմ այդ Յուզուններուն համար. ի գործ կը դնէ իր խորհուրդն և կ'երթայ իր տունն, սպասելով իրաց ելքին:

Հետեւեալ առաւօտուն կ'ելնէ, կը տեսնէ որ իր հնարքն յաշողած է. իր ցանցերուն մէջ ինկած են տեսակ տեսակ Յուզուններ, սարեակներ, արտուտիկներ, խայտիտներ, ևլն. Ասոնց մէջ կայ նաեւ եկքանիկ մը, որ այսպէս կ'ըսէ պաղատագին շեշտով. — « ԳՅՈՒ ինձ, ո՛վ բարի երկրագործս, չե՞ս գիտեր որ ամէն առաւօտ իմ բաղցրիկ երգերովս կ'զբազեցնեմ քեզ, և բու տաժանելի աշխատութիւնդ կը բաղցրացնեմ: ԳՅՈՒ, պիտի ուզե՞ս սպաննել ջու զաշտիդ երգիչը. ի՞նչ հաճոյք կայ օդային բանաստեղծ մը սպաննելուն մէջ. դեռ չկըսած հարուածդ՝ խորհէ՛ եւ զՅՈՒ »:

Երկրագործը կը պատասխանէ. « Իրաւ է որ դուն քաղցրիկ երգիչ մ'ես ինձ, բայց չարերու հետ բռնուեցար, պէտք է պատիժդ կրես »:

Ու ամէնքն ալ կ'սպաննէ:

Վ Ե Ս Ո Ւ Վ

Նաբօլիի, այսինքն Եւրոպայի այն երկրին մէջ, որ ամենէն աւելի երկնից պարգեւեներով ճոխ է, Վեսուվի ստորոտի դաշտն ամենէն աւելի արգաւանդ եւ լաւ մշակեալն է: Այդ տեղ կը գտնուի այն համբաւեալ այգին, որուն գինին կը կոչուի Լագոխնա Քոխսի (արտօսար Քրիստոսի) եւ անոր ճիշդ քովը կը տեսնուին խանձողէն ապականեալ հողեր: Գոգցես բնութիւնը վերջին ճիգ մը թափած է այդ հրաբղխին մօտաւոր տեղւոյն վրայ եւ իր գեղեցկագոյն ձօներով զարդարած է, տակաւին կորստեան չմատնուած:

Մարդ քանի որ վեր ելնէ, ետին դառնալով՝ կը տեսնէ Նաբօլին եւ շրջակայ հիանալի երկիրը: Արեւուն ձառագայթներէն ծովը կը շողայ պատուական ականց նման. բայց արարչութեան բովանդակ շքեղութիւնը կը մարի հետզհետէ մինչեւ ածիւնի եւ մուխի երկիրը՝ որ հրաբղխին մօտ ըլլալը կը ծանուցանէ կանխաւ: Նախորդ տարիներու երկաթախառն խանձողները իրենց լայն եւ սեւ ակօսը կը ձգեն գետնին վրայ, եւ անոնց շուրջը ամէն ինչ ազապոն է: Այս ինչ բարձրութեան վրայ այլ եւս թռչունները չեն թռչիր, այն ինչ բարձրութեան վրայ բոյսերն շատ հազուագիւտ կ'ըլլան. ապա միջատներն իսկ ոչինչ կը գտնեն ապրելու համար այդ հրակէզ կողմանց վրայ: Հուսկ ուրեմն ամէն ինչ որ կեանք ունի, կ'անհետանայ. մահուան իշխանութեան մէջ կը մտնէք, եւ այդ փոշիացեալ երկրին մոխիրը ձեր անհաստատ ոտից ներքեւ կը թաւալի: Հոն կը բնակի ճգնաւոր մը, կենաց եւ մահու սահմաննե-

րուն վրայ: Անոր դրան առջեւ ծառ մը կայ, վերջին ողջոյն բուսականութեան. եւ անա անոր դեղնեալ տե-

ՏԻԿԻՆ ՅԸ ՍՐԱՍ

զարմանքը, որ կրնար տկարանալ միեւնոյն տեսարանին շարունակութեամբը:

ՏԻԿԻՆ ՏՇ ՍՅԱԼ

ԿՆՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. — ՏԻԿԻՆ ՏՇ ՍՅԱԼ, նշանաւոր գաղիացի մտեցնագիր, դուստր Նէֆէր ճախարարին, ծնած 1766 ին, մեռած 1817 ին: Իւր գործն է Կորին կամ Իտալիա:

ԲԱՑԱՏՐԵԼԻ ԲԱՌՆԵՐ. — Խանձող, լաւա. — Ազգաուն, չոր:

Վ Ո Ս Փ Ո Ր

Ալեաց մէջէն կանգնած վեր՝
Ձոյգ հրաշալի աշխարհներ,
Ապշած դիտէք միշտ զիրար
Իբրեւ երկու սիրահար.
Եւ Տէր ժրպատի ձեր վրայ,
Սիրուն ափունք Վոսփորայ:
Խարճեաշ վարսիւք՝ աչք նուաղ
Դու Եւրոպա հարս չըքնաղ,
Եւ քաւ մօրուօք՝ յօնք նրսն,
Ասիան քո նստի դէմ:
Ո՛վ հեշտ ափունք Վոսփորայ,
Տէրն իսկ ժպտի ձեր վրայ:
Ձեր երկնքին տակ պայծառ
Չրկայ ձրմեռ ո՛չ ամառ,
Այլ առաւօտն է գարուն,
Երեկոյին ալ աշուն:
Ձրւարթ ափունք Վոսփորայ,
Տէրն իսկ ժպտի ձեր վրայ:
Դարէ ի դար դուք երկու
Իշխէք հըզօր ծովերու,
Որ աշխարհիս ծայրերէն
Երկրպագուս ձեզ բերեն.
Եւ Տէր ժրպատի ձեր վրայ,
Կապոյտ ծովեր Վոսփորայ:
Երբոր հովեր մեղմաշունչ
Ծաղիկներու շարժեն փունջ,
Այնպէս անուշ հոտ բուրեն

Որ հրեշտակներ հրապուրեն .

Եւ Տէր ժպտի ձեր վրայ ,

Մաղկեալ ափունք Վոսփորայ :

Մածկեն թրփեր թռչունք բիւր

Եւ հովիտներ զով աղբիւր .

Սոխակին հետ վարդենիք

Տօնեն ամէն օր հարսնիք .

Եւ Տէր ժպտի ձեր վրայ ,

Չքնաղ ափունք Վոսփորայ :

Ո՛չ Հելուետիա , Նաբօլի ,

Ոչ են քան ձեզ սխրալի .

Մեծատուններ են անբախտ

Որ տեսած չեն զայս դրբախտ .

Եւ Տէր ժպտի ձեր վրայ ,

Անմահ ափունք Վոսփորայ :

Տրտում հոգիք նաև դուք

Որ փնտռէք ծառոց շուք ,

Կամ ուրանաք դուք , յամառք ,

Արարչութեան հրաշքն ու փառք ,

Եկէք յափունս Վոսփորայ

Եւ Տէր գըթայ ձեր վրայ :

Մ. ԱՃԵՄԱՆ

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ . — Տեղագրութիւնն է Եկարագրութիւնն սեղ-
ւոյ , սեսարանի , ամարի , դաւոսի , եւայլն :

ԲԱՅԱՅՐԵԼԻ ԲԱՌԵՐ . — Խարեաշ , դեղիմ . — Թաւ , խիս , մա-
զոս . — Յօնք , բնուի . — Նստմ , մուք :

ՍԱՂԱՐԹՆԵՐԸ ԵՒ ԾԱՂԻԿՆԵՐԸ

Ապրիլի սկիզբն ենք տակաւին. առտուն անձրևե եկած է, եւ սաղարթներուն դալարին վրայ ջրային վճիռ մշուշ մը կը ցոլայ, ինչպէս երկնքի կապոյտին վրայ ամպին ճերմակ բեհեզը: Դեռ թաց խիճերուն վըրայէն կը յառաջանանք փոքրիկ Ատրինէին հետ ընդարձակ պարտէզին ծառուղիին մէջ, մինչդեռ երկուստեք պուրակներուն ուռնալից լայն թեւերը մեր գլխուն վըրայ զիրար կը գրկեն: Ձողաբարձ տունկեր ծածանուտ կը սողոսկին գալարուն օձերու պէս, փաթթուելով կաղնիներու՝ շոճիներու հաստ բուններն ի վեր իրենց ցըցուն նիհար բազուկներովը. ծլարձակ նուրբ բարախներ իրենց ճապուկ հասակովը վեր կը բռնեն օդին մէջ ցըցունք մը ցանցառ տերեւներու, որ մթնոլորտին ճառնկութեան մէջ կը կապուանայ կարծես, իր կանանչէն ալ անոր լուրթ երանգապնակին մէջ զմլուխտի կաթիլ մը սրակելով: Մեր շուրջը, ամէն տեղ, մարմանդներուն վրայ, հոժ եւ կենսալից շունչ մը կը ծաւալի. լսոնային առոյգ ու մաքուր հոփն է որ ծառերու վարսագեղ գըլուխները կը դողացնէ, աղամանդներ թափթփելով անոնց սլաղիկ թեւերն ի վար: Եւ կանանչին տիրապետութիւնն է ամէն կողմ, կանանչ ծիրանի գօտի մը, կարելի է ըսել, հսկայ իր ծաւալին մէջ, ստեղնաշարը վառվռուն երանգներու այդ լուռ կրափշտութեան, so մաժեռէն մինչեւ so միսեռոյ կանանչին, բաց յափուկի սնդուսէ թարմ կանանչէն մինչեւ սիրամարգի փետրաստուեր ջերմիկ կանանչը, մինչեւ թաւշային մութ խորունկ կանանչը մամուռին, ուր հաւկիթներ կը դնէ

տարագնաց հաւկիթը՝ իր պանդուխտի ուղեւորութենէն ետքը: Բարձրաբերձ ծառերու կատարէն մազի նման բարակ շիւղեր եւ առագաստի նման լայնածաւալ տերեւներ, ժանեկաւոր եւ միակտուր ձեղեղի մը ջուրերուն պէս կը գահավիժեն իրենց փրփրոտ ողկոյճները մարգերուն մոտջ ու կակուղ գորգին վրայ, ուր կը ծլի գարունը իր կոկոններուն մէջ պանուրտած ամէկտա ծաղիկներուն կուսական աներեւոյթ եւ անծանօթ թուլ-չութեամբ: Արձակ հորիզոններու մէջ շրջաբերող այդ առոյգ բեղմնաւորութեան մէջ տեղը, սքանչացած հրապուրուած կանգ կ'առնեմ, եւ սիրտս գարունին թարմ բողբոջումին մէջ յանկարծ կորսուած մտերմութիւն մը գտնելու զգացումով կը բարբախէ. «Ինչ աղուոր է» կը գոչեմ:

— Ինչ աղուոր պիտի ըլլայ, երբ բոլոր ծաղիկները բացուին, կը պատասխանէ Ատրինէ եռանդով:

Ու այս մանկական միամիտ բացագանչութեան մէջ կը գտնեմ ամբողջ մարդկային կեանքը:

Այդ հսկայ ծառերուն տակ, դաւարուտներու այդ վեհաշուք պերճանքին մէջ, որ բոլոր մթնոլորտը կը լեցնէ, և որ պիտի տեւէ ամբողջ ամառը իր յեղյեղուն բայց անսպառ փթթումներովը, տերեւներու այդ զանազանակ ու անթառամ բանաստեղծութեան հանդէպ, որ աչքերդ ալ, սիրտդ ալ, թոքերդ ալ կը կազդուրէ, երիտասարդութիւնը թաքուն բաղձանքներու սարսուռը կ'զգայ, եւ դարձնելով երեսը ընութեան այդ անխաբ, այդ մտերիմ վայելքներէն, կը փնտռէ անոնց գողին մէջ թրթռացող աննշան շափրակները, հովերու եւ սուտաչներու պէս վաղանցիկ, որոնք իրենց բուրումին հետ պիտի ցնդին, վայրկենական սուտ հաճոյք մը նըււիրելով միայն:

Այսպէս չէ՞ կեանքն ալ . ամբողջ զայն լեցընող յոյսերը, դալար թարմ ու կենսայորդ այդ սաղարթնե-
րուն նման կրաղել կուտան մեզի անծանօթ ծաղիկը,
որ ազագային ծոցէն պիտի ծլի, ու ակնապիշ կ'սպա-
սենք անոր մեր ազուր օրերուն մէջ, անտեսելով մեր
չուրջը փթթող երանութիւնը, երիտասարդութեան եւ
անհոգութեան դալար օրերը, որոնց տեւողութենէն կը
ձանձրանանք, ու կ'երազենք, կ'երազենք մինչեւ հաս-
նինք անոր, որ այդ ասուպը, այդ ծաղիկը պիտի ըլ-
լայ, անոր նման հազուադիւտ ե խուսափուկ անոր
նման: Բայց այդ վայրկեանը պիտի ապրինք կեանքը:

ԶԱՊԷԼ ՏՕՆԷԼԵԱՆ

ՌԵՏԱՅՐԵԼԻ ՐԱՌԵՐ . — Ուռնայից , անտժ . — Տամկուրիւն ,
խոնաւութիւն . — Մորլ , կանանչ :

ՍՈՒՋԱԿՆ

« Ո՛վ , այր ասպետ կամ զինակիր ,
իշխէ սուզիլ այս վըհին խոր .
Նետեմ ոսկեայ բաժակ մ'ընտիր ,
կլնեց արդէն զայն մութ որկոր .
Ո՛վ բաժակն ինձ կրկին ցոյց տայ ,
Թո՛ղ պահէ զայն իրեն ընծայ : »

Սօսի արքայն , ու բարձունքէն
Անբաւ ծովուն վրայ կարկառուն
Ապառաժին՝ բաժակն անդէն

Նեաւէ յանդուներն այն շառաչուն :
« Կրկին հարցնեմ . ո՞վ յանդգնի
Սուղիլ խորոց մէջ այս խորնի : »

Ու զինակիրք , ասպետք , չորս դին
Կանգնած , լըսեն , այլ կը լըռեն .
Ակնարկ մը տան վայրագ ծովին ,
Ո՛չ ոք բաժակն ըղձայ իրեն .
Երբորդ անգամ հարցնէ արքայն .
« Զըկա՞յ մէկը սրտոտ այսքան : »

Լուռ կայ համայն , որպէս յառաջ .
Բայց զինակրաց երկչոտ խումբէն
Դուրս գայ մանուկ մը հեղիկ , քաջ .
Գօտի , լօղիկ նեաւէ վրայէն .
Ու արք , կանայք ամէն կողմէն
Վեհ պատանին ապշած դիտեն :

Եւ երբ կ'երթայ ծայրը ժայռին
Ու կը նայի անդուներն ի վար ,
Զգայուէր Քարիբդ մըումըռագին ,
Զուրքն ընկուզուած ծոցէն խաւար ,
Փրփրակուտակ , եւ հեռաւոր
Խուլ որոտման հանելով գոռ :

Ու անդ պզպջանք , զեռում , երի , եռ ,
Ու շառաչում կայ , զերդ երբ ջուր
Խառնի հրով , և մինչ յամպեր
Գողորջաւոր ցայտէ փըրփուր ,
Ու ալիք անվերջ կուտին , իբր այն
Թէ ծով մ'ալ ծնիլ կամէր ովկիան :

Վայրագ մուռցքն հուսկ կը ցածնու :
Ճերմակ փրփրին մէջէն յայտ գայ
Լայնափեռեկ փայլ մ'ահարկու ,
Սեւ , անյատակ , դժոխոց ճամբայ .
Ու յորձնեռանդն ալեաց խուժան
Կուլ տայ կրկին վըհին բերան :

Դեռ չը դարձած պայքարն ալեաց ,
Շուտ տղան յանձնէ գինքն երկնքին .
— Երշուկ մ'ահի շուրջ փրփրաց —
Արդէն մէջն է նա յորձանքին :
Կը փակուի վի՛ քաջին վըրայ
Խորհրդաւոր . — ալ չերեւայ :

Ու հանդարտ է երես ջրրին ,
Խորքը միայն խուլ կը գոռայ .
Դողդոջ բարբառ լըսուի չորս դին .
« Վե՛հ պատանիդ , բարեա՛ւ գընա » :
Ալ եւս խուլ գոռայ անդունդ .
Դէտակն ամէնք կան սրտաթունդ :

Յորձանապտոյտ կոհակներէն
Խլուած քանի՛ նաւք գլորեցան
Հոն գահալէժ , այլ այդ շիրմէն
Լոկ ջախջախ ողն ու կայմ դարձան : —
Ու ե՛ւս յըստակ միշտ , ա՛լ եւս մօտ
Լըսուի իբրու գոռ մ'ամպորոտ :

Ու անդ պղպջանք , զեռում , եփ , եռ ,
Ու շառաչում կայ , զերդ ի հուր
Երբ խառնի ջուր և մինչ յամպեր
Գուրջաւոր ցայտէ փրփուր ,

Մշտակուտակ ալիք ժայթքեն ,
Որոտագող մըռայլ ծոցէն :

Եւ ահա՛ թուի փրփրակոհակ
Ծոցէն , ճերմակ իբրեւ կարապ ,
Կ'երեւին վեր թեւ մ'ու ծոծրակ ,
Ուժգին ու ժիր լուղալով յափ .
Ինքն է , շարժէ ձեռքին մէջ ձախ
Բաժակն ի վեր , ժպտով մ'ուրախ :

Ու խո՛ր , երկա՛ր նա կը շընչէր ,
Ու կ'ողջունէր շոյան եթերաց .
Եւ բերկրաձայն ընկեր ցընկեր
Գոչեն . «Կ'ապրի՛ , ո՛հ , չէ կորած .
Ջուրց յորձանքէն սպառնագին
Քաջն ազատեց ո՛ղջ իր հոգին» :

Գայ , զայն ակումբն ուրախ պատէ .
Կը խոնարհի յոտն արքային ,
Բաժակն առ նա կը կարկառէ :
Արքայադուստրն իր հօր լըռին
Հըրամանին՝ հրացայտ գինևով
Լընու զայն յորդ , ու դառնալով

Թագաւորին , «Կեանց միշտ , արքայ ,
Գոչէ մանուկն , հրճուի՛ նա որ
Վարդ լոյսին մէջ շունչ առնու տայ .
Բայց վարն ահե՛ղ . մարդ չըլլա՛յ որ
Ուզէ փորձել դիքն ու տեսնել
Ինչ են մութով ահով ծածկել :

Կայծակնասոյզ հոսեցայ վար .
Ժեռուա կողէ ուղիս մը յաջմամ
Ինձ դէմ ժայթքեց վայրենաբար .
Ձոյգ հեղեղաց թափը գազան
Խլեց զիս , պտուաքեց իբրեւ շորնչան ,
Դիմադրելու անբաւական :

Խարակ մ'ի վեր ցցուած խորքէն
Ցուցուց ինձ աէր զոր կարդացի
Անձկութեանս մէջ ինձ ապաւէն .
Փութով իսկոյն զայն գրկեցի ,
Ձերծայ մահէն . բուստք հոն ի վեր
Նսեւ բաժակն էին բռներ :

Թէ ոչ կ'իյնար յանյատակ խոր ,
Ձի մթութեան մէջ ծիրաներփեան
Տակս անդունդներ կային նոր նոր ,
Եւ ունկան լուռ թէեւ համայն ,
Այլ յդժոխորկոր վիհն անհամար
Ձեռուն , վիշապ աչաց ցոյց տար :

Գալարներով անդ պժգալի
Կը զեռային խառնափնդոր
Գարչ , քսամնափուշ ու անճռանի
Ձրկունք , կայտառք , նշանգ անաւոր ,
Ու սպառնազին ցուցնէր ահուան
Ժանտ շանաձուկ , ծովու բորեան :

Ու հոն կախուած կը մընայի
Ձարձուրելի՞ զգացմամբն այն
Թ'այդ խորքն առ իս չէր կարելի

Մարդ էակի համնէր աջ, ձախ,
Տխուր մենութեան խուճապներուն,
Ճիւղազայ մէջ ե՛ս միայն խոհուն:

Ու սարսուռով կը խորհէի
Թ՛այդ բիւր հրէչք կըրճըտալով
Կ՛շարժին կուգան լափել ինձի.
Ահեղ ցնորքիս մէջ բուստին ջով
Ձոր գրկէի՝ թողի. բա՛խտս էր.
Բուռն յորձանքը նեւեց զիս վերս»

Արքայն, թեթեւ զարմացումով,
Ըսաւ. «Բո՛ւկդ է բաժակն, ու քե՛զ
Այս մատնին ալ թանկ գոհարով,
Եթէ կրկին սուզիս, բերես
Ինձ լուր թէ ի՛նչ ծածկէ արդեօք
Մովուն ալուց խորագո՛յն գողս»

Արքայադուստրն, յուղուած, լըսեց.
«Հա՛յր, դժնեայ խաղդ ըլլա՛յ ալ բաւ»,
Ողոք բերնով հօրն աղերսեց.
«Այլոց չիշխածն ան քեզ ըրաւ.
Թէ չես դեռ գոհ, ասպետանիդ,
Մ՛ն, չիկնեցնէ՛ թող պատանիդ»:

Կ՛առնու գաւաթն արքայն արագ,
Ձայն կ՛արձակէ մէջ յորձանաց.
«Կրկին բերես թէ զայդ բաժակ,
Լինիս ընտիրն իմ ասպետաց,
Ու բարեխօսդ իբրեւ հարս քեզ
Գրկել այսօր իսկ կարող ես»:

Կարով մ'երկնի տիրէ հողուոյն,
Փայլատակէ աչքը խիղախ .
Տեսնէ շիկնի՛լը գեղուհւոյն
Ու ծախն ապա արժգոյն նըւազ :
Այդ թանկ վարձքին ի սէր, անտէ,
Գահավիժի ի կեանս ի մահ :

Եւ դարձդարձիկ այեաց ամբոխ
Կը մըռննչէ որոտաձայն,
Ամէնքն ի վայր պնուն ի դող .
Կուգան, կուգան կոհակք համայն .
Շառաչեն վար, շողաչեն վեր,
Հէք պատանին ետ չեն բերեր :

Թարգմ. Ռ. Յ. ԱԷՐՊԷՐԵԱՆ

Երիւտ

Խ Ե Ղ Ճ Ե Ր Ը

Ա.

Գիշեր է . աղքատիկ է խրճիթը բայց լաւ փակ-
ուած պատասպարուած . բնակարանը մթին է, և մարդ
կ'զգայ բան մը որ կը ճառագայթէ այս աղօտ մթնշա-
ղին մէջէն : Գատէն ձկնորսի ուսկաններ կախուած են .
լոորը, անկիւնը, ուր քանի մը սեղանի խեղճուկ անօթ-
ներ տարտամ շողիւնով մը կը փայլին դարանի մը եր-
կայն տախտակներուն վրայ, կը նշմարուի վար ձգուած
երկար վարագոյրներով մեծ մահճակալ մը : Անոր ճիշդ
քովը հին բազմոցներու վրայ կ'երկարի անկողին մը,

ուր կը ներնեն հինգ փոքրիկ աղաք—բո՛յն հոգիներու : Բարձր վառարանը, ուր քանի մը բոց դեռ կը հսկեն, մերթ ընդ մերթ կը շառագունէ մութ առաստաղը, եւ ծնրադիր կին մը ճակատը անկողնոյն վրայ դրած՝ շարունակ կ'աղօթէ, և կ'երազէ և կը գունատի : Մայրն է այն . առանձին է . և դուրսը չարաշշուկ ովկէանը փրփուրներով սպիտակացած՝ իր սեւ հեծկլտանքը կը նետէ երկնքին, հովերուն, ժայռերուն, մշուշին, գիշերուան :

Այրը ծովուն վրայ է : Տղայութենէն նաւաստի՝ կը մղէ նսեմ դիպուածին դէմ դժնդակ պայքար մը : Անձրեւ կամ մրրիկ, պէտք է որ ելլայ, պէտք է որ երթայ, վասն զի պզտիկները անօթի են : Երեկոնները կը մեկնի, այն ժամանակ երբ խորաջուր ծովը կը բարձրանայ թումբին վերին աստիճանը : Ինքը մինակ կը վարէ իր չորս առագաստներով նաւակը : Կինը առնը կը մնայ, ուր կը կարկատ հին առագաստներ, ուռկաններուն օղակները կը նորոգէ, կը պատրաստէ կարթը, կը հսկէ վառարանին՝ ուր կ'եռայ ձուկի ապուրը եւ աղոց քունը ասնելուն պէս՝ ջերմագին կ'աղօթէ առ Աստուած : Այրը մինակ կոծուելով կոհակներէն՝ որ միշտ անգաղար հետզհետէ կը կազմուին, կ'երթայ առաջ անդունդին մէջ, կ'երթայ յառաջ գիշերին մէջ : Դժնդակ աշխատութիւն, ամէն ինչ սեւ, ամէն ինչ ցուրտ, ոչինչ կը շողայ : Խութերուն մէջ, մուկանեալ ալիքներուն մէջ, ձկնորսութեան յարժար տեղն կէտ մըն է միայն, անսահման ծովուն վրայ շարժուն, մթին, կամչոտ եւ փոփոխական վայրն՝ ուր կ'ախորժի արծաթի լողարաններով ձուկը, իրենց սենեակին կրկին տարա-

ծութիւնը ունի: Հոն, դեկտեմբեր ամսուն, թօնընկէցքին ու մոայլին մէջ, ծփացող անապատին վրայ այդ կէտը գտնելու համար, ինչպէս հաշուելու է հովն և մակընթացութիւնը, սրչափ լաւ կառավարելու է նաևուն դեկը և սարիքը: Այլքնեքը նաևուն քովէն կը սողոսկին կաննչ օձերու պէս: Վիհը կը գլտորի գալարելով իր անագին ծալքերը և զարհուրած սարիքներէն սոսկմամբ խորդալու ձայներ հանել կուտայ: Միայն իր ժաննիին վրայ կը խորհի սառուցեալ ծովերու ծոցին մէջ եւ ժաննի արտասուելով կը կոչէ զինքը. եւ իրենց մտածմունքը գիշերուան մէջ իրար կը հանդիպին. սրտի աստուածային թռչուններ:

•

Նէ կ'առնու իր լապտերը եւ իր վերարկուն եւ կ'ըսէ՝ «Փամն է երթալու նայելու թէ կը դառնա՞յ թէ ծովը աղէ՞կ է, կը լուսնա՞յ թէ սրածայր դրօշը կայմին վերեւ պարզուած է նշան տալու համար: Օ՛ն երթանք»: Եւ անաւասիկ կը մեկնի. առաւօտեան սիւքը դեռ չի փչեր. բան մը չկայ. չկայ սպիտակ գիծ մը տարածութեան մէջ ուր կը ծաւալի մթութեան կոհակը. կ'անձրեւէ: Առաւօտները անձրեւէն աւելի սեւաթոյր բան մը չկայ. կարծես թէ օրուան լոյսը կը դողայ եւ կը տարակուսի անստոյգ եւ արշալոյսը մանուկին պէս ծնանելուն վրայ կուլայ: Կ'երթայ նէ եւ ոչ մէկ պատուհանէ լոյս կը շողայ: Յանկարծ ճամբան որոնող իր աչաց առջեւ չգիտեմ ինչպիսի եղերական եւ մարդկային կերպով մը նսեմ անակ մը կ'երեւի զառամած խարխլած: Ո՛չ ճրագ կայ ոչ կրակ եւ դուռը հովէն կը տատանի կը բարբախէ: Փոթոթակեր պատերուն վրայ կը տատանի

տանիքի պէս բան մը . հիւսիսը այդ տանիքին վրայ կը գալարէ քստմենելի խողանները , դեղնած , ազտոտ , նման գետի մը ստուարացած ջուրերուն , «Նայէ՛ , ըսաւ . մտքէս ելած էր խեղճ այրին ; ամուսինս անցեալ օր հիւանդ եւ առանձին գտաւ զանի , պէտք է երթամ , նայիմ , ի՞նչպէս է» :

Դ.

Դուռը կը բաղխէ . ականջ կը դնէ , ոչ ոք կը պատասխանէ : Եւ Ժաննի ծովու քամիէն կը սարսուայ : «Հի՛ւանդ , հապա ողա՛քը . ո՛րչափ զուրկ են սնունդէ : Արդարեւ երկու զաւակ միայն ունի , ըայց ամուսին ալ չունի» : Յետոյ դարձեալ կը զարնէ . «Հէ՛ , դրացունհի՛» կը կանչէ եւ տունը միշտ կը լռէ : «Ո՛հ , Աստուած , կ'ըսէ , ի՞նչպէս խորունկ քնով կը քնանայ դրացունհիս . երկար ժամանակ պոռալ կանչել հարկ է» : Դուռը տխրագին դարձաւ եւ ինքնին բացուեցաւ ստուերին մէջ այս անգամ , որպէս թէ իրերը գերագոյն գթոյ զգացում մը ունենային :

Եւ Ժաննի ներս կը մտնէ , իր լայտերը կը լուսաւորէ մռնչող ալեաց քով լռին կեցող սեւ բնակարանին ներքնակողմը : Մահճակալին քով ուր մայրը պառկած էր , երկու փոքրիկ մանուկներ , մանչ մը եւ աղջիկ մը միեւնոյն օրօրոցի մէջ կը ժպտէին քուն եղած : Մայրը մահուան մերձիլը զգալով անոնց ոտուրներուն վրայ ձգած էր իր վերարկուն եւ անոնց մարմնոյն վրայ իր չըջագգեստը , որպէս զի այն մթութեան մէջ ուր մահն զմեզ կը կողոպտէ , անոնք չզգան ջերմութեան նուազիլը եւ որպէս զի տաքնան , մինչդեռ ինք պիտի պաղէր :

Ն.

Ի՞նչ ըրաւ արդեօք ժամնի այդ մեռելոյն տունը :
Ի՞նչ կը տանի իր խոշոր ծալքերով վերարկուն տակ .
Ի՞նչ է որ միատեղ կը փախցնէ : Ի՞նչո՞ւ սիրտը կը բա-
բախէ : Ի՞նչո՞ւ գողդղայոց քայլերով այնքան կ'անա-
պարէ : Ի՞նչ պատճառաւ փողոցին մէջ կը վազէ առանց
ետին նայիլ համարձակելու : Ի՞նչ է որ իր անկողնոյն
մէջ կը պահէ մթութեան մէջ վրդոված դէմքով մը .
Ի՞նչ էր արդեօք գողցածը :

Զ.

Սրբ կինը տունը մտաւ, ծովեզերքին ժայռերը կը
ճերմկէին : Անկողնոյն մօտ աթոռ մը առաւ նստաւ
գունատ : Կարծես խղճի խայթ մը ունէր եւ իր ճա-
կատը սնարին վրայ խոնարհեցաւ եւ մերթ ընդ մերթ
կցկտուր բառերով խօսքեր կ'ելնէին իր բերնէն, մինչ-
դեռ զայրազնեալ ծովը հեռուն կը գտար . « Խեղճ
ամուսինս, ա՛հ, Աստուած իմ, ի՞նչ պիտի ըսէ արդեօք .
արդէն այնքան հոգ, անձկութիւն ունի, ի՞նչ ըրի .
հինգ տղու բեռ արդէն ունէր . այդ աշխատող հայրը
իբր թէ քիչ նեղութիւն ունէր, այս նեղութիւնն ալ
իրեն վրայ հարկ է որ աւելցնեմ . այն է արդեօք,
ո՛չ... գէշ ըրի... եթէ զիս ծեծէ, պիտի ըսեմ, « լաւ
կ'ընես » . . . Ի՞նքն է . . . Ո՛չ . . . աւելի աղէկ . . .
դուռը կ'երբայ որպէս թէ անիկա ներս կը մտնէ . բայց
ոչ . . . խեղճ մարդ, այսպէս վախնալու եմ եղեր ես
հիմա իր ներս մտնելէն » : Յետոյ մտախոհ կիցաւ սար-
արուուն, առաժանաբար խորատուզելով իր ներքին անձ-
կութեան մէջ եւ կորուսած իր մտախոհութեանց խորը

իրբեւ վնի մը մէջ, չլսելով իսկ դուրսէն եկած ձայները, ոչ ծովու ագռաւներուն ձայնը՝ որ սեւ մունեաթիկներու պէս կանչելով կերթան, ոչ կոհակին, ոչ մակընթացութեան, ոչ զայրացեալ հովին ձայնը: Յանկարծ դուռը կանակի վրայ դարձմամբ բացուեցաւ եւ խրճիթին մէջ սպիտակ ճառագայթ մը մտցուց եւ ձրկնորսը քաշկռտելով իր թաց ուռկանը, որուն մէջէն ջուրը հեղեղի պէս կը վազէր, ուրախ զուարթ սեմին վրայ երեւցաւ եւ գոչեց. « Ծովու գործ է այս »:

Է:

« Կողոպտուեցայ, ըսաւ. ծովը անտառի պէս է »: — « Օդը ի՞նչպէս եղաւ »: — « Գէշ »: — « Եւ ձկնորսութիւնը »: — « Ետտ գէշ: Բայց ահա կը տեսնես, քեզ կը գրկեմ եւ շատ ուրախ եմ: Բան մը չբռնեցի. ուռկանս ծակեցի: Կարծես սատանան ծածկուած էր փոզ հովին մէջ: Ի՞նչ գիշեր էր. պահ մը այն շնկոցին մէջ կարծեցի թէ նաւակս մէկ քովին վրայ կը պառկէր եւ պարանս փրթաւ: Այն ժամանակ դուռն ի՞նչ ըրիւ »: Ժաննի սարսուռ մը ունեցաւ եւ դողաց. « Ե՛ս, ա՛հ, Ատտուած իմ, սովորականին պէս բան մը չըրի, կարեցի եւ ծովուն որոտման պէս գոչելը մտիկ կ'ընէի, կը վախնայի »: — « Այո՛, թէեւ ձմեռը շատ խիստ է, բայց հոգ չէ »: Այն ժամանակ խեղճ կինը դողդղալով անոնց պէս որ գէշութիւն մը գործած են, կ'ըսէ. « Միտքս եկաւ, ըսեմ, մեր դրացուհին մեռաւ. երէկ մեռած ըլլալու էր. վերջապէս ինչ որ է. գիշերը, ձեր մեկնելէն վերջը: Որք կը թողու իր երկու զաւակները, որ պզտիկ են. մէկուն անուռն է Կիյեօմ եւ միւսինը Մագթազինէ. մին դեռ ոտք ելած չէ, իսկ միւսը դեռ նոր լեզու ելած է: Խեղճ բարի կինը չքաւորութեան մէջ էր »:

Ը.

Մարդը յանկարծ լուրջ դէմք մը առաւ և սննեակին անկիւնը նետելով մերթիկէն թըջած թիապարտի գըլթարկը. «Չա՛ր սատանայ, չա՛ր սատանայ, գոչեց գլուխը քերելով, արդէն հինգ ունէի, եօթը պիտի ըլլայ. ձմեռը օդը գէշ գացած ատեն ժամանակ կ'ըլլար որ չէինք ընթրեր. հիմա ի՞նչ պիտի ընենք: Բէ՛ն, աւելի գէշ, յանցանքը իմա չէ. բարի Աստուծոյն գիտնալիքն է. ասոնք մեծ արկածներ են. ինչո՞ւ այդ ճաղածնեբուն մայրը իրենց ձեռքէն առաւ. ձեռքիս չափ հազիւ կան: Այս բաները դժուրակ են. ասոնց խելք հասցնելու համար մարդ ուսումնական ըլլալու է. այնչափ պղտիկ են որ չես կրնայ ըսել. «Գացէ՛ք, աշխատեցէ՛ք»: Կնի՛կ, գնա՛ բե՛ր սա տղաքները. վասն զի եթէ արթնցած են, հիմա մեռեալին քով առանձին նստած պիտի վախնան: Կը տեսնես. մայրն է որ մեր դուռը կը զարնէ. այդ տղոց համար բանանք: Մեր տղաքներուն հետ պիտի խառնենք: Իրիկունները մեր ծունկուրներուն վրայ պիտի ելնեն: Պիտի ապրին եւ միւսներուն հետ եղբայր եւ քոյր պիտի ըլլան: Երբ բարի Աստուած տեսնէ թէ պէտք է սնուցանել մերիններուն հետ այդ փոքրիկ աղջիկը եւ այդ փոքրիկ մանչը, մեզի աւելի ձուկ բռնել պիտի տայ: Ես գինիի տեղ ջուր պիտի խմեմ, կրկին պիտի աշխատիմ. ըսածս ըսած է: Գնա՛ բե՛ր, բայց ի՞նչ. կը սրդողի՛ս: Սովորաբար աւելի չուս կը վազես ասանկ բաներու»: — «Նայէ՛, ըսաւ կինը, վարագոյրները բանալով, ահաւասիկ հոս են»:

Հ Ա Ն Պ Ի Ս Տ

Դեղնած ու խանձած՝ ինչպէս չոր տերեւ,
Կախուած էր կեանքէն թելով մը թեթեւ,
Եւ նա որ առոյգ՝ աշխոյժ էր այնքան .
Հիմա անճանաչ, նիհար ուրուպկան,
Կըմախք մ'է դարձեր, կաշի եւ ոսկոր,
Դողդոջ ծերու պէս, բեկիալ, միջակոր,
Ու լայն բիբն աչքին դուրս ցըցուած խորէն՝
Տըխուր ժպտով մը փայլի հեգնորէն,
Բայց այդ ուժասպառ ու տարտամ ըստուեր
Տակաւին չըքնաղ յուսով մօրօրուէր :
Եւ իր թափանցիկ մատներուն գաղանի
Ծնծութեամբ՝ փորձէր ոսկեղէն մատնի .
Երազներ՝ իղձեր տածէր վեհ կամ խեւ,
Մինչ օրհասն հսկէր իր գլխուն վերեւ :

Ափսոս, հազուագիւտ ձիրքերդ ու տաղանդ,
Անհետ փրճացան . ափսոս քեզ, Երուանդ,
Որ զըւարթ հոգւոյդ ծագիկներ մի մի
Փետեցիր դուն քու ձեռքով թշնամի .
Մուկէին տենդ մը հաճոյից հրապոյր
Անդունդը մըղեց ըզքեզ իբրեւ կոյր .
Ճըղակտոր ըրիր կեանքդ արդէն խարխուլ,
Մեր սէրը մոռցար, ու մեր ձայնին խուլ
Խըմեցիր անոյշ այն թոյնին կաթիլ,
Առանց կարծելու այսպէս շուտ մեռնիլ :

Կեանքը չը սերտած, ապերախտ տըղայ,
Տրտնջայիր թէ աշխարհիս վըրայ

Դուն որբ ու մինակ՝ լըքուած յուսահատ՝
Չունէիր բաժին կոչմանդ համեմատ .
Ու նշմարելով բաղդը հեռուէն,
Բաժակ ի ձեռին՝ մուր տայիր իրեն .
Բայց երբ բաղքն հասաւ, շատ ուշ էր, աւանդ,
Բարձիդ մօտ նստած գրտաւ սեւ ճիւղ .
Ու դուն յուսախար գարձար մերին քով,
Լեզու թափեցիր խեղճուկ գանգատով,
Ու վերջին ճիգով՝ կեանքին փարեցար .
Ա՛հ երիտասարդ մեռնիլն է դժուար :

Ա՛լ հանգիստ կարդամ քու թուամած գլխուդ,
Մոլորեալ կեանքիդ յանցանքներն ու խուժ՝
Վերջին ժամերուդ՝ ամբողջ քաւեցիր .
Ա՛լ հանգիստ երգեմ հողւոյդ վշտակիր,
Որ խօլ յորձանքին մէջ նետուած թէպէտ՝
Բայց մաքուր էր ան եւ չարեաց անգէտ :
Հեզիկ կըրեցիր տանջանքները խիստ,
Խեղճ ոսկորներուդ ալ կ'ըսեմ հանգիստ :
Ա՛լ լըռեն, Երուանդ, խրժուկն ու խոստուկ,
Աւերակ կուրծքիդ հառաչներ խեղդուկ
Ու չես գանգատիր թէ որբ ես հիմակ,
Հողին մէջ պառկիս մօրդ թեւին տակ :

Մ. ԱՃԷՍԵԱՆ

ԴՅՈՏՈՒԹԻՆ ԱՅՏՈՒԾՈՅ, ԱՌԱՒԻՆՈՒԹԻՆ, ԱՂՕԹ

Գոյուրիւն Աստուծոյ . — Չեմ ըմբռնեմ թէ ինչպէս կարելի է տարակուսիլ ասոր վրայ . . . Աստուծոյ անունը այնպէս տեսանելի կերպով զրուած է իւրաքանչիւր խոտոց, տերեւոց եւ աստեղց վրայ և գիշերուան առանձնութեան, երկնից լուսիւնը այնպէս կ'ազդակէ՝ որ սիրտս

առուզիւ կը հաւատայ, ինչպէս որ այքերս կը տեսնեն, եւ շրթուներս շունչ կ'առնան եւ կուտան:

Առաքինութիւն. — Առաքինութիւն մը ստանալու համար կարօտ եղած ջանից քառորդը կը բաւէ ախտից հանդէս մ'ընելու . . . Ախտաւոր ըլլալ ուրիշ բան չէ, բայց ե՞՞՞՞նչ աշխատութենէ դադրիլ. Թողուլ յարատեւ եւ հուժկու ջանքը՝ զօր կամք կ'անուանենք, ձգել Թիերը և Թողուլ ինքզինքը յորձանաց:

Աղօթք . — Աստուած կը լսէ իմ եռանդնալից աղօթքս . . . Պէտք է որ հաւատամ, բարեկամ, եւ մահուան վերջին կէտին յուսահատութեան մէջ չիյնալու համար, կարեւոր է հուսատալ Աստուծոյ մը՝ որ զմեզ կը սիրէ, եւ զԹալիբ աչօք մեր տկար սրտից վրայ կը նայի . . . օր օր մ'ալ իր հայրական ձեռքօք պիտի խզէ՝ մեր ժամանակաւոր կենաց կապանքը:

ՕԳՏԱԻ ՏԷՕՅԷ

ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ ՈՒ ՆԱՐԵԿԸ

. . . Մեր կրօնական դէմքերէն ոչ մէկը թերեւս այնչափ մեր մէջը խորհրդանշան եղած է երկնադրացի դերերկրաւորութեան՝ որչափ Նարեկացին: Ժողովուրդը զանիկա «հրեշտակական» կոչած է եւ անոր գիրքը՝ իրեն համար՝ աղօթքի մատենանէ աւելի բան մը, հրաշքի աղբիւր մը դարձած է. ամենէն թաքուն ախտերուն բուժիչն է ան, փորձութեանց դէմ էն ուժով վահանը, և այն հզօր խօսքը՝ որմէ դեւերը անարեկ կը հալածուին: Ժողովուրդը այս ծայրագոյն նուիրագործումին մղողը, Նարեկացիին կեանքին չափ, եւ թերեւս աւելի, իր գործն է. գործ մը այնքան յանկուցիչ իր զգացման առատութեամբ, պատկերներու եւ լեզուի անհուն երաժշտականութեամբ՝ որ ազգը, հմայուած, ան ալ հրաշք

մը նկատած է, տեսակ մը լուսաւոր տեսիլք՝ ուր սե-
րովրէշները առնն առւած են ու բանաստեղծը՝ գրած,
ու ո՛չ մէկ կրօնական գիրք մեւ մէջ այնչափ կարեւո-
րութիւն ունեցած է որչափ Նարեկը. մեր ժողովուրդը
Աւետարանին քով, պիտի համարձակիմ ըսել՝ անկից
առաջ կը դնէ զայն, իր աղօթքի գիրքը, իր հրաշքի
գիրքը, իր հոգիի գիրքն է այն:

Այո՛, Աստուած երեւցած է անոր: Այրի մը մէջ,
մինաւորիկ աղօթած ատենը, լոյս կը բղխի քարերէն,
եւ Յիսուսը կ'երեւայ իր մօր՝ Աստուածածնին հետ: Ա՛լ
ընտրուածն է անիկա, հրեշտակացած մարդ որ բնութե-
նէն վեր է, եւ ժողովուրդին համար՝ ա՛լ ոչինչ կայ անոր
անհնար: — Ահաւասիկ իր հրաշքին մէկը, զոր Յայսմ-
աւուրքը կը պատմէ: Իր վայելած համբաւին նախան-
ձող կրօնաւորներ զինքը կ'ամբաստանեն եպիսկոպոսնե-
րուն եւ իշխաններուն իբրեւ ծայթ եւ հերձուածող.
անոնք ալ քանի մը հոգի կը զրկեն որ ելլէ իրենց առ-
ջեւ գայ հարցաքննուելու. Նարեկացին իրեն եկողնե-
րուն կ'ըսէ՝ Եկէք քիչ մը բան ուտենք նախ եւ յետոյ
կ'երթանք. երկու աղաւնի տապկել կուտայ եւ անոնց
առջին կը դնէ. օրը ուրբաթ էր, պահքի օր: Աւելի կը
զայթակղին եկողները, եւ կ'ըսեն. « Միս կ'ուտուի՛
ուրբաթ օրով»: Սուրբը օրը մոռցած ըլլալ կը ձեւադնէ.
« Կը ներէք, չգիտնալով ըրի՛» կ'ըսէ, եւ աղաւնիներուն
դառնալով, « Ելէք, կը գոչէ, ձեր տեղն ու ձեր երամը
զացէք, վասն զի այսօր պահք է »: Իսկոյն տապկուած
աղաւնիները կը կենդանանան ու թեւերնին բանալով կը
թռչին: Աս տեսելով, ամենքը սուրբին ոտքը կ'իյնան
եւ ներողութիւն կ'խնդրեն: — Ահա այս հրաշքին վրայ
յաւելուածական մաս մը, նոյնպէս ուրիշ հրաշքներ ալ:
Այն օրը ուր այս մարդիկը կուգան Նարեկացին տանե-

լու, սուրբը դաշտն էր, ոչխարներ արածելու դրազած .
երբ գինքը կուգան կը կանչեն, կը տեսնէ որ գայլ մը
եկեր՝ իր հեռանալուն կ'սպասէ՝ ոչխարները ուտելու
համար . գայլը կը կանչէ եւ կը պատուիրէ որ մինչեւ իր
դառնալը՝ ոչխարներուն վրայ իբր պահապան հսկէ,
տուն կ'երթայ, աղաւնիներուն հրաշքը կը կատարէ, եւ
դարձին կը տեսնէ որ գայլը խելօքիկ՝ պահպանութիւն
կ'ընէ ոչխարներուն . գառնուկ մը նուէր կուտայ անոր
եւ կ'արձակէ զայն : — Այն քարայրին մօտ ուր Գրիս-
տոս ու Տիրամայրը տեսաւ, օր մը աղբիւր մը կը բղխեց-
նէ, որ դեռ կայ, կ'ըսուի եւ հրաշքներ կը գործէ : —
Բայց ահա իր վերջին հրաշքը, որմէ յետոյ կը վախճանի .
Նարեկ գիւղին մօտ Գորգ անունով մեծատուն մը կար,
որ կիրակի օրերը կ'աշխատէր եւ ծառաներն ալ կ'աշ-
խատցնէր : Նարեկացին կը խրատէ անոր սուրբ պահել
կիրակին, եւ երբ անիկա մտիկ չընէր՝ կ'անիծէ զայն :
Երեք օրէն մարդը կը մեռնի : Ասոր վրայ՝ գիւղին դա-
տաւորը բռնել կուտայ սուրբը եւ շղթայի կը զարնէ .
սուրբը կ'աղօթէ, ու երեք օրէն՝ շղթաները կը հալին,
ու ինքը կ'արձակուի . հոն ուր զինքը շղթայեցին աղ-
բիւր մը կը բղխի՝ որ հրաշքներ կը գործէ : Յետոյ,
սուրբը հանդիսաւորապէս կը պատարագէ, ժողովուրդը
կ'օրհնէ, եւ կ'առանձնանայ հսկելու և աղօթելու . բայց
ա՛լ դուրս չելլեր իր աղօթատեղիէն, եւ երբ հոն կը
մտնեն, զինքը չեն գտնէր . անյայտ եղած է . աղօթ-
քով ու պահքով անոր անհետացման վրայ տեղեկու-
թիւն կը խնդրեն . հրեշտակ մը կ'երեւայ եւ կ'ըսէ թէ
Ասուրը Աստուծոյ քով ելած է :

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՅԻ. — Ժ. Դարու վերջին կիսուն, վասական
կեանքի խաղաղ մթնոլորտին մէջ սնած ու զարգացած միտք մը, յանկարծ
ամբողջ սերունդի մը հիացումը կը հրաւիրէ իբր վրայ : Քաղաքական ու

վարչական կեանքէն յաւէտ հեռի, ծնաւ բանաստեղծ հանճար մը, սկզբ-
բնաստիպ ու ինքնաստիպ՝ իր երգերէն ոմանք զարնանային ծիծաղկոտ բը-
նուծեան բոսորն ունի ու արշալոյսի շողը, այլը՝ կրօնի ցոլքն ունին ու
ոգեւորչի խանդը քրիստոնէութեան, որոնք կուզան կը հասնին մեզի: Բը-
նուծեանէն ծովը մանաւանդ Նարեկացւոյ համար անհամեմատ ներշնչող
մ'է, որուն մերձակայութիւնը ընկճումի ու սարսուռի խորին հետք մը Թո-
ղոց իր հոգւոյն մէջ: Տրամաբանուած խորհուրդներ չեն իր խորհուրդ-
ները, ամէնքն ալ լուռ ու մուռ յուզումներ, նման Նարեկայ արգաւանդ
դաշտորէից կոհակաձեւ վէտվէտուծներուն, որ այդ ամէնըը Նարեկացիի
գրչին տակ իրարու միացած իր հոգւոյն պատկերը կը յորինեն: Բնուծեանէն
ազդուած ու ներշնչուած, բնուծեան երգիչն է ու նկարիչը անզուգական-
մեզքի զազափարէն սարսափած՝ մարդկութեան ապաշխարող ոգին է նա,
քրիստոնէութենէն ազդուած ու ներշնչուած, բարի վանականն է նա, իր
հոգիէն շարժուած ու իր սրտէն հրահանգուած Հայ բանաստեղծն է Նա-
րեկացին: Եզուկան հանգամանքով մը ըմբռնեց Աստուծոյ զաղափարը-
վեհասպետ, արարչագործ, բարի, Հայր-Աստուծոյ մը ներկայութիւնը տե-
սաւ ամէն դի, սրտերու մէջ, բնուծեան խորը ու անհուկնի մէջ սուզուած:

Մենք կը լսենք իր ձայնը, ազօթողի ու բանաստեղծի ձայնը, եւ իր
միայնութեան մէջ Զափած արցունքները կը տեսնենք բիւրեղացած: Իր
սիրտը տածարի մը պէս, բաց շարունակ զզրումի եւ անմեղութեան առ-
ջեւ, յաւիտենական սաստն եղաւ չարին ու չարութեան, իր հոգին, բուր-
վառը ազօթից, շանձն եղաւ մոլութիւններուն ու մեղքին: Մենք կը տես-
նենք զինքը, մեծ ու վսեմ, երբ կը բանանք մեր սրտերը իր սրտին առ-
ջեւ, անկէ քաղելու համար մեր հոգիներու կրօնական ազնուացումին հար-
կաւոր ու էական դասերը: Նարեկացին կրցաւ իր վրայ բերել տիպը իր
ժողովուրդին: Ազօթող ազգի զաւակ, ինքն ալ ազօթող մ'եղաւ, բանաս-
տեղծ, կրօնաւոր հօր որդի, ինքն կրօնաւոր, իմաստասէր վարդապետի
աշակերտ, ինքն ալ իմաստասէր: Վանքի խոնաւ խաւերուն մէջ կրցաւ իր
միտքն ու հոգին բարձրացնել զէպ ի վեր, մարդկային օճճուկ սահմաննե-
րէն անդին, գտնելու իր մտատիպարը, որուն առջեւ ծնարդեց ու հառա-
չեց, աղօթեց ու արտասուեց: Մեր կրօնական գրականութեան փայլուն
ղէմբերէն մին է Նարեկացի, ու քրիստոնէական հայ բանաստեղծութեան
Հայր-Բանաստեղծը :

ՄՈՒՇԵՆ ԿՐԴ.

Ա Պ Ա Գ Ա Յ Ե

Ի՞նչ փոյթ թէ՛ ձրմբան ցուրտ սառամանիք
Կը ծածկեն դաշտերն ու հիւղին տանիք .
Բացէ՛ք աչերնիդ , տեսնել ծիծաղկոտ
Ամառուան հունձքերն լերանց ըստորոտ՝

Որ կ'աճին ձեր մօտ :

Ի՞նչ փոյթ գիշերուան թէ մըթին թեւեր
Կը պատեն զերկիր՝ ըզծով եւ զեթեր .
Բացէ՛ք աչերնիդ , տեսնել քաղցրահոտ
Սիւզերով խընկեալ ջինջն այն առաւօտ՝

Որ ծագէ ձեր մօտ :

Ի՞նչ փոյթ թէ աղբերք ցամքած են հաւնակ ,
Եւ չըտան չըրթանց ցօղոյ մի կայլակ ,
Բացէ՛ք աչերնիդ տեսնել այն արօտ ,
Վըճիտ վտակներ , ոյց ջուրց էք կարօտ՝

Որ սահին ձեր մօտ :

Ի՞նչ փոյթ թէ խոնաւ խորչ մը անձկագոյն
Կը սպառէ ոգիքն առողջ ձեր մարմնոյն .
Բացէ՛ք աչերնիդ , տեսնել մթնոլորտ
Զովացիկ ու անամպ , եւ ծըծել զայն օդ՝

Որ չնչէ ձեր մօտ :

Եւ ի՞նչ փոյթ դարձեալ թէ բընաւք տան խոյս ,
Ու չիբմին բացուի խորն անդընդատոյզ ,
Երկինք դարձուցէք աչեր նուաղկոտ՝
Եւ տեսէք զԱստուած՝ բարւոյն առաջնորդ

Որ հըսկէ ձեր մօտ :

Ե. Ե. ԴՈՒԻՆԱՆ

ՐԱՏԱՏՐԵԱՆ ԲԱՌԵՐ. — Սիւզ, մեղմ հով. — Համակ, բարբոզին.
— Անձկագոյն, աս նեղ :

ՔՇՈՒԱՌՈՒՅԵԱՆ ԱՆՏԱՌԸ

Ձմրան խոտաչունչ իրիկուն մը, երիտասարդ մը կը գտնուէր անտառի մ'եզերքն, որուն տեսքն իսկ բաւ էր ստուգում ներշնչելու: Դեղնած կեղեւով եւ տերեւ-ւաթափ ոստերով բարձրաբերձ ծառեր, մշտադալար թանձրախիտ ցախեր, որոնց շուրջը կը տեսնուէին ոսխն թուփեր, սրածայր գայլախաղերով լի եւ մանուածապատ անձուկ ճամբաներ, որք կը պտուտկէին եւ նորէն իրարու կը միանային մորենիներ. աւասիկ ինչ որ կը ներկայանար աչքի:

Երիտասարդն արագութեամբ կը քալէր, յայտնի մտազբաղում մը մթութեամբ համակած էր անոր ճակատն եւ բոլոր ուշադրութիւնը գրաւած, որովհետեւ չնշմարեց թէ քանի՛ որ կը յառաջանար, ծառերն ու ծառատունկերն աւելի կը խտանային եւ թէ ճամբաները կ'անհետէին:

Եւ միշտ կը յառաջանար:

Բայց վերջապէս, յուսահատութեամբ տեսնելով որ չպիտի կրնար դուրս ելնել լարիւրինթոսէն, ուր մոլորած էր, ուժասպառ գետին լնկաւ:

Երկար ատեն նոյն դիրքին մէջ մնաց, որովհետեւ ցուրտը սառեցուցած էր անոր ընդարմացեալ անդամները, երկար ընթացքի մը յոգնութիւնն սպառած էր անոր ոյժերն, եւ անօթութիւնը կը գալարէր անոր ադիքներն:

Յանկարձ, իր ցաւերէն ճիչ մ'արձակեց, որուն արձագանգը շատ հեռուն թնդաց:

Գլուխը վերցուց, երեք մարդիկ իր առջեւ կը գտնուէին ոտքի վրայ, որոնց գալը ո՛չ տեսած եւ ո՛չ իմացած էր :

Գլխէն մինչեւ ոտքը սարսուաց : Երեք մարդիկ իրենց աչերն իր վրայ յառած էին ուշադիր :

Մին ոսկեթել երկար վերարկու մը հագած էր, մէջքէն գօտի մը կապած էր որուն աղամանդակուռ կոճակը շլացուցիչ շողիւնով մը փայլէր : Գովէն ալ սուր մը կախած էր :

Երկրորդը սեւ վերարկու մը եւ կարմիր գօտի մը կը կրէր :

Երրորդը կապոյտ կտաւէ պատմուճան մը եւ կաշեայ գօտի մը ունէր : Զեռքը բռնած էր տապար մը որուն վրայ կը կրթնէր :

— Ի՞նչ կ'ընես հոս, ըսին միաբերան երեք ընկերները :

— Մահուան կ'սպասեմ, պատասխանեց երիտասարդը, գթացէ՛ք իմ վրայ :

— Ի՞նչ կ'ուզես, կրկնեցին միւսները :

— Կարելի եղածին չափ շուտ դուրս ելնել այս անիծեալ անտառէն :

— Ուրեմն մեր երեքէն ընտրէ զա՛յն որ քեզ պիտի ընկերանայ. որովհետեւ առաջնորդ մը պէտք է քեզ եւ զանի դուն պէտք է ընտրես :

Երիտասարդն ուշադրութեամբ քննեց երեք մարդիկն, որք լուրիկ մնջիկ կ'սպասէին իր քննութեան արդիւնքին, եւ յարմար դատեց զանի՝ որ ոսկեթել վերարկու մը ունէր որուն կոճակն ակնախտիդ փայլեր կ'արձակէր :

— Զքեզ կ'ընտրեմ, ըսաւ :

Այն ատեն տարօրինակ ժպիտ մը երեւցաւ անձո՛ւ-

նօթին ցուրտ չրթունքին վրայ, եւ ձեռքը երիտասարդին կարկառեց, մինչդեռ իր երկու ընկերներն անբեռութեացան տետիլքի մը պէս :

Մարտահանար, անձայն ու անշուկ, երիտասարդին իր առաջնորդին ձեռքէն բռնեց, եւ մեկնեցան :

Արշաւասոյր վազեցին : Մառերը կը փախչէին իրենց ետեւէն, եւ իրենց ոտքին դոփիւնը կը լսուէր անընդհատ, սակայն եւ այնպէս, ժամէ մը յետոյ տակաւին անտառին մէջ էին :

— Ո՛հ, որչափ յոգնած եմ, մրմնջեց երիտասարդը՝ կանգ առնելով քառուղիի մը եզերքն, ուր կը յանգէին բազմաթիւ ճամբաներ :

— Տակաւին շատ պէտք է քալել, եւ մեր սրունքները շատ տկար ըլլալով չպիտի կրնանք մեր նպատակին հասնիլ : Բայց, քիչ ատենէն, հեծեալ ուղեւոր մը պիտի անցնի ասկէց : Ա՛ռ այս թուրը, մօտեցածին պէս կուրծքը կը մխեռ դայս եւ կ'առնուս իր երկվարն, որուն վրայ կը նստինք :

— Ահռելի՛ բան է այդ : Բայց ո՞վ ես դուն, դո՛ւն որ այս կերպ խորհուրդ կուտաս ինձ :

— Ես ոճիրն եմ, պատասխանեց անձանօթը :

— Կորուէ՛, հեռացի՛ր ինձմէ, աղաղակեց երիտասարդն, երեսի վրայ գետին իյնալով :

Դժոխային ծիծաղ մը լսուեցաւ եւ երիտասարդը մինակ մնաց :

Այն ատեն գլուխը վերցուց, միւս երկու ընկերներն իր առջեւ էին :

— Ի՞նչ կ'ընես հոս, հարցուցին անոր :

— Մահուան կ'սպասեմ, պատասխանեց երիտասարդը, գթացէ՛ք իմ վրայ :

— Ի՞նչ կ'ուզես, կրկնեցին միւսները :

— Կարելի եղածին չափ շուտ գուրս ելնել այս անխնայ անտառէն :

— Ուրեմն մեր երկուքէն ընտրէ՛: զանի որ քեզ պիտի ընկերանայ, որովհետեւ առաջնորդ մը պէտք է քեզ եւ զանի դուն պէտք է ընտրես :

Եւ երիտասարդն ուշադրութեամբ քննեց երկու մարդիկն, եւ յարմար դատեց զանի որ սե վերարկու մը եւ կարմիր գօտի մը ունէր :

— Զքեզ կ'ընտրեմ, ըսաւ :

Այն ատեն տառնց բառ մը արտասանելու, անծանօթը ժպտեցաւ եւ իր ձեռքը երիտասարդին կարկառեց, մինչդեռ իր ընկերն աներեւութացաւ տեսիլքի մը պէս .

Խոտված, եւ ծունկերը դողդոջուն, երիտասարդն իր առաջնորդին ձեռքէն բռնեց եւ մեկնեցան :

Փամու մը չափ քալեցին եւ վի՛ր մը եզերքը հասան, ուսկէց աղաղակներ եւ հեծեծանքներ կը լսուէին :

— Ո՛հ, ո՛րչափ յոգնեցայ, մրմնջեց երիտասարդը կանգ առնելով :

— Ճամբան շատ երկար է տակաւին եւ մեր տկար սրունքներով չպիտի կրնանք հասնիլ մեր նպատակին . ուստի քեզ հոս բերի՛ այս անտառէն ելնելու միակ միջոցը ցուցընելու համար . այս վըհին խորը մահը կը գըտնուի, որ զքեզ կ'ազատէ քու բոլոր ցաւերէդ :

— Սարսափելի՛ է այդ, բայց ո՛վ ես դուն, դո՛ւն որ այս կերպ խորհուրդ կուտաս ինձ :

— Ես Յուսահատութիւնն եմ, պատասխանեց անծանօթը :

— Կորուէ՛, հեռացի՛ր, դուչեց երիտասարդը, երեսի վրայ գետին ինջալով :

Դիւային քրքիջ մը լսուեցաւ եւ երիտասարդը մինակ մնաց :

Գլուխը վերցուց եւ իր առջեւ տեսաւ երրորդ ընկերը :

Միւս երկուքին անունը յիշելով, ջանաց փախչիլ, բայց անձանօթը ձեռքով կասեցուց զանի :

— Ինձ հետ եկո՛ւր, ըսաւ. ճամբան երկար է, բայց Աստուած կ'օգնէ անոր որ կը տառապի :

Երիտասարդն պնտր նայեցաւ եւ ձեռքը երկնցուց : Բայց անձանօթն ետ մղեց այդ ձեռքը, եւ սկսաւ քայլ առ քայլ անոր առջեւէն երթալ : Յետոյ, իր տապարով, նոր ճամբայ մը բացաւ, կտրելով այն ծառերն որք արգելք էին իրենց յառաջխաղացութեան, եւ ըսաւ երիտասարդին .

— Ուսդ ա՛ռ այս ծառերէն մին :

Երիտասարդը հնազանդեցաւ. թէեւ իր յոգնութիւնը մեծ էր, սակայն հազիւ կ'զգար իր կրած բռնին ծանրութիւնը :

Միշտ ծառեր տապալելով, անձանօթը վերջապէս երիտասարդին հետ հասաւ անտառին եզերքը. իրենց առջեւ կը պարզուէր անծայրածիր դաշտ մը, որուն սէջտեզը տուններ կը նշմարուէին :

Այն ատեն անձանօթն ըսաւ երիտասարդին .

— Անտառն, ուսկէց անցար, կը կոչուի անտառ թշուառութեան : Յիշէ՛ զայն միշտ եւ այժմ վա՛ր ա՛ռ բռնդ :

Երիտասարդը գետին նետեց ծառն, որ իյնալով, իսկոյն՝ օսկիի փոխուեցաւ :

— Ո՛վ ես դուն, դո՛ւն որ այսքան լաւ խորհուրդ տուիր ինձ, հարցուց երիտասարդը զարմանքով :

— Ես աշխատութիւնն եմ, պատասխանեց ընկերը :

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒՅԻՒՆ Ի Ս. ԵՐՈՒՍԱՂԷՍ

. . . Պորճուաւոր ներգործութիւն մը կ'ընէր ամենուս վրայ՝ նորածագ արչալոյսին հետ սկսող այս ճամբորդութիւնն . կէս ժամու չափ երկու կարգ ցտղաւէտ պարտէզներու մէջէ՛ անցնելէ յետոյ, մտանք Սարօնի ընդարձակ դաշտօրէն՝ որ ուրեք ուրեք մշակեալ պարարտ հողեր եւ ուրեք ուրեք վաղահաս ստրան տապերէն խանձած գետիկներ կը պարզէ մեր շուրջը : Արեւն իր բոլոր պայծառութեամբ կը ծագէր այդ դաշտին վրայ, առուօտեան զովութեան խառնելով իր առաջին ճառագայթից մեղմ տաքութիւնը . գաղջ օդ մը կար եւ հեշտ զովութիւն մը, որ ճանապարհին միօրինակութիւնը մոռցնել կուտային : Սարօնի դաշտն, ըստ տեղական աւանդութեան, հուշակաւոր է Սամփսոնի յիշատակովն, ուր Փղշտացուց հունձքերն այրած է : Հին Լիւդիա քաղաքին — ծննդավայր Ս. Գէորգայ — աւերակները նշմարելէ յետոյ, երկու ժամէն հասանք ի Ռեմէ :

Ռեմէէն սկսեալ իբր երեք ժամու ճանապարհ՝ զանազան տեսարաններ կը պարզուին ուղեւորին հանդէպ, մերթ պատմական քաղաքի մը աւերակներն, մերթ ամալի գերեզմանատուն մը . հոս մշակեալ արտեր, հոն ձիթենեաց անտառակներ . միակ շնչաւոր արարածներն՝ որոց կը հանդիպինք՝ արար գիւղացիներ են կամ կիներ որք քաղաք կուգան . խուրձերով բեռնաքարձ ուզտեր ծանրադանդաղ կը յառաջանան լերկ դաշտերու մէջէն, բարձրէն նայելով մեր վրայ եւ կարծես արհամարհելով կառօղ սրարչաւ ընթացքը : Սարօնի դաշտին ծայրը կը

յանգի ի Պէյթ-Նուպա — կամ նախկին նոր քաղաք, հայրենիք Արիմելէք քահանայապետին, — յետոյ կ'անցնինք Լատրուն կոչուած կիսաւերակ գիւղէն, ուր դաշտօրէք անհետ կ'ըլլան և ժայռուտ բլրակներու շարք մը կը սկսի. այլ եւս ո'չ ծառ ո'չ դալար իրենց հրապոյրները կ'ընծայեն. այգուն զովութիւնը անգի տուած է միջօրէի կիզիչ տաքութեան մը. Յուդայաստանի լեռներուն մէջ մտած ենք :

Երկար կ'ըլլայ մի առ մի յիշատակել անուանքն այն պատմական վայրերու եւ աւերակաց, զորս կը նշմարենք ի մօտոյ կամ ի հեռուստ. կառուղին թէեւ լաւ յարգարուած, այլ եւս կը կորսնցնէ իր հարթութիւնը եւ կը փոխուի զառիվայրներու կամ զառիվերներու որք կը հանեն զմեզ բլրոյ մը գագաթը կամ ստորոտը կիջեցընեն : Երեք ժամու անընդհատ գնացքէ մը յետոյ, Ապուղօչի գագաթն ենք, ուսկից կ'երեւին Պաղեստինու լեռներն : . . .

Այսպէս, փոշւոյ ամպեր ձգելով իր ետին, կառաց ու ձիաւորաց երկայն շարքն յառաջացաւ մէկ ժամու ճանապարհ, անցնելով Դերեպինթի կամուրջէն, Պէյթ-Իսքա գիւղին մօտէն, Լիֆթայի ձորին ըարձունքէն, ուր կը վերջանայ անընակ ճանապարհն. կառուղւոյն ձախակողմը պահականոցի ծառայող փոքրիկ աշտարակ մը կը նշմարենք, որմէ յետոյ կ'սկսին երեւիլ արեւելեան կողմէն Համբարձման լեռն եւ աջ կողմէն Խաչավանքի ձորն. երկրորդ աշտարակ մը եւս, եւ անա ի հեռուստ կ'ողջունենք Ս. Երուսաղէմը :

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

(Արեւելիք)

ԼՈՒՍՆԿԱՅՆ ԳԵՐԵՉՄԱՆԱՑ

Այ իմ լուսնակ գեղեցիկ , աստուածավառ դու լապտեր ,
Զոր առաջնորդ գիշերոյ գրբաւ երկինք ինքըն Տէր .
Կոյր մթութեան աչք անփակ , սրտիս այլ դու աչք կուտաս
Երբ շողշողուն շղթայով կախուած շարժիս իմ վրաս .
Բու թելն՝ երկնից արծաթէն հիւսուած , պատրոյգդ ալ
ոսկի ,

Ադամանդէ կայծակներ սփռես աստղերըդ չորս դի .
Եզի մեզրի նման կաթ մի ամանէդ յիս թափած ,
Կու խաղաղէ կրքերբըս զինչ ալիք լըճիս հանդարտած :
Ո՛հ , ո՛նց պայծառ էիր դուն կենացդ երկրորդ գիշերին ,
Երբ նոր քաշուած Աստուծոյ ճախարակէն ընդ երկին .
Ո՛հ , ո՛նց փայլուն էր քո լոյսն՝ երբ առաջին այն անգամ
Փիշերազուարճ պըլպուլիկըն ձըգեց ձայն երկնահամ .
Շունչըն պայծառ քեզ նման հովտէ հովիտ կուխաղայր ,
Հեզիկ հովով թունդ ելած մաքուր առուակըն հեւայր ,
Ձրկայր ականջ հողեղէն որ զայն լըսէր ու փառք տայր .
Միայն հրեշտակք լըսէին եւ շարժէին ըզքեզ վայր :
Եւ դուն լըռիկ չափեցիր զանամպ երկնից կէս բոլոր ,
Մով՛ու ցամքի վարագոյր բացիր , ներքեւ մըտար խոր ,
Երբ արեգակըն կուգայր հրեղէն ոտօքն յողս ի վազ ,
Զարչալուսոյ ցօղ սփռել եւ զառաւօտըն հրամազ : ...
Կացի՛ր , արե՛ւ , յետ կացիր , մ՛եղնե՛ր յերկինքըդ կապոյտ ,
Թ՛ող լուսնեկիդ ի ման գալ դեռ ի մէջ թուխ ամպերոյտ .
Կա՛ց կա՛ց լուսնակ դու յառաջ , լեռնէ լ լեռ , սարէ սար
Մէջ ձորերուս խորերուս անցի՛ր յուշիկ հաւասար .
Հետ քեզ ունիմ ես գանգատ , քեզ նահապետն ունի բան ,
Սիրտըն յերկուս է ճըզքած , եւ ցաւերն , ո՛հ , զանազան .

Գայժա՛ւ լուսնակ, մի՛ փախչիր թէ տրտմութեան լրսեա
ձայն,
Ցաւած սրտիդ մխիթարանք ես դու կանգնել յերկինքն
այն,
Ման գառս յերկիրն Եդեմայ, բայց ոչ ի հինն այն գիշեր,
Երբ երջանիկ էր դեռ մարդ, լոկ սէր ու կեանք կը յիշէր,
Ճերմակ նաճանչդ յայնժամ տաք էր ջրերուն ու ծաղ-
կանց,
Ուր որ կաթէր քո շաղիկ՝ կենդանութիւն էր անանց...
Դարձի՛ր նայէ՛ հիմ ի վայր, նայէ՛ ի փէշ սարերուս,
Նայէ՛ ի ծափ տաճարիս, եւ ի հողրանք գեղերուս...
Ո՛հ, գերեզմանքն են անոնց, որ ոչ եւս են յաշխարհի,
Մաշած նըշխարք մեր հարանց՝ թաղուած ի խոր խաւարի :

Լ. Լ. ԱԼԵԱՆ

ՌԱՅՍԵՐՈՒՆ ՌԱՆՍԻ. — Ո՞նց (բառ գաւառակաճ), քանի՛. —
Տափ, ջափարակ ճեզ :

ՂԵՂՆԵՐԻ ՌԱՆՍԻ. — Մեր կրօնքը կը միացնէ, ինչ որ մահը կ'ան-
չտէ :

Ա Մ Ա Ի Ն

Յորեններու ոսկին փայլուն
Ահա դիզուի մանգաղին տակ,
Երկնի ոսկին մինչ զելու վտակ
Կ'իջնէ ճակատին կաղնեաց նըկուն.
Ամէն կողմ լոյս է տօնական :

Ճանճանչագեղ կապոյտին մէջ՝ հընճոց վըրան՝
Աստուածային ուղխերով փայլն սրփուի պայծառ .
Կեցցէ՛ ամառ :

Արեւներուն խածուածքին տակ
Պատռին հիւթերն կեղեւին ծոց ,
Միրանւոյն մէջ եւ շէկ պտղոց
Պարզեն իրենց ոյժ բովանդակ :
Մէջ անառապ եւ դաշտերուն
Կը յորդէ կեանքն իրեւ բաժակ լի թաթաղուն ,
Ու բարձրանայ երկրէս արիւնն յերկնակամարն ,
Կեցցէ՛ ամառն :

ԱՌՄԱՆ ՍԻՆՎԵՍԴԻ

Ք Ա Ղ Ք Ի Ն Ժ Ա Մ Ա Ց Ո Յ Յ Ը

Կեանքի տենդոտ պայքարին ամանակն է՝ այն՝
քաղքին ժամացոյցը , որ իր խոշոր սլաքներով աշտա-
րակին բարձունքէն կը մկրատէ միջոցը , ժամանակին
անհետ արշաւը ոլորակելով հոն յաւէտ , նոյնքան ան-
տարբեր , վա՛րը , իր ոտքին տակ , իր պատուանդանին
շուրջը , թզուկ մահկանացուներու հսկայ եռուզեռու-
մին , որ՝ քան այս վերջինները անգիտակ ու անփոյթ
յաւիտենին այն մասունքներուն՝ որ կը միռնին ժամա-
ցոյցին սուր սլաքներուն տակ , յաւերժութեան իւրա-
քանչիւր հիւլէին՝ զոր կեանք կ'անուանեն : Վե՛րը , կա-
պոյտ աշխարհին մէջ Արեւը կը ծնի , կը ժպտի , կուլայ

ու կը մեռնի նորէն ու նորէն, գիշերուան դիցուհւոյն աչքերը կը կածկլտան ու կը կուրնան շարունակ, երկրիս արբանեակը իր հիւժարտաւորի կեանքը կը քաշքշէ միջոցին մէջ ու ճեղղութեան վրան՝ արգահատելի համակերպութեամբ մը, Եւքսինեան Պոնտոսի այլքները դիւային տենդով մը կը կատողին, կը պոռան, կը կըռուին ու կը վիշուին. ժպիտ ու արցունք, երգ ու հառաչ կ'ըմբռնան մարդիկ: Ժամացոյցը միայն, միշտ նոյն, միշտ անփոյթ, կը շարունակէ իր գործը անագորոյն յամպուութեամբ մը, ճակատագրական մղումով մը կարծես:

Ի զո՛ւր պիտի ճգնէի լուծել գաղտնիքը անոր վհուկ արուեստին, ուսուցմասիրել թրթռումները անոր մոգական քնարին, մինչդեռ անոնց նրբին ու խուլ արձագանգը իմ իսկ էութեանս մէջ կը դտնեմ յաճախ: Չեզաւ երբեք օր մը՝ յորում միեւնոյն անայլայլ զգացումներով վերաբերուէի դէպ ի անոր, չկրցայ երբեք ըմբռնել թէ ինչո՞ւ այնքան քմածին ու այլազան խաղերով կը զարնէ այն, հակառակ իղձերուս ու զգացումներուս, որոնց հոգեբանական խորունկ իմաստասիրութեամբ մը կարծես գիտակ է արդէն: «Դադրէ՛, մի՛ զարներ» կը պոռամ իրեն զայրագին, եւ ուրիշ անգամ, երբ նա լուռ է արդէն, կը մեղադրեմ անոր դանդաղութիւնը, յապաղումը զարկին: Երբ գիշերը աստեղազարդ կամարը կը դիտեմ մենիկ, լուսնին հրապոյրներով ու աստղերուն հմայքովն արբչիւ, եւ անուշ պատրանքը կը զգամ երանութեան, ու հրճուանքի ելեկտրականութեան հոսիլը հոգիիս նուրբ երակներուն մէջ, վաղվազ կ'ընթանան աշտարակ-ժամացոյցին զան-

դակին կոչու թնդիւնները . երբ կրթական յարկին տակ , պատանեակ ունկնդրներուս խմբակէն բազորուած , կը խօսիմ , նա կը փութայ իր խուռ թնդիւններով վերջակերտել դասախօսութիւնս , որուն մէջ կը կարծեմ լսել իր յանկերգը . «Վայրկեանը՝ յորում կը խօսիս , արդէն հեռի է քենէ» :

Ու երբ կը սպասեմ կամ կը յուսամ . ան , շատ յամր ու գլխովին համր է այն , յոգնե՛ր թուլցեր են սլաքները , ու չեն շարժեր , չեն զարներ այն ժամը , որ սպասումի նպատակը կը կազմէ :

* * *

Ինծի անանկ կուգայ որ անոր շեշտերը խորհրդաւոր բաներ մը կը մրթմրթան , ու անոր երգերը իմաստասիրական լայն ու խոր հայեցողութիւններ կը մեկնեն յածխա : Բովանդակ տիեզերքին կեանքը կը նշուի անոնցմով . — Մեր երկրագունտին համար , անոր մէջ մի զարկը՝ աւետիս մը , ազդ մը ու դամբանական եղերգ մըն է միանգամայն , արեւուն պէս՝ որ միեւնոյն ատեն հոս ծիրանի ծովուն ծիծաղախիտ ծուփ ծուփ ծոցէն ծնող խարտեաչ պատանեկիկն է քեզի համար , հոն , երկինքի գէնիթէն կրակ թափող միջօրեայ գունդն է վարդավառ , և անդին՝ իր ոսկի գիսակները կապոյտ ալեակներուն մէջ լուսացող դիցանոյնն է մայրամուտ : Սա խեղճ վարձկանին համար հանգստի ու վարձատրութեան ժամն է զոր կը հնչէ ան , ասոր որ շփոթ հապճեպով մը կը ջանայ որոշեալ կէտին հասնիլ ճիշդ ժամուն՝ յուսախարութեան առիթ մը , ու մէկ ուրիշին համար մահուան փողին ձայնն է գուցէ : Ու այս ամէնէն՝ մենք , պատրանքի զաւակներ , կը կարծենք հասկնալ եւեթ թէ ժամանակը կ'անցնի...

Ժամանակը կ'անցնի՞ր քե մենք ենք որ կ'անցնինք...:

Ու հարիւր տարի վերջը, երբ ա՛լ այսօրուան մարդիկը չկան, նա միեւնոյն խաղը պիտի խաղայ վաղուան մարդերուն, որոնք նոյն զարմանքն ու զայրոյթը պիտի ուղերձեն ժամանակի այդ կուռքին: Ու ամէն բան պիտի անցնի թերեւս, երկինքն ու երկիրը, մարդն ու իր անունը, յիշատակն ու տառապանքն իսկ, ամէն բան. բայց պիտի մնան ժամանակն ու միջոցը, տարածութիւնն ու անեղութեան ահաւոր երկրորդութիւնը, անհունը իր կրկին հանգամանքներով՝ զորս ըմբռնելու ձգտումներուն մէջ արդէն պարտուած կը զգամ միաքս:

Սուրհանդակ

ՅՈՎՄԱՍ ԱԷԼՄԵԱՆ [*)

Ա Շ Ո Ւ Ն

Մաղկին տեղ գայ պրտուղ,
Ամառուան տեղ աշուն.
Բազմարդիւն եղանակ,
Խա՛յծ պրտողոց, քեզ ողջոյն:
Տե՛ս անտառն իր ամէն
Կատարէ խոստումն արդ,
Եւ դեղնած ոստերէն

[*] Մեր ուսուցչական մարմնոյ կարեւոր անդամներէն մին է Թովմատ Աճէմեան, որ իբր վեց տարի առաջ Սամսոնի Ազգ. վարժարանին տնօրինութիւնը վարեց եւ այդ առթիւ գրած է վերոգրեալն:

Տեղայ գանձ յորդառատ :
Կաղիններն են լեցուն
Եւ հասած խոզկաղինն
Ու միրգերն փեկոնի
Թունդ ի թունդ կը թափին :
Բայց անտառք մերկանան
Իրենց զարդն , ու ի թըփիկ
Կարճառօտ երգէ երգ
Կարմրալանջ թափառիկ :

ԱՆՏՐԷ ԹԷՕՐԻԷ

ԱՍՏԱՏՐԵՆԻ ԲԱՌՆԵՐ. — Խայծ, հասուննալն: — Փեկոն, վայրի
ծառ մը (գայլն աղանք) :

ԾԱՂԻԿՆԵՐ, ԿԱՐՄԻՐ ԾԱՂԻԿՆԵՐ

(ՀԷՒԵՄՔ)

Սա անազին բարձրութենէն վա՛ր, ուրկէ անցնող
մարդը կրիայի մը շարժող խեցիին կը նմանի ու պարապ
անդունդ մը իր լայն երախը բացած՝ կարծես կը յօ-
րանջէ, այս հսկայ ապառաժներուն տակէն գետն է որ
վար կուգայ, ալիքները տափակ, մաշած քարերուն կը
դարնեն խուլ շառաչմամբ, փրփուրներ, ճերմակ պղ-
պշակներ ցատկեցնելով. անքնակ խոպան բնութիւնը
իր աւանդական հողով ու քարով նոյնը մնացեր է.
ասդին անդին օձի շապիկներ թափթփած են եւ օտարէ
երկայն թելեր կ'երերան մեծ պարապէն դարվար. վա՛-
րը, գետը տոնյն, մառախլապատ, իր տիտան օձի հա-

սակով պառկած կ'երթայ երկա՛յն, գլուխ կուտայ հորիզոնին վրայ ու կը ծռի կը կորսուի. բարձրէն անցնող թռչունները փետուրներ վար կը ձգեն որ դարձադարձիկ, ոլորժուն պտոյտներով վար կ'իջնեն, կամ քարի կտոր մը յանկարծ մողէզի մը վաղքէն փրթելով վար կը վազէ դէպի գետը, վարերը, խորունկը թնդացնելով : Դէմը, հորիզոնին վրայ լեռներ կան խիտ անտառներով ծածկուած որոնց թաւ կանանչը հոծ ստուերներու հետ կը խառնուի ու կիսատ մթու՛թիւն մը կուտայ, եւ այդ ծառերուն մէջ պահոււտած հիւղակները ձերմակ երդիքներնին կը ցուցնեն ասդին անդին կիսով թաւուտի մէջ թաթխուած : Այս պակուցիկ բարձրութենէն վար ուր մահուան անդունդը կոյր աչքով մը երկինքն ի վեր կը նայի եւ ուր արեւին լոյսը բեկբեկելով ծիրանիի բարակ շառաւիղներ կը ցանցընէ, ուր գետն իր անյատակ կոնակին վրայէն ալիքներ կը ձչէ... այս ապառաժներու բարձրութենէն մարդ մը ինքզինքը վար նետած է :

Բ .

Երեք օր էր որ կորսուեր էր. զաւակներն ու կինը յուսահատ փնտռտուքով ամէն տեղ, ամէնէն անսպասելի ու ամենէն ծածուկ տեղերը փնտռեցին ու չգտան. գիշերը իր անկողինին մէջէն ա՛յնչափ կամացուկ, ոտքերուն ծայրերը կոխելով, գացած էր որ ո՛չ զաւակները եւ ո՛չ իսկ կինը կրցած էին գիտնալ. խենթեցե՛ր էր արդեօք : Տարօրինակ, անհասկնալի հով մը առած տարած էր անի : Չգտան. վերջին ապաւէնի մը յուսով, յուսահատի համակերպութեամբ ուզեցին ապառաժներուն մէջ փնտռել որոնց վրայ աղաւնիին ոտքը հազիւ կը կայնի եւ մարդը գործ չունի արդէն :

Մայրը սպասեց ու երկու պզտիկները փնտռելու ելան: Սոսկո՛ւմ, ցից քարի մը ծայրը, ոտքերը դատարկութենէն կախ, ուռած աչքերով մարդ մը նստած անդունդն ի վար կը դիտէ. քստմնելի վտանգին գիտակցութիւնը զինքը չի խռովեր, վայրի բաղերուն թռիչքը կը դիտէ որոնք կը թռին, հազիւ երեւցող սպիտակ գնդակներ կ'ըլլան ու կ'աներեւութանան. գետին երկայնքը, հոս հոն կանանչ մարդահասակ եղէգները կը տատանին լւին ու անարկու հրաւէրի մը պէս. զինքը կը կանչեն արդեօք, կը նայի, միշտ անթարթ վարը կը նայի, ու կը կարծես չի լսեր աղերսող ձայնները իր զակըններուն, որ հեռուն կեցած, զարհուրած դիմագծերով, ձեռքով զինքը կը կանչեն: Անդունդն արդեօք իր թո՛ւլքն ունեցաւ, թէ իր գրկին մէջ քնացող անարկու հանդարտութիւնը ցուցուց որու գլուխ դնողը յաւիտեան կը քնանայ անհունութեան քունը քայելով, ուր ա'լ մարդ պիտի չիգայ արթնցնելու իր պառկած տեղէն, եւ ուր ա'լ աշխարհի հովերը պիտի չփչեն իր սրտէն դարովար աշնան տխուր կսկիծներ գալարել տալով. գետը մեղմ օրօրներ պիտի ըսէ իր ալեակներուն բերնովը ու կանանչ գորտնբուրդները հանդարտ տատանումներով ներդաշնակութիւն մըն ալ անոնք պիտի ըլլան ու երգեր պիտի ըսեն, մահուան անո՛ւչ երգեր: Յաւերն ալ իր հետ մէկտեղ աչք պիտի խփեն:

Գ.

Ի՛նչ թնդիւն է աս որ վարէն կուգայ խո՛ւլ ու խորունկ՝ քարայրէ մը եկող, ջաղացքի ջուրերուն հանած աղմուկին նման զոր ժայռերը հանդիսաւոր ու վսեմ ձայնով մը կ'եղանակաւորեն. անա՛ լայն ու տարածուն

առատանում մը տեղի կ'ունենայ ջուրերուն մէջ, գետին ճողփիւնը կը թնդայ գինովի դանդաչիւնով ու քարերուն, ժայռերուն կը զարնուի, որինք, վայրի բազեր արդեօք ինչու վարը ահաբեկ, արագ արագ ճախրանքով ելեւէջ կ'ընեն ու խռոված վեր կը թռին ճչելով, բայց գետը նորէն իր հանդարտ վէտովէտումներուն կծիկը կը քակէ ու դիմացի կանանչ կաղնիներուն մէջէն կը սողայ, քնանալ կ'երթայ անտառն ի վար, լեռներն ի վար:

Հեռուն ծառերը նորէն լռին իրենց տեղը անչարժ կը սպասեն ու հողէ խրճիթներն այդ ստուերներուն տակ մենաւոր, անխռով երազանքի մը երանութեան մէջ կը կենան կը կենան, ու արեւը անոնց ճերմակ հողէ պատերն ու տանիքը կը փայլեցնէ, մինչդեռ գամբռ մը, իբրեւ թափառական մենակեաց, այդ վայրերուն մէջ կը հաջէ խռպոտ հաջիւնով, իր ձայնը սաղարթախիտ ծառերէն ներս հնչեցնելով:

Ո՛ւր գնաց յանդուգն մարդը որ քիչ մը առաջ քարին վրայ նստած, ոտքերը անհունութենէ մը դարվար կը կախէր՝ հսկայական պարապը ծաղրելով, խեղճ մըն էր արդեօք թէ քարերուն մէջ ապրող ճին մը չէ՛. ահա զոյգ մը որբեր կաքաւի ձագերու պէս որ մինակ են մնացեր քարերուն վրայ:

Ճճ՛, ճճ՛, ծղրիթները իրենց երգը կ'երգեն, օդին մէջ վայրի թռչուններն սո՛ւր սո՛ւր ճիչեր կը հանեն: Հուտա երկու պղտիկներ կուլան, դառնապէս կուլան ու անցնող բազէին, փչող թեթեւ հովին հարցումներ կ'ընեն, վար գացողը ալ չի՞ դառնար:

— Ըսէ՛ք, ո՛վ քարեր, հայրերնիս ո՛ւր գնաց, հո՛ս, քիչ մը առաջ քարին վրայ նստեր էր, զինքը կը տեսնայինք որ վար կը նայէր, ո՛վ կանչեց վարէն

դինքը . դուք չի՞ տեսաք, պղտի՛կ ծղօտներ, որ իրենքովը կամաց մը կը շարժէիք, ձեզի բան մը չըսա՛ւ մեզի ըսելու, բան մը չապսպրե՛ց :

Թառող թռչունը թռելու պահուն փետուրները կը հաւքէ, գլուխը քիչ մը առաջ կը ծռէ, թեւերը կիսատ մը վար կը կախէ ու վերջին թափով մը թեւ կուտայ ու կը սլանայ :

Կաղնայի գօսացած ցօղունները շարժեցան իրենց տեղը՝ ծռելով ու շտկելով անդադար, ու պղտիկները իրենց հարցումին գաղտնի պատասխանը հասկցան գուցէ այդ թեթեւ դողդղացումները . իրարու պլլուեցան ... վարը հայրիկը փնտռել կ'երթային :

Արեւը այդ քարերը նորէն կը լուսաւորէ մաքուր, աղուոր ճառագայթներով, իր վճիտ պայծառութիւնը նորէն կ'ողողէ առատ լոյսի հեղեղով այդ վայրերը՝ որոնք դժբաղդ հօր մը ու մանուկներու կառափնատը եղան, ու վայրի թթուկիչներու, քարէ-բանջարներու քով հիմայ կարմիր ծաղիկներ կը բուսնին, կարմիր՝ արիւնի գոյն, որոնք սիւքի մը թեթեւ շունչովը կը դողդղան եւ շուքերու մէջ, քարերու տակ կ'աճին, վախկո՛տ, գլխիկո՛ր՝ որբերու պէս :

Այդ վիճը հիմայ մահուան անդունդն է որ սարսուռ կը պտըտցնէ ճամբորդին երակներէն ներս, ուր նոյն իսկ ուլերը կը վախնան կճղակ դնել ու արածիլ անոնց վրայ . մինակ երկայն շարոց հարսնեւոր մըջլիններ՝ սեւ կամ կարմիր գիծեր կ'երկնցնեն՝ հեւքոտ ելեւէջով իջնելով ու ելնելով անդադար՝ որոնք վարը ո՛վ գիտէ ո՛ւր բոյն ծակած են : Ոչ ոք կը մօտենայ այդ տեղերուն : Գիշերներուն լուսնկան կ'ելլէ միայնակ՝ լռի՛ն ու տխուր, կուգայ իր խուզարկու նայուածքով կ'անցնի այդ տեղերէն, լուսաւորելով հիւանդ լոյսով :

մը նոյն վայրի քարերը, որոնք ա՛լ աւելի խռովալի կը դառնան կէս լոյս թեւատարած ստուերներու տակ. վարէն գետը կ'անցնի խշրտալով՝ մէկ քանի արծաթի շողերէ փալփլո՛ւն, օձի լեզուովը կը խածնէ իր ալիքնեքովը վար եկած քարերն ու ափունքը ծլած ջրի մամուռները, եւ ահանջ կուտայ գորտերուն բիւրաւոր կրկուռքներուն որ կը պոռան կը պոռան մութին մէջ, գետը, մոռցած թէ իր աւազները խաւ շարեցին դըժբաղդ հօր ու զաւակներու դիակներուն վրայ եւ հեռուները քշեցին: Ու անդունդը բելիար խափշիկ կնոջ մը սեւ ուրուականովը՝ անգիտակ թէ մոլորեցուց ու կուլ տուաւ մարդիկ, իր պչրոտ շրթունքներով կարծես կը ժպտի դեռ լուսնկային, որ վերը մաքուր կապոյտին մէջէն իրեն կը նայի:

* * *

Լ Ճ Ա Կ

Ինչո՞ւ ապշած ես, լըճա՛կ,
Ու չեն խայտար քու ալեակք,
Միթէ հայլոյդ մէջ անձկաւ
Գեղուհի՞ մը նայեցաւ:

Եւ կամ միթէ կը զմայլո՞ւն
Ալեակքդ երկնի կապոյտին,
Եւ այն ամպոց լուսափթիթ
Որք նմանին փրփուրիդ:

Մեկամաղձոտ լճա՛կ իմ,
Գեղ հետ ըլլանք մըտերիմ,

Սիրեմ քեզի պէս ես ալ
Գրաւիլ, լռել ու խոկալ :

Ո՛րքան ունիս դու ալի՛
Ճակատս այնքան խոկ ունի,
Ո՛րքան ունիս դու փրփուր՝
Սիրաս այնքան խոց ունի բիւր :

Այլ եթէ գողդ ալ թափին
Բոյլքն աստեղաց երկնքին,
Նրմանիլ չե՛ս կրնար դուն
Հողւոյս՝ որ է բոց անհուն :

Հող լուսաւորք չեն մեռնիր,
Ծաղիկներն հող չ'են թոռմիր :
Ամպերը չեն թրջեր հող,
Երբ խաղաղ էք դու եւ օդ :

Լըճա՛կ, դու ես թագունիս,
Ձի թ՛հովէ մ'ալ խորչոմիս,
Դարձեալ խորքիդ մէջ խրոտվ
Ձիս կը պահես դողդղալով :

Շատերը զիս մերժեցին :
«Քընար մ'ունի սոսկ» ըսին.
Մին՝ «Դողդոջ է, գոյն չունի», —
Միւսն ալ ըսաւ. — «Կը մեռնի» :

Ոչ ոք ըսաւ. — «Հէ՛ք արդայ,
Արդեօք ինչո՞ւ կը մըխայ,
Թեւեւս ըլլայ գեղանի,
Թէ որ սիրեմ, չը մեռնի» :

Ոչ ոք ըսաւ. «Սա արդիւն
Պատուենք սիրտը արրամագին,
Նայինք ինչե՛ր գրուած կան...»
— Հոն հրդեհ կայ, ո՛չ մատեան:

Հոն կայ մոխիր... յիշատակ...
Ալեակքդ յուզուի՛ն թող, լըճա՛կ,
Զի քու խորքիդ մէջ անձկաւ
Յուսահատ մը նայեցաւ...:

Պ. ԴՌԻԲԱՆ

ԱՆԻՄԵԱԼ ԿՐՊԱԿԸ

Զարհակը, որ զուարթութեամբ ամէն ժամ կը թըն-
դար, կը լռէ հիմայ:

Լռին եւ մթին սենեակին մէջ մայրը առանձին է.
ձեռքերը իր ծունկերուն վրայ միացուցած, իր դէմքը
կ'արտայայտէ անհանդստութիւն եւ ասուպանք:

Ինչո՞ւ ուրեմն այնքան տխուր է: Ի՞նչ է այն ա-
ղօթքը՝ որ իր դողդոջուն շրթներէն դուրս կ'ելլէ:
Միթէ սիրելագոյն զաւա՛կ մը կորսնցուցած է, որուն
դարձին ի գո՛ւր կ'սպասէ:

Ոչ, իր պզտիկ Աննան այն գիշեր դպրոցէն դար-
ձած է աղէկ նիշերով լեցուն իր տետրակովը: Ա՛հ, ո՛ր-
չափ գորովանօք սեղմեց մայրը զանի իր սրտին վրայ:
Բայց նա կուլար զանի գրկելու ատեն:

«Հայրդ առուն չեկաւ, ըսաւ անոր: Անշուշտ դար-
ձեալ գինեառունն է: Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ դժբախտու-

թիւն : Գնա՛, տղա՛ս, գնա՛, փնտռէ՛ զայն : Դուն շատ հեզիկ պիտի խօսիս, որպէս զի զանի մեր տունը բերես» :

Եւ պզտիկ աղջիկը գնաց այն անիծեալ կրպակը՝ որ իրենցմէ կը խլէ իրենց երջանկութիւնը :

Հայրը նստած է դալարազարդ հովանոցին տակ, անառակութեան ընկերի մը հետ : Նա երկչոտ կը մօտենայ .

« Հա՛յրիկ, ճաշը պատրաստ է, եւ մայրիկը մեզի կը սպասէ :

— Առանց ինծի կերէ՛ք, տմարդութեամբ կը պատասխանէ չար հայրը :

— Եկո՛ւր, սիրելի՛ հայրիկս, որպէս զի մայրիկս չի լայ :

Եւ թշուառը կը սկսի հայհոյել . կ'ուզէ զանի ետ զրկել :

Պզտիկը այն տտեն շատ արցունք կը թափէ : Այս անգամ հօրը սիրտը կը գորովի : Ոտքի կ'ելնէ առանց բան մը ըսելու, կը բռնէ անոր ձեռքէն, որ իրեն կը կարկառէ եւ դողդալով փողոցին մէջ անոր ետեւէն կ'երթայ : Ամօթալից, կը դառնայ ընտանեկան սենեակը, յետոյ իրեսը դարձնելով իբր թէ կը վախնար իր կիներ դէմը տեսնելէ, կ'ուզուի դէպի անկողինը ուր կը նստուի բոլորովին հագուած :

Սեղճ կիներ, այն գիշեր եւս, դժուարաւ պիտի քնանայ, նոյն տխուր աղօթքով եւ նոյն յուսով, մինչդեռ պզտիկը պիտի տեսնէ գէշ երազի մը մէջ այն անիծեալ կրպակը որ կը լացնէ մայրերը եւ զաւակները :

Ս Ե Ր

(ԵՐԳ)

Երբ անըստուեր
Ձինջ երկինքն ի վեր
Մեր նայուածքն անմոլոր
Կը յածին բոլոր,
Մեր սիրան ըզքեզ կ'որոնէ անձկագին,
Ո՛վ սէր, արեւ մեր կեանքին:

Չերդ ծաղիկ, մարգ արօտ
Շողի, ցօղի ծարաւի.
Մենք ալ միշտ ենք կարօտ
Անուշ գուլի ու գորովի,
Մեր հոգւոյն մէջ, դու, սէ՛ր, քաղցր աղբիւր
Հեշտութիւններ հեղուս բիւր,
Անմահ ընծայ
Քեզմով աշխարհ ցնծայ:

Մէկտեղ սիրուն
Թռչնոց բոյներուն
Որոնց տաս ներդաշնակ
Շեշտ ու եղանակ:
Առաւօտուն, զեփիւռին սոյն աղու
Մօրկան օրօր, ժրպիտ տըղու .
Հեզիկ մրմունջն առուակին
Գարնան վարդեր որ ծաղկին
Շիկնոտ կոյսեր
Քեզ կ'երգեն, սէր,
Ո՛վ սէր, արեւ մեր կեանքին:

ԱՂԵՔՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԱՐԱԳԻԼՆԵՐՈՒ ԲՈՅՆԸ

(Հեֆեսոս)

Այրի՛ ծերցած մօր մը ձեռքին տակ կ'ապրէր Ջրմիկ , երես առած աղու մը բոլոր անպատկառութիւնով : Իր տարեկից տղաքներէն , տարբերութիւնը զոր ունէր , սա էր որ մէկ հատիկն էր իր տունին , որուն բնակչութիւնը ծառաներէ կազմուած էր մանաւանդ : Ամբողջ գեղին մէջ մեծէն մինչեւ պղտիկը , ծուռ չէին կրնար նայիլ Ջրմիկին , զոր ամէն չարածճիւղութիւնը ընելու հրահանգած էր մօրը ծայրայեղ ներողամտութիւնը : Կը խածնէր , կը կամբէր իր տարեկիցները . կը հայհոյէր , կը թքնէր իրմէ տարեցներուն ու ընտանի անասուններուն գլխուն ամէն փորձանք կը հասցնէր : Օր մը կարծես տաղտկացած իր կեանքին հրապոյրներէն եւ ուրիշները անարգելու վայելքէն՝ նոր սատանութիւնով մը խորհեցաւ վերցնել արագիլի բոյնին հաւկիթներէն մէկը եւ անոր տեղ դնել հնդկահաւի հաւկիթ մը , երբ մայր-արագիլը դաշտ ելած էր , բազմաթիւ հարեւաններու հետ իր կափկափը երաժշտելու : Քանի մը օրեր զգալի փոփոխութիւն մը բնաւ չտեսնուեցաւ բոյնին մէջ , որ՝ խոշոր ցախերով հիւսուած անխնամ ու ցրքուն՝ տան կտուրին մէկ ծայրը կը բռնէր : Ջրմիկ՛ , կը նեղսրտէր , տեսնելով որ իր քմահաճ վարպետութիւնը ընաւ տարբերութիւն մը չէր ստեղծած խեղճ թռչունի վարմունքին մէջ : Կէս մը բարկութենէն ու մասամբ գատարկապորտի տաղտուկէն ձանձրացած . ստէպ ստէպ կ'ելլէր տանիքը , ծաղրելու միամտութիւնը թխտող արագիլին , որ հանգիստ նստած իր հաւկիթներուն վրայ ու կառցը կը մխէր բոյնին ցախերուն

մէջ, իր թխսօր շիկնումը պարտըկելու բնազդումով Եւն ատեն, հայր արագիւ, սովորականին պէս կուգար կը նստէր, իր երկար ու չոր ոտներուն վրայ, ու թխսող ընկերին վրայ կը քթուէր յղութեան այն օրերուն, երբ այլ եւս սէրը տաքուկ առագաստը հիւսած էր նոյն տարւոյ համար :

Բոյնին վրայ թխսող արագիւը, իր փորին տակ զգաց ձագուկներուն շարժկատուկը : Գեղին մէջ ոգեւորութեան նոր եռուզեռը երգի փոխարկած էր կեանքը բոլոր արագիւներուն, որոնց անհանդարտ ու զուարթ երթեւեկը, կենդանութեան ամէնէն ոգեւորող հմայքը տուած էր այդ մոռցուած անկիւններուն, երբ խեղճ զոյգ մը արագիւները տակաւին չէին կրցած զգալ թէ այգքան ինամքով արդիւնքի բերուած ձագերէն մէկը խորթ արիւնի կը պատկանէր :

Իրականութիւնը շուտով քստմնեցուց զիրենք :

Հայր ու մայր արագիւ, այդ իրականութենէն սարսափած, շուարտտ նայուածքով նայեցան խորթ ձագուն վրայ, որ իրենց միսէն ու ոսկրէն, ձեւէն ու կերպարանքէն բան մը չունէր իրեն հետ : Մայրայեղ անհանգստութեամբ մը թռան, գացին, եկան բոյնին շուրջը թեւածելով և շիկնոտ պատկառանքով նայելով, շուրջի իրադարձութենէն բացարձակապէս անտեղեակ այգանհարազատ ձագուկին վրայ : Հայր արագիւ իր կնոջ հաւատարմութեան վրայ կասկածներ ունեցողի մը բովանդակ գիտակցութիւնով, թռաւ բոյնէ բոյն, ու մէկիկ մէկիկ իր բոյնին շուրջը ժողվեց գեղին բոլոր արագիւները, անոնցմէ բան մը հասկընալու համար : Համացեղ թռչուններու մէջ այդ խորթ ձագուկին տարօրինակութենէն ծնած վշտոտ սարսափէն, այն օրը չկափկափեցին գեղին արագիւները : Մայր արագիւը

իր դրացիներու ներկայութեան նախատինքի պէս բան մը հագած ցոյց կուտար իր վրան, երբ ընկերը բացաւ իր լայն թեւերը, ոտքերը դէպ ի ետեւ երկնցուցած պտուտքեցաւ օդին մէջ, կատարելու համար ճամբորդութիւն մը, որուն գաղտնիքին ոչ ոք պիտի կրնար թափանցել այն ատեն: Զըմիկ կը տեսնէր այս ամէնը եւ ուրախութեամբ հաւաքեց գեղին տղաքը, իր խաղցած մէկ խաղին արդիւնքը ցուցնելու անոնց:

Օր մը վերջ դարձաւ ճամբորդը:

Ճերմակ ամպի պէս բան մը կ'երկննար իր ետեւէն, Դաշտի տղաքը դէպ ի գիւղ խոյս տուին՝ փոթորկի մը երկիրդէն սասանած: Վայրկեան մը վերջ, անհամար արագիւններ իջան, դալարիքին վրայ հանդիսաւոր վայրկեանի մը սպասողի պէս մտածկոտ: Հայր արագիւրը տեղ մը դադար չառաւ բնաւ, թուաւ շիտակ բոյնը, եւ անկէ խորթ ձագուկը փոխադրեց այն շրջանակին մէջ՝ զոր հիւր արագիւնները շինած էին եւ ուր բերուած էր արդէն թխամայր արագիւր:

Յանկարծ երկար ու վայրահակ վզերնին դէպ ի վեր ցցուած, իր վրայ գալարուող օձի մը շարժումին պէս ոլորուն շարժումով, արագիւնները ինկան խորթ ձագուկին վրայ միասնական կափկափումով, եւ յետոյ, յարձակեցան դէպ ի թխամայրը: Երկու անկենդան մարմիններ կային մարգին վրայ, դեռ պահ մը առաջ կեանք ծծող երկու էակներէն, որոց վրայ պատուհաս մը իջած էր, կասկածուած կամ սխալ կերպով երեւակայուած ամուսնական անհաւատարմութեան մը երեսէն: Զըմիկ անգամ այդ տեսարանին առջեւ զգաց իր մորթին տակ ցուրտ սարսուռի մը խլրտիւր գեղացիներուն հետ:

Այդ պատուհասի օրէն, բոյնին հաւկիթը գողցող

տղուն հետ քաղեց խզճի խայթին ծանրութիւնը, ինչպէս սապատը կը քալէ կուղ մարդուն կռնակով, և այդ խայթին հնչումը երկար տարիներ ապրեցաւ իր մէջ, թարմ ու տաք յիշատակովը այն օրուան, ուր արագիւններուն խտութիւնը դողացուցած էր զինքը։ Բայց ալ ժամանակը անցած էր զըջումի։ Գեղական բոլոր գուարճութիւններուն մէջ, զորս դաշտերուն գիրկը կը տօնախմբէին գեղին մանչերը, Ջըմիկ փորձելով մոռնալ անցեալին յիշատակները, ուժո՛վ շատ ուժով կը նետէր ձեռքի մկունդը այն ծառի կոճղերուն, որոնք իբր ֆիրախ կը ծառայէին մկնդխաղի նորավարժներուն համար։ Խաղին ամենէն տաք ու ոգեւորեալ վայրկեաններէն մէկուն, Ջըմիկ նեղուած իր ընկերներուն նշանառութեան անվրիպութենէն, ձեռքին ծանր մէկ մկունդը ճօճեց օդին մէջ և այնքան ուժով նետեց զայն որ մարմինը կառչած զգաց անոր վրայ, ու նոյն թափով գետինը փռուեցաւ դալարոտ մարգի մը մէջ, հո՛ն՝ ուր արագիւններու վրիժառութիւնը կատարուած էր։ Խոշոր ծիծաղ մը փրթաւ ամենուն բերնէն, մէկը այն ծաղրանքի ծիծաղներէն զորս տղաք դուրս կ'պռտկան մրցութեան հանդէսներու մէջ, ուրիշին անկարողութեանը վրայ։ Ջըմիկ տեղէն չշարժեցաւ բնաւ հակառակ ընկերներուն կողորդալի խնդուած քին որ ամբողջ մարգը կ'արձագանգէր արագիւններու հինօրեայ կափկափին չափ սուր որոտումով։ Ընկերներէն մէկը՝ վերջապէս փորձութիւնը ունեցաւ գրկելու Ջըմիկի մարմինը ցուրտ, որուն դէմքին վրայ արեան բիծեր կը տեսնուէին։ Սուր ու երկար կտուց մը մխուած էր աչքէն ներս, մինչև ուղեղին մէկ մասը, և վայրկեանական վաճով մը անչնչացուցած էր զանիկա։ Ծշդուեցաւ թէ անիրաւ կրքի մը կամ տղայական քմահաճոյքի մը երեսէն պատժուած թխամայր

արագիլինն էր այն կտուցը, որ տարիներէ ի վեր կը մնար հոն, մարգին մէջ հեղուսուած, որուն վրայ տարուէ տարի բնութեան ձեռքը, ծաղիկներու եւ դալար բոյսերու հիւսուածքով պսակներ կը ձեւացնէր: Այդ յանցանքին պատուհասը, հինցած ու անկենդան կտուցով մը վրիժառու, թողուց որ խեղճ մայրը քայքայէ իր բոյնը, անոր մնացորդներուն տակը ծխալու իր սուգին հետ: Անէձքի պէս բան մը՝ երկար ատեն ապրած հոն, այդ անբնակ երդիքին տակ, վերջապէս օր մը քայքայած էր զանի, անմազ անտօրուս լերկ գանկի պէս մնացորդ մը դուրս տալով անկէ, որուն վրայէն տարուէ տարի գեղին արագիլները կը սաւառնէին տրխորէն:

ՄՈՒՇԵՂ ՎԱՐԴ.

ՌԱՅԱՏՐԵԼԻ ՐԱՌԵՐ. — Թիրախ, նպատակ. — Հեղուսուած, զամուսն:

ԱՅՄԱՐԱՄԻՆ ՉԻՈՅՑԸ

Իջեւանին մէջ չը գտան տեղ մը բնաւ,
Ուստի Մարիամ՝ Յովսէփ գիշերն անցուցին
Իրենց ցուցուած խեղճ մըսուրքի մը բացին,
Ու հոն՝ Յիսուս իր կոյս Մայրէն էր որ ծնաւ:

Հաղիւ թէ ծնած՝ գիշերուան մէջ՝ մերձակայ
Հովիւներու՝ որ հըսկեն հօտը մօտէն՝
Լոյս հրեշտակներ մեծ խորհուրդը կ'աւետեն.
— Շատերն՝ երբ մութ էր գեռ՝ ելած են ճամբայ:

Կուգան՝ Տղեկին որուն չոր յարդ է խըշտին,
Ուր եզն ու էշը կը շընչեն մեղմօրէն,
Կուգան բերել գառն ու կաթ՝ մեղր ու ցորեն,
Համեստ գանձերն աշխատասէր աղքատին:

«Շատ աղքատ եմ, ըսաւ յետնողն միւսներէն,
Մէջքիս կապած սրբինգ մ'ունիմ առանձին,
Որով կ'երգեմ երբ իմ խաշներս կ'արածին,
Թէ Տղեկն հաճի՝ կըրնամ ձօնել երգ մ'իրեն:

Ակնարկեց մայրն իր քօղին տակ ժըպտելով...
Բայց յանկարծ ներս՝ մոգերն մըտան անխըտօր,
Մօտ Յիսուսին աղօթելու ծընրադիր,
Ասաղ մ'էր զանոնք առաջնորդողն ապահով:

Ոսկեճամուկ՝ կարմիր կապոյտ՝ երկնազոյն
Կապոյտ կարմիր իրենց ձորձերը ուսին
Կը շողշողան, ու ոտքն ինկած Յիսուսին,
Կ'ընծայեն զմուռս՝ ոսկի մանուկ-աստուծոյն:

Այդ վեհ գնացքէն՝ ամէն աչքեր կը խըտղան,
Այծարածն ալ շլացած կեցաւ մեկուսի.
«Հեռու մնացիր», ըսաւ Մայրիկն Յիսուսի,
Երգած ատենդ, բարի՛ մարդ, չե՛ս տեսներ Տղան»:

Յառաջ անցաւ տատամսելով, հանեց սրինգն,
Ու վեհերոտ՝ դայն շըրթունքին տարաւ մօտ,
Յետոյ անվախ փըչեց փողին նուրբն այն ծղօտ,
Իր հօտին հետ իբր թէ մինակ ըլլար ինքն:

Ամբոխին մէջ Տղուն միայն դէտ կենայ
Չուարթ աչքերով, ու կը շօրնչէ սաստկադին.

Հոն դրած իր սիրտն, իր բոլոր շունչն հագագին,
Աստղերու տակ իբր թէ մինակ ըլլար նա:

Հիացմամբ ամէնքը կ'ունկնդրեն անխռով .
Թագաւորներն գեղջուկ սրինգին կը դնեն ուշ,
Ինքն իսկ Յիսուս՝ իբր վերջացաւ երգն անուշ՝
Բացաւ թեւերն աստուածօրէն ժըպտելով:

Թարգմ. Ե. Ե. Դ.

JEAN AICARD

ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երբ կը մտնէ մարդ վարժարաններն՝ ուր պատանեակք՝ բուսոց ու կենդանեաց, աղգաց եւ աշխարհաց վրայ ճշգրտոյն ծանօթութիւններ ունին քան Հին աշխարհին ամենամեծ գիտուններն. կը մտնէ համալսարաններն՝ ուր յետին աշխատաւորին եւ առաջին դրամատէրին զաւակն, ընկեցիկն եւ մեծատունն, աշխարհականն եւ եկեղեցականն, այրն եւ կիինն՝ նոյն նստարանին վրայ բազմած եւ նոյն երկիւղածութեամբ շրջապատած են բեմական դասախօսն, իմացականութեան իշխանն՝ որ աննախանձ իր ունկնդրաց առջեւ կը պարզէ մարդկային մտաց զանձարանն, ի սկզբանէ աշխարհի համբարուած գիտութեան գումարն. կը մտնէ ճեմարաններն, իմաստասիրական գիտութեանց, դրական գիտութեանց, գեղատառից եւ գեղարուեստից եւ ընդհանուր դպրութեանց ճեմարաններն, ուր նոր վարդապետութիւնք եւ նոր յայտնութիւնք ի հանդէս կ'ածուին, — նոր լոյսեր՝ որ ընդհուպ համօրէն աշխարհքի

մէջ պիտի սփռուին, օրաթերթից, հանդիսից, դասա-
խօսութեանց ու մատենագրութեանց միջոցաւ, տարա-
ձեւով մտածողին ու հնարողին անուներն՝ ոյց արձան-
ներ պիտի կանգնէ մարդկութիւնն երախտագէտ, կը
մտնէ մատենադարաններն, ուր կը բովանդակին ինչ որ
տաղերգած ու գրած ու գտած են քերթողք եւ գի-
տունք եւ իմաստունք համայն ազգաց. կը մտնէ թան-
գարաններն, ուր նախնեաց արուեստն ու միջին դա-
րուց արուեստն ու նոր ժամանակաց արուեստն իրե-
րաց մօտ կը ներկայացուին, փոխադարձաբար ի վեր
հանելով այսպէս միմեանց արժէքն առաւել եւս. կը
մտնէ դատարաններն, արդարին դատն հոն անչաճա-
սիրաբար կը պաշտպանուի. կը մտնէ հիւանդանոցներն,
հոն ակներեւ կը փայլի մարդուս մարդասիրական ոգին.
կ'այցէ կը տեսնէ ծերանոցներն, անկեղանոցներն, ըն-
կեցիկ մանկանց տուններն, ու կիրակնօրեայ դպրա-
տուններն, ու խնայութեան դրամատուններն ու դիե-
ցատունն ու մահատունն, ընդհանուր ու մասնաւոր
արուեստահանդէսներն, առաքինութեան ու գիտու-
թեան մրցանակներն, աշխատաւորաց ընկերակցութիւն-
ներն ու բարեգործական ընկերութիւններն, ու դիւ-
րագնոյ վաճառատուններն, ու դիւրուսոյց դասատե-
տրներն, ու ժողովրդական դասուց լուսաւորութեան
ու դիւրակեցութեան համար ստեղծուած բոլոր այն
հաստատութիւններն, ոյց անունն իսկ անծանօթ էր
այն ժամանակաց մէջ՝ զոր հիւն բարի մարդիկ սովոր
են կոչել հին բարի ժամանակներ: Երբ մարդ աչօք կը
տեսնէ եւ ձեռօք կը շօշափէ բոլոր այն անուրանալի և
անհաշուելի յառաջդիմութիւններն՝ որք կատարուած
են նիւթական, իմացական ու բարոյական կարգին մէջ,
կը բուժուի մարդ այն յուեանութենէն, որով վարակ-

ուած էր վայրկեան մը առաջ՝ տեսնելով թէ գիտուններն իսկ մերթ անհամաձայն են միմեանց ընդ մէջ. կը բուժի մարդ իր յուսահատութենէն, ու կենաց հոգւով չափ կը յարի երբ կը մտածէ թէ քաղաքակրթութեան ընթացքին մէջ անխուսափելի են անհամաձայնութիւնք, եւ թէ կարծեաց ու շահուց տարբերութիւնն. — որ առերեւոյթ է, — քաղաքակրթութեան էական պայմանն իսկ է. երբ կը մտածէ թէ պայքարն, որ երբեք չվախճանիր մարդկութեան մէջ, անվախճան և յաւիտենական է նաև բնութեան մէջ, և թէ կեանքն՝ առանց պայքարի՝ պիտի ըլլար անտարակոյս կարի տաղտկալի, թէ կենաց պայքարին մէջ, ընկերային դասուց պայքարին մէջ, անհատն եւ հետեւաբար ընկերութիւնն ևս քան զեւս կը զօրանան նիւթապէս ու բարոյապէս. թէ սէրն այդ պայքարին մէջ կը փորձուի, կ'աճի, կը ծաւալի, թէ մարդասիրութիւն բառն ստեղծուեցաւ իննետասաներորդ դարուն մէջ, այս մրցման, այս պայքարման ամենամեծ դարուն մէջ: Եւ պայքարն ինչ ազնիւ հանգամանք մը ստացած է մեր իննեւտասներորդ վսեմագոյն դարուն մէջ: Ազգեր կը մարտնչէին երբեմն միմեանց դէմ ու դասեր միմեանց գէմ. այսօր բոլոր դասերն հանուր ընկերութեան զարգացման համար և բոլոր ազգերն հանուր մարդկութեան բարօրութեան ու փրկութեան համար կը մարտնչին:

Գրական եւ Թմաստասիր. Ծարժում Ե. ՏԷՄԻՃԻՊԱՇԵԱՆ

ՅԱԻՒՏԵՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Անմահութեան խնդիրը ամենէն կարեւոր խնդիրներէն մին եղած է միշտ և նորահասին առջեւ կ'ելլէ, երբ նոր կը մտնէ կեանքը և կ'ընդնշմարէ՝ անոր զաղանիքներն :

Յաւիտենական կեանքը անհատական ընտրութեան խնդիր է եւ թէ մասնաւոր ընթացք մը ունենալու ենք զայն մերն ընելու համար : Յաւիտենական կեանք խօսքով ըսել չուզուիր բան մը որ կը վերաբերի միայն ապագային : Քրիստոս շնորհայացներ երկնային կեանքը իբրեւ բողոքովին տարբեր բան մը անոր յաջորդող կեանքէն : Որոշ խօսքերով կ'ըսէ թէ յաւիտենական կեանքը կը սկսի հոս, մարդկային սրտին մէջ և թէ, առանց անոր վրայ տեղեկութիւն ունենալու մեռնողը՝ չկրնար յանկարծ փոխուելով մտնել անոր մէջ : Մեր ձեռքն է ընտրել յաւիտենական կեանքը : Այն բանին մէջ կը զարգանանք, որուն կուտանք մեր ուշն ու ջանքերը : Երկաթագործը շարունակ կ'աշխատցնէ իր մկանները և հետեւանքը սա կ'ըլլայ որ կը զարգանայ Ֆիզիքական ուժի մէջ : Այսպէս է նաեւ ամէն զարգացման համար, կրնանք ստանալ մտաւորական կեանք՝ կարդալով եւ ուսանելով, և կրնանք ստանալ յաւիտենական կեանք՝ բարի գործերու մէջ համբերութեամբ յարատեւելով : Մեր ձեռքն է որոշել այն աշխարհն՝ որուն մէջ պիտի ապրինք : Այն մարդն որ իր կենաց նպատակ ըրած է ստակ գիղել՝ պիտի ապրի ստակի աշխարհի մը մէջ, եւ անձնուրացութեան եւ սիրոյ կենաց երանութեանց վրայ քան չպիտի գիտնայ : Այն կինն՝ որ սնափառ կեանքի

մը կը փափաքի, այդ կեանքին մէջ պիտի զարգանայ : Քիչ քիչ պիտի կորսնցնէ ամէն լրջութիւն, անկեղծութիւն, եւ չնչին հաճոյքներ առաջին տեղը պիտի բռնեն իր սրտին մէջ : Եթէ մէկը չկրնար ըմբռնել ինչ որ բարձր է եւ ազնիւ եւ ճշմարիտ, պատճառն այն է որ չէ մշակած իր հոգւոյն բոլոր կարողութիւնները :

Իերմանական առակ մը կ'ըսէ թէ երկու մարդ մեռան ու երկնից ճամբան բռնեցին . մին էր հարուստ մը՝ որ հաճոյքի համար ապրած էր, եւ մեռն էր աղքատ մը՝ որ մշակած էր իր բարձրագոյն բնութիւնը : Երբ Պետրոս հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզեն, հարուստը ըսաւ . « Կ'ուզեմ հոյակապ պալատ մը, համադամ կերակուրներ, հանգստաւէտ թիկնաթոռ մը, օրաթերթ մը եւ ոսկեով լի շտեմարան մը » : Տրուեցան ասոնք իրեն : Տարիներ անցան, մարդը նորէն եւ նորէն համրեց ոսկիները, ամէն օր կ'ընէր լաւ ճաշ մը եւ կը կարգար օրաթերթը . սակայն այլ եւս այս բաները չտուին անոր հաճոյք եւ բոլորովին թշուառ եղաւ : Հազար տարի անցնելէ ետքը Պետրոս եկաւ եւ հարցուց . « Կը սիրե՞ս այս կեանքը » : — « Ի՞նչպէս կրնամ սիրել », պատասխանեց մարդը . « ասանկ երկինք կ'ըլլայ » : — « Ո՞վ ըսաւ քեզի թէ այս է երկինքը » ըսաւ Պետրոս, « կը կարծես թէ մենք կ'այրե՞նք մեղաւորները՝ ո՛չ, մենք ամէն մարդու իրեն կը ձգենք իր պատիժը » : Մարդը սոսկումով հարցուց . « Ո՞րչափ երկայն է յաւիտենականութիւնը » : — « Վախճան չունի » : Այն ատեն Պետրոս հանկուով այս խեղճ մարդը տան գազաթը, անոր ցուցուց երկինքն ուր Աստուած կը բազմէր փառքով, հրեշտակները իր բոլորափքը եւ ամէն տեղ ուրախութիւն կար : « Ո՞րչափ գեղեցիկ », ըսաւ թշուառ մարդը . « Ի՞նչ երջանիկ է Աստուծոյ ռաքը նստողը, ո՞վ է նա » : — « Այն աղքատն՝

որ երկրիս վրայ քովդ կ'ապրէր, նա խնդրեց Աստուծոյ հետ ըլլալ եւ իր խնդիրքը շնորհուեցաւ, ինչպէս շնորհուեցաւ քուկդ» :

Այս պատմութիւնը մասամբ կը լուսարանէ թէ ի՞նչպէս ամէն մարդ կրնայ ընտրել այն կեանքը զոր կ'ուզէ զարգացնել, այն աշխարհն՝ որուն մէջ կ'ուզէ ապրիլ : Արիստոտէլ ըսած է թէ բարձրագոյն բարին է մեր բոլոր կարողութիւններն ալ զարգացնել : Եւ Քրիստոս կը ցուցնէ թէ այս զարգացումը իր բարձրագոյն արտայայտութեամբ յաւիտենական է եւ կը կոչէ զայն յաւիտենական կեանք :

(Ուղեւճ առ շրջանաւարտս)

ՄԻՍ ՓԷՅՐԻՔ

Ս Ի Ր Է

Սիրէ՛ հայրիկդ, ան սիրեց քեզ կաթոգին,
Մինչ դու մատաղ մանուկ էիր տակաւին.
Ան քու լեղուէդ ինկած նախկին սուրբ վանկեր
Հաւաքելով՝ անմեղ խնդիցդ էր ընկեր :
Սիրէ՛ հայրիկդ, ան ձերացած է հիմայ,
Ալեծաղիկ մազերն ահա՛ քեզ վըկայ :
Երբեմն արի քայլերն հիմայ տըկար են,
Սիրէ՛ հայրիկդ, որ ալ հիւր մ'է ինք աստէն :
Սիրէ՛ մայրիկդ, ո՛հ, չըլլայ որ ճակտին վրայ
Աղետաբեր արտմութեան հետք մ'երեւայ :
Լա՛ւ է, լա՛ւ է գըգուել դիւրեղ զայն սիրով,
Ան քեզ համար երբեմն համակ էր գորով :

Յիշէ՛ մայրիկդ , զի ցորչափ կեանք կը վարէ ,
Աղօթք ընէ քեզի համար սուրբ սրտէ ,
Միտոյ շեշտիւք ընկերացի՛ր մօրկանդ հէք ,
Մինչեւ մրուայլ մահուն հովիտ անցերեկ :

Սիրէ՛ եղբայրդ , մի՛ ժըպիտներդ զլանար ,
Գժգնի գուցէ իր սիրտն անձկովդ վայրապար .
Ծիլն ըզգացմանց փըթթելուն պէս թռուփ վաղ ,
Երբոր մարի գորովանաց շունչ նըւաղ :

Սիրէ՛ եղբայրդ ուր տեղ որ ալ ապրիս դուն ,
Եղբօր մը սէրն զարդ մըն է միշտ զըւարթուն ,
Զարդ ճոխ , մաքուր մարգարիտէն աւելի ,
Որ ծովուն խորքն աչքէ անտես կը պահուի :

Սիրէ՛ քուրիկդ , ո՛ր , քիչերը չափած են
Քրորջ մ'ըստոյգ սիրոյն ծալքերըն հիւսկէն .
Ծովու գանձերն անդունդներո՛վ ահագին
Իր գեղածուփ մըկանունքէն կը բաժնուին .
Սէրն իսկ անուշ ժամեր Լ'օրհնիք կուտայ ձօն
Շաւղին՝ տանող դէպ ի կեանքիդ բրաբիտն :
Սէրն ինք քեզի պիտի հիւսէ փունջ ծաղկանց ,
Փունջ՝ որ ըլլայ ինչքէ , փառքէ գերազանց :

Թարգմ. Անգղիերէնէ

Յ. Մ.

ԱՅՏԱՏՐՆԷԻ ԲԱՆԵՐ .— Դիւնլի , հանգիլիս ցալ :

Ո Ր Թ Ն

Քանի՜ ծանր է որքին համար կեանքի բեռն ,
Հէքն ինչ սոսկամբ շուրջը տեսնէ մեծ անկում .
Ձի իր հայրիկն մեռաւ , ո՛վ վիշտ անպատում .
Իր ողբերուն տան արձագանգ դաշտն ու լեռն :

« Հայրի՛կ , հայրի՛կ , ալ չե՞ս դառնար դու մեր տուն ,
« Ուր լոյս , բերկրանք կը վայելէր մեր հողին .
« Հոն կ'ըսպասենք դարձիդ սրտով կաթոգին .
« Եկո՛ւր , եկո՛ւր , ո՛վ պահպան մեր արթուն » :

Ու անոր ձայն պարապութեան մէջ մարի ,
Գիրգ քայլերուն առջեւ ցըցուին փուշ տատասկ ,
Որ կ'արգիլեն անոր զըւարթ ճեմքն ու վազք ,
Զո՛ւր կ'ուզէ նա փախչիլ տենդով յիմարի :

Կարծես թէ զինք կը հալածէ բախտն անգութ ,
Սեւ ուրուական մը կը խռովէ որքն անդուլ ,
Եւ բնաւ անմեղ ժըպիտ մ'անգամ չի տար թոյլ ,
Սրտիկն ածու մ'էր՝ ուր տեղաց խիստ կարկուտ :

Մինչ թարթափէր անյուսուութեան մէջ խորին ,
Թանձր քօղ մը իջաւ անոր աչքերուն ,
Քաղցրը թըւէր անոր ննջել մահուան քուն ,
Ականջքն յաւէտ գոցել կեանքի ժըխորին :

Ուստի ելաւ բնակարանէն իր հօրկան ,
Բարձրը լերան գընաց հանգչիլ ծառին քով ,

Քարէ բարձին գլխուն երբ դրաւ խոնջանքով,
Երազին մէջ տեսաւ պատկեր սիրական:

Իր հայրն էր նա, նոյն լուրջ դէմքով, նոյն ժպտով,
Մոցը գըգուանք լեցուն, շուրթերն ալ համբոյր,
Շունչը գարնան սիւգի նրման քաղցրաբոյր,
Աչերն աղու լոկ փայլէին սէր, գորով:

Ու ըսաւ նա. «Մի՛ լար, որդեա՛կ իմ քաղցրիկ,
«Եղիր յաւէ՛տ դու ժիր աշխոյժ պատուասէր,
«Հօրդ օրինակն ու կեանքն ըլլան քեզ դասեր»:
Արթնցաւ որրն ուրախ, զըւարթ, երջանիկ:

Իջաւ լեռնէն նա յուսալից եւ ժպտուն,
Մոռցաւ իր վիշտ, մոռցաւ հառաչ լ'արտասուք,
Վանեց սրտէն արտում հոգերն ու խոր սուգ,
Ուրախութեամբ վազեց, գընաց նա իր տուն:

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՊԱԼԱՍԱՆԵԱՆ

(1889 Փետրուար 19)

Մեռաւ եւ Պալասանեանը, սեւ հողը ծածկեց այն
կուրծքը, որ երեսուն տարիէն աւելլի կը բարախէր մեր
մտաւոր եւ բարոյական դաստիարակութեան համար:
Նա չկայ այսօր, մի մարդ էլ պակսեցաւ մեր հորիզո-
նէն: Բայց, ափսոս, դա այն մարդերէն չէ, որոց կո-
րուստն այնքան ողբալի չէ, որոց համար Հիւկոյի հետ
«Հարկ է մահուան իւր աւար» կրկնելով կ'անցնինք:

Պալասանեանի կորուստը այժմուս անփոխարինելի կորուստներէն է, ո՛չ միայն Ճեմարանի համար, ոչ միայն զայն ճանաչողներու՝ այլ եւս ազգի համար: Եւ ո՛վ է որ զայն չի ճանաչեր. ոչ ոք էլ ճանաչող չլինի, բաւ է նորա աշակերտաց ստուար խումբը, որ մի պատկառելի թիւ կը կազմէ, եւ որի համար վիշտ է արդարեւ իրենց սիրած ուսուցչի գրեթէ տարածամ մահը:

Իբրեւ ուսուցիչ՝ նա վերին աստիճանի պարտաճանաչ էր: Գրեթէ առանց երկրայութեան թղթատեցէ՛ք այն բոլոր ուսումնարաններու դասամատեաններն ուր ուրեք եղել է նա, եւ կը տեսնէ՞ք այն տեղ շատ ուսուցիչներ, որոնք այլ եւ այլ պատճառներով ունին բաց թողած շատ դասեր. բայց նախախնամութիւնը կարծես միայն այդ մարդուն էր զլացել որ եւ է պատճառ՝ յետ մնալու իր դասերէն: Պատրաստ միշտ, դասագիրքը ձեռքին, զանգակէն անմիջապէս յետոյ դասարանի մէջն էր նա, կամ հաշիւ կ'առնուր կամ կուտար: Բնութեամբ շատ համեստ էր նա:

Տոկոս եւ պարկեշտ էր նա իր պաշտօնին մէջ, առանց անտախ փառասիրութեան: Քսան եւ հինգ տարուան ուսուցչութեան ծանր եւ դժուարակիր բեռը իր ուսերու վրայ բարձած, նա այնպէս կ'ընթանար այսօր, ինչպէս ընթացեր էր իր երիտասարդութեան օրերուն մէջ, սակայն առանց որ եւ է ակնկալութեան:

Զգոյշ էր Պալասանեան իւր կեանքի ընթացքի մէջ. խոյս կուտար այն ամէն բաներէն՝ որոնք իւր առաջադրեալ նպատակին դիմելու արգելքներ կարող էին յաբուցանել: Խնայող էր նա, մանաւանդ ժամանակին. յումպէտս չէր շռայլեր նա իր ժամանակը: Որդեակ հայր էր նա, քնքուշ սիրով կը սիրէր նա իւր աղջիկը: Իսկ դու, ո՛վ ազնիւ հոգի, որ կը հանգչիս արդ, ա՛ռ

ընդունէ՛ մեր ջերմ արտասուքը . թո՛ղ նոքա վարդեր
բուսցնեն քո ցամքած սրտի վրայ : Քեզ կը հետեւինք
եւ մենք . այս քո վարձքը լինի , կ'երթանք քո շաւղով ,
որովհետեւ դու հաւատարմութեան եւ պարտաճանաչու-
թեան տիպար էիր , դու համեստ էիր , պարկեշտ , տո-
կուն եւ առաքինի հայր : Շա՛տ շատերը կան որոնք շիր-
միդ մօտէն անցնելով՝ պիտի գոչեն բարձրաձայն . « Այս
այն մարդն է , որ երեսուն տարի մտաւոր եւ բարոյա-
կան յառաջդիմութեան ասպարէզի մէջ , իբրեւ կորովի
մշակ քրտինք թափեց : »

ԱՇԱԿԵՐՏ

Արեւելք

Վ Ա Յ Ր Ի Ս Ա Պ Ե Ր Ը

Լուռ է ընութիւնը բովանդակ .
Թըռչուններուն ձայնն է դադրած .
Գորշ երկընքին տակ ամպամած
Տըմոյն դաշտերն են ըսպիտակ :

Ագռաւնե՛ր միայն սովալըլուկ ,
Որ որս փընտռեն իրենց համար ,
Պեզելով ձիւնը կըտցահար՝
Կ'աղարտեն գոյնն անոր դալուկ :

Հորիզոնին ծայրէն հեռու
Կը բարձրանայ կառանչ մը խուլ ,
Որ դէպի մեզ կուգայ անդուլ .
Դա՛ վայրի ցեղ մ'է սագերու :

Ձերդ արձակուած սլաքներ ուժգին ,
Ամէնքն ունին վիզեր ձրկտուն .

Միշտ կը սուրան արագագոյն՝
Յիմար թափովն իրենց թռիչքին ։
Կը մըտրակեն հովն ու կ'անցնին
Իրենց շրջող թեւերովն յար .
Իսկ առաջնորդը անմուար
Այս օդաչու կարաւանին ,

Ջոր ծովերէ՛ անտառներէ՛
Ամայքներէ կ'տանի անդին ,
Որպէս զի յամր անոնց գնացքին
Քիչ մը շարժումն աճապարէ ,

Ձայնով մ'ազդու երկարածիգ
Կ'արձակէ ճիչ սուր մերթ ընդ մերթ ,
Ջերդ ժապաւէն մը կրկնւիւերտ՝
Կը ծըփի տարմն օդաւազիկ .

Ու՛երկնի երեսը կը պատէ
Շառաչիւնով մը անսովոր
Այդ եռանկիւնը թեւաւոր ,
Որ կ'ընդլայնի հետզհետէ ։

Բայց վարն անոնց եղբայրներուն
Ցուրտէն թըմրած խումբը գերի
Դանդաղաքայլ կը դեգերի
Դաշտագետնի մը վրայ անհուն ։

Քուրձեր հագած մի պատանի
Կը պարտցընէ զայն սուլելով ,
Նաւու մը պէս յամր՝ անխրուով ,
Որ յամրօրէն կը տատանի ։

Լըսելով ճիչն երկնահընչուն
Անցորդներու այդ երամին ,
Վեր կը աընկեն անոնք գլուխնին ,
Ու՛ արագընթաց տեսնելով չուն

Ճամբորդներուն այդ բարեբաստ՝

Անջրբայեան մէջէն արժգոյն՝
Վարիններն ոտք կ'ելլեն իսկոյն,
Թեւածելու կազմ ու պատրաստ:
Թոյլ թեւերնին կը շարժեն զուր,
Սաւառներու յոյսով պատիր:
Կուրծքերնին վեր՝ կանգնած յայթիւ՝
Այդ թափառկոտ կոչին ի լուր:
Կ'ըզգան շրժոթ զարթումն ուժգին՝
Մէջ սիրտերնուն խոց վիրաւոր՝
Լուռ քնացող ընազդներու խոր,
Երանութեան իրենց նախկին,
Գաղջ միջոցին, ասերուն գէջ:
Ու՛ մոլեգնած կը վազվրուտեն
Յիմարներու պէս դէս ու դէն,
Զիւնախաղաղ դաշտերուն մէջ:
Եւ ընդերկար երկինքն՝ հեռուն՝
Վերուզղելով ճիչ տրամագին,
Պատասխանել կը փափաքին
Իրենց վայրի եղբայրներուն:

Թարգմ. ԹՈՐԳՈՍ ՎՐԴ.

ԿԻ ՏԸ ՄՈՒՐԱՍԱՆ

Կ Ա Ղ Ա Ն Դ Չ Է Ք Ը .

Դեկտեմբերի վերջին օրուան մը համար շատ գեղեցիկ ու պայծառ երկինք մը կար: Օրհասականի մը հուսկ ժպիտին պէս նուաղուն՝ արեւուն ոսկի ճառագայթներուն մէջէն իւր հրաժեշտի ողջոյնը կուտար հեռացող ասրին, թերեւս անուշ յիշատակ մը թողլու համար իւր անդարձ մեկնումէն առաջ: Ո՛չ ձիւնի պատանք, ո՛չ

փոթորկի կոծեր. առաքինի կեանքի մը վախճանին նըման հանդարտ ու ջինջ իրիկուն մը, անսահման լուսթիւն մը կը տիրէր բնութեան վրայ: Անդորր էր կապուտակ Մարմարան ալ, որուն ջինջ ծոցին մէջ կը ցուլային Յանարաքիի մշտադալար նոճիները: սպիտակ փարոսը եւ Մօտա-Պուրնիի մարմարեայ տուները՝ ժայռի կարկառներու վրայէն:

Չոր, շէկ տերեւներով շրջանակուած լայն պատուհանին մօտ, կապոյտ թաւիչէ մեծ թիկնաթոռին մէջ ընկողմանած, Ասթինէ անթարթ աչօք կը դիտէր հորիզոնը՝ որ Մօտայի ճեմելիքին անտերեւ ծառերուն ետեւէն կը պարզուէր: Պահ մը ազազուն ոստերուն մէջ ճլուլլացող թռչուն մը իր ուշը կը գրաւէր, յետոյ անոր օղասալաց ճախրանքին ցանկալով, գոգցես կը հետեւէր անոր մինչեւ որ անհետ ընկղմէր կապոյտ անուռնին մէջ:

Տխրամած ճակտին վրայ սեւ սեւ մազերուն ոլորները ցիրուցան, ձիւնաթոյր կերպասէ թեթեւ փեռուրներով շրջանակուած հագուստին մէջ այդ երկնազեղ աղջիկը երջանկագոյն աշխարհի էակ մը կը թուէր, տարագրուած այն ճոխ սենեակին մէջ՝ ուր աշխարհիկ կնոջ համբաւը վայելող իւր մայրը՝ իր մտերիմներն ու մտերմուհիները կ'ընդունէր:

Նորատի կինը մերթ թեթեւոտն կը մօտենար կապոյտ թիկնաթոռին, հազիւ շրթները կը կպցնէր մանկան ճակտին եւ կը հարցնէր թէ բանի մը կը փափաքի ու կը դառնար բարեկամներուն մօտ: Ասթինէ կը դիտէր զայն գորովալից. կը տենչար գրկել համբուրել մայրը, բայց չէր համարձակեր, վախնալով արդուզարդը աղարտելէ, կ'ուզէր զայն իւր մօտ պահել, բայց կը քաշուէր հիւրերէն:

Հազիւ ինը տարեկան կար Ասթինէ, այնքան

վտիտ, այնքան նիհար, ջերմանոցի նուազկոտ ծաղկի մը կը նմանէր, ի զուր դեղ ու դարման, վկայեալ հիււանդապահներ, անուցիչ նիւթեր. անհնար է կազդուրել հէք մանկիկը. նախնական խնամքները պակասած էին իրմէն, ուրտապտոյտ վայսերու հրապոյրին մէջ մայրը շատ անգամ մոռցած էր իր մանկան գոյութիւնը ու պարահանդէսի սեթեւեթից մէջ սեղմուած՝ քանի՛ քանի՛ անգամներ քիչ էր մնացած որ շնչարգել խեղդուէր այդ նորաբողբոջ տունկը՝ որ հազիւ կ'սկսէր ծլիլ: Մինա յանձնած էր իր նորածինը յոյն կաթնտուփ մը, որուն թերի խնամքն ու անհիւթ կաթը չէին կրցած քնաւին կազդուրել մանկան վատոյժ մարմինը. շատ պաղատած էր Վահրամ իր կնոջ հսկել գիշերը մանկան մօտ, պէտք եղած դարմանները իւր ձեռքով կատարել. ամէն ատեն խօսք տուած էր նա այդ նուիրական պաշտօնը կատարելու եւ ամէն ատեն թերացած էր:

Պզտիկը հետզհետէ կը ծիւրէր օտար ձեռաց մէջ, և Մինա քնաւ ուչ չէր դարձըներ, բաւ էր որ միշտ ժանեակներով խճողուած ըլլար իւր պիպիկն, ամէն օր տարբեր հազուստ կրէր եւ օրօրոցին վրայ սնդուս և լարեր անպակաս ըլլալին, թէեւ քիչ անգամ իւր ժպտուն դէմքը քնացող մանկան վրայ հակած կը տեսնուէր հոն:

* * *

Սօսակցութիւնը աայօնին մէջ, թէչէն յետոյ, յոյժ ոգեւորուած էր. տիկնանց արծաթիկ ծիծաղները եւ արանց քրքիջները փողոցի երգեհոնին աղմկայոյց շեշտերով կ'ընդհատուէին եւ թմբուկներու ձայնը դուռնէ դուռ պլտալտող փոքրիկ խմբակներու երգին խառնուելով՝ հեշտին տպաւորութիւն մը կ'ընէին ներկայից վրայ. իւրաքանչիւրն իր ապագայի երազներուն, առ ձեռն զուար-

ճութիւններուն եւ հանդէսներուն վրայ կը խօսէր, երբ, դրան թանձր վարագոյրներէն՝ մին բացուելով, տանտէրը՝ Վահրամ՝ սեմին վրայ երեւցաւ :

Դահլիճէն ներս մտնելուն, սիրալիր բայց ոչ փութկոտ ձեռքի սեղմումներ փոխանակեց ամենուն հետ, քաղաքավար մէկ քանի խօսքեր ըրաւ եւ մօտեցաւ Ասթինէին՝ որուն աչաց մէջ անպատում ուրախութեան ճառագայթ մը շողացած էր. հայրը տեսնելուն, կիսով ելաւ. թիկնաթոռին վրայէն եւ հայր ու ազջիկ զիրար ողջագուրեցին ընդերկար, յետոյ սկսան մին այն թեթեւ անոյշ խօսակցութիւններէն՝ որուն հրապոյրը ճշմարիտ գորովի տէր ծնողք միայն կը ճանչնան :

Յանկարծ Մինա ամուսնոյն դարձաւ՝

— Ո՛ւր են Ասթինէին կաղանդչէքները, հարցուց :

— Հրաման ընէիք, բերէին :

Տիկնոջ քնքուշ մատը հազիւ ելեքտրական զանգակին զսպանակին հպած էր, բարձրահասակ շէկ աղջիկ մը, սիրուն կողով մը ձեռքը՝ ներս մտաւ. Ասթինէին մօտ տեղաւորեց զայն եւ խոնարհութիւն մ'ընելով դուրս ելաւ :

Ինչե՛ր չէր պարունակի՛ր այդ կողովը, կարծես դիւթական ցուպ մը հոն նետած էր այդ ամէնը. մետաքսեայ ոսկեհուռ շաքարի պարկեր, փոքրիկ խաղալիքներ ու մանաւանդ պիպիե՛ մը, դեղին խոպոպիքներով սիրուն աղջնակ մը, ճոխ հագուած, ինչպէս նաեւ պատուական տուփ մը քլիշե կարի եւ ձեռագործի նիւթերով լի, սսկի ճախարակներով, մարգարտայեռ մատնոցներով, հազարումէկ սիրուն առարկաներով՝ լողորն ալ սխրեցուցիչ : Ամէնքն ալ սքանչալայած կը դիտէին զանոնք : Մինա ուրախութեամբ ծափ ծափի կը զարնէր :

— Պրալօ՛, կը գոչէր, շատ սիրուն է :

Ասթինէ կը ժպտէր, իւրաքանչիւր առարկան ձեռքը կ'առնէր կը նայէր, երախտագէտ նայուածք մ'ուղղելով հօրը, եւ իր քովի սեղանին վրայ կը շարէր զանոնք մեկամաղձօրէն . ի՞նչ պիտի ընէր այդ շաքարները, կանխահաս տղու փորձառութեամբ գիտէր թէ ամենափոքր որկրամոլութեան փոխարէն քանի՛ օր անկողնի կը դատապարտուէր, եւ այդ պիտի իջը, երբեք զայն դրկած՝ պտոյտի ելլելու երջանկութիւնը չպիտի ունենար :

Վահրամ՝ Ասթինէէն հեռացած էր փոքր ինչ եւ մտիկ կ'ընէր իւր շուրջը եղածները, երբ յանկարծ նշմարեց թէ աղջիկը բնաւ չէր զբաղեր իւր ընդունած ընծաներով եւ աչքերը պիչ՝ փողոցը կը դիտէր տրտմագին . յուշիկ մօտեցաւ անոր՝ ձեռքը ուսին դպցնելով .

— Ասթինէ՛, ըսաւ մեղմ ձայնով . չե՞ս հաւնիր կազանդէքիդ . գոհ չե՞ս, ուրիշ բան մը կ'ուզէիր ունենալ . ըսէ՛, աղջիկս :

Այն ատեն հէք աղջիկը հայրը պատուհանին մօտ մղեց, ցուցնելով անոր վարը՝ ծովեզերքը հաւաքուած ցնցոտազգեսաց աղայոց երամ մը, որք տիղմերուն մէջ բուկոտն, առոյգ ու կայտառ, երեկոյեան ցուրտէն կարմրած գիրուկ այտերով, սե հացի շերտեր անյազաբար կը խածնէին և կը ցատկրտէին զուարթօրէն շարհրնախն ձայնով :

— Գիտե՞ս, ի՞նչ կ'ուզէի, հայրի՛կ, մրմնջեց սեւ գեղեցիկ աչքերը թափանցիկ քօղով մը վարագուրուած, կ'ուզէի ես ալ այդ տղոց պէս ըլլալ . . . :

Երխտասարդն անպատում ցաւով համակուած՝ իր սրտին վրայ սեղմեց զայն, եւ արցունքի երկու կայլակներ փոքրիկ աղջկան մետաքսեայ գանգուրներուն մէջ կորսուեցան :

(Ա.ԲԵԼԵԿ)

ԵԻՓԻՄԷ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ (Ձ.Ա.ՑԵՏ)

Հ Ա Մ Ր

Մայրը ս'րքան կը սիրէր վարդն այդ խորնդուն,
Յնդրանիկն էր, առջի ծագիկն իր սիրոյն,
Մատղաչ Թուփին վըրայ ծըլած նորաբոյս,
Ջայն կը հոգար, զայն կ'երազէր ցայգ թէ լոյս :
Երջանիկ էր, միշտ դիտելով իր քայլեր,
Երբ նուրբ մազերն անոր յուշիկ կը սանտրէր
Փանգուր, դեղին ինչպէս նըշոյլն արեւուն,
Համբոյր տալով անոր խոշոր աչքերուն,
Նըման գարնան կապուտակին, որուն ծոց
Իր լոյս արցունքն է լեցուցեր այգուն բոց .
Ջայն լուալով, ծաղրելով խօլ իր կոծեր,
Հեղձամղձուկ երբոր ձեռքէն կը պրըծէր
Առատ ջուրէն, բարկ օճառէն զարհուրած,
Եւ ոսկեփայլ նոր հայելւոյն իր դիմաց
Կը ծըռմրուկէր քիթն ու բերան տըղան մինչ,
Ինք կը նայէր ձիւն այտերուն անոր ջինջ . . . :
Եւ կը սիրէր, պարզուկ հաճոյք անոյշ մօր,
Իր ափերուն մէջը բըռնել ամեն օր
Մերկիկ ոտքերն անոր քընքուշ վարդի թերթ
Խածնել, սեղմել, հագուստին մէջ պահել զերթ
Կարմրուկ, հասուն միրգեր գաղտուկ փրբոցուած :
Մանկիկն հիմայ նոր քայլ առնել ըսկըսած՝
Անութիներէն երբ բըռնէին մեղմովին,
Ծիծաղելով կը դողդոջէր մէկ քովին .
Իբրեւ այն թէ արբած ըլլար երկնից մէջ,
Ուրկէ կուգար, հագիւ բացած կեանքին էջ,
Հ—տ—տոյ Բ.

Խորհրդական պահելով ցոյք մեզակի
Արքեպուսէն նախկին, կաթէն իր եաքի:

Մայրն ետեւէն կ'երթար դողով քայլերուն՝
Միշտ ջանալով մեղմել ընթացքն երեբուն,
Խոնջ՝ սեւեռած թմրած նայուածքն անդադար
Մանկան քայլին՝ կը գլտորէր երբոր վար,
Եւ կը հաւտար գոռոզութեամբ մայրական
Թէ օր մը մեծ պիտի տեսնար իր տղան,
Ու մրաքին մէջ ցընորք մ'անհիմ կ'որոճար,
Թէ այդ զաւակն ըլլար ծննած մի հանճար,
Օրուող մանկիկն էակ մընարեալ կը կարծէր .
Ով ձեր մէջէն, մայրե՛ր, փառք չէ՛ երազեր:
Երբոր գիշեր կ'ըլլար խուցին մէջ խաւար,
Զոր կ'աստեղէր վերէն առկախ կանթեղ վառ,
Մայրը փոքրիկ վարդարանով կ'աղօթէր
Պատէն կախուած խաչելութեան մ'առնթեր
Եւ համբուրել տալով միտալն՝ իր զաւկին,
Կը զետեղէր օրրանին մէջ՝ հեշտագին:
«Գիշե՛ր բարի» ըսել տալու ջանադիր
Կամ ձեռնամած՝ կոչել մեղմիկ ձայնովն իր
Քաղցրիկ Յիսուան, որ հոն ծըռած՝ կը լըռէր . . . :
Զո՛ւր կը վատնէր սակայն իր ճիգն ու յոյսեր,
Բոլոր բարբառն անոր ճուանք մ'էր մինակ,
Խորունկ, առխուր զերթ փըշրըւող մի կոհակ
Խութին վըրայ, կամ թէ կոծող իրբև հող
Շըփուող չորցած ծառոց գարնան գիշերով:
Մայրը կ'ըսէր. Դեռ ժամանակն եկած չէ .
Վազը միւս օր պիտի խօսի ի հարկէ . . . :
Յետոյ պարզուկ երգ մ'երգելով նախնական
Ռաքով կ'օրէր իւր պաշտելոյն այդ օրրան,

Քուր տեղ տրդան կը տատանէր յաղթապանձ՝
Ձիւնասպիտակ սաւաններուն պըլլուած . . .
Երբ կը փակէր արտեւանունքն անոր նինջ՝
Չերթ գոց թըռիչ, հուր աչքերուն վրայ ջինջ,
Երբ դեռ կարծես կը խընդար բաց իր բերան
Լոյս երազին ճառագայթած իր վըրան,
Մայրիկն հակած՝ վախով՝ մահճին իր կատար
Կըլոր շըրթանցն անոր պաչիկ մը կուտար
Ու սիրովառ այդ համբոյրէն դարձած հուր
Իր մարմնոյն մէջ կը պահէր կոյսն այդ սարսուռ . . .
Ճաշակելով անդորրն ամպոտ գիշերուան
Լուռ կը զմայլէր զուարթագեղ դէմքին վրան
Բարձերուն մէջ ճերմակ՝ նիւրհող իր զաւկին
Ինչպէս դողդոջ ամպոց մէջ դէմք լուսնակին .

է՛ր, բընութի՛ւն, ձեռքդ երազներ կը փըշընն,
է՛ր կը լընուս, կը պարպես ծոփն ափերէն,
Եւ երբ ծառոց մէջ կը խօսի թռչնոց պար,
է՛ր այս տրդան տըխուր, անխօս, անբարբառ՝
Արտասուալից իրեն մօր քով միայնակ
Պիտի մեծնայ ամեն բանի անգիտակ,
Եւ անկարող բացատրելու սիրտն իր հէք՝
Չը հասկընայ պիտի հոգին մօրն երբէք .

Մայրն՝ որ գիտէ աղէտքն, հագեր է սեւեր,
Ցերեկները դուրս ելնելու սիրա չըննր .
Գիշեր ատեն կը պտըտի՝ իր գունատ
Խեղճ մունջ զաւկին ձեռքէն բըռնած յուսահատ .
Եւ ինչպէս սուրբ մ'որ կը պահէ մի տապան
Արձակելով մերթ անխօսուկ ու անձայն՝
Անոր վըրայ աղու նայուածք մը միայն,
Ալ չը խօսիր, քանի որ համր է տրդան .

ԾԵՐՈՒՆԻՆ ՍԻՄԷՈՆ

Երկար տարիներու բեռը պարապ տեղը չէ՛ չալկած նա . ապրած է տաճարի շրջանակի մէջ, Թարայէլի կեանքն ու կենցաղը ղեկավարող այդ կեդրոնին մէջ . գիտէ նա այդ կեդրոնին տկարութիւնները, անկման վտանգաւոր ախտանիշները, հրեայ Քահանայութեան հոգեւորքն եւ լա՛յն շունչ մը կ'ուռեցնէ անոր լանջքը, երբ կ'գրկէ Յիսուսի խանձարուրը :

Սիմէոն զգաց որ հասարակ մանկիկ մը չէր իր գրկածն ու այդ մանկիկին կատարեալ զարգացումին մէջ տեսաւ, շօշափեց, համբուրեց սպասուած Մեսիան՝ Փրկիչը : Այլ եւս մեռնիլ կ'ուզէր ծերունին, մեռնիլ, որովհետեւ իր աչքերովը տեսաւ խաղաղութիւնն ու փրկութիւնը . ա՛լ հոգ չէր իրեն համար, յաւիտենապէս հեռանալ այդ Տաճարէն, մթնցած ու անազդեցիկ եղած ա՛յդ վաղնջական կեդրոնէ, որովհետեւ նոր ԼՈՅՍ ծագած էր . ա՛լ չպիտի ցաւէր իր ծերութեան օրերը ծանրացուցած ըլլալուն համար ա՛յն խորունկ եւ սարսոզ վշտերով, զոր կ'զգար Տաճարի համայնքէն, որովհետեւ Թարայէլի ժողովրդեան վառի՛ր մարմնացած էր եւ կ'սեղմէր զանի իր գիրկը :

Ո՛րքան նախատեսուած, ճիշդ, յուսալից յայտնութիւններ են ասոնք, որ կ'ըրեւզանան ծերունիին զգածուած խօսքերուն մէջ : Նախանձոտ ծերունի մը չէ Սիմէոնը, անպիտան հաշիւներ ու մտածումներ չեն կուրցներ անոր գորովով լեցունկ աչքերը, նա կ'այտարարէ ինչ որ կ'զգայ, ինչ որ կ'նախատեսէ ու կը տեսնէ ապագային մէջ :

Հիանալի ծեր: Միշտ ուշս գրաւած ես դո՛ւն, խորհած եմ աննենգ բացատրութիւններուդ վրայ, որք քու ըզձանքն ու տենչանքն են: Դուն մեռնիլ ուզեցիր ա՛լ, երբ տարիներէ ի վեր տեսնել ուզածդ տեսար իր խանձարուքին մէջ: Եւ իրաւի եթէ կայ պարագայ մը Տեառնդառաջի տօնին մէջ, որ կրնայ քրիստոնէական ամենէն նուրբ եւ ամենէն շինիչ թելադրութիւնն ընել, կրօնական աւանդութիւններու վարժուած և յափրացած մեր աչքերուն, սովորականներու մէջ թաթաւուած մեր էութեան, ա՛յդ պարագան, այո՛, ծերունի Սիմէոնին՝ ամբողջ Աւետարան մը արժող քանի մը խօսքերն են, ոսկի խօսքեր ադամանդէ շեշտերով, որք կ'ազդեն Աւետարանը կարդալ գիտցողներուն վրայ: Քրիստոսի Քառսունքին տօնն իր պարզութեանը մէջ ուրեմն շատ արտայայտիչ սկզբունքներ ունի: Քրիստոսի խանձարային կեանքին շա՛տ հասարակ մէկ յիշատակութիւնը պիտի ըլլար Տեառնդառաջը, եթէ չտեսնէինք այդ Տօնին բունը, բարի Մերունիով յայտարարուած, եւ յետոյ նոյն ինքն Քրիստոսով գործադրուած Խաղաղութիւնը, Փրկութիւնը, Լոյսը, Փառքը:

Գիտակցօրէն ապրուած կեանք մ'է ծերունին, որ իր վերջալոյսին մէջ կ'անուշնայ, մարը մտնող արեւին պէս, տե՛գոյն բոցավառութեամբ, երկա՛ր երկա՛ր ճառագայթներով որք կ'երկնցնեն մեր մարմինն չուքը, առասպելական երկարութիւն մը: Այդ Արեւ-կեանքը կ'մթազնի, խոյս կուտայ մենէ, արդիւնաւորելէ, կենագործելէ ետքը բովանդակ օրն իր ջերմութեամբը, լոյսովը: Մարդ կ'ուզէ ապրիլ, ապրիլ կատարեալ երջանկութեամբ, այսինքն՝ հասնելով իր հաւատոյ փափաքներուն, տենչերուն՝ վայելելով անոնց խաղաղ պտղաբերութիւնը: Երանի՛ թէ ծերունիին աննախանձ

վայելքն ըլլային մերիններն ալ, շեշտուած այն սկըզ-
բունքներով, զոր աւետեց, քարոզեց երեսուն տարի
եաքը՝ ծերունի Սիմէոնէն գրկուած մանուկը՝ Յիսուսը ։
(Բիւզանդիոն) ԲԱՐՅԷՆ ՎԱՐԴ.

Տ Ե Ա Ռ Ն Ը Ն Դ Ա Ռ Ա Ջ

Հոտ մը կ'առնէր Մերունին խօլ հեշտանքի՝
Խանձարուրին տաքուկ ճերմակ խորշերէն,
Հիւթէ ցամքած մարմինն համար՝ ուղխօրէն
Արբում մ'էր այն ըզգայութեան ու կեանքի ։

Պիշ ակնարկին թափ մը տըլաւ կըրկնակի
Մօտ երթալու նոր նայուածքին բիբերուն,
Լոյսէ մըթնած աչքին համար ինչ սիրուն
Բորբում մ'էր այն կայծկըլտացող խրտղանքի ։

Յետոյ սեղմեց պինդ խառնումով ուժգնակի
Ատառածակիր զանգուածին կաւը բոսոր,
Կրակէ մարած կուրծքին համար անսովոր
Վառում մ'էր այն թունդ ճարճատուն խայտանքի ։

Ու երբ շուրթերն ալ դողահար ու տըմոյն
Համբուրեցին մաքուր կայծակը՝ բերնին,
Շունչէ կըտրած ծոցին համար ինչ շերմին՝
Կաթում մ'էր այն՝ որ շարժեց լարը հոգւոյն ։

Պատրանքներու՝ տըքնումներու ժամերուն
Ա՛լ ցըրուեցան իրմէ երազն ու տաժանք,
Վերջի վայրկեանն որ ապրեցաւ, վերջին կեանք,
Բովքն իր ոսկին կուտար, ու ցոլքն էր այգուն ։

«Ա՛լ արձակէ զիս, Տէ՛ր, այս բիրտ կապերէն,
Որ ոսկորներս խաղաղին,

Ինչ որ ըլլայ Բու զօրութիւնդ, մենք նորէն
Հարկատուներն ենք հողին :

«Տեսան աչերս փրկութեանդ լոյսն աննըման
Ա՛լ թող փակուին դարերով :

Ինչ որ ըլլայ քու Յայտութիւնդ, մենք միայն
Կը սիրենք մուխն անխռով :

«Պահ մը ահա գըրկեցի զքեզ, ու դարձեալ
Թափուր թեւերս կը թըմրին :

Ինչ որ ըլլայ քու փառքդ, ո՛վ Տէր, մենք թաւալ
Անարգութիւնն ենք աիղմին :

«Ինչ անըզգոյշ ոտքեր կուգան կը գլորին
Անդըրդուելի Բարիդ քով,

Ինչ շինուածներ որոնց դու հիմն ես խորին՝
Քեզ կը ծածկեն փլատակով :

«Ինչ խորհուրդներ խոց կուտան պէս սուրերու
Մեծ սիրտերու Հաւատքին,

Ինչ մըրրիկներ կը վըտարեն ա՛լ հեռու
Յոյսերն ու Սէրը նախկին :

« Ա՛լ արձակէ զիս, Տէր, եկաւ ժամանակ՝
Որ ոսկորներս խաղաղին :

Բայց մէյ մ՛ալ դո՛ւն զիս գըրկէ՛ր, որ համազ
Որսը չըլլամ դագաղին » :

ԵՂԻՇԷ ԵՊԻՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ

Մատիս

ՆԿԱՐԱԳԻՐՔ

ԼԱՒՆ ՈՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆԸ

Լաւին համար լաւագոյնն է մի անպատեն դրացի.
Էջը չէր էջ, ինչպէս որ է թէ լաւագոյն չըլլար ձի :

Յ. ՈՍԿԱՆ

ԱՆՁՆԸՆՏԻՐՆ

« Արեւն՝ ինծի, օդն՝ ինծի.
Ամէն բարիք՝ իմ անձի.
Կամքը իմն է, խօսքը՝ իմ.
« Կե՛ր ու խօ՛նէ՛, դու անձն իմ » :
Այլոց վիճակ քեզ ի՞նչ փոյթ,
Անհոգ կեանքն է կեանք անքոյթ : »
Այսպէս խօսի անձնընտիր,
Այսպէս խորհի անխըտիր.
Իսկ թէ մերթ քեզ մեծարէ,
Միայն շահուն համար է.
Վնասովդ զինքը երբ ճանչցար,
Սթափէ՛, ալ մօտը մ'երթար :

Յ. ՈՍԿԱՆ

ՅԱՍԿՈՑՆ

Իբրեւ մեղու որ խայթէ,
Եւ խայթն իրեն միշտ մահ է,
Զայրացողին բուռն կիրք
Նախ իւր անձին վընասէ :

Յ. ՈՍԿԱՆ

ՊՂԵՐԳՆ

Գիտեմ, ծնաւ ու մեռաւ,
Այլ իբրեւ մարդ ապրեցա՞ւ... :
Այս յայտ է թէ անօգուտ՝
Միայն այլոց բեռ եղաւ :

Յ. ՈՍԿԱՆ

Ա.Ռ. ՄԵՏՔԱՄԻՑՆ

Առիւծի մորթ երկայն ականջ չի ծածկեր,
Մեծ խօսելը մեծ հոգւոյ մը չէ պատկեր.
Վայելուչ միշտ՝ ինք իր չափը ճանաչել,
Էչ կարծէ թէ զըռնչելն է մըռնչել :

Յ. ՈՍԿԱՆ

Կեանքը հեղուկ մ'է,
— Մա՛նը՝ խոր ձագար —
Մարդը մետաղ մ'է.
— Կինը՝ փորձաքար... :

ԱՂԵՔՍ. Գ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Ծ Ո Յ Լ Ը

Ջարթեցնելու քեզ՝ չեն կարող փող թմբուկ,
Ծոյլ ես բնութեամբ եւ բոյն ես դրել ի մահիճ,
Ուր բթացնէ քեզ հանգստեան գիրկ փափուկ.
Յոռի ախտից անտի գլորիս ի ճահիճ,

Ունակութեանց մէջ բորբոքած միշտ կ'եռաս,
Բեզ մեղադրեն տղայք, ազջկունք, ծեր մարդեր,
Եւ դու փրտախա տըհաս իբրեւ մի կեռաս,
Եւ փուշ դառնայ քեզ համար կեանքն՝ որ վա՛րդ էր +
Պ. Ն. ԱԳԱՄԵԱՆ

Տ Ա Պ Ա Ն Ա Գ Ի Բ Մ Ը

ԻՒՍԿԻԻՏԱՐՈՒ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷԶ

ՏԻԿԻՆ ԷՃՏԻԿ Ս. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

ԴՈՒՍԵՐ Յ. ԷՖ. Փափազեանի եւ կողակից Ս. Էսմէրեանի

Որն անդունդ մը կարծեց
Այստեղ որն ալ բարձունք մը,
Մէկը ծաղիկ մը դրաւ
Միւսն ալ անխօս արցունք մը :

Ու այդ երկուքը դալար
Թող պահեն այս հողը ուր
Ծաղիկ հասակի մը հետ
Կը հանգչի կեանք մը մաքուր :

1867—1893

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ

ԱՐՈՒԵՍՑ ՔԵՐԹՈՂԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԳԷՆ

ձօխ եւ չըքնաղ միտքերով բնութիւնն յաւէտ արգաւանդ,
Գիտէ բաժին տալ անձնիւր հեղինակի իւր տաղանդ...
Ինչ նիւթի վրայ որ գրես, լինի՛ այն լուրջ կամ զըւարթ
Ողջմտութիւն յանգին հետ թող չը մղէ երբէք մարտ...
Ուրեմն ըզբան սիրէ միշտ եւ քու գրութիւնք թող անտէր
Ստանան միայն իրենց փայլն արժէքն ու գինն հաւաստի...

Այն ոճն որ շատ միատարր՝ միօրինակ ունի շեշտ,
Ջուր կը փայլի մեր աչքին, կը քնացընէ անհրաժեշտ.
Քիչ կ'ընթերցուին այն գրիչներն որ ծնան ի պէտս ձանձ-
րութեան,

Որ կարծես միշտ միեւնոյն ձայնով սաղմոս կը կարդան.
Երանի՛ այն՝ որ գիտէ ոլորակով մը թեթեւ

Մանրէն քաղցրին՝ զաւեշտէն լուրջն անցնելու առնուլ
թեւ,

Երկինք սիրէ գիրքն անոր, ընթերցողներ սիրեն զայն,
Եւ Պառպենի քով փընտռեն զայն գընորդներ բազմազան:

Ի՛նչ որ ալ գրես, միշտ ջանա՛ գըձձութենէ հեռանալ,
Նըւազ ազնիւ ոճն անգամ ազնւութեան մ'ունի փայլ...
Իմաստ մը երբ բառերու կը կըտարէ շարքն ու հանգոյց,
Թող կազ թողու կիսաստիւին հանգիստն անոր տալով
ցոյց՝

Ջգուշացի՛ր մի գուցէ ձայնաւոր գիր մ'հապճեպով.
Ճամբուն վըրայ իր նըման ձայնաւորի մ'իյնայ քով,
Կայ՛ ընթրութիւն մ'աջողակ դաշնակաւոր բառերու,
Փախի՛ր յոռի ձայներու հընչումներէն միշտ հեռու.

Ամենէն սեղմ տողն անգամ և մտածութիւնն իսկ անգին,
Երբ կը խայթեն մեր ականջն՝ հաճոյական չեն մըտքին:

* * *

Գաղղիական Պառնասին տարիներուն՝ մէջ նախկի,
Քրմահաճոյքն էր միակ գընողն ամէն օրէնքի.
Եկա՛ւ Մալիւրայ վերջապէս, եւ առաջին՝ Գաղղիոյ մէջ,
Տըւաւ ամէն տաղերու դաշնակաւոր ելեւէջ.
Յարմարադիր բառին ոյժն ամէնքն իրմէ նախ ուսան,
Պարտուպատչած կանոնի հնազանդեցուց նա մուսան:
Հրմուտ գրողէն այս լեզուն գտած յըզկումը վերջին,
Այ չը հընչեց երբեք խորթ ամենէն նուրբ ականջին:
Ա՛լ ամէն տուն վայելուչ գըտաւ իր տեղն ինքնիրեն,
Չըկըրցաւ տող մը շեքիլ ուրիշ տողի մը վրայէն:
Ընդունուեցաւ իր օրէնքն, եւ առաջնորդն այս ընտիր
Այժմ իսկ շատերն օրինակ կ'աւանուէն իրենց անխըտիր:
Դուն հետեւէ՛ իր շաւղին եւ սիրէ՛ ոճն իր յըստակ,
Ջանա՛ նմանիլ պարզութեան դարձուածներուն յա-
ջողակ . . . :

* * *

Անտարակոյս կա՛ն մըտքեր, որոնց մըռայլ խորհրդոց
Շուրջ կը խըռնին ամպ եւ մէգ խափանարար թանձր
ու հոծ,
Ջոր բանին լոյսն իսկ՝ կարող փարատելու չէ՛ երբեք.
Գլուխէ առաջ դուք ուրեմըն նախ խորհիլ սորվեցէք:
Գաղափարին պարզ կամ մութ կազմըւելուն համեմատ,
Արտայայտումն ալ կ'ըլլայ պայծառ չըփոթ կամ գունատ.
Ի՛նչ բան որ լաւ կ'ըմբռնեմ կ'արտայայտուի այն յըստակ,
Ջայն պատմելու համար բառն ինքնին կու գայ գըրչիւ
տակ . . .

Աշխատէ՛ ստէպ հանգչելով, թէ իսկ հրաման մ'ա-
նարդար
Ջքեզ ստիպէ, մի՛ պարծիր արտորանքով մ'անհանճար .
Ո՛րքան ըլլայ ոճն արագ եւ արչաւէ յանգելով,
Սուր իմաստներ եւ դատում հոն կը պակսին սպահով :
Տըզմուտ գեանի մը վրայէն, յորդ ընթացքով, խիճով լի՛
Յորձանսպտոյտ թաւալող հեղեղներէն աւելի՛
Ես կը սիրեմ այն առուակն որ մարգին մէջ ծաղկազարդ,
Մանրաւազին վրայ կակուղ՝ ման կուգայ լուռ ու հան-
դարտ :

Աճապարհ՛ յանրաբար եւ երթեմ մի՛ վհասիր,
Քրտան անգամ քու զրուածիդ այցե անցո՛ւր մշտադիր :
Անդու յըղի՛, վերջսին զայն ողորկի՛ անդադար .
Երթելըն միայն անեցո՛ւր, շատ ինչ յանախ ի քաց սա՛ր :
Թարգմ. ԹՈՐԴՈՄ ՎԱՐԴ. ՊՈՒՍԼՈՅ

ՄԱՆՕՊՈՒԹԻՒՆԸ. ՏՈՒԱԼՈՅ, գաղիացի նշանաւոր քերթող, ծնած

1636 եւ մեռած 1711 ին, իր
գլխաւոր գործերէն է Ար-
ուեստ քերթողականն : Չառ-
պէն, նոյն ժամանակին՝ ան-
ուանի գրավածառմը : — Կի-
սաստիւք, կը կոչուի ձայնաւոր
զիւ ձայնաւորի հանդիպիլը
(hiatus) . — ՍԱԼԷՐՊ, մե-
ծանուն գաղիացի քնարա-
կան - բանաստեղծ, որ ան-
մահացուց իր անունն թա-
նաստեղծութեան եւ գաղղիե-
րէն լեզուի կանոնաւորման
մէջ ունեցած արդեամբն :
(1555—1628) :

Ն Ա Ք Ա Տ Օ Ն Ա Կ Ը

Փոթորիկն անցաւ . կայծակին անեղ
Գոռ եւ որոտումն , անձրեւ ու հեղեղ
Դադրեցան այլեւս , ու նորէն փայլի
Կապոյտն երկնքին պայծառ աւելի .
Բնութիւն համայն կազդուրած պըճնի՝
Նոր երանգներով կարծես վերձընի
Տօնելու համար հանդէսը չքնաղ
Վերափոխումին , ու գեղածիծաղ
Լեռներ որ հագնին մշուչէ շուրջառ ,
Հովիկ որ շարժէ ծառերուն բուրջառ ,
Իրիկնամուտին այն վեհ տեսարան
Որ վարդակամար յօրինէ խորան ,
Տիրամօր կուսին օրհնեն յիշատակ ,
Ու գովարանեն փառքն ու յաղթանակ .
Լուսնակն ալ անա կուգայ՝ ամայի
Դաշտերուն վրայ արտում կը նայի ,
Ու ծոցէն անուշ ցօղեր կը ցանէ
Ձի մեռելոցին նախատօնակն է .
Եւ մտքով մուրա թափառիլ կ'երթամ
Հոն ուր թաղուած են աղքատն ու փարթամ .
Հոն ուր շարուած են հողակոյտեր ցած
Եւ դամբարաններ շքեղ բարձրացած ,
Հոն ուր քով քովի կը ննջեն հանգարտ
Մրցակիցք անհաշտ , ոտխներ հպարտ ,
Եւ ուր հաւասար ծածկէ նոյն այն հող՝
Գանկը սնամիտ ու գլուխը խորհող .
Ու երանի տամ անոնց որ հանգչին
Պաղաղ շուքին տակ պարզ փայտէ խայլին :

(Մասն)

Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Ծ Ո Յ Լ Ը

Ամէն բանէ աւելի պէտք է վախնալ մեղկութենէ և զբօսանքէ : Այս երկու թերութիւնները կրնան ամենէն սարսափելի անկարգութեան մէջ ձգել այն անձերն իսկ՝ որ ամենէն աւելի հաստատապէս որոշած են առաքինութիւն ի գործ դնել եւ ամենէն աւելի կը սոսկան մոլութենէ : Մեղկութիւնը հոգւոյ թուլութիւն մըն է, որ զայն կ'ընդարմացնէ եւ կը բառնայ ամէն կենսական ոյժ բարոյ համար : Ուստի առնական եւ կորովի հաւատք մը պէտք է որ կշտամբէ այդ մեղկութիւնը առանց երբեք անոր մօտիկ ընելու : Մեղկ եւ զբօսասէր մարդը երբեք ուրիշ բան չկրնար ըլլալ բայց եթէ խեղճ մը . անկարող է մշակել իր ձիրքը, ոչ ստանալ կարեւոր ծանօթութիւնները, ոչ ալ արիաբար ջանալ ինքզինքը ուղղելու : Անիկա Ս . Գրոց ծոյլն է, որ կը կամենայ և չկամիր, որ հեռուէն կ'ուզէ ինչ որ պէտք է ուզել, բայց որուն թեւերը թոյլ կ'իյնան երբոր մօտէն դիտէ աշխատութիւնը : Ի՞նչ ընել այդպիսի մէկը . բանի մը օգտակար չէ : Գործերը զինք կը ձանձրացնեն, լուրջ ընթերցումը զինքը կը յոգնեցնէ, կեանքն իրեն անցընել տալու էր հանգստեան անկողնի մը վրայ : Աշխատելու ըլլայ, վայրկեանները երկար ժամեր կը թուին . զբօսնելու ըլլայ, ժամերը իրեն վայրկեաններ կ'երեւին . քուր ժամանակը իրմէ կը փախչի կ'երթայ, չգիտէ թէ ի՞նչ ընէ զայն, կը թողու որ սահի այն ինչպէս ջուրը կամուրջներուն տակ : Հարցո՛ւր իրեն թէ ի՞նչ ըրաւ իր առաւօտը, չգիտեր, վասն զի ապրեցաւ առանց մտածելու թէ կ'ապրէր . կրցածին չափ շատ քնացաւ, շատ

ծանր ծանր հագուեցաւ, դէմը ելնողին հետ խօսեցաւ, սենեակին մէջ քանի մը անդամ շրջան ըրաւ, ճաշի ժամանակը եկաւ: Կէս օրէ ետքն ալ այնպէս պիտի անցնի ինչպէս առաւօտը, և բոլոր կեանքը ինչպէս այդ օրը: Դարձեալ կ'ըսեմ. այդպիսի մարդ մը անպիտան մէկն է:

ՅԵՆԵԼՈՒ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՒԱՄՈՐԹՆԵՐ ԵՒ ԳԻՐՔԸ

Ահաւասիկ ինչպէս կը պատմեն ինչ որ պատահած է երկու սեւամորթներուն մէջ, որոնց մին կարդալ գիտէր և միւսը չէր գիտեր: «Ի՞նչ կը դիտես այդ թուղթին մէջ», կը հարցնէ տգէտը: «Ա՛հ, գիտնայիր, պատասխանեց կարդացողը, ո՛րչափ զբօսեցուցիչ է. ասոր մէջ կան անձեր որ կը խօսին, մարդ աչուըներով կը լսէ»: Սեւամորթ մը ըլլալով հանդերձ այսպիսի սահման տալ գէշ չէր, շատ սպիտակամորթներ պիտի կըրնային ատով պարծենալ: Այդ սեւամորթն արդարեւ հասկցած է գրքի մը ի՞նչ ըլլալը: Եթէ ես գրքի մը սահմանը տալ պահանջէի, պիտի շուարեցնէի շատեր: Յայտնի է թէ թղթի թերթերու գումարում մըն է որոնց վրայ գրեր տպուած են: Բայց ինչ որ ճշմարտապէս կը կացուցանէ գիրքը, չեն գիտեր զայն առ ի չգոյէ խորհրդածութեան: Գիրք մը ձայն մըն է որ կը լսուի, ձայն մըն է որ կը խօսի. անջրպետով եւ ժամանակով մեզմէ զատուած անձի մը կենդանի մտածութիւնն է, հոգի մըն է:

Է. ԼԱՊՈՒԼԷՑ

ԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ՀԱՃՈՅՔԸ

Գիրք մը ինծի համար բարեկամ մը եղած է, խորհրդատու մը, պերճախօս եւ հանդարտիկ մխիթարիչ մը : Մեզմէ ո՞վ է այն որ ախորժելով չյիշեր առաջին երկերը զորս լափած կամ ճաշակած է : Հին փոշոտ մատեանի մը կողքը զոր մոռցուած դարանի մը դարակներուն վրայ կը գտնէք վերստին, միթէ ձեր երիտասարդական տարիներուն շնորհալի պատկերները յիշեցուցած չէ՞ երբեք ձեզ : Ձեզ այնպէս չէ՞ թուած միթէ թէ ձեր առաջին անգամ զայն կարդալու պահուն երեկոյեան կարմրորակ ցոլքերով ողողեալ մեծ մարգագետինը ձեր առջեկուգայ : Ո՛հ, գիշերուան մութը սրչափ կանուխ կ'իջնէր այդ աստուածային էջերուն վրայ : Ի՛նչ անգութ եղանակաւ վերջալոյսը գրերը տատանել կուտար տըժգոյն թերթին վրայ : Ա՛լ լմնցաւ . գիշեր եղաւ . պէտք է մեկնիլ . ճամբան քարուտ է, սահանքը անձուկ եւ լպիրծ է, ափունքը խորտուբորտ է . քրտինքով ծածկուած էք, բայց ի զո՛ւր կը ջանաք, շուտով չպիտի հասնիք, ընթրիքը սկսած պիտի ըլլայ . ի զո՛ւր ձերունի սպասաւորը որ զձեզ կը սիրէ, կարելի կ'ըլածին չափ ուշացուցած պիտի ըլլայ զանգակը զարնել . ամենէն վերջը հասնելու կորանքը պիտի ունենաք եւ մեծ մայրը քաղցր եւ խիստ ձայնով մը շատ գորովալիլ շատ թեթեւ յանդիմանութիւն մը պիտի ընէ ձեզ, որ խիստ պատիժէ մը աւելի զգալի պիտի ըլլայ ձեզ : Բայց երբ երեկոյին ձեզի հարցնէ ձեր այն աւուր խոստովանանքը, եւ դուք շառագունելով խոստովանիք թէ մարգագետինն մէջ ընթերցմամբ ինքզինքնիդ մոռցած էք, և երբ գիրքը ցուցունելու ստիպուելով տատամսուած է եւ մեծ

երկիւղէ վերջ թէ մի՛ գուցէ ընթերցումը չաւարտած գրաւուի այն, դողդղալով ձեր գրպանէն կը հանէք. ինչ . . . Ռոպէնտոն Գոլբօէ, ո՛հ, այն ատեն մեծ մայրիկը կը ժպտի. ապահով եղիք, ձեր գանձը ձեզ պիտի վերադարձուի: Բայց այլ եւս պէտք է չմոռնալ ընթրիքի ժամը:

ԺՈՐԺ ՍԱՆ

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Անձս մշակութեան կը նուիրեմ, երկաթի գործի մը կը մխեմ հողին մէջ. այդպէս քրքրուած հողը կը դարձնեմ բարիբեր ընող օդին, հատիկներ կը ցանեմ, շուրջը կը հսկեմ, մինչ կը բուսնի, կը քաղեմ երբ կը հասուննայ. կը փշրեմ զայն, կրակին մէջ կը դնեմ, հաց կը շինեմ: Այդ հացը զոր ես այնքան ջանքով շինեցի, որո՞ւ է. ինձի՞ որ այնքան աշխատութիւնս ստանձնեցի թէ ծոյլին որ կը քնանար մինչ ես մշակութեամբ կը պարսպէի: Ամբողջ մարդկութիւնը պիտի պատասխանէ թէ իմս է: Վասն զի վերջապէս հարկ է որ ապրիմ, եւ ինչ աշխատութեամբ պիտի ապրէի եթէ ոչ իմինովս: Եթէ այն պահուն յորում բերանս կը տանիմ այն հացը զոր ես շինեցի, ծոյլ մը իմ վրաս յարձակէր եւ շորթէր զայն ինձմէ, ինչ պիտի մնար ինձ ընել եթէ ոչ ես ալ յարձակէի ուրիշի մը վրայ և ինչ որ ինձի եղած է, ընել անոր, սա ալ երրորդի մը. այսպէս աշխարհ միոխանակ աշխատութեան թատր ըլլալու պիտի դառնար աւարաւորութեան թատր մը:

ԹԻՆ

ԹԻԷՌ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Մերք զուք ձեզի հարցուցած էք թէ ի՞նչպիսի կարգադրութեամբ փականագործ գործաւոր մը, օրինակի աղագաւ, կը շինէ իր հացը, իր միսը, իր գինին, իր զգեստները, իր զաւակաց դաստիարակութիւնը եւ ամէն օգտակար բաները խարտոցի եւ կռանի հարուածներով. կանգուն մը գետին ժառանգած չէ, չգիտեր ոչ մշակել, ոչ հնձել, ոչ ազալ, ոչ թրել եւ սակայն կը սնանի հացով: Կեանքին մէջ երբեք այգեկութք ըրած չէ եւ իր ոյժերը կը նորոգէ գաւաթ մը գինի խմելով, երբեք անասուն մը սնուցած չէ եւ կ'ուտէ միս եւ կը հագնի կաշիէ կօշիկներ, առանց մանելու հիւսելու կամ կարելու ունի ճերմակեղէն եւ հագուստներ: Մրկու հուժկու ձիեր զորս ինք սնուցած չէ, զինքը կը տանին գործատուն եթէ հեռուն է, եւ ետ կը բերեն: Մերք մտքէն անցուցած չէ տուն մը շինել եւ ունի լաւ կամ գէշ բնակութիւն մը: Ի՞նչ ըրաւ երէկ, առաւօտեան ժամը 2էն մինչեւ 12, այնչափ բարիքէ եւ ծառայութիւններէ իրեն ինկած բաժինը վճարելու համար: Դրան զանգակներ զետեղեց. զարմանալի չէ՞ այս: Անշուշտ: Յիշեալ աշխատաւորը երախտագէտ ըլլալ պարտական է իր ժամանակակիցներուն, որոնց աշխատութիւնը կը պարզէ եւ կը զիւրացնէ իր կեանքը: Բայց իր ժամանակակիցները իրեն նոյնչափ կը պարտին եւ կշիռը միշտ անալլայլ կը մնայ ցորչափ վճարէ իր գնածը եւ իր սպառածին փոխարէնը արտագրէ:

Հասու ըլլանք այս ճշմարտութեան եւ աւելի արգար պիտի ըլլանք իրարու նկատմամբ:

ԷՏՄՈՆ ԱՊՈՒ

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԲԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ես ծնած եմ երկու էակներէ, որ ինձ կեանք տալէ վերջ զիս մեծցուցին եւ մարդ ըրին: Եթէ շուրջս նայիմ, կը տեսնեմ որ այս այսպէս է նաեւ ամէն մարդոց համար, մեր նմանեաց համար: Մենք ամենքնիս մեր ծնողաց պարտական ենք կեանքն զոր կը վայելենք:

Ամէնն այսչափ չէ: Մենք կ'իյնանք ընկերութեան մը մէջ, որ արդէն ունի դարէ դար զիզուած անագին հարստութեանց գումար մը: Աշխարհ աշխարհ ըլլալէ ի վեր անթիւ հազարաւոր սերունդներ անդադար աշխատած են մեզ պատրաստելու երկիր մը առողջաւէտ դարձուցած, մշակուած, եւ աւելի հարուստ, աւելի նրբացած եւ աւելի քաղցր քաղաքակրթութեան մը ամէն պարզեւնեքովը զարդարուած: Արդ ուրեմն ես ինքզինքս համերաշխ կ'զգամ այն ամէն սերնդոց որ կեանքի մէջ ինծի նախընթաց եղած են եւ ինծի համար աշխատած են: Ես ուրիշ բան չեմ կրնար ընել իմ երախտագիտութիւնս յայտնելու եւ անոնց իմ պարտքս հատուցանելու համար: Ուրիշ ոչինչ բայց եթէ զիս շրջապատող եւ ինձմէ ետքը եկող մարդոց համար ընել ինչ որ ըրին անոնք ինծի համար, տալ իմ աշխատութեան բաժինս, յաւելուլ իմ դոյզն մասս, մէկ խօսքով ընել այն քիչ մը բարիքը զոր կրցայ ընել:

Մեր առաջին պարտքն է աշխատութիւն. մեր երկրորդ պարտքն է բարութիւն: Պէտք է բարի ըլլալ որչափ ձերանամ, այնչափ աւելի կ'զգամ այս սկզբան կարեւորութիւնը:

Ճշմարիտ ուրախութիւն երբեք չկայ, բայց եթէ

բարի ըլլալուն մէջ, մինչեւ անգամ ասոր մէջ միայնկայ բարոյական մեծութիւն :

Մենք պարտինք բարի ըլլալ ուրիշներու համար, վասն զի մեզի համար բարի եղած են որչափ եւ սակաւ կերպով : Այս՝ համերաշխութեան գաղափարին սոսկ մէկ հետեւանքն է : Այժմ ստոյգ է թէ բարութեան համար այնպէս է ինչպէս աշխատութեան համար : Ձայն ի գործ դնել թերեւս դժուարին է ի սկզբան, ապա կ'ըլլայ վարժութիւն մը եւ խաղ մը որմէ մարդ չկրնար հրաժարիլ : Ես կը ջանամ ապրիլ կրցածիս չափ աւելի պարկեշտօրէն եւ հանգստաւէտ եղանակաւ : Համառօտելով բարոյական օրէնքը այս կրկին բանաձեւին մէջ. — Աշխատութիւն եւ Բարութիւն :

Յ. ՍԱՌՍԷՑ

ՇԱՆ ՄՐ ԱՆՁՆՈՒԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինձ տարեկից քանի մը ստահակներու հետ քարայրի մը քով կը խաղայի, որուն բերանը գրեթէ գոցուած էր մակարոյձ բուսականութեամբ մը : Մէյ մ'ալ յոյժ տարօրինակ շէլուն մը, որուն ետեւէն փոնգտալներ լսուեցան, ինչպէս կ'ունենան բարկացած կատուազգիներ, իմ ուշադրութիւնս հրաւիրեց եւ քիչ մնաց վախէս պիտի մեռնէի, ձախ կողմս տեսնելով սեւաթորմի օձ մը՝ որու գլուխը աղիւսակաւոր տախտակի նման քառակուսիներ ունէր եւ իր պոչին ծայրին վրայ ուղղորդ կանգնած կը կաքաւէր իր եռանկիւնի սլաքովը ինձի սպառնալով : Ինձի համնելու վրայ էր այդ սողունը. արդէն իսկ կը հպէր : Յանկարծ հողակոյտի մը

ետեւէն սոսկալի մումուում մը լսելի եղաւ, եւ Աեւեռ նետուեցաւ խոտին երեսը սփռուած չոր տերեւներուն վրայ եւ գրեթէ իսկոյն երեք կամ չորս քսամեկի կոտորներ իմ ոտքիս տակ գալարուեցան: Աւա՛ղ, արդարեւ իժը քաջ անասունին ժանիքներէն կտրուած էր, այլ սա կռուոյն միջոցին քիթէն խայթուելով մէկէն ուռեցաւ եւ նոյն գիշերն իսկ մեռաւ, փորն եւ դռնը սոսկալի կերպով ուռած: Հայրենի տանը մարդագեանին մէջտեղ կը հանգչի նա եւ մայրս շատ անգամ ինձի ըսած է ցոյց տալով ինձ հռչած հաղարջների մը որ հոն կը սողայ: «Առանց անոր որ կը հանգչի այդ թուփին տակ, ես դեռ պիտի լայի եւ միշտ:»

Ե Ձ Ը

Եզը մարդուս համար ձիէն եւ էշէն աւելի օգտակար է: Մեզի կը ծառայէ եւ միանգամայն կը սնուցանէ: Անոր վրայ կը դառնան դաշտի բոլոր աշխատութիւնները. ագարակին ամենէն պիտանի սպասաւորն է. գիւղական տան նեցուկը, երկրագործութեան բովանդակ ոյժն է այն: Ատենով մարդոց բոլոր հարստութիւնն էր եւ այսօր իսկ պետութեանց ճոխութեան հիմն է, որոնք միայն երկիրներու մշակութեամբ եւ արջառներու առատութեամբ կրնան պահպանուիլ եւ ծագելիլ:

Եզը ձիուն եւ էշուն չափ յարմար չէ բեռ կրելու. կռնակին եւ մէջքին ձեւէն յայտնի է: Բայց պարանոցին հաստութիւնը եւ ուսերուն լայնքը ըստ բուսկանի կը ցուցնեն թէ նա յարմար է լուծ կրելու եւ քաշելու:

Կարծես այս գործին համար յատկապէս ստեղծուած է իր մարմնոյն զանգուածը, շարժմանց դանդաղութիւնը, որուն քններուն քիչ բարձրութիւնը, ամէն ինչ, մինչև իսկ իր հանդարտութիւնն ու համբերութիւնն աշխատութեան մէջ՝ կ'ործես կը նպաստէ արտերու մշակութեան յարմար եւ ուրիշ ամէնէն աւելի կարող ընելու զայն որ յաղթէ յարատեւ եւ միշտ նոր դիմադրութեան, զոր երկիրը իր Զանքին դէմ հանէ :

ՊԻԻՅՈՆ

Ա Ղ Ո Ւ Է Ս Ը

Աղուէսը համբաւաւոր է իր խորամանկութիւններով եւ մասամբ իր համբաւին արժանի է : Ինչ որ գայլը ուժով միայն կ'ընէ, ինք զայն ճարտարութեամբ կը կատարէ եւ աւելի յաճախ կը յաջողի, առանց շուներուն եւ հովիւներուն դէմ կռուիլ Զանալու, առանց հօտերու վրայ յարձակելու, առանց դիակներ քաշելով տանելու, աւելի ապահով է իր ապրուստը հանելու : Խելք մանաւանդ ի գործ կը դնէ քան թէ շարժում . իր միջոցները կարծես իր մտքին մէջ են . ինչպէս յայտ է, ամենէն նուազ վրիպողները այդ միջոցներն են : Այնչափ խորամանկ որչափ շրջահայեաց, հնարագէտ եւ խոնեմ, մինչև իսկ համբերութեան աստիճան, իր ընթացքը կը փոփոխէ, պահեստի միջոցներ ունի զորս գիտէ պատեհ առթիւ միայն գործածել : Ինքզինքին պահպանութեան շատ փոյթ կը տանի, թէպէտեւ գայլին չափ անխնայ է եւ մինչև անգամ անկէ թեթեւ, չլստահիր բոլորովին իբարագընթացութեան, պատասպարան մը պատրաստելով :

գիտէ ինքզինքը ապահովել, ուր կը քաշուի ստիպողա-
կան վտանգներու միջոցին, ուր կը զետեղուի, ուր կը
մեծցնէ իր կորիւնները. դատարկապարտ կենդանի չէ,
այլ բնակաւոր անասուն: Նա անտառներու եզերքը կը
բնակի, գիւղերու մօտ. աքաղաղներու խօսիլը եւ հա-
ւերուն ձայնը մտիկ կ'ընէ, հեռուէն անոնց համը կ'առ-
նէ, ճարտարութեամբ յարմար ժամանակը կը գտնէ, կը
ծածկէ իր դիտաւորութիւնը եւ գնացքը, կը սողոսկի
գետնի վրայ քսուելով կ'երթայ, կը հասնի եւ քիչ ան-
քամ անօգուտ փորձեր կ'ընէ:

Եթէ կրնայ ցանկերուն վրայէն կամ տակէն անց-
նիլ, վայրկեան մը չկորսնցնէր, հաւնոցը կ'աւարէ, ոչ
մէկը ողջ կը թողու, յետոյ կամաց կամաց կը քաշուի
կը հեռանայ հետ առած իր որսը, զոր կը ծածկէ մա-
մուռին տակ կամ իր որջը կը տանի: Քանի մը վայրկեան
ետքը նորէն կուգայ ուրիշ մ'առնելու համար, զոր
նոյնպէս կը տանի կը ծածկէ, բայց ուրիշ տեղ մը: Յե-
տոյ երրորդ մը, չորրորդ մը, կայն, մինչեւ որ լուսոյ
ծագիլը կամ տան մէջ շարժում մը իրեն ազդարարէ թէ
պէտք է անցնիլ երթալ եւ այլ եւս չդառնալ:

Միեւնոյն կերպը կը բանեցնէ թակարդներուն եւ ան-
տառակներուն մէջ, ուր տորդիկները եւ կտցարները կը
բռնեն ծուղակով: Հաւորսէն առաջ կը հասնի, առա-
ւօտուն շատ կանուխ կ'երթայ եւ յաճախ օրուան մէջ
քանի մը անգամ, աչքէ կ'անցնէ ծուղակները եւ ոստ-
ղերը. բռնուած թռչունները հետզհետէ կը տանի, անոնց
ամէնքն ալ զանազան տեղեր կը դնէ, մանաւանդ ճամ-
բաներու եզերքը, անուահետքի մէջ, մամուռի տակ,
գիհի ծառին տակ, երբեմն երկու երեք օր հոն կը թո-
ղու եւ ի հարկին լաւ գիտէ զանոնք նորէն գտնելը: Նա-
պաստակաց ձագերը կ'որսայ դաշտի մէջ, երբեմն նա-

պատասկներն ալ կը բռնէ որջերուն մէջ, երբեք չլրի-
պիր երբոր սնունք վերաւորեալ ըլլան: Ճագարանոցնե-
րուն մէջէն ճագարի ճագերը կը հանէ գետնին տակէն,
կաքաւներու, լորամարգիներու բոյները կը դռնէ, հաւ-
կիթներուն վրայէն թխամայրը կը յափշտակէ եւ բազում
որսի անասուն կը մեռցնէ:

ՊԻՒՅՈՆ

ԹՈՒՉՆՈՅ ՄԸ ԱՆՁՆՈՒԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ԶԱԳԻՆ ՀԱՄԱՐ

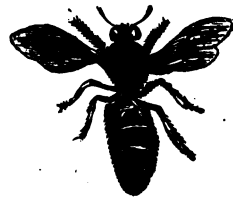
Որսէ կը դառնայի եւ պարտէզիս մէկ ծառուղիէն կը
քալէի. շունս իմ առջեւէս կը վազէր, իր քայլերը
պզտիկցոց եւ սկսաւ զգուշութեամբ յառաջանալ, իբր
թէ իր դիմացէն որսի հոտ կ'առնէր: Ճամբուն երկայնքը
դիտեցի եւ տեսայ մատղաշ ճնճղուկ մը, կտուցը տա-
կաւին դեղին եւ գլուխը միայն փետրիկներով: Բոյնէն
վար ինկած էր, (հովը ուժգին կը տատանէր ծառուղ-
ւոյն թղթենիները) եւ հանդարտիկ կենար, իր փոքրիկ
թեւերը խեղճ կերպով բացած եւ հազիւ փետուրները
եկած: Թռէզօռ անոր կը մօտենար, բոլոր մկունքը
պրկուած: Մէյ մ'ալ սեւ լանջքով ձեր ճնճղուկ մը մօ-
տակայ ծառէ մը վար նետուելով ինկաւ քարի պէս ճիշդ
չան որկորին դիմաց եւ փետուրները ցցուած, խելայեղ,
հեւ ի հեւ, ողորմուկ եւ յուսահատ ճառողիւնով. երկու
անգամ ցատքեց դէպի այդ բաց եւ կեռ ժանիներով
զինուած որկորը. իր ձագն ազատելու համար ինքզին-
քը վար նետած էր, կ'ուզէր անոր պատուար ըլլալ:
Բայց իր ըովանդակ փոքրիկ մարմինը վախէն կը դող-

դըզար. իր հիշը կերկերեալ եւ վայրենի էր. կը մարէր կը մարմրէր, իր կ'անքը կը զոհէր: Ի՞նչ անագին գազան կը թուէր արդեօք շունը անոր աչքին եւ սակայն չէր կրցած իր այնչափ բարձր եւ ապահով հիւղին վրայ կենալ մնալ, իր կամքէն աւելի զօրաւոր ոյժ մը զինք գահավիժած էր: Թռէզօռ կանգ առաւ, ետ ետ գնաց: Տեսնողը պիտի ըսէր թէ այդ զօրութիւնը ճանչցած էր: Փռթացի քովս կանչել իմ շունս, որ բոլորովին ամօթահար կ'երեւար եւ հեռացայ տեսակ մը սուրբ յարգանքով լցուած: Այո՛, մի՛ ծիծաղիք, արդարեւ յարգանք էր որ կ'զգայի այդ հերոս թռչնակին առջեւ, անոր սիրոյ լսանդին դիմաց:

ԻՒԱՆ ԹՈՒՐԿԵՆՅՑ

Սրտ մեղր

Էգ մեղր

ՄԵՂՈՒԻՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փոխանակ մեղր ծծելով շատանալու, որ աւելի լաւ կը պահուի փոքր խողովակին մէջ, ուստի ծագիկները դուրս կ'ելլեն քան թէ ուրիշ ամէն տեղ եւ փոխանակ օրէ օր անով սնանելու, մեղուն կ'ամբարէ զայն ամբողջ տարուան համար եւ գլխաւորապէս ձմրան համար:

իր սրունքին վրայ եղած փոքրիկ կեռիքներուն մէջ կը
լեցնէ այնչափ որչափ կրնայ տանիլ, բայց զգուշանալով
մածուցիկ նիւթով իր թեւերը պլշկելէ, որոնց պէտք
ունի ասդին անդին թռչելու եւ նորէն դառնալու հա-
մար: Եթէ մէկը փոյթ չէ ունեցած անոր համար փե-
թակ մը պատրաստելու, ինքնիրեն հատ մը կը շինէ ծառի
մը կամ ժայռի մը խողովին մէջ: Հոն մեղրիին հետ խառն
ինկած մեղրամուր կը զատէ: Այդ մեղրամուրով կը կազ-
մէ իրցիկներ հաւասար բազմանկիւններով, որպէս զի

Փերակ

Բջիշ

կարենան իրարու միանալ եւ ոչ մի անջրպետ թողուլ:
Այդ փոքրիկ ամբարանոցներուն մէջ կը հոսեցնէ
մաքուր եւ անխառն մեղրը եւ ո՛րչափ ալ առատու-
թեամբ լցուած տեսնէ իր մթերանոցները՝ դարձեալ հան-
գիստ չառնուր մինչեւ որ քաղելու աշխատութեան ժա-
մանակը շանցնի: Հոն ոչ ծուլութիւն, ոչ ազահութիւն,
ոչ անձնասիրութիւն կը տեսնուի, ամէն բան հասարա-
կաց է. կարևորն ամէնուն կը շնորհուի, աւելորդն եւ
ոչ մէկուն, հապա կը պահուի հասարակաց բարւոյն հա-
մար: Երբ գաղթականութիւնք օր իրենց վրայ աւելորդ-
բեռ պիտի ըլլային, կ'արտաքսուին. անոնք զլուսն աշ-
խատիլ եւ միւսները կ'ստիպեն զանոնք աշխատելու,
ճամբու դնելով:

Բ Ձ Է Ձ Ը

Բզէզներու եղանակն է: Ասոնք զիս ժամանակաւ շատ զբօսցուցած էին, բայց կը սկսէի այլ եւս զուարճութիւն չզգալ. մարդ ինչպէս կը ծերանայ: Սակայն եւ այնպէս մինչ սենեակիս մէջ առանձինն իմ պարտականութիւններս կը կատարէի, մահու չափ ձանձրոյթով, յօժարութեամբ կ'ուզէի այդ կենդանիներէն հասնել քովս ունենալ: Հիմայ ալ զործս չէր զայն թելի մը կապել թռցնելու համար, ոչ ալ փոքրիկ սայլի մը լծել: Այնչափ մեծցած էի որ այդպիսի զբօսանքի չէի տար ինքզինքս: Բայց միթէ կը խորհի՞ք թէ մարդ այդչափ բան միայն կրնայ ընել բզէզով մը. մե՞ծ սխալ: Այդ տղայական խաղերուն եւ բնապատմութեամբ պարապողի մը լուրջ ուսումներուն մէջտեղ ելնելիք շատ մը աստիճաններ կան: Իերանն ի վար դարձուած ապակեայ գաւաթի մը տակ անոնցմէ մին կը պահէի. անասնիկը գաւաթին կողերէն դժուարաւ վեր կ'ելնէր նորէն վար իյնալու համար եւ նորէն կը սկսէր նոյն բանն ընել անդադար եւ անվերջ. մերթ կռնակին վրայ կ'իյնար. այս բանը, գիտէք ա', բզէզի մը համար մեծ դժբազդութիւն մ'է: Անոր օգնելէ առաջ կը դիտէի իր համբերատարութիւնը, որով իր վեց բազուկները միջոցին մէջ կը պըտըտոցնէր յամբարար, հոն չգտնուած մարմինի մը կառչելու ակնկալութեամբ, որ միշտ ի դերեւ կ'ելնէր: Ճշմարիտ է թէ բզէզները անբան են, կ'ըսէի ինքնիրենս:

Շատ անգամ գրչիս ծայրը անոր ներկայացնելով առիթ կուտայի իրեն այս դժուարութեան մէջէն ելլելու: Եւ անա այս իսկ էր որ զիս առաջնորդեց, մե-

ծագոյն եւ յաջողագոյն գիւտին, այնպէս որ Պէրգէնի հետ կարելի է ըսել թէ բարի գործ մը անվարձ չլինար. բզէզս փետուրին մագերուն կառչած էր եւ ես զինքը հոն կը թողուի որ խելքը գլոխը ժողվէր մինչդեռ ես տող մը բան կը գրէի աւելի ուշագիւր ըլլալով իր արարքին եւ շարժումներուն քան Յուլիոս Կեսարի, զոր այդ պահուն կը թարգմանէի: Պիտի թռչէ՞ր արդեօք թէ փետուրն ի վար պիտի իջնէր: Իրերը սակայն ի՞նչ բանէ կախում ունին. եթէ առաջին բանն ընելու որոշում տար, գիւտ ընել չկար: Ես չէի կռահեր անգամ: Ետո բարեբախտաբար սկսաւ իջնալ: Երբ տեսայ որ մելանին կը մօտենար, կարաստետող նշաններ, նախաօզգացումներ ունեցայ թէ մեծամեծ բաներ պիտի պատահէին: Այսպէս Գոլոմպոս առանց ծովեզրը տեսնելու Ամերիկայի նախազգացումը կ'ունենար: Արդարեւ անոր բզէզը գրչին ծայրը հասած իր գայլիկոնը կը մխէ կը թրջէ մելանին մէջ. շուտ պէտք է հասցնել ճերմակ թուղթ մը, մեծ ակնկալութեան վայրկեանն է:

Գայլիկոնը թղթին կը հասնի, մելանը կը թողու իր հետքին վրայ եւ անաւասիկ սքանչելի գծագրութիւններ: Երբեմն բզէզը կամ հանճարի շնորհիւ եւ կամ անոր համար որ արջասպը իր գործարանները անհանգիստ կ'ընէր, վեր կ'առնու իր գայլիկոնը եւ կ'իջեցնէ ճամբայ ընելով հանդերձ: Ասկէ առաջ կուգան կարգ մը կէտեր, հրաշալի փափկութեամբ աշխատութիւն մը, երբեմն ալ գաղափար փոխելով ճամբան կը դարձնէ, յետոյ նորէն գաղափար փոխելով ետ կը դառնայ. անա Տ մը կը կազմուի: Երբ այս տեսայ, լուսոյ շող մը զիս շլացուց:

Չարմացուցիչ անասունը տետրակիս առաջին երեսին վրայ կը դնեմ, գայլիկոնը մելանով աղէկ մը լեցուած, յետոյ իր աշխատութիւններուն 'ուղղութիւն տա-

լու եւ անցըը խափանելու համար յարգի շիւղով մը զինուած՝ կ'ստիպեմ զինքը այն կերպով պատյա ընել որ ինքն իսկ գրէ իմ անունս : Երկու ժամ պէտք եղաւ . բայց ինչպիսի հրաշակերտ :

«Ազնուագոյն նուաճումը, կ'ըսէ Պիւֆոն, զոր մարգս երբեք ըրած ըլլայ, է . . . է անշուշտ բզէզը» :

ԹէՊՅԵՌ

ԿԵԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

Ամէն օր երկու ժամ քալէ՛, ամէն գիշեր եօթը ժամ քնացիր . քնանալ ուղիւղ պէս պառկէ՛, արթննալուդ պէս ելիր . ելնելուդ պէս աշխատէ՛ : Անօթենաս՝ կե՛ր, ծարաւնաս՝ խմէ՛ եւ միշտ յամբօրէն : Պէտք եղած ժամանակ խօսէ՛, գրէ՛ այն զոր կրնաս ընդունիլ . ինչ որ կրնաս ըսել ըսէ՛ : Երբեք մի՛ մոռնար, թէ ուրիշներ քու վրադ յոյս կը դնեն եւ թէ դուն պէտք չէ անոնց վրայ յոյս դնես : Պէտք եղածէն աւելի մի՛ յարգեր արծաթը . բարի ծառայ մը եւ չար տէր մըն է : Նախ բոլոր մարդու ներէ՛, աւելի անկասկած ըլլալու համար . մի՛ անարգեր մարդիկը, մի՛ ատեր զանոնք աւելի եւ մի՛ ծիծաղիր տարապայման կերպով, ցաւակից եղիր անոնց : Ամէն առտու լոյսը տեսնելուդ պէս մահուան վրայ մտածէ՛ եւ ամէն երեկոյ, երբ մութին մէջ թաղուի : Երբ շատ տառապիս, ցաւին ուղղակի նայէ՛ . այն պիտի մխիթարէ քեզ ինքնին եւ քեզ բան մը պիտի սորվեցնէ :

Ձանս՝ պարզ ըլլալ, օգտակար ըլլալ :

ԱՂԵՔՍ. ՏՌԻՍԱ ՈՐԴԻ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԻՐԱ ՊԷՋՃԵԱՆ

Ազգ. Հիւանդանոցի հիմնադիրը ծնած է 1771 ապրիլ 10 ին, Եէնի Գաբու: Հայրն էր Կարսեցի վաճառական Մահաբի Գողոս աղա Պէզճի, որ 1798 ին առեւնեկըր Պոլիս եկած էր եւ կը զբաղէր կառւի վաճառակաւութեամբ: Պէզճեան՝ իր մանկութեան տարիները՝ հետեւեցաւ Մայր վարժարանի դասերուն, ուր հաղիւ նախնական կրթութիւն մը ստացած, 1783 ին շուկայ ելաւ՝ մետաքսի առեւտուրով զբաղելու: Քիչ առեւնէն, շնորհիւ իր ուշիմ ու խոնական գործունէութեան՝ յաջողութիւն գտաւ, եւ իբր մետաքսի վաճառական՝ անուն մը շինեց: 1802 ին Տիւզեան Յովհաննէս Չէլէպի Տէրութեան ստանձնած ըլլալով մետաքսի մաքսին վարձակալութիւնը, այդ գործին վերակացու կարգեց Պէզճեանը, որ հաւատարմօրէն ծառայեց Տիւզեան գերդաստանին: Յովհաննէս Չէլէպի այնչափ վստահութիւն ունէր անոր վրայ որ Տիւզեան տան ընդհանուր վերակացու կարգած էր զայն:

1819 Սեպտ. 5ին Պէզճեանին յանձնուեցաւ Արքունի փողերանոցին վերատեսչութեան պաշտօնը, զոր տասը տարիէ աւելի ժամանակամիջոց մը վարեց: Թարութիւն ամիրա, իր պաշտօնավարութեան միջոցին հաւատարմօրէն ծառայեց Կայս. Կառավարութեան եւ արժանացաւ մեր Օգոստափառ Սուլթանին մեծ հօր՝ երջանկայիշատակ Սուլթան Մահմուտի բարձր շնորհներուն:

Պէզճեանի բարեգործութեանց գալով, երկար է աւոնոց շարքը: Կարելի է ըսել թէ վերջին դարերու մէջ ո՛չ մէկ հայ իրեն չափ խնամք տարած է եկեղեցական,

կրթական և բարեգործական հայ հաստատութեանց բարգաւաճման, Ո՛չ միայն Սէտի Գուլէի Ազգ. Հիւանդանոցին հիմնադիրն ու բարերարը եղած է, այլ իր ջանքով ու նիւթական օգնութեամբ կառուցած է Մայր Եկեղեցին, Պատրիարքարանը եւ Պէզճեան Ուսումնարանը, Գում-Գարուի դրսի Ս. Յարութիւն Եկեղեցին՝ որուն շինութիւնը իր մահէն շատ ետքը՝ 1855ին աւարտեցաւ իր կտակած գումարով, Գում-Գարուի դուրսը մանկերու եւ աղջիկներու յատուկ երկու դպրոց՝ զորս իր ծախքով կանգնած է ի յիշատակ իր հօր՝ Պէզճի Պօղոսի եւ իր մօր Վառվառէի։ Պէզճեան այդ վերջին երկու վարժարաններուն ծախքը մշտնջենապէս ապահովելու համար 250,000 դրուշ տուած է Մայր Եկեղեցոյ, ի հաշիւ անոր շինութեան պարտքին որպէս զի տարուէ տարի քրտակը երկու դրուշէն ամսական 1000 դրուշ վճարուի այդ վարժարաններուն։ 1824 ին Օրթազիւղ հաստատելով իր ընկալութիւնը, տեղւոյն Ս. Աստուածածին Եկեղեցոյն համար հազար դրուշի պարտքը իր քսակէն վճարած է. ինք աւարտած է նոյնպէս Արքունի նաւարանին մէջ կառուցուած Ս. Յարութիւն Եկեղեցոյն շինութիւնը, որուն եկեղեցական զարդերն ու անօթները հոգացած է, ինչպէս շատ մը ուրիշ եկեղեցիներունը։ Ինք է որ հիմնած է Բերայի մէջ աղջկանց ասեղնագործութեան վարժարան մը, որուն տարիներ ետքը պիտի յաջորդէր արդի Արուեստանոցը։ Նորոգած է Մայր Եկեղեցոյ Ս. Լուսաւորիչ վարժարանը, Գարթայի դպրոցն ու եկեղեցին՝ որուն շրջափակին մէջ ազբիր մը կառուցանել տուած է։ Չանաք Գալէի եւ Կէլիպօլուի եկեղեցիներուն ըրած օգնութիւններէն զատ, իր շնորհիւ վճարուած են Էտիրնէի եւ Մալկարայի հայ եկեղեցիներուն պարտքերը։

1829ին Պոլսոյ ազգասնեքուն նուիրած է 100,000 դրուշ եւ իր նախաձեռնութեամբ է որ հաստատուած է՝ 1832ին, Տնանկաց Մատակարարութիւնը 39 անգամներով, որոնք վեց կարգի բաժնուած էին: Արդի Ազգատակնամեքուն գաղափարն էր որ կը յղանար Պէզնեան եւ այդ հաստատութիւնը մեծ միտիթարութիւն մը կուտար ժամանակին բոլոր հայ կարօտեալներուն:

Կրօնասէր, աղքատասէր եւ դպրոցասէր ամիրան մեծ սէր ունէր նաեւ հայ գրականութեան վրայ: Իր ժամանակակից ամիրաններուն մէջ չի կար մէկը որ այնքան մտերիմ ըլլար իրեն, որքան Գրիգոր պատուելի Փէշտիմալեանն, իր ատենին Պոլսեցի հայ գրագէտներուն ամենէն հմուտն ու նշանաւորը: Անոր խորհրդով էր որ ապագրել տուաւ Գէորգ պատուելի Գարսիսահայ բառգիրքը: Պէզնեան սատարած է նաեւ Հայկազեան բառգրքին ապագրութեան, որ այնքան օգտակար եղած է հայ լեզուի մշակման եւ զարգացման տեսակէտով:

Պէզնեան՝ Գաարիարքարանի գործերուն մէջ իր ժամանակին ամենէն ազդեցիկ անձնաւորութիւնը եղած է: Իր ջանքով է որ 1830ին ձեռք բերուած է Կայս. Հրովարտակ մը՝ որ կ'ապահովէ Նյուսաղէմի Ս. Փրդկիչ վանքին հայոց սեպհականութիւն ըլլալը: 1820 ին Հրաւեր սիրոյ ի միաբանական ձեռնարկին մէջ ինք եղած է գլխաւոր դերակատարներէն մէկը, թէեւ այդ բանը շատ սուղի նստած է իրեն:

Պէզնեան՝ իբր պետական պաշտօնեայ եւ իբր հայ, գիտցած է կատարել իր պարտքը: Ժրաջան, աշուուրջ, հանճարեղ, յաջողած է գրեթէ իր բոլոր ձեռնարկներուն մէջ, իր ազգակիցներուն պատկառանք եւ սէր ազդելով եւ իր օրինակովը հրաւիրելով զանոնք բարեգործութեան: Այնպէս որ իր մահը, որ պատահեցաւ 1834

յունուար 3 ին, ճշմարիտ սուգ մը եղաւ Ազգին համար, եւ ցաւ պարտեառեց կառավարակորն շրջանակներու մէջ ալ, որք այնքան մաքուր համբաւ մը շինած եւ այնքան սիրուած էր :

Կայսերական արտօնագրով Պէզնեան Թարութիւն ամիրա թաղուած է Մայր Եկեղեցին, որուն մէջ իր կենդանութեանը ատեն ինքն իսկ շինել տուած էր իր գերեզմանը :

Հ. ՍԱՍՏՈՒՐ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԷՅ ՏԱՏԵԱՆ

Իբրուս ամենէն նշանաւոր Հայերէն մէկը եղած է Յովհաննէս Պէյ Տատեան : Իր խելքով եւ յարաբեւութեամբ յաջողած է Օսմանեան կառավարութեան օգտակար ծառայութիւններ մատուցանել, գործնապէս աշխատելով մանաւանդ մեքենագիտական ճիւղին : Հմուտ, համեստ, անվհատ աշխատող, գիտցած է իր ժամանակին պետական անձնաւարութեանց մէջ կարեւոր դիրք մը գրաւել, արժանանալ բարձրագոյն գնահատման, եւ ասով Հիւանդանոցին ու Ազգին մատուցած է մեծ ծառայութիւններ :

Յովհաննէս Պէյ Տատեան ծնած է Կ. Պոլիս, Ազատըր գիւղը, 1798 փետրուար 14ին : Չորս օր ետքը, փետրուար 18ին, մկրտուած է Փիլիպոս գիւղը Ա. Նշան եկեղեցին, ձեռամբ Տ. Պօղոս քահանայի որ Կաղզուանցի Զաքարիա Պատրիարքին եղբորորդին ու կենսագիրն է : Յովհաննէս Պէյի հայրն էր Տատ Աւագըլ ամիրա,

որ 1753ին ծնած էր Ակնայ Կամարակապ գիւղը՝ հին գերդաստանէ մը եւ Պոլիս գալով, շնորհիւ իր նարտաբուժեան, 1795ին վառօդապետ կարգուած էր: Ուսումնասէր, ընթերցասէր եւ բարեպաշտ, բաւական խնամք տարած է իր զաւակներուն կրթութեան: Յովհաննէս իր մանկութեան առաջին տարիները Այ Արփի գիւղը (Ազատը) յոյն քահանայէ մը կ'ուսանէր յունարէն, նոյն միջոցին հայերէնի սկսած էր Նշաստանեան Գրիգոր անուն ուսեալ անձէ մը, որ Վենետիկի մէջ Մխիթարեաններէն սորված էր գրաբարն ու իտալերէնը եւ գիտէր նաեւ քիչ շատ ֆրանսերէն ու լատիներէն: Նշաստանեան Գրիգոր՝ Առաքել ամիրայի ծառայութեան մտած էր հայերէնի թարգմանութեան համար եւրոպական Հանրագիտարանէ մը ամիրային մասնագիտութեան վերաբերեալ կարգ մը գիտելիքներ: Նշաստանեան առանց մեծ բան մը սորվեցնելու իր աշակերտին, կը մեռնի 1809ին եւ անոր կը յաջորդէ Սամաթիա, Սիրացու Յակոբ վարժապետ, քաջ հայագէտ, որմէ Յովհաննէս Տատեան կ'ուսանի հայ լեզուն՝ զոր բաւական աղէկ կը գրէր, ինչպէս նաեւ թուարանութիւն, որուն մէջ շատ յաջող եղած է ետքը: 1811ին, Մխիթարեանց աշակերտներէն Չամչեան Պ. Սահակէն ալ սկսած է սորվիլ ֆրանսերէն:

Տատ Առաքել ամիրա 1812 վախճանելով, 1814ին Յովհաննէս Տատեան կը մանէ վառօդարարի ծառայութեան, իր եղբորը՝ Սիմոն Տատեանի քով, որ հօրը մահէն ետքը վառօդապետ ընտրուած էր:

Յովհաննէս Պէյ կ'աշխատի մեքենաներուն խելք հասցնելու, վառօդարանի վարպետ Սիվրի Պաշտուր քէնիայէն եւ ճարտար մեքենագործ Բալուցի Ուստա Ղուկասէն օգտուելով: Այդ միջոցին կ'աշխատի նաեւ

գծագրութեան, աշխարհագրութեան եւ կը թարգմանէ ֆրանսերէնէ իր ճիւղին վերաբերեալ կարգ մը գիտելիքներ: 1820ին վերապետուչ կը կարգուի Պէյքօղի թղթաշինութեան գործարանին զոր կը թողու երկու տարի ետքը: 1829ին վերջը էյուպի մանածի գործարանին տեսուչ կ'ըլլայ. այս գործարանը հաստատած էր Առաքել անուն հայ մը, որ Վիէնայի մէջ ուսած էր մանածի մեքենաներուն շինութիւնը և գործածութիւնը: Այս գործը կը թողու 1829 դեկտեմբերին: Նոյն միջոցին կը շինէ Կրացանին երկաթները ծակելու մեքենայ մը:

Իր եղբօր՝ Սիմոն ամիրա Տատեանի մահէն երեք օր ետքը, 1832 մարտ 7ին, կայս. իրատէով Յովհաննէս Պէյ Տատեան Ազատլըի վառօդարանին, եւ Սիմոն ամիրայի զաւակը, Պօղոս Պէյ Տատեան, Պոլսոյ վառօդարանին վառօդապետ կ'ընտրուին:

Յովհաննէս Պէյ այս կարեւոր պաշտօնին կոչուելէ ետքը, աշխատեցաւ իր ճիւղին մէջ կատարելագործութիւններ մտցնելու, հետզհետէ նորագոյն ուսումնասիրութիւններ ընելով: 1835ին առաջին անգամ դամաքի ճամբով Սւրուպա գնաց և այցելեց Ֆրանսսա և Անգլիա: Ֆրանսայի մէջ աշխատեցաւ անսակոմնապէս քիմիաբանութեան եւ ուսումնասիրեց իր ճիւղին վերաբերեալ հաստատութիւնները թէ՛ Ֆրանսայի եւ թէ՛ մանաւանդ Անգլիոյ մէջ, եւ երբ 1866ին վերադարձաւ Պոլիս, հետը կը բերէր վկայականներ, որոնք կը հաստատէին թէ իր ժամանակը պարապ անցուցած չէր Սւրուպայի մէջ: Այդ միջոցին աշխատեցաւ տեղեկութիւններ առնել երկաթի ձուլարաններու եւ չուխայի գործարաններու գործիքներուն ու գործողութեան եղանակին վրայ: Դարձին՝ նոր մեքենաներ հաստատեց եւ բոլորովին նոր դրութեամբ կազմակերպեց իրեն յանձնուած գործը:

Ասկէ զաս . իր վերակացութեամբ կառուցուեցան նախ Պէյքօղի խաղախորդի գործարանը , Նիկոմիդիոյ չուխայի գործարանը , Հէրէքէի մետաքսեայ կերպաներու գործարանը , Ձէյթուն Պուրնուի երկաթ ձուլելու գործարանը , եւ այլն , որոնց ուսումնասիրութեան և այս մասին հարկ եղած մեքենաները բերելու համար , Յովհաննէս Պէյ նորէն երկու անգամ Եւրոպա ճամբորդեց 1842ին եւ 1847ին :

Յովհաննէս Պէյ քանիցս արժանացած է Սուլթան Մահմուտի եւ Սուլթան Մէճիտի մեծ շնորհներուն , 1838ին՝ Իֆթիխարի պատուանշանին , եւ 1856ին Ուլայի և Պիլնիսի տիտղոսին :

Յովհաննէս Պէյ գնահատուեցաւ եւրոպական շրջանակներու մէջ ալ եւ պատուոյ անգամ ընտրեցին զինքը Բարիզի Քաջալերութեան ընկերութիւնը (Société d'Encouragement) , Լոնտոնի և Էտիմպուրկի ճարտարութեանց բարգաւաճման ընկերութիւնները և Բարիզի Արեւելեան ընկերութիւնը : 1856ին Յովհաննէս Պէյ անդամ ընտրուեցաւ Տէրութեան բարձրագոյն Ատեանին (Անքեամը Ատիէ) եւ 1857ին Հասարակաց Կրթութեան Ժողովին (Մէճիսը Մէարիֆ) :

Գալով ազգային շրջանակի մէջ իր ունեցած դերին , պէտք է ըսենք թէ ինք եղած է Ազգ . Հիւանդանոցին մեծագոյն բարերարներէն մէկը , օրական 15 օխայ մսի եւ 37½ օխայ հացի պետական շնորհը խնդրելով և յաջողելով իսկ : Այս կարեւոր նպաստն այսօր բազմապատկուեցաւ շնորհիւ մեր բարեխնամ ինքնակալ Օգոստոսիառ Սուլթանին :

Բարեպաշտ , աղքատասէր , առնմասէր , Յովհաննէս Պէյ հետամուտ եղած էր միշտ ազգին մէջ վառ պահելու կրօնքի , գրականութեան և կրթութեան սէրը : Հիմնած

է Ազատչի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, Մաքրիզիւղի եկեղեցին, նոյնպէս նարը Գարուի վարժարանը: Իրոյցներ հաստատած է Իզմիտի գաւառին մէջ: Անդամ եղած է 1847ին եւ 1853ին Գերագոյն ժողովներուն: Նարը Գարուի վէճերուն ատեն, իր եղբորորդի՝ Գողոս Պէյի եւ Կարապետ Պալեան ամիրայի հետ էմսաֆներուն կողմը բռնած է: Մխիթարեանց մեծ գումարներ նուիրած է հրատարակելու համար մատենագրական երկեր. նոյնպէս տպել տուած է աշխարհագրական քարտէսներ եւ երկրագունտ մը, որոնք ազգային վարժարաններու մէջ աշխարհագրութեան ուսուցը ծաւալելու մեծապէս նպաստեցին:

Իբր գիտուն եւ արհեստագէտ, Յովհաննէս Պէյ ունի գրաւոր անտրպ ուսումնասիրութիւն մը. իբր պատմագէտ, իր ժամանակին մէջ ամենէն հմուտներէն եղած է, եւ ընդհանուր պատմութեան մասին իր թողած ժամանակագրական աշխատութիւնը, որ կը մնայ ձեռագիր, ապացոյց է թէ այդ ճիւղին աշխատած է մեծ խանդով: Ունի կարգ մը ուրիշ գրուածներ ալ, ձեռագիր, որոնք հայրենին են իր խոհական մտքին, կրօնասէր հոգիին:

Իր արժանիքներէն մէկը եղած է նաեւ, Կարապետ ամիրա Պալեանի պէս, խնամեալ կրթութիւն մը տալ իր զաւակներուն: Անոնցմէ անդրանիկը Սիսակ-Սառաքել Պէյ Տատեան, ճարտարագէտ, եւ կրտսերը՝ Իրիզոր Պէյ Տատեան, վառօդարանի մէջ կարեւոր դեր մը ունեցած են, եւ առաջինը վառօդապետ եղած է իր հօրը մահէն ետքը. երկրորդը՝ Ներսէս Պէյ Տատեան, Սւրոպա կրթուած, երկրաչափութեան եւ մեքենագիտութեան աշխատած, լաւ ֆրանսերէն ու հայերէն ուսած. իսկ երրորդ օրդին՝ Բարձր. Սրթին փաշա Տատեան, Պետութեան և

Ակֆին մէջ իր ունեցած բարձր դիրքով արժանի զաւակ եղած էր իր բարեպաշտ, սրամիտ եւ քաղաքագէտ հօրը :

Յովհաննէս Պէյ Տաանան, վերջին տարիները գործէ քաշուելով, ապրած է Պէշիկթաշ, եւ իր հիւանդութիւնը դարմանելու համար 1868ին Վիէննա ըրած ուղևորութենէն քիչ ետքը, 1869 ապրիլ 18ին, Աւագ ուրբաթ օրը կնքած է իր մահկանացուն :

Հ. ԱՍԱՏՈՒՐ

Մ Կ Ր Տ Ի Չ Ս Ա Ն Ա Ս Ա Ր Ե Ա Ն

Մկրտիչ Սանասարեանցի հոգին որքան մեծ, սիրան որքան առատ ու գանձն որքան ճոխ էր, նոյնքան լուսափայլ ու խորարմատ էր իր սէրն սոհմին համար եւ լուսարեւր անոր բարոյական ու մտաւոր զարգացման համար ինքնաբերաբար ընտրած միջոցներն : Չէր նա հին, նախապաշարու մարդ, այլ ժամանակիս ճշմարիտ լուսաւորութիւնը պաշտող անկեղծ մարդ էր : Նա չհիմնեց տաճարներ, վանքեր, հիւրատուններ, որոնցմէ շատերն արդէն քայքայուն վիճակ ունին, այլ հիմնական գործիներ պատրաստեց : Այն բանաւոր ու կրթիչ գործիներն են այն բազմաթիւ հայ պատանիներն, որ իր ծախքով Եւրոպա ուսմունք առին, այն կրթական մեծագործութիւնն է մանաւանդ Սանասարեան վարժարանն, որ սահմանուած է լոյս սփռել :

Որդի համեստ եւ ժիր հօր՝ Մկրտիչ Սանասարեան կը ծնի Թիֆլիս 1818ին, եւ իր գործոց մարդը կ'ըլլայ :

Ձինուորական ծառայութեան մէջ մտնելով՝ կարող էր յարատեւել եւ բարձր աստիճաններու հասնիլ . բայց անկախ դիրքի մ'առաւելութիւններն քան ամէն շքանշան եւ արտոյտ գերիվեր համարելով՝ Մ. Սանասարեանց կ'ընտրէ առեւտրական ասպարէզն . Բեղրզպուրկ կը հաստատուի եւ ի վերջէ նաւային ընկերութեան մը (Կաւկազ եւ Մերկուրի) վերատեսչութեան պաշտօնը կ'ըստանձնէ : Կարող էր մեծանուն բարերարն իր վաստակոց արդիւնքն ճոխաբար վայելել , իշխանական փառաւոր կեանք վարել եւ իր հարստութիւնն ունայնափրական հաճոյից համար վատնել , ինչպէս սովոր են ընել մեր մէջ շատ մեծատուններ . բայց ողբացեալ բարերարն մեծ մարդ էր եւ մարդկային հաճոյից գերագոյնը կը սեպէր իր միտքը , սիրան ու գանձն առատօրէն նուիրել տոհմին :

Սանասարեան պիտի ապրի յաւէտ , վասն զի իր կենաց շքեղագոյն փառքն եղած է իր տոհմը սիրել եւ անոր նուիրել իւր հոգւոյն եւ քրտանց առատ գանձերը :

Մ. ՍԱՄՈՒՐԵԱՆ

Հ Ա Մ Ա Բ Օ Տ Կ Ե Ն Ս Ա Պ Ի Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Մ Լ Բ Տ Ի Չ Ս Ա Ն Յ Ա Ս Ը Ր Ե Ա Ն Ի

Մկրտիչ Սանասարեան ծնած է Թիֆլիս , 1818ին . իր մանկութեան տարիներուն՝ իր ծննդավայրին մէջ տակաւին կանոնաւոր դպրոց չկար , ուստի Աբամելիք անունով քահանայէ մը կարդալ կը սորվի :

Երբ ներսէս Աշտարակեցի կաթողիկոսը Թիֆլիսի Ներսէսեան վարժարանը կը հիմնէ , Մկրտիչ հոն կը մտնէ եւ կը ստանայ իր նախնական կրթութիւնը :

Դեռ դպրոցին ընթացքը չաւարտած, իր դասընկերներէն մէկուն հետ 1835ին ճամբայ կ'ելլէ դէպի Էրզրում, Վենետիկ երթալու եւ հոն բարձրագոյն կրթութիւն ստանալու նպատակով, սակայն իր խնամակալը կը հասնի ետեւէն եւ արգելք կ'ըլլայ: Անմիջապէս Ռուսիոյ մէջ պետական ծառայութեան կը մտնէ, ուր կը մնայ տասը տարի, 1847ին Բեթերսպուրկ կը հաստատուի, եւ իր խնայած դրամին մէկ մասը կը յատկացնէ շոգենաւային ընկերութեան մը բաժնետոմսերու գնման: Այդ ընկերութիւնը հաղորդակցութիւն հաստատած էր Ռուսաստանի, Կովկասի եւ Գարսկաստանի միջեւ, եւ իր շոգենաւները կը բանեցնէր Վօլկա քետին եւ Կասպից ծովուն մէջ: 1864ին ընտրուեցաւ նոյն ընկերութեան տնօրէն, պաշտօն, զոր ուրիշ քանի մը տնօրէններու հետ վարեց մինչեւ իր մահը: Ի պատիւ իրեն այդ ընկերութեան շոգենաւներէն մէկը կոչուած է «Մկրտիչ Սանասարեան»:

Սանասարեան մեռաւ Բարիզ 1890 մայիս 19ին, մարմինը փոխադրուեցաւ Թիֆլիս, ուր թաղուեցաւ, Թիֆլիսի Մայր Եկեղեցւոյն բակին մէջ, փառաւոր յուղարկաւորութենէ մը ետքը: Հայաբնակ շատ մը քաղաքներու մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ ի յիշատակ Սանասարեանի:

Մկրտիչ Սանասարեան մեծ բարերար մը եղած է: Հիմնած է Էրզրումի մէջ Երկրորդական վարժարան մը, որուն գոյութիւնը ապահոված է 100000 ոսկիի մօտ քումար մը կտակելով: Այդ կտակին գործադրութեան կը հսկեն Կ. Գոլսոյ մէջ խնամակալութիւն մը, որուն նախագահն է Ս. Գատրիարք Հայրը, եւ Էրզրումի մէջ Հօգաբարձութիւն մը, որուն նախագահն է Էրզրումի Հայոց Առաջնորդը:

Մանասարեան վարժարանը քսանըզոս տարիէ ի վեր կը յարատեւէ եւ ունեցած է 100 է աւելի չքանաւարաներ :

Այս կարեւոր կտակէն դատ, որ յաւերժացուցած է իր անունը, Մկրտիչ Մանասարեան միշտ օգնած է էջմիածնայ Գէորգեան ճեմարանին, ինչպէս նաեւ ուրիշ դպրոցներու . իր ծախքով վերաշինել տուած է Վանայ Մանդխտեան ազգկանց վարժարանը, զոր Վանեցիք կոչած են Մարիամեան, ի յիշատակ Մանասարեանի մօր, որ կը կոչուէր Մարիամ :

Մանասարեան թոշակներ կապած էր բարձրագոյն վարժարանի եւ վարժապետանոցի մէջ ուսանող երիտասարդներու . իր պաշտպանեալներուն վրայ միակ պարտաւորութիւն մը կը դնէր, այն է՝ ընթացաւարտ ըլլալէ ետքը կրթական գործին ծառայել :

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԽՈՒՄԱԸ

Ս. ՄԵՍՐՈՊ

Հայ մտքին ամենէն հանճարեղ ցոլացումը մեր բովանդակ եկեղեցական պատմութեան մէջ, անդուգական ախպար վարդապետը՝ որով կրնայ պարծիլ հայ գրականութիւնն ու եկեղեցականութիւնը : Զգալ թէ ժողովրդի մը իմացական ու բարոյական դարգացման զսպանակն ո՛րն է, եւ յաջողիլ լարել զայն ու ցեղին

բովանդակ մտաւորական կենսականութիւնն ու գործարանաւորութիւնը շարժման մէջ գնել : Ահա՛ ընդհանուր գծով մը սահմանը այս մեծագործութեան՝ որ երկոյս անմահ Մկրտոյ վարդապետի կեանքին յաւիտեանական դրուագը կը յօրինեն : Ամէն ժողովուրդներու կեանքին մէջ գրի գիւտը՝ ըլլա՛յ այն եզրագծական մեծահարուստը, ըլլա՛յ ասորեստանական բեւեռագիրը կամ բերուացիներու իրօսն, մտքի պատմութեան այն հանգուցն է (étape), որ կը կազմէ մուտքը ճշմարիտ քաղաքակրթութեան : Քրիստոնէական 405—406 թուականը՝ սկիզբն է մեր այգրէնածին քաղաքակրթութեան զոր ամբողջապէս կը պարտինք Ս . Մկրտոյայ « ծննդական մտքին » : Օտարոտի եւ ապարդիւն եղած են բոլոր այդ փորձերն, որոնք յառաջագոյն երբեմնակի կիրարկուած են, այլ տեսականութեան ճշմարիտ տարրերով օժտուած չըլլալով, ընդհուպ իօպառ հետախաղաղ անհետացած են : Ս . Մկրտոյ ամրակուռ խարխախի մը վրայ կայկայեց իր շէնքը, թէ եւ հիմնարկէքին օտար ատաղձներ գործածուեցան, այլ հետզհետէ սկսաւ բնատոնմիկ երանգներով պաճուճուիլ՝ որոնք երաշխաւորեցին իր աքնութիւնն ու յարատեւութիւնը : Մկրտոյ վարդապետ (կամ Կորիւնի սիրական յորջորջմամբ « Մաշտոց »), Մուշ գաւառին Հացեկաց գիւղը ծնած եւ լաւ կըրթութիւն մ'առած էր, հմուտ Ասորերէնի եւ Պարսկերէնի, հաւանականաբար Յունարէնի ալ, եւ ապա տուած ինքզինքը մեծակեցութեան : Բարեբախտաբար իր մեծակեցեցի իղձերը չաղուած էին գործունէութեան այն կրակոտ աւիւնովը, որ զինքը շուտ դուրս նետեց իր առանձնոցէն եւ իր ժողովրդին դարերէ ի վեր կրօնական ու բարոյական վէրքերը դարմանել չյապաղեցաւ : Յաջողեցաւ պատրաստել Հայ Այբուբենը, դպրոցներ բա-

նալով՝ աշակերտներ հաւաքեց, ջանաց Ս. Գիրքը հայերէնի թարգմանել որ իր իտէալ-գաղափարը եզած էր, ժամանակին երանաշնորհ Ս. Սահակ հայրապետին եւ իր քաջուշեղ աշակերտներուն գործունէութեամբը, վազեց ամէն տեղ առաքելի մը փութաջան հոգիով. անցաւ Վրաց եւ Աւղանից երկիրները. ու հոն ալ իր եռանդուն գործունէութեան արդիւնքը ցուցուց, իր վերջին օրերուն, Ս. Սահակի մահէն վերջ, իբր տեղապահ ձեռք առաւ հայրապետական սեղմուած իրաւասութիւնը: Վեց ամիս վերջ հայրապետական գաւազանը կրած ըլլալու աշխարհիկ փառքի զգացումէն աւելի ազգ մը լուսաւորած ըլլալու խղճի լախ հանդատութեամբ կը փակէր աչքերը յաւիտենապէս ու կը հանգչէր Օշականի մատուռին հովանոյն տակ: Իբրեւ պետ թարգմանչաց դպրոցին, մեծ դեր ունեցաւ Ս. Գիրքի եւ եկեղեցական հարց դրուածներու թարգմանութեան մէջ: Յետագայ դարերն իրեն կ'ընծայեն «Մաշտոց»ի առաջին կարգադրութիւնը եւ մեծ հաւանականութեամբ նաեւ ամէն պահոց սրտառուչ շարականները, իսկ նորագոյն քրննադատութիւնը կը միտի իրեն վերագրել «Յաճախապատում» կոչուած աստուածաբանական ճառերու հաւաքոյթը, զոր գրաւոր աւանդութիւնը անճշտօրէն եւ ոչ-իրաւամբ կ'ընծայէ Ս. Լուսաւորչի:

Ե Ղ Ի Շ Է

Կրտսերագոյն թարգմանիչներու խումբէն, որ մեր մատենագրութեան մէջ պատկառելի հանդիսացած է ցեղային բնիկ գրականութեան նուիրած իր մեծ յիշատակարանովը, ուր ո՛չ միայն ժամանակին գրական ոգին իր բեկբեկումներով կը ցոլանայ եւ աղու, ներ-

դաշնակ գրիչով մը կ'ուրուագծուին «Տիկնայք փափկասունքը, այլ առ ի յայտ կուգան զրադաշտականութեան մասին թանկագին ծանօթութիւններ: Իր շուրջը ծաւալող կրօնական աղէտքներուն մորմոքովը կ'առանձնանայ ու քրիստոնէական կրօնի ներշնչած աշխարհաանցութեան գաղափարին կառչած՝ Մոկսի լեռներուն մէկ քարանձաւին մէջ կը փակուի, կը գրէ Միանձանց ճառը վշտակոծ սրտով մը եւ կը վախճանի հոն ուր կը կանգնի այսօր Չազար Ս. Նշանի մենաստանը: Եղիշէ գրած է նաեւ մեկնութիւններ Ս. Գրքի մասերուն եւ վարդապետական ճառեր տնօրինական դէպքերու վրայ, հպատակելով դարուն այն ոգւոյն՝ որ գրականութիւնը կը կեդրոնացնէր կրօնական եւ բանասիրական սեւերու մէջ, բարոյական պէտքի մը յագուրդ տալու համար անշուշտ: Աւելի իբր մատենագիր կը գտնենք զինքը քան թարգմանիչ, եթէ սակայն թարգմանիչն իբր հեղինակութիւն ներկայացուցած չէ մեզ իր մեկնութիւններն ու ճառերը, ինչպէս «Եղծ Ազանդոց եւ Պիտոյից» գրքին հեղինակները նոյնն ըրած են՝ հայացնելով Արիստոտէս յոյն ջատագովը, Ափթնիոս, յոյն հռետորն, եւ այլն:

ԴԱՒԻԹ ԱՆՅԱՂԹ

Փիլիսոփայ, մէկն, այն «քաջուշեղ, երկարագի, փափկավանգ» պատանիներէն, որոնք արժանացան Սահակայ եւ Մեսրոպայ ձեռքով ղրկուելու Հելլենական դպրութեան կեդրոններէն մէկը, հրահանգուելու համար «պանծալի լեզուին» ուսման մէջ, որուն պէտք ունէին թարգմանութեանց ձեռնարկելու համար, հին աւանդութիւնը մեծ իրաւամբ Անյաղթ, եռամեծ, Փիլիսոփոս

պատուադիր տիտղոսները կուտայ Դաւթի: Գերազան-
ցապէս իմաստասիրական միտք մը, որ կրցաւ մեծ
հաւանականութեամբ իր բարձր տաղանդէն շնորհիւ բեմ
գրաւել Հելլենական ոստանին մէջ երկար տարիներ եւ
իբր իմաստասիրութեան վարդապետ Յունաստանի փի-
լիսոփայ հանճարներուն, մասնաւորապէս Պիւրհոնեանց
դէմ (Պիւրհոն Դ. դարու (Ն. Ք.) փիլիսոփայ մը՝ որ
սկեպտականութիւնը իմաստասիրական դրութեան վե-
րածեց) գրելու Սաննակն իմաստասիրութեանը, ուր «ի-
մաստասիրութիւնը իմաստասիրութեամբ ապացուցանե-
լու» չափ զօրեղ միտք մը կը ցուցնէ: Դ. դարուն մէջ
նոյն բեմերուն վրայ գրուաց նաեւ իր համազօրին տիե-
զերանուչակն Պրոյերեսիոս կամ Պարոյր, Յուլիանոսի,
Բարսեղ Կեսարացւոյ, և Գրիգոր Նազիանզացւոյ ուսու-
ցիչը որուն «ամենայն Պոնտոս եւ ազգք որ չուրջ
զնովաւ, առաքէին առ նա զաշակերտս իւրեանց հիաց-
եալ ընդ նա իբրեւ ընդ սեպհական զարդ իւրեանց աշ-
խարհին (Եւնարիոս, Ժամանակակից պատմիչ), և որուն
ի պատիւ Հռովմայեցիները պղնձեայ անդրի մը կը կանգ-
նեն Թագուհին Հռոմ, քաղաքոյի քանիկն (պերճախօսու-
թեան) վերտառութեամբ: Ե. դարու մէջ Դաւիթ ար-
ժանի յաջորդ մը կը դառնայ Պրոյերեսիոսի, Աթենա-
կան ատեաններուն մէջ ի յայտ բերելով հայ մաքին ի-
մաստասիրական ճկունութիւնն ու ընդունակութիւնը:
Եւ նոյն իսկ շատ հաւանական է որ (յունական ազ-
բիւրներու համեմատ) բիւզանդական արքունիքներու
մէջ ալ հնչեցուց իր փիլիսոփայական ճառերը եւ կար-
կեցուց իր ախոյեանները: Կանխահաս միտք մ'եղաւ
թերեւս ինքը իր բնաշխարհին համար. իր դարձին շատ
քիչ բան հասկցան թերեւս մեր նախնիք իր իմաստա-
սիրական տքնումներէն ու ներչնումներէն, եթէ ոչ ի-

րենց տակաւին անուսումն բարձրն, զե՛րն այն վերա-
հաս իմացական չարքններուն պարտեաւս, որոնց մէջ
կը տողտողային անոնք: Ու ամփոփուած իր փոխո-
ւիտի մտածումներուն խորքը՝ որոնց մէջէն միասիւստ
կան շունչ մը անցած էր, առանձնացաւ մինտնոցի մը
մէջ այն Խաչին տակ, որուն ներքողը գրած էր. Դիւս
հայրապետին խնդրանքով: Դաւիթ ունեցած է սրբիչ
աշխատութիւններ (Թարգմանութիւններ ալ), որոնց
ամէնուն մէջ իր իմաստասիրական հանճարին չափ կը
ցոյայ Հելլենարանութեամբ խրթնացած ո՞հ մը. իր գըր-
ուածներն առաւելապէս բարացուցող այդ ո՞հին հետքե-
րը կ'երեւան բառերու կազմութեան ու ձևափոխու-
թեան մէջ անխախտ. գերազանց եւ ծայրայեղ ներկա-
յացուցիչն է ինքը Ս. դարու Հելլենարանութեան, որուն
չառ զգուշութեամբ հետեւեցան իր դարուն Թարգմա-
նիչներու մեծ մասը եւ որ ապա իր ընդարձակ զար-
գացումը պիտի ստանար Սիւնեաց դպրոցին մէջ եւ Մա-
գիստրոսի գրչին տակ:

Գ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Ս. ՄԵՍՐՈՊԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԸ

1878 Հոկտ. 23 ին՝ պիտի այցելէի Օշականի եկե-
ղեցին Ս. Մեսրոպի դամբարանովը կրկնակի նուիրա-
կանացած այդ սրբավայրը: Երկու օր առաջ սիրտս
տրոփման մէջ էր՝ միամիտ ու անպայման երկիրդածու-
թիւնէ մը բռնուած, գերագոյն վարժապետին ոտքը
պիտի երթայի: — Ծորուն վրայ յանդգատօրէց փո-

խաղբուած հեռաւոր թուականի մը այն սրտանմղիկ ժամուն՝ ուր խաչանիչ շողիւնով արտափայտող դազազ մը կը տարուէր՝ աշակերտներու սգաւոր խուճիկի մը ու աշխարհական ամբոխի մը երգերով, ու հեծկլտուքներովը, երեւակայութիւնս տխուր վայրերուն ամայութիւնը սգազարդեց մեռելական հանդէսի մը դիւթական պատկերովը՝ որ պարկիներու հողմաձայն թեւերուն վրայ կը հետեւէր սուրացող կառքիս . բայց այդ անուշ պատրանքը լուծուած էր, երբ կառքէն իջած՝ Օշականի քարաբլուրէն վեր կ'ելլէի մտախոհ ու սրտաթունդ :

Գիւղի եկեղեցին հասած՝ ներս մտայ ստորերկրեայ փոքրիկ մատուռէն՝ որուն աջակողմը կը տեսնուէր ցած ու անշուք դամբարանը, անդիմադրելի այլայլուժ մը խռովեց զիս, չէի ուզեր հաւատալ թէ անոր ներքեւ փոշի դարձած ոսկորներ կենային . ինձի համար Մեսրոպն՝ ապրող ու դրապէս ներշնչող հոգի մըն էր . ասի մը հողի տակ ինչպէս կրնային թաղել կենդանի գիրը : Անթարգմանելի հակասութեամբ մը ընդվզած բոլոր էութիւնս՝ խուլ քրթմնջիւն մը կը հանէր իր խորերէն . անմահներու ճակատագիրը ծաղրելու համար սարքուած կատակ մը կը թուէր ինձի այդ մարմարիոնէ կափարիչը : — Հարկ էր սակայն մօտենալ անոր, ծնրադրել ձոյլ հիացումի մը մէջ, ու համբոյրի տաք շրթունքներով քարի մը պաղ երակներուն մէջէն ծծել հողեկան կայծեր՝ երկայն դարերով իրենց կրակն անշէջ պահող նուիրական նշխարներէն : Յետոյ փոխուած այնքան ջերմ մտամփոփումով, որ ուշակորոյս նուազումի մը կրնար տանիլ զիս՝ ցնորական դիտումի մը հեշտ վայրկեանները զգացի : Մինչեւ այն ատեն, հոգիներու հետ ապրիլ սիրեցի, հիմա ոգի մը տեսնելու գաղափարը կը ժպտէր

ինծի. չեմ գիտեր թէ ինչ տեսակ անսովոր ունայնացումի թաւուկ մը՝ կապոյտ շլացումով մը կը պատէր հոգիս, ու ես երջանիկ պիտի ըլլայի թէ ամէն բան լուէր իմ մէջս ու շուրջս, անմիտ հպարտութեանս հետ՝ որ արդէն կզկուած ու խորտակուած՝ խոնարհագոյն գետնի մը վրայ գամած էր դիս: Ահ, այդ ցնորքը՝ գիտակցութեանս բոլոր տարիներուն հետ պիտի չուզէի փոխանակել: Պէտք չէր որ՝ երազի մը չափ՝ բանդագուշանքն ալ մեր մտաւոր կեանքի մէկ պայմանն ըլլար: Ի զո՛ր սպասեցի սակայն տղայ մարդկութեան թաքուն կողերուն մէջ սաղմնող ջլախտի մը հրաշալիքին. անողոք իրականութիւնը պատերու թանձրութեան ու քարին կարծրութեան վրայ կրթնած՝ նոյն կը մնար միշտ աչքիս առջեւ: — Զգողական այդ վրդովումիս մէջ տխեղծ ու բոպիկ մանկութեանս դեղնած ու վեհերոտ վայրկեանները ետ դարձած էին: Այբուբենի առաջին դասիս մոռացման վիշտը կսկիծի մը խայթովն արթնցած՝ անհուն տենչանքի մը փոխուած էր կուրծքիս տակ, ու եթէ մեծ վարդապետին ստուերագիծ ձեռքը տեսնէի գէթ՝ ռսիի տառերով մագաղաթի մը վրայ, կամ աննման Բանայապետին զոհար գիւրերով զարդարուած լանջապանակ տախտակը գէթ տեսնէի, առաջին եւ անգիտակից շարժումս պիտի ըլլար անգամ մըն ալ ծնրադրել ու թախանձագիին խընդրել իրմէ, — Աղուոր Ա. Բ. Գ. էդ դաս մը տուր ինծի:

ԵՂԻՏԷ ԵՊԻՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ԴԷՊ Ի ՅԱԻՏԵՆԱԿԱՆՈՒՅԻՒՆ

Ամպի, մէգի մէջ փաթթուած,
Դէմքը կնճուոտ,
Կուրծքն հովերուն տակ հեծեծուն, չնչասպառ,
Կը հեռանայ հին տարին,
Բաժնը ելով մեղմէ իսպառ:
Մեր հինաւորաց ափունքներէն արտահալած՝
Ռէր կը դիմէ կամաց կամաց.
Անդունդներու փոսերն ի վա՞ր,
Կամ լեռներու սեպ կատարին
Ատիճաններն ի վե՞ր կ'ելլէ յամրաբար,
Չըդառնալով իր ետին,
Ու մենք առդին,
Ա'լ չենք նայիր իր ետեւէն,
Մեր խընձիղներն ու վայելքներ ցորչափ տեւեն,
Ա'լ մեր յոյսը, մեր ցընորքներ նորեկ տարւոյն կը
դառնան,
Անոր կ'ուղղենք մեր մաղթանքներն ու իղձեր,
Ան մեր կեանքն է, մեր սէրն ան,
Մինչեւ հիննայ, ու ալեւոր ծերունի
Հատնին օրերն անուրջներով ծիրանի,
Յետոյ դարձեալ նոր տարիներ յուսատու
Կանոնաւոր ու անսայթաք
Նոր երեւան պիտի ելլեն
Ժամանակին ալքերէն,
Ալիքներու նըման արագ,
Կոհակ կոհակ
Յաջորդելով իրարու:

Ու անոնց հետ պիտի քալենք
Դէպի ո՛ւր ...
Անդունդներու փոսերն ի վար,
Կամ լեռներու սեպ կառարին
Աստիճաններն ի վեր արդեօք յամբարար,
Չըդառնալով մեր ետին,
Քէեւ անդուլ անդադար
Սիրելիներ, զոր կը թողունք,
Ըզմեզ կոչեն, ա՛հ, ի զո՛ւր,
Եւ անծանօթ մըչուչին մէջ,
Խարխալելով, լուրթ խաւերուն տակ եթերին,
Պիտի վազենք, պիտի վազենք հեւ ի հեւ,
Փետուրներու պէս դարձդարձիկ,
Արծիւներու պէս հովաթեւ,
Դէպի վերին լոյս արեւները անշէջ :
Քերորէներն, հուր քերթուածներն երկինքին,
Խընկենիներն հողեպարար
Եւ նըւագներն հրեշտակներուն համար հազար
Պիտի տեսնենք, պիտի լսենք, պիտի անցնինք,
Մինչեւ հասնինք
Ճերմակ կամար խորաններուն տակ խորին,
Որոնք անցեալ հին տարիներն են մերին,
Եւ որոնց տակ
Մեզ կը սպասեն թեւաբաց ...
Ո՛վ Աստուած,
Սիրելիներ, զոր մե՛նք հողին ենք տըւած :

ԶԱՊԷԼ Ն. ԱՍՏՈՒՐ

ՎԱՂԱՄԵՌԻԿ ԿԻՆՆ

Ո՛հ, Աստուած իմ, ամայութիւնը յարկին
Ուրկէ մեկնած է զայն լեցնող քաղցր հոգին, —
Տաճարն է այն, ոյր կործանած է խորան,
Ու ալ դադրած պաշտամանց կարգ սրբազան.
Վառարանն է ուր չի՛ վառիր այլ եւս հուր,
Մարմինն է զոր կեանքը թողեր է թափուր,
Ու հոն համայն յիշատակ է տխրարոյր,
Ամէն կէտէ արցունքի չիթ մ'իյնայ լուռ,
Հոն ամէն բան լի էր իրմով, ու հիմայ
Անշունչ իրք ալ թըւին հարցնել «Ո՛ւր է նա»,
Շրջանակ մ'է տունն ոյր նըկարն է ինկեր,
Սեւը չորս դին սրտից սուգը գըծագրեր ...

* * *

Սարսըռալի տեսիլն աչքիս դէմն է միշտ,
Նոյն մետաքսեայ ճերմակ հանդերձն էր այն ճիշտ,
Որով անշունչ մարմինն էին զարդարեր,
Եւ զոր, բարէ՛, պըսակին տակն հագած էր,
Հիմայ, շիրմի՛ն լուռ խօսեցեալ, կը պառկէր,
Մեղրամոմի դալուկն իր դէմքը պատէր.
Դողդոջ շուրթիս տակ ճակտին սառն զգացի,
Ձայն չըկակղեց հուրն արցունքիս զոր լացի:
Վա՛շ, խնդալը յիմարութիւն չէ՞ միթէ. —
Հարսին կարածն իրեն պատաճնք թէ զարդ է,
Ապագային ծոցն ի՛նչ պատրանք մեզ պահուին.
Առագաստը մահուան մահիճն է վաղուին ...

* * *

Յուշ տառապանքն իմ ընկերս է անմեկին,
Յորմէհետէ փակեց աչուին արեւին,
Աչուին կըրակ, որ իմ հոգւոյն խաճոգ արւին,
Որոնց շո՛ղը յաւէտ իմ աչք խնդրեցին.
Հիմայ հոգիս իր ուրուին շուրջ կայ թափառ,
Փոսի մը մէջ միտքըս սուգի անդադար:
Առանց իրեն, դոյզն հաճոյք խայթ տայ խղճիս,
Ժըպիտն, անկազմ, ջնջուի վերայ իմ դէմքիս,
Ամէն խոհի, տեսլի մէջէն զինք տեսնեմ,
Բայց ո՛չ ուրեք, ա՛հ, ո՛չ ուրեք զինք գտնեմ.
Պարապին մէջ, զոր ինք թողուց, սիրտս հալի,
Ու չիթ առ չիթ կեանքս արցունքի կը լուծուի:

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԷՐԵԱՆ

ԽՈՒՄ ԵՆ ՅՈՒՄ

Հ Ի Ա Չ Ե Ա Յ Ի Ն Պ Ա Տ Ի Ժ Ը

Ա.

Պատուելին յաղթահատակ մարդ մ'էր, վաթսուս
տարեկան կար այն ատեն: Երբ ազօթքներու ժամանակ
գլուխը կը բանար, գանկը՝ հերազուրկ՝ կը փալփլէր
արծաթանման, ու քթանի պէս ճերմակ էին գլխուն
շուրջը մնացած մազերը. կեանքը ակօսներ գծած էր
ճակտին վրայ, եւ միշտ գերծուած մաքուր երեսին
վրայ խորշոմներ կային ձեւացած, բայց հակառակ ծե-
բութեան այս անհերքելի նշաններուն, Պատուելին առոյգ
ու կորովալից երեւոյթ մը ունէր եւ տակաւին երկտը
ասպարէզ մը չափել կը խոստանար. իր այտերը առողջ

կարմրութեամբ մը երգունուած էին գրեթէ միշտ, խոշոր աչքերը մշտավառ հուր մը կը ցրլացնէին, եւ իր պերճ կզակը, որ իր ծնօտին տակ կը սոսնքար, միանալով թանձրամիտ ուռուցիկ ծոծրակին եւ ընդհանուր արծուային դիմագծութեան, ֆիզիքական ու բարոյական պատկառելի ոյժ մը կը շեշտէր: Քալուածքը՝ ուղիղ եւ սէգ, գլուխը՝ բարձր ու կանգուն, ձայնը շաշուն ու ուժգին էր: Երկար աւօ մը կ'հագնէր սեւ չուխայէ, փայլուն ու ճռնչուն կօշիկներ. միշտ խոզանակուած էր իր հագուստը, ո՛չ երբեք փոշի մը իր կօշիկներուն վրայ, — մաքրութեան ծայրայեղ նախանձախնդիր մարդ մը: Իր սովորական մէկ շարժումն էր ձեռքով, մեքենաբար, արագ արագ թօթուել իր քղանցքները՝ իր անոնց փոշին թօթափելու համար, որմէ զերծ էին սակայն: Քիթը սրբելու համար կարմիր մեծ թաշկինակ մը կ'հանէր խաւիսաւ ծալուած, շունչխնով կ'խնջէր, եւ յետոյ դարձեալ մի եւ նոյն ձեւով ու զգուշութեամբ կ'ծալլէր՝ բազմիցս մաքրելէ ու չորցընելէ յետոյ ղնգունքն ու պեխերը: Շուկայէն ու աշխարհքէն անցնելով մտած էր դպրոց, Տիրացո՜ւ վարժապետի խոնարհ ու երկչոտ երեւոյթը չունէր բնաւ, ընդհակառակն ամիրայի պերճ ու հպարտ տեսիլը: Չէլէպի կը կոչէին զինքն, ու երբ Թաղականները «Պատուելի» բառը կ'արտասանէին անոր համար, համոզումը շեշտ մը կար իրենց ձայնին մէջ: Ճէզայիրլեան ամիրայի մաքսային գործերուն մէջ պաշտօնավարած ու հազարաւոր ոսկիներու հետ խաղացած էր: Արմաշու Վանքին կալուածներուն ալ Վերատեսուչն ու Մատակարարը եղած էր. կ'ըսէին թէ Իտալերէն գիտցած էր ժամանակաւ. բայց Հայերէնն, ամենէն խրթին գրարարը՝ ապահովապէս գաղտնիք չունէր իրեն համար: Հ.

Արսէնի, Հ. Երուանդի տաղաչափեալ երկաւորութիւններէն շատ բան ի բերան ուսած էր եւ կ'արտասանէր յաճախ իրեն յատուկ պերճաշունչ առողջանութեամբ ու վեհաշարժ ձեւերով, այնպէս որ, թէեւ այն ատեն շատ բան չէինք հասկնար, կ'զգայինք թէ խորին էր Պատուելիին հմտութիւնը, ու այդ տողերուն իմաստը՝ կարի բարձր, երբ կը տեսնէինք զինքն համակ ոգեւորուած ու ոտքով ձեռքով օդին մէջ շարժուն եւ ճօճուն, իր արտասանած տողերուն բոլոր մեծութեամբը սոնքացած եւ ա'լ աւելի հսկայակերպ հասակ մ'ստացած փոքրերուս ապշած ափքերուն առջեւ, ինքն եւս կը տաղաչափէր ու բանաստեղծ էր իր ժամերուն, յատկութիւն զոր պահեց շատ ուշ, եւ որոյ արդիւնքները վայելելու բախտը կ'ունենային մա'նաւանդ անոնք, որք Պատուելիին քիմքը պարարտը նուէրներով անոր խանդը կը բորբոքէին :

Վասն զի Պատուելիին զօրաւոր կամ տկար մէկ կողմն էր քիմքը : Այնքան համեմաճօխ ախորժահամ կերակուրներու սէրն ունէր, որքան համով հոտով քերթուածներուն :

Բ.

Հրաչեայ, որուն անունը կը տեսնուի մեր խորագրին մէջ, դպրոցական պատանեակ մ'էր այն դպրոցին մէջ, որու կ'ակնարկենք : Զինքն, աւելի փոքր հասակի մէջ, ներկայացուցած ենք արդէն ուրիշ գրուածքի մը մէջ, իբրեւ այրի աղքատիկ մօր մ'ուսումնասէր յուսատու որդին : Հրաչեային վրայ մասնաւոր համակութիւն մը կը տածէր Պատուելին, զայն հրապարակա-

յին գովեստից նիւթ ընելով ու առանձին հոգածութեան առարկայ : Սակայն այս համակրութիւնը մէկէն ի մէկ չէր եկած , դէպք մը — պատժոյ պարագայ մը — մահաւանդ մեծապէս նպաստած էր անոր , ի վեր հանելով հաւանօրէն ազազուն տժգոյն պատանեկին տկարութեան մէջ , բան մը որ թաքուն բարոյական ուժի մը յայտարարը երեւցած էր Պատուելիին ու իր հոգին մագնիսած :

Պատուելին պերճաբան բարոյախօս մ'էր : Շաբթուան մէջ յատուկ օր մը վերապահած էր իրեն բարոյականի ընդհանուր հրապարակախօսութիւն մ'ընելու համար Ուսումնասրահի աշակերտաց ամբողջութեան , ու ցորեկուան ճաշին նախընթաց ժամն ընտրած էր առ այդ : Բոլոր կարգաց ուսանողք , մեծ ու պզտիկ , պարա էին գիրք ու տետրակ վերցնել պահել եւ ունկնդրել իրեն լուռ , երկիւղած : Նա ընդհանրապէս կը մեկնէր լատին Սենեկայի ճառերն ու իտալացի Էմ. Թեսաւրօսի բարոյական իմաստասիրութեան գլուխները իրենց գրաբար թարգմանութեանց վրայէն . իր դասախօսութիւնը կրնար հասկանալի ու շահագրգիռ ըլլալ վերին կարգերու աշակերտաց համար , բայց այն դասին համար՝ որուն կը պատկանէր Հրաչեայ , իբր 10—11 տարեկան այն առնն , եւ որ յետիններէն էր ու սրահին վերջին գրասեղանները կը գրաւէր , գրեթէ բոլորովին անիմաց կը մնար : Օր մը , Պատուելին , ըստ սովորականին , իր բարոյական իմաստասիրութեան դասը կ'ընէր ոգեւորութեամբ : Բոլոր սրահը լուռ էր , վասն զի , երբ կը խօսէր , բնաւ ձայն ու շշուկ չէր ուզեր , ու պէտք է ըսել թէ գիտէր լուռութիւն ստանալ , ու աղայք իր բարկութենէն կը վախնային : Հրաչեայ բան մը չէր հասկընար ի հարկէ այդ բարձր ու խրթին խնդիրներէն . բայց , չուզելով ալ

ժամանակն անօգուտ անցընել, գլուխը գրասեղանին եզերքին կրթնցուցած՝ անտես մնալու համար Պատուելին, գիրք մը կը կարդար — ճաշէն վերջը արուելիք դասի մը ի բերան ուսումը, հաւանաբար. նոյնը ըրած էր նաեւ իր քով նստող ընկերը, առանց իրարու ըրածը գիտնալու, անհաղորդ իրարմէ: Յանկարծ Պատուելին վրնդմիջէ դասախօսութիւնը, ամպրոպի մը պէս՝ բարձր ամպիոնէն վար իջնելով կը հասնի Հրաչեայի ու իր ընկերոջ քով, առանց ո՛ր եւ է քննութեան կամ հարցման, վպտա՛ն անոնց յանցաւորութեան վրայ, իբրեւ գրասեղանին տակէն գաղտնաբար խօսակից, երկուքը մէկանց բռնելով կը տանի կը նետէ ընտելարանի կից արահը, որ յարաբերութեան դուռով մը կը հաղորդակցէր ուսումնարանին հետ, եւ հոն պաշտօնավարող դաստիարակին, որ միանգամայն պատժածու պաշտօնեայն էր Պատուելիին, ու իբր այն այդ պաշտօնին գործի ու խորհրդանշան գաւազանը յարածամ ի ձեռին կը փրէր. կը գոռայ զայրագին. « Տասը հարուած այս անիծից արմատներուն, բոպիկ »: Իսկոյն երկու աղայք կը բերեն փաշիսանը. Հրաչեայ եւ ընկերը կը պառկին իրենց կոնակին վրայ, խարտեաչ մազեր գեանի փողուոյն մէջ թաթաւուչ. պատժածուն կը մերկացնէ իրենց տաքերը, տանջանարանին չուանէ լարին մէջ պինդ պրկկ կուտայ զանոնք, եւ կ'իջեցնէ գաւազանի հարուածները ա՛յնքան անդգայօրէն, որքան իրեն համար սովորական դարձած գործ մ'է ըրածը, ու ա՛յնքան ուժգին որքան կ'ուզէ եռանդ ցոյց տալ իբրեւ հլու հաճոյակատար իր գլխաւորին հրամանին:

Հրաչեայ, առանց կականաբարձ բողոքի կամ աղերսաւոր ծամածռութեանց, կը կրէ՝ պատիժը անմուռնչ, ինչ որ պատժակցին հետ ժողովելով կօշիկներն ու գուլ-

պաները, զսպուած խեղդուկ լացով մը, կողկոծուած ոտքերու վրայ կաղ ի կաղ քաշելով, կը դառնայ իր իր տեղը: Պատուելին, գոհացեալ, կը շարունակէ ճառախօսութիւնը պարտուց գիտութեան վրայ:

Քիչ յետոյ, ճաշի զանգակը կ'հնչէ, տղայք կ'աղօթեն ու ճաշարան կ'իջնեն. Հրաչեայ կը մնայ սրահին մէջ իր տեղը: Արգէն չիջներ ան ճաշարան, իր ցերեկուան ճաշին համար հետ բերած կարմրցած հացի երկու շոր շերտերը, զորս թաշկինակի մը մէջ փաթթած է, ճաշարանին մէջ ծաղրելի կամ արգահատելի պիտի երեւէին, չափազանց հպարտ էր այդ ծաղրին կամ արգահատանքին ենթարկուիլ ուղեւ, ինչպէս նաեւ ուրիշներու սակառին առ գթութեան առաջարկուած մասնակցութիւն մը յանձն առնելու համար: Ուստի, այդ օր ալ, վերը կը մնար, առանձին ու անտես իր աշտուճ հացը ծամելու համար: Պատուելին իր ամպիտին վրայ էր, անտեսն իր առջիւ բերաւ իր ճաշին համար թաղական եւ հագարարձու հարուստ աղայի մը տունէն ըստ կարգի զրկուած լայն ափսէն, ուր կ'երեւէին մէկէ աւելի պղնձեայ անագափայլ պնակներ, կափարիչներով գոցուած, որոնցմէ քմահրապոյր բուրումներ ծաւալեցան սրահին մէջ, երբ Պատուելին զանոնք իրարու ետեւէ բացաւ՝ անոնց պարունակութեան վրայ կանխաւ ամբողջապէս գաղափար մը կազմելու եւ իր ախորժակը պատրաստելու համար: Մինչ նա իրեն մեծարուած կերակուրները կը ճաշակէր հեշտանքով, անդին Հրաչեայ, իր դարակին առջեւ ծռած, մէկ կողմէն կուլար (իր շարագան խեղճ ոտքերուն ցաւը զինքը կը տառապեցնէր), միւս կողմէն իր ցամաք հացը կը խածնէր ու միեւնոյն ատեն՝ զիրքը բացած՝ դաս կը սերտէր:

Այս տեսարանը չվրիպեցաւ Պատուելին աչքերէն:

կ'երեւի թէ ցնցում մ'զգաց իր հոգւոյն մէջ, խղճի խայթ մը, զղջում մը. ո՞ գիտէ, թերեւս արցունքի կաթիլ մը, հակառակ իր ստոյիկութեան, աչքէն ինկաւ իր առջեւ ունեցած պնակին մէջ, շատ կարելի է որ այն օր չկրցաւ կուշտուկուռ ուտել իր ճաշը, ըմբռնել լիովին իւրաքանչիւր կերակրոյ համն ու հոտը : Ամէն պարագայի մէջ, երբ ճաշէն վեր ելան տղայք, երբ զբօսանքը լմնցաւ ու դարձեալ՝ դասերու վերակսուամէն յառաջ՝ սովորական ազօթքը երդուեցաւ, Պատուելին Հրաչեային ջերմ ու զգածեալ մէկ գովեստն ըրաւ ի լուր աշակերտաց, ու անկէ յետոյ ան իր սիրելի աշակերտն էր :

Ռ. Յ. ՊԵՐՊԷՆԵԱՆ

Քիւզանդիոն (2001

թիւ . 1903 Ապրիլ 13) .

Ս Ո Փ Ո Կ Լ Է Ս

**Մեծ ողբերգական Յունաց՝ Սոփոկլ՝ ունէր քարսիրա
զաւակներ ,
Որոնք յամող իր ժառանգին տիրանալու անհամբեր ,
Տաղաուկ առթող իրենց հօրը մեծ տարիքէն գոհ չէին :
Կարծել տուին թէ ծերուկը , ա՛լ անարժան արուեստին ,
Լոկ ըստ զիպաց գործ կը տեսնէ , կ'երկնէ , կ'ապրի ըստ
զիպաց ,
Կարծել առւին թէ կեանքին հետ կը նուաղի աղօտցած
Ջահն ալ տժգոյն՝ տարիներէն ծիւրած , ցնդած իր խելքին ,**

Եւ ապերախտ իր դաւակներն ամբաստանքի դիմեցին
Սոփոկլի դէմ, ու դատարան տարին վըսեմ ծերունին :
Ունկնդիրներ շա՛տ էին հոն . անոնց մէջէն ինք հանդարտ
Առաջ կ'անցնի, փառքի վաթսուն տարիներով է հպարտ,
Եւ երբ հարցում կ'ուզղեն իրեն, ինք վեր կ'առնէ սի-
գաբար

Իր ճակատն՝ ուր անմահութիւն արդէն փաղփուռն կը շողայ,
« Զաւակներուս եւ իմ միջեւ արդար գրուի թող վճիռ,
« Ո՛վ իմաստուն Աթենացիք, խօսքիս եղէ՛ք ունկնդիր »
Եւ պշուցեալ դատարանին հոն լսեցուց ողբերգուն
Վերջին երկը, գեղեցկագոյնն իր հոյակապ երկերուն,
« Ի դիպո՞ս »ը կարդաց այն տեղ . այեւոյթը ցրտահար
Պահ մը տաքցաւ թարմ տարիքի հըրայրքովը բոցավառ .
Իր ճերմըկած երկար ծամերն ու իր ձայնն ալ տիրական,
Յուզուած աղգէն այնչափ յաճախ շահած ճակատն այն,
Ամէն սրտի մէջ կը սփռէ սոսկում մը սուրբ եւ անեղ .
Դատաւորը կը գորովի՛ եւ խուժանն է խելայե՛ղ :
Իր տըղաքն իսկ, իր տըղա՛քը, ծունկի՛ կուգան իր դի-
մաց .
Արցունքներն են որ վճռեցին . Սոփոկլ իր դատն է շա-
հած :

Թարգմ. Հ. ԱՍԱՏՈՒՐ

ՄԻԼՎ ՌԱ

Ա Ն Ա Ռ Ա Կ Ը

Անէծքըդ, հայր, փոխեց ոսկիս մութ պղղընծի,
Բայց քանի որ շամբուչ կուռք պէտք էր ինծի՝
Ես պղղինձով ալ պատրանքներս ձուլեցի:

Անէծքըդ, հայր, դարձուց նաշիհրս սեւ հացի,
Բայց քանի որ սեղան մը շուայտ պէտք էր ինծի՝
Ես սեւ հացովն ալ հեշտ պատառնս ծամեցի:

Անէծքըդ, հայր, փոխեց կընդրուկս անարգ գուղձի,
Բայց քանի որ ըզգըլխանք մը պէտք էր ինծի՝
Ես այդ գուղձովն ալ երազներս ծրխեցի:

Անէծքըդ, հայր, պերճ պատմուճանս դարձուց քուրձի,
Բայց քանի որ կուշտ վայելք մը պէտք էր ինծի՝
Ես այդ քուրձովն ալ կուշտիս հեւքը ծածկեցի:

Անէծքըդ, հայր, ճրագըս դարձուց ճայրոտ բոցի,
Բայց քանի որ հրայրք մը պինդ պէտք էր ինծի՝
Ես այդ բոցովն ալ պիշ աչքերս վառեցի:

Անէծքըդ, հայր, գոհար քարերս դարձուց խեցի,
Բայց քանի որ գիրկ մը գըրգանք պէտք էր ինծի՝
Թամարներու կուրծքէն դանոնք ես կախեցի:

Անէծքըդ, հայր, ցուպս ալ դարձուց բարկ խայթոցի,
Որ արիւնեց զիս խածուածքով պատիժ օձի,
Բայց քանի որ ապրիլ մը կար, ա՛հ, վա՛յ ինծի,
Յղտոտ խողի երամակներ արածեցի...:

* * *

Օրհնութի՛ւնդ, հայր, փըշրած եմ կուռքս անհանձար,
Որ զիս պատրեց չարաչար,
Մէլ չեմ մօտիք այն սեղանին ես երբե՛ք
Որ զիս լըքեց սովաբեկ:

Օրհնութիւնդ, հայր, ըզգըլխանքիս անդունդին
Չափած եմ խորքը մըթին.

Ա՛լ կը սոսկամ այն վայելքէն՝ որ կիրքի
Ամպրոպներով կը մըրըկի:

Օրհնութիւնդ, հայր, բոցը մարած է հրայրքիս՝
Որ մոխրակոյտ մ'ըրաւ զիս.

Ա՛լ գիրկէդ զատ տեղ մը չունիմ ապահով
Ուր թաղուիմ պինդ գորովով:

Օրհնութիւնդ, հայր, խոզի լըպիրչ ախտերէն
Ա՛լ սըրբըւած է հոգիս.

Վարձկանդ ըլլամ, ըղքեզ պաշտե՛մ, դու նորէն
Իբրեւ Աստուած օրհնե՛ զիս:

Մատիս

ԵՂԻՇԷ ԵՊԻՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ն Ե Ր

Ա.

Իրիկնամուտին ոսկի մէկ ճառագայթովը շողշողուն
ընդարձակ դաշտին մէջէն առանձին կ'երթար մանկա-
մարտուհին, թարմ, զմրուխտի պէս կանանչ խոտերը
իր ներքաններէն վեր կը շուլուէին ու կարմուկ հարս-
նուկներն ու դեղնորակ ոսկեծաղիկները կը խոնարհէին
իր քայլերուն տակ. ընութեան գեղանի մէկ աղջիկն էր
ան, անսեթեւեթ ու կայտառ, իբրեւ զարդ իր երիտա-
տարդութիւնն ու առուգութիւնը միայն ունէր. բարե-
ձեւ ու ճկուն մարմինը համեստօրէն քօղարկած լայն

ծալքերով . պարզ կապոյտ կտաւէ շրջազգեստով մը զոր քովն ի վեր հանգրիճած էր մէկ ձեւքովը՝ միւս թեւէն անցուցած էր փոքրիկ կողով մը ուր խառն ի խուռն լցուած էին լերան ծաղիկներ ու պտուղներ : Արեւէն թուլցած աղուոր վզին շուրջը թոյլ ձգած էր ճերմակ թաշկինակ մը , գլխարկ չունէր ու ոսկի մազերը երկու ստուար հիւսկէններու տրոհուած ու գլխուն վրայ ամփոփուած , լոյսէ պսակ մը կը յօրինէին իր նոր բացուած վարդի մը նման գունագեղ դէմքին , եւ թարթիչներով կապուտակ աչքերուն մէջ ապրելու երջանկութիւնը կը փողփողէր , ու նորածիլ մարգերուն մէջէն կը քայլէր նա , արշալոյսին պէս թարմ ու հրապուրիչ , վայելելով գարնան այդ հմայիչ իրիկուան ամէն հեշտանքը , շնչելով այն գինովցնող բոյրն , որ կարծես հրեշտակներու խնկամաններէն կ'տարածուէր օդին մէջ , ունկնդրելով նորեկ ծիծեռնակներուն ղուարթ ճիչերուն ու գորտերուն հեռաւոր կարկաչին որք իրենց խոնարհ ճահճին մէջէն իրենք ալ բնութեան տօնին կը փութային մասնակցի : . . .

Այժտերեւներով ու կլիսիւններով կիսովին ծածկուած համեստ բնակարան մ'էր անոր տնակը , մէկ յարկով , մէկ սենեակով , զոր երկու խոշոր շագանակիններ հսկայ պահապաններու պէս կ'հովանաւորէին . բնութեան ծոցին մէջ պահոււտող սիրոյ բոյն մ'էր այն , գորովով ու պաշտումով հիւսուած , որուն մօտ իրիկունը հրեշտակները կ'հսկէին հեռացնելով ցաւն ու վիշտը . . . :

Տնակին փայտէ առաստաղով ու պատերը ճերմակ կիրով ծեփուած անպաճոյճ սենեակին մէջ , ուր ամէն անգամ գարնան ծաղիկներ սփռուած էին , ուր մեծ բացուած պատուհաններէն առատօրէն ներս կը թափանցէր զգլխիչ անոյշ օդը դաշտին , պարզուկ սեղան մը դրը-

ուած էր հաստ կտաւով մը ծածկուած, ոչ արծաթ սպասկար այդ սեղանին վրայ, եւ ոչ նրբահիւս ասեղնագործութիւն. անօթները տոկուն հողէ էին ու թափանցիկ բիւրեղը իր ցոլացմունքը երբեք չէր արձակած այդ սփռոյթն վրայ. ոստահիւս աթոռներու վրայ այր եւ կինքով քովի նստած էին. մանկամարդուհին վեր սոթթած էր թեւերը. մազերուն մէջ վայրի վարդեր դրած էր եւ սուտ բուստէ մանեակ մը վիզի, այդպէս զարդարուած պաշտելի էր ան, թռչունի մը պէս. կը դայլայլէր, կը խօսէր, կը խնդար. խորտիկ չունէին անոնք ուտելու, ոչ ալ ըմպելիներու պէսպիսութիւն, այլ միայն բանջարեղէնները պարտէզին, թարմ հաւկիթներն իրենց հաւերուն եւ անապակ ջուրը վտակին:

Ու իբրեւ նուագարան այդ պարզ ընթրիքին՝ ցանկալի թոթովանքը իրենց անուշիկ պալիկ տղուն, որ քայլելու թերավարժ, ճռուողելով, ծիծաղելով սեղանին շուրջը կը դեգերէր. աչքերուն վրայ ինկած սեւ գանգուրները, որոնց մէջ ինքն ալ ծաղիկներ. անցուցած էր, թեւերն ու կուրծքը բաց, մտել վարդ այտերով յերկիր մոլորած հրեշտակ մ'էր կարծես այդ երախան: Նորատի կինը կը նայէր մերթ զաւելին. որ իրեն կը ժպտէր, կը նայէր ամուսնոյն՝ որու դէմքը սիրով կը ճառագայթէր ու սրտին խորէն կ'օրհնէր կեանքը իբրեւ անստգիւտ պարգեւ մը աստուածային. . . :

Յանկարծ նայուածքնին իրարու հանդիպեցան. անհուն գորովոյ բոցեր կը փողփողէին իրենց աչերէն ու մազնիսական մղումով մը միացան իրարու. անպատում երանութեամբ առլցուած իրենց սրտերուն բաբախումները, հեշտալի նուագարաններու նման կ'երգէին կուրծքերնուն տակ, մինչ երկինք մէկիկ մէկիկ վառելով իր պսպղուն շահերը, կը լուսաւորէր անոնց օրհնեալ սիրոյն խորանը . . . :

Բ.

... Թմբիներով ու ծաղկազարդ աքափաններով երկու կողմէն հովանաւորուած լայն ու հարթ ճամբուն վրայէն թեթեւ սահելով կ'անցնէր սիրուն Վիթրորիան, զոր փետուրի մը պէս կը տանէին զոյգ սեւ ձիեր, բաշերնին փայլուն ու գլուխնին սէգ, անիւներուն եզրին անցուած ֆաուշուին շնորհիւ ոչ մէկ շուկ կը հանէր կառքը :

Անոր փրփուրի պէս թափանցիկ ժանեակներէ կազմուած հովանոցը անփութօրէն ուսին կրթնցուցած, բաց մանիշակագոյն շղարշէ շրջազգեստով շնաշխարհիկ մատաղաստի կոյս մը թոյլ մեղկութեամբ ընկողմանած էր Վիթրորիային մէջ, ճերմակ մետաքս մուսլիկէ նուրբ ծաղքերով յօրինուած լայնեզն գլխարկը, որուն նոյնգունակ փետուրներուն ոլորները իր սեւ հոպոպիքներուն կը խառնուէին, արժանաւոր շրջանակը կը կազմէր իր ազնուական անստգիւտ գեղեցկութեան :

Արեւը մարը մտած էր, ցիրուցան ամպի ծուէններ վարդագոյն փրփուրէ արատներ կը յօրինէին երկնից վճիտ կապոյտին վրայ, մինչ ակնախտիդ կը շողշողար արեւմուտքը, ոսկի ճառագայթներու մէջ : Գեղաքանդակ երկաթորմով հոյակապ պարտէզին առջեւ կանդառու Վիթրորիան, պարտէզին դուռը իբր զսպանակէ մը մղուած բացուեցաւ եւ տիկինը կառքովը միտսին յառաջացաւ աւազուտ նրբուղիէն մինչեւ տանը դուռն :

Այդ իրիկունը պարտէզը զարդարուած էր այնպէս, ինչպէս մատաղաստի իշխանուհի մը կը պնտուի իր հարսանեկան հանդէսին իրիկունը. ամէն ինչ գեղ ու բոյր էր հոն. թարմ կանանչ թափանցիկ տերեւներ կը դող-

դողային թիթեւ հովին համբայրին տակ . սիրազեղ ճճի-
ները իր գեղովը նուազեցնող խիզախ վարդին գունա-
գեղ թերթերէն մինչեւ պտիկ փափուկ զանգակիկնե-
րը յակինթներուն , սպիտակ կարմիր փնջիկները շահալը-
րակներուն , խմբակները բազմագունակ խնդածաղիկնե-
րուն , իրենց հեշտարոյր բեռին տակ տատանող եղբե-
ւանիներուն ծաղկալից թուփերը , այժտերեւներուն հա-
տաւէտ ճիւղերը որ ուրապատոյտ փաթթուած էին կիւ-
սամերկ դիպուհներու արձաններուն , հրաշալի ներդաշ-
նակութիւն մը կը կազմէին :

Նորատի կինը վար իջաւ կառքէն , վայրկեան մը
կանգ առաւ սանդուխին վրայ , ակնարկ մը նետելով
պարտէզին ու յետոյ փութով տուն մտաւ : Տան մէջ
ամէն աղմուկ արգիւտած էր . ոտնաձայները կը մարէին
հաստ գորգերուն վրայ եւ խօսակցութիւնները չչուկներ
էին միայն . երբեք քրքիջ մը արձագանգ չէր գտած
այդ տան ոսկեզօծ սրահներուն մէջ , ուր ճոխութիւն ու
ճաշակ կը մրցէին իրարու հետ :

Մանկամարդունին անցաւ դահլիճներէն , որք իրեն
շատ ցուրտ թուեցան այդ իրիկունը եւ մտաւ իր զար-
դասենեակը , որ արժանաւոր վանդակն էր իրեն պէս
հազուադիւտ թուչնոյ մը : Ոսկի , յակինթ , բեհեզ ու
թաւիչ , անգնահատելի ոչնչութիւններ , որ ափերով ոս-
կի արժած էին , ցիրուցան պաշտելի անկարգութեամբ
մը նետուած էին հոն . դեռատի կինը հանեց գլխարկը
գլխէն , շարժուն հայելին առջեւ դիտեց ինքզինքը
ընդերկար , մատերը գանգուր մազերուն մէջ մխրճեց
ու անհուն մելամաղձութեան քօղ մը պատեց իր ճա-
կատը , մինչ՝ երկու բիւրեղէ շիթեր կ'փալփալէին երկար
թարթիչներուն ծայրը . . . նոյն վայրկենին հնչեց ճաշի
զանգակը որ մեծ ու լուին տան մէջ ախուր արձագանգ

մը տուաւ, ընդարձակ ճաշատանը մուտք կապոյտութեան ջով կահաւորուած էր, սեւ մարմարէ վառարանին մէջ չոր փայտի դէզ մը կը ճարճատէր. փեղկ ու պատուհան քոյց էին եւ ձեղունէն կախուած ոսկեղօծ մեծ լամբարը կանաչորակ լոյս մը կը սփռէր: Սեղանը զարդարուած էր արծաթ սպասներով ու ոսկեդրուագ բիւրեղէ անօթներով: Տիկինն անտարբեր յառաջացաւ մինչեւ սեղանին ձակատը, ուր արդէն զեանդուած էր ամուսինը լոյն փրկնաթուռի մը մէջ, ժպտեցաւ անոր տմոյն՝ ժպտով աւ մծտիկը նստեցաւ. . . :

Տխրազդեցիկ բան մը ունէր ճաշը այդ զոյգին, մին հիւժուած ու հիւանդագին, միւսը մատղաջ եւ գեղունակ, այդ շքեղ ճաշատանին մէջ, այդ մարդուած ծառաներով շրջապատուած որք ինքնաշարժ մեքենաներու պէս կը ծառայէին: Տանտէրը իր ցաւատանը ոտքը ցած աթոռակի մը վրայ հանգչեցուցած, տարտամ աւ մտազբաղ կ'ուտէր իր ապուրը՝ ցանցաւ մօրուքն աւ ճաղատ ճակատը տեղունած օդային կազին լոյսէն, մինչ Թիկինը հազիւ կը դպէր իրեն ներկայացուած խորտիկներուն ու գերեզմանական լուծիւնը սրահին՝ հազու երբեմն կը խանգարուէր աննշան խօսակցութեամբ մը:

Երբ կարգն եկաւ աղանդերին, տանտէրն որ արդէն իւր ապուրն ու հաւկիթը լմնցուցած էր, անցուց պինոցը նուազուն աչքերուն եւ իր մօտ դրուած լրագիրներէն առաւ հաս մը ու սկսաւ կարդալ: Մրրկայտոյց երիտասարդութենէն յետոյ ախտածէա աշուն մը ունեցած էր այդ մեծահարուստ մարդը, եւ կեանքին ամէն վայելքներէն յափրանալէն յետոյ այժմ իր մտազատի կնոջ հետ, որուն կեանքը նոր կը սկսէր, միանձնի մը պէս կ'ապրէր:

Մինչ կը կարդար ամուսինը, սեղանայարդարը Թիկ-

նոյ մօտ դրած էր գեղեցիկ պաղաման մը լի պատուական պատու դներով, նորատի կիներ չէր դպեր անոնց, իբր փոքրիկ սկի դանակովը մեքենաբար զարդանկարներ կը գծէր սփռոցին վրայ, երազոտ աչքերը դատարկուն թեան մէջ սեւեռած, եւ իր սիրական շունը, մետաքսաւոր գանգուրներով ազուր կենդանի մը, սեղանին միւս կողմը ետեւի տաքերուն վրայ նստած, ամուկ աչքերով կը դիտէր դինքը :

Ինչո՞ւ կենդանի, որքան արգահատանք կը դնէր այդ նայուածքին մէջ. ինքն ալ կարծես ունեցած էր իր յուսախարու թիւնները, ինքն ալ սպասած էր ամուլք ու կայտառ պղտիկ տղաքներու գալստեան, որոնք զինքը պիտի չարչարէին, ականջներէն ու պոչէն քաշէին, կրօնակը ելլէին ու տունը զուարթ ազմուկով լեցնէին, ինքն ալ պիտի պաշտպանէր զանոնք ու վազվզէր անոնց հետ, բայց իր յոյսը ի դերեւ ելած էր, ոչ հիմայ տունը երթալով աւելի տխուր կ'ըլլար եւ իր տիրուէին բնու չէր խնդար. . . եւ ինքը ամուկ աչքերով անոր կը նայէր զայն մխիթարել չկարենալուն յուսահատ. . . :

Յանկարծ գոց դուռ պատուհանին ետեւէն ճերմակ վարդենիին ճիւղերուն մէջ լսուեցան թեւի բաղխումներն եւ զուարթ ճռուողիւնները թռչնիկներու, որոնք այդ գարնան անոյ ճրեկոյին բնութեան ծոցին մէջ ազատ իրենց սիրոյ հեշտին մեղեդիները կ'երգէին. նորատի կիներ ցնցուեցաւ. դուրսը ամէն ինչ կեանք, ամէն ինչ խինդ էր, ներսը ամէն ինչ ցուրտ ու մահազգեցիկ :

Ճոխ աղանդերներով եւ պատուական գինիներով լի բաժակներուն առջեւ գլխահակ, հէգ կիներ, արտամաթախիթ կը խորհէր. իր ճերմակ մաքուր ճակատին վրայ վաղահաս խորշմներ կը գծուէին ու կեանքով թրթռուն իր սիրտը տոչորուած՝ կ'սպառէր, անարատ ողջակէզ, զոր մարդկային փառամոլութիւնը նուիրած էր ոսկի բազինին :

(Յիւզանդիոն 2001
Թիւ 1903 ապ. 13)

ԵՒՓԻՄԷ Յ. ՍԻԵՏԻՍԵԱՆ
(Անայիտ)

ԿՆՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳՅՆՐ

ՉԱՆԱԶԱՆ ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿԱՑ

Աղամեան (Պերոս Հերոնիս) . — Ծնած է Կ. Պոլիս 1850ին, գերանան, իր առաջին ներկայացումը կուտայ 1853ին Կ. Պոլսոյ Արեւելեան Պատրոնիին մէջ, այնուհետեւ միշտ իբր անստղիւտ զերասան կը հըռչակուի իր առունը, մանաւանդ Շէքսպիրեան խաղերու մէջ եւ հուսկ ուրե՛ն կոկորդային քաղցկեղը զինք՝ գերեզման կ'իջեցնէ 1891 յունիս ամսոյ 3ին : Աղամեան բանաստեղծ է միանգամայն, բազմամիւ եւ իւր քերթուածներն, որոց ամբողջական Հաւաքածոյն լոյս տեսաւ 1895ին Վենետկոյ Միթրարեանց տպարանէն : (Նախապէս (1880ին) ալ հրատարակած է իւր Քերտուածքն ի Թիֆլիզ) : — Հրատարակած է 1887ին ի Թիֆլիզ «Շէքսպիր և իւր Համէ՛Ծ որդերգութեան աղբիւրն ու քննադատութիւնները» անուն գործն :

Աճէլեան (Մկրտիչ) . — Ծնած է Պոլիս, անտիկին աշակերտ Առարաբեան վարժարանի, բանաստեղծ՝ որ մասնաւոր վերջ ունի գոգարիկ քերթուածներ յօրինելու : աննցմով իբր հայ : Ճառաստուտ Գոթէն կ'նդշուուի գրասէրներէ : Հրատարակած է բանաստեղծութեանց հատորներ, Ժպիտք և Արասուտ, Լոյս և Առուեք, Գարնան Հովեր : 1900-91ի Մասիսներուն մէջ ևս ունի բազմամիւ սիրուն քերթուածներ :

Արսիխանեան (Տիգրան) . — Իմքագիր : որ Պոլսոյ հայ լրագրութեան մէջ իր տեղն ունի իր օգտակար յօդուածներովը ու տեսութիւններով : Արեւելով սկսած է իր գոական գործունէութիւնը, եւ քանի մը տարիներէ ի վեր կը վարէ Մասիսի խմբագրատնութիւնը :

Ասատուր (Հրան) . — Ծնած է 1862ին օգոստոս 10ին Պոլսոյ Փոյսնը գիւղը : Ուսմանց շրջանը Ռուսկեթ Գոլէճի մէջ սկսած է եւ 1881ին Բարթի գաջած եւ հոն՝ իրաւագիտական վարժարանի դասընթացքին հետեւած է : Գրական բեղմնաւոր կեանք մը ունեցած է, աշխատակցելով Պոլսի հայ Թերթերուն, մանաւանդ Արեւելիք, 1884էն ի վեր, ուր Արասե Ժածկանունով հրատարակած է շատ մը յօդուածներ սկեանքն ի Յրանաս :

ճակագրով: 1892ին Գրիգոր Զօհրայի հետ հրատարակած է Մասիսը: 1898—99 օրամերթ Մասիսի խմբագրապետը եղած է: Իր կնոջ քրեականութիւններուն աշխատակցած է. պատրաստած է 1900, 1901ի Ընդարձակ Օրացոյցները: հրատարակած է նոյնպէս Պատանեկան Եւրոպեացումներ 1879ին:

Դուռեփն (Յիլիէ Եպիսկոպոս).— Բազմահմուտ կկեղեցական, եղբայր վաղամեծիկ բանաստեղծ Պետրոս Դուրեանի, ծնած 1860ին, յիւսկիւտար Գ. Պոլսոյ, նախկին աշակերտ Իւսկիւտարու Ճեմարանին. աշխարհական անունն էր Միհրան: 1880ին վարդապետութեան կոչում ընդունելով՝ ընէ յետոյ գնաց Նիկոմիդիոյ Պարտիզակ գիւղը, ուր տասնամեայ պաշտօնավարութեամբ օգտակար կերպով ծառայեց գիւղին եկեղեցւոյն, եւ զպրոցին, պատրաստելով ուսեալ երիտասարդութիւն մը՝ որմէ յեշներ Երուանդ Տէր Անդրէասեանը՝ որ լեզուաց եւ գիտութեանց բաւական պաշար մը մտերած է իր մէջ եւ Մանգուզէի մէջ խմբագրական կարեւոր ոյժ մ'է:

Դուրեան Սրբազան Պարտիզակէն հրաժարելէն ետքը Արմաշու Դրագրեանքի ներքին տեսուչ կարգուեցաւ եւ Օրմանեան Սրբազանի զործակցութեամբ հմուտ եկեղեցականներ ընծայեց ազգին: Օրմանեան Սրբազանի յիշու Պատրիարքութեան բարձրանալէն յետոյ, Դուրեան Սրբազան Արմաշու Դպրեվանքին փոխ վանահայր եւ վերատեսուչ եղաւ եւ արդիւնաւորեց իր պաշտօն՝ ուսեալ եկեղեցականներու Սիւր ածեցնելով մեր մէջ: Այժմ Առաջնորդ է Զմիւռնիոյ: Հրատարակած է մի քանի դասագրքեր. Ընթացքի Գրք Բարբառ, Ա. եւ Բ. Տարի, Բառագիտութիւն, Պատմ. Հայ Մատենագրութեան, Ընթիւր Ասացումսմ:

Ջօհրայ (Գրիգոր).— 1860ին Պոլիս ծնած է, նախ աշակերտած է Կալամա Սէրայի եւ յետոյ Կայսերական իրաւագիտական վարժարանին, ուրիկ փաստարանի վկայագրով զործօն կեանքի մէջ մտաւ: Հրատարակած է Անհետացած սերունդ մը վէպիկը: Գրած է Արեւելիի եւ Մասիսի մէջ գեղեցիկ նորավէպեր:

Մամուրեան (Մասթէոս Յովհաննէս). — Ծնած է ի Զմիւռնիա եւ մեռած 1901 յունուար 2 ին: 1824ին իր նախնական ուսումը տեղւոյն Միսրոպեան վարժարանին մէջ առնելէ յետոյ՝ Բարիզու Մուրատեան վարժարանը մտնելով՝ յաջողած է հան ուսմանց վկայական առնուլ: Մամուրեան անխոնջ հրապարակագիր մ'եղաւ, ինքն էր որ 30 տարիներէ ի վեր էր հրատարակէր Արեւելեան Մամուլ հանդէսը, զոր հիման արդին Հրանդ Մամուրեան կը շարունակէ: Մամուրեանի զրական զործունէութեան յո-

բելիանը կատարուեցաւ 1900 հոկտեմբերին նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ Զմիւռնիոյ հոգեւորայեւ բազմաբնակ Առաջնորդին՝ Ամեն. Տ. Մեթրիքիէի Արքեպիս. Մուրատեանի, եւ այս առթիւ ազգին կողմէ մեծ պատիւներու քաջամարտի իրաւամբ։ Ունի բազմամիւ Յարգմանութիւններ վէպերու, Վիսկ գլխաւոր գործերն են Լ. Նաւակաւանի. Անգղիական Անակաւանի, Սեւ. շիրին. մարդը, Քչեւ. Եւլի. ։

Մուրատեան (Մելիքիէի Արքեպիսկ.) . — Ռուսաստանի Շահատին քաղաքը ծնած՝ 1836 ին. իր նախնական կրթութիւնն առած է Քիֆլիզի եւ աշակերտած է Ներսիսեան վարժարանին։ Իր գլխաւոր գործերն են . Պատմ. Հայ Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ, Պատմ. Նոր Կրօնակարանի, Երկու խօսք Ռուսաստանի կրօնական եւ կրթական վիճակին վրայ, Կենսագրութիւն Պետրոս Շանշեանցի, Ընդհանուր Եկեղեցական պատմութիւն, Հոպուական Աստուածաբանութիւն։ Երիտասարդութեան ատեն աշխատակից եղած է Մարկոս Ազարեկեանի Կռունկ ամսագրին. իսկ երկրորդ ատեն վարած է Երուսաղէմի Սիոն հանդիսի խմբագրութիւնն եւ միեւնոյն ատեն գլխաւոր վարիչն ըլլալով տեղոյն ժողովուրդային վարժարանին՝ բազմամիւ աշակերտներ պատրաստած է։ 1885 ին. Զմիւռնիոյ Առաջնորդութեան միջոցին, միաձայնութեամբ ընտրուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, Սէեւ չէ հաստատուած այդ պաշտօնին մէջ։ 1900 ին վերստին կոչուած է յԱռաջնորդութիւն Զմիւռնիոյ, ուր վախճանած է 1903 յուլիս 13 ին։

Ռոսկան (Յակոբ) . — Վենետիկի հին աշակերտներէն, զրեթէ Պոլսոյ միակ ձերունագարդ հայ ուսուցիչն՝ որ լաւ գիտէ Հայերէն, Ֆրանսերէն, Իտալերէն լեզուներ. բազմամիւ աշակերտներ հասուցած է։ Ունի սիրուն ստանաւորներ, մանաւանդ Միսէնտիսեան տպարանէն ելած օրացոյցներուն մէջ։ Հրատարակած է Անգլոսքն Պետրոս վէպիկին Թարգմանութիւնը։

Պերպլեհեան (Ռեթեւ Յակոբ) . — 1851 ին Հոկտեմբեր ամսոյ վերջերը ծնած է Պոլիս՝ Խասգիւղի մէջ. աշակերտած է Խասգիւղի Ներսիսեան վարժարանին։ Հմուտ է Հայ, Թուրք, Ֆրանս., Անգլ. եւ Գերման լեզուաց, նոյնպէս Յունարէնի եւ Լատինարէնի։ Հիմնած է համանուն վարժարանը զոր յաշողապէս եւ անդուլ ոգով կը շարունակէ 30 տարիներէ ի վեր եւ ցարդ 200 է աւելի շրջանաւարտներ ընծայած է ազգին։ Բաց ի իր լուրջ եւ բազմակողմանի հմտութեամբ լեցուն յօդուածներէն զորս ժամանակ ժամանակ սփռած է լրագրաց մէջ, իր աւանմին երկասիրութեանը են . Առաջին օտերւտ, Գեղեցիկն եւ գեղարուեստ, Թշուա-

նուրիւն եւ գուր, ժողովրդեան զբասաններ, Հերման եւ Դորոթեա (Քարգմ.), Բանկ հաւասանցելոյ ուրուք, Մարդիկ եւ իրք, Դաստիարակի մը խօսքերը, կայն կայն:

Ռուսիան (Նահապետ) .— Բժրկ, ուսումն առած է ի Բարիզ 1848 ին: Աշխարհիկ լեզուի նոր ուղղութիւն եւ տալու համար հրատարակած է Ուղղախօսութիւնն. իր հեղինակութիւններն են 1854 եւ 1872 ի երկու Տարեցոյցներն, Տուրքի վրայ խօսած 6 սուկ եւ անտեւարանութիւններ. Սարգմանած է Վիկթոր Հիւկոյի Ռիյ Պլանն, յօրինած է Դասագիրք փիլիսոփայութեան զործը. մեռած է 1876 ին:

Տէմիրճիպօտեան (Եղիա) .— Ծնած է ի Թուսզիզ 1851 ին Մայիս ամսոյ սկզբները եւ տեղւոյն Ներսիսեան եւ Եաննազարեան վարժարանց մէջ առած է իր նախնական ուսումը: 1876 ին Մարտիից զացած է հոն ալ École de Commerce ի դասընթացքին հետեւած է: Խիստ կանուխէն գրական ասպարէզն իջած է: Աշխատակցած է հոյ լրագրաց, մանաւանդ Գրասուր Անում ստորագրութեամբ, զլիաւորաբար Մասիս օրաթերքին: 5 տարիներ խմբագրապետն եղած Երկրագունն ամսածերքին. առանձին իր ճարտար գրչին սրբիւնքն է Գրական եւ Իմաստասիրական Շարժում հանգիւն, զոր վեց տարիներ անընդհատ հրատարակեց: Ասոնցմէ զատ յօրինած է Եաննազարեանի մը խղճին պարզ քննութիւնը, Նոր կեանք, Փիլիսոփայական քառարան, Երջազայութիւն իմ քաղիս մէջ, Տարեք Գառմ. իմաստասիրութեան, Ճառ աղշկանց դաստիարակութեան վրայ:

Տօփէլեան (Զապէլ) .— Ծնած է 1865 ին Իւսկիւտար եւ կը պանկանի Խանճեան գերդաստանին, գրական ծածկանունն է Միպիլ: Այժմ կը կոչուի Տիկին Ասատուր. ամուսնացած ըլլալով ժանօթ զրացէտ Հրանտ Ասատուրի հետ: Ուսումն առած է Իւսկիւտարու Ճեմարան վարժարանին մէջ: Կանուխէն ժանօթացած է իր սիրուն ոտանաւորներով: Հրատարակած է Աղջկան մը սիրտը վէպը, նոյնպէս Աշխատհարատ քերականութիւններ, Յայտն, եւն: Ասոնցմէ զատ 1891էն սկսեալ Մասիսի, Արեւելքի եւ ուրիշ թերթերու մէջ գրութիւններ կամ քերթուածներ ունի, որոնք իր անունը աւելի ժողովրդական ըրած են:

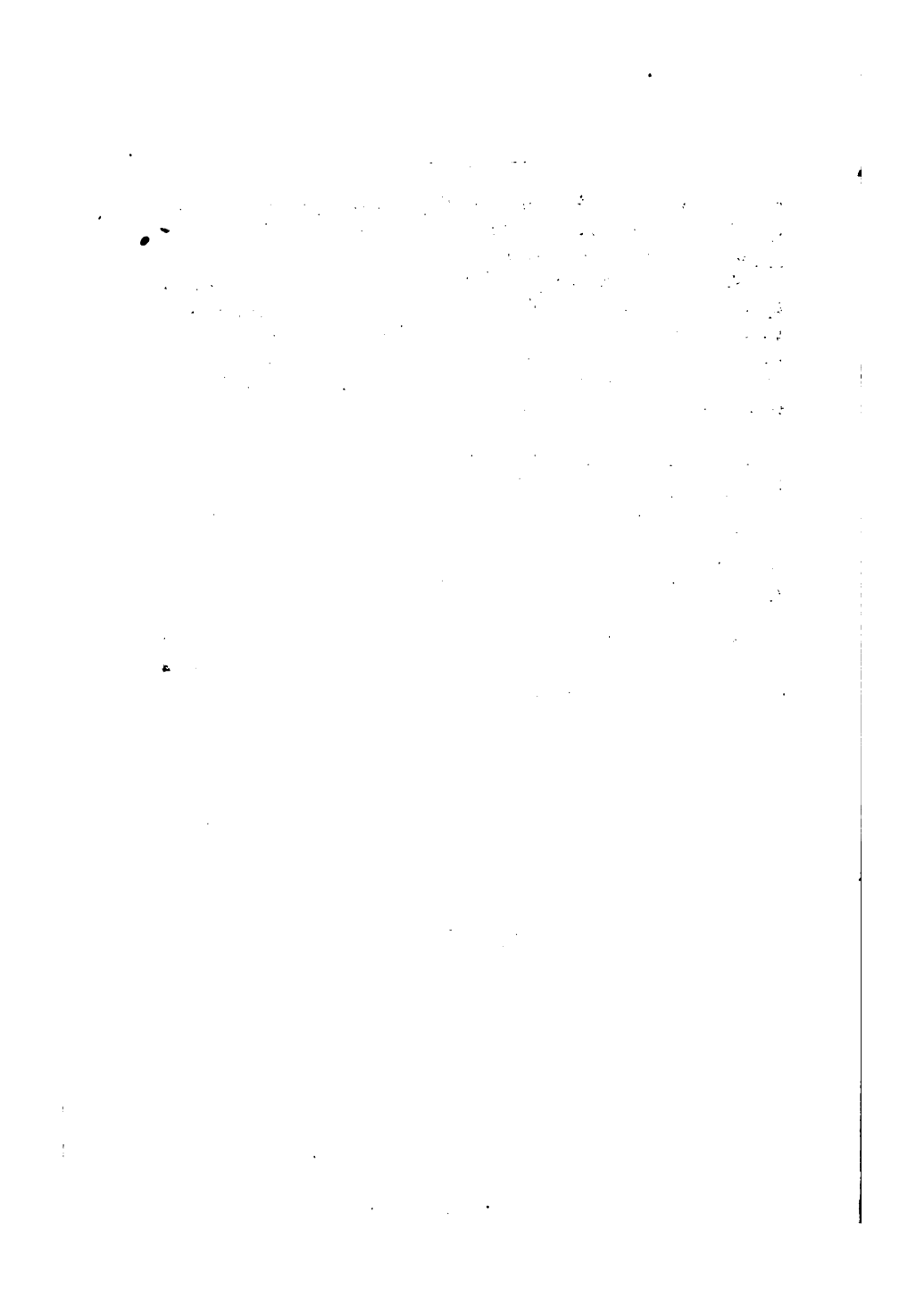
Փանոսեան (Աղեմ. Գ.) .— Ծնած է 1858 ին եւ նախնական ուսումն առած է Եաննազարեան վարժարանին մէջ: Բուշտասան Մանկանցի մէջ սկսած է գրել սիրուն ստանաւորներ, որոնք վերջը առանձին

հատորի մէջ լոյս տեսած են Շողեր ու Յօղեր անունով : Բուրասամէն զատ Շօկրազուեօի , Մասխտ , Արեւելիի , Սուրհանդաիի մէջ եւս զոգա-
բիկ եւ յաջոզ քերթուածներ ունի :

Փէշաքմալսնամ (Տիգրան փառա) . — Բժիշկ , ծնած է 1837 ին ,
երկար տարիներ բժշկական ընկերութեան նախագահութիւնը վարած է ու-
կարեւոր մասնակցութիւն մը ունեցած է 'բժշկական Սերժիի խմբագրու-
թեանը մէջ : Յօրինած է պատմութիւն մարդկային պատուաստման եւ
Մանկատանութիւն բժշկական գրքերն : Մեռած է 1894 Ղեկտ . 3 ին եւ
Փաղուած է Երզնի գերեզմանատունը :

Քէչեան (Բիւզանդ) . — 1859 ին օգոստոս ամսոյ 8 ին ծնած է
Պոլսոյ մէջ : Հայրը կետարացի էր : Նախնական ուսումն առած է Մայր
Յիկեղեցոյ դպրոցը : Քէչեանի իբր խմբագիր գործուէնութիւնը կը սկսի
1879 Յունուար 1 էն Մասիս օրաթերթի միջոցաւ ուր իր Բ. ստորագրու-
թեամբ յօդուածները ուշագրութեան առարկայ եղան : 1884 ին Արեւելիի
խմբագրութեան մէջ մտաւ եւ մինչեւ 1896 շարունակեց իր խմբագիր
պաշտօնը ամենամեծ յաջողութեամբ եւ ձեռնհասութեամբ : 1896 նոյ . 4ին
Ֆիննեց Բիւզանդիոնը , զոր շատ քիչ միջոցի մէջ առաջնակարգ դիրքի մը
հասցուց իր յօդուածներով , տեսութիւններով՝ որոնք այնքան օգտակար
են հանրութեան : Իր առանձին գործն է Պատմ. Ազգային Հիւանդանոցի ,
Փարզմանած է եռասնամար Ընկերային նամակամին :

Յ Ա Ն Կ Ն Ի Ի Ք Ո Ց

(Ա Ր Ձ Ա Կ)

Աճեմեան (Թովմաս).	— Բաղբին ժամացոյցը	204
Անեւորքն.	— Մօր մը պատմութիւնը	151
Անտոնեան (Արամ).	— Յովհաննէս Այվազովսքի	50
Աշակեհ.	— Ստեփաննոս Պալասանեան	232
Ապու (Էսմօն)	— Համբրաշխութիւն	259
Ասատուր (Հրանս),	— Յարութիւն ամիրա Պէղեան	271
)	— Յովհաննէս պէյ Տատեան	274
) (Չապէլ Հ.)-	— Յաղործները եւ ծաղիկները	173
Արփարեան (Տիգրան)	— Ուղեւորութիւն ի Ս. Երուսաղէմ	200
Անտոնեան (Եւփիմէ).	— Կաղանղէքը	236
)	— Պատկերներ	302
Բարզէն (Վ.).	— Մերուկին Սիմէոն	244
Գորէ? (Ֆրանսուա).	— Սոխակին երգը	95
Դուրեան (եղիեկ Եպս.).	— Ս. Մեսրոպի դամբարանը	287
Զօհրապ (Գ.).	— «Ապրիմ—մեռնիմ»	103
)	— Օգսէն Խօճասարեան	118
Թեպէտ.	— Բզէզը	268
Թիէտ.	— Սեփականութիւն	271
Թորգոմ (Վ.).	— Սահակ ու Մեսրոպ	144
Թուրկէնէճ (Իվան).	— Թռչնոյ մը անձնուիրութիւնը իր ձա- ղին համար	265
Փքնույեազ (Հ. Կուրտոնցի).	— Թշուառութեան անտառը	495
Է. Բ.	— Չմեռը	27
)	— Տիկին Պիլըր Ստօու	59
Էամարդին.	— Նրկու եղբայրներ	83
Էպոստէյ (Ե.).	— Նրկու սեւամործները եւ զիրքը	256
Հիւկօ (Վ.).	— Խեղճերը	181
Հօւս (Թովմաս).	— Շապիկին երգն. Թրգմ. Բ. Գ.	109
Մամուրեան (Մ.).	— Նուրման	137
)	— Մկրտիչ Սանասարեան	279

معارف نظارت جلیه سنک ۳۴ نومرولی و ۱۱ نیشان سنه ۳۲۲
تاریخی رخصتنامه سیله استانبولده میناسیان مطبعه سنده طبع اولمشدر